

OLE HASSELBALCH

FORENINGSRET

JURIST- OG ØKONOMFORBUNDETS FORLAG
KØBENHAVN

FORENINGSRET

© Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1983

Bogen er sat med Times og trykt i
Gullanders Bogtrykkeri a-s, Skjern

Omslaget er tilrettelagt af
Knud Berthelsen

ISBN 87-574-3420-4

Indholdsfortegnelse

Forord	9
<i>Afsnit I: Introduktion til foreningsretten</i>	11
1. Det organiserede samvirke i dansk ret	12
2. Fremstillingens genstand – den ideelle forening	19
3. Foreningsrettens kilder	24
4. Appendix: Organisationer og samfund	31
A. Generelt	31
B. Foreningsfriheden	36
C. Beskyttelsen af udenforstående	40
<i>Afsnit II: Foreningens etablering, forandring og ophør</i>	43
1. Stiftelsen	44
2. Ændringer i foreningsforholdet	49
3. Foreningens opløsning	61
<i>Afsnit III: Medlemsforholdet</i>	66
1. Etablering af medlemsforhold	67
A. Normaltilfældene	67
B. Retskrav på optagelse?	69
a. Generelt	69
b. Den væsentlige interesse i optagelse	72
c. De gyldige optagelsesbetingelser	79
C. Pligtmæssigt medlemskab	87
2. Medlemskabets opløsning	89
A. Udmeldelse	89
X B. Eksklusion	93
<i>Afsnit IV: Foreningsorganer og styringsfunktioner</i>	105
1. Alment	106
2. Den højeste foreningsmyndighed: Generalforsamlingen	109

A.	Generalforsamlingens etablering – indkaldelsen	110
B.	Gennemførelsen – den formelle ramme for forhandlingerne – medlemsrettigheder på generalforsamlingen	112
a.	Forhandlingernes ledelse: Dirigenthvervet	112
b.	Medlemsrettighederne	115
c.	Den formelle beslutningstagen	119
d.	De enkelte dagsordenspunkter	120
C.	Generalforsamlingens kompetence – den formelle minoritetsbeskyttelse	121
D.	Mangelfulde generalforsamlingsbeslutninger	125
3.	Den daglige ledelse	128
A.	Bestyrelsen	129
a.	Valg og konstituering m.v.	129
b.	Bestyrelsens arbejde – beslutningsprocessen	131
c.	Bestyrelsens kompetence	133
B.	Den ansatte stab	136
4.	Revision og kontrol	137
<i>Afsnit V: Medlemsvilkårene</i>		140
1.	Medlemmernes pligter	141
2.	Medlemsrettigheder	147
3.	Foreningsdispositioner kontra enkeltmedlemmets ret – vilkårsændringer og materiel minoritetsbeskyttelse	150
A.	Foreningsvedtægten som værn	152
B.	De af foreningsaftalen uafhængige retskrav	156
C.	Almene retshensyn	157
<i>Afsnit VI: Forholdet udadtil</i>		161
1.	Hæftelsen for aftaler med foreningen – dennes retsevne	162
2.	Tegningsfuldmagten	164
3.	Foreningen som part i retssager	169
4.	Freds- og æreskrænkelser i relation til foreninger – beskyttelsen af navn og kendetegn	171
5.	Særlige forpligtelser i henhold til lovgivningen	173
A.	Offentlige aktiviteter underkastet restriktioner	173
B.	Foreningens skattemæssige stilling	177
C.	Forsikringspligten	179

<i>Afsnit VII: Ansvar</i>	181
1. Erstatningsansvaret	182
A. Foreningens ansvar	182
B. Foreningsorganernes personlige ansvar	186
a. Foreningsledelsen	187
b. Medlemmerne, revisorerne og foreningsfunktionærerne	196
2. Strafansvaret	197
<i>Afsnit VIII: Afgørelse af stridigheder</i>	199
1. Voldgiftsaftaler i foreningsforhold	203
2. Selvstyrets grænser	208
3. Oversigt: Domstolenes kompetence i foreningstvister ..	215
<i>Afsnit IX: Sammenkædede foreningsstrukturer</i>	217
<i>Summary</i>	224
<i>Bilag:</i>	231
I. Eksempler	231
– Tegningsliste	232
– Protokol fra konstituerende generalforsamling	233
– En foreningsvedtægt	234
– Indkaldelse til ordinær generalforsamling	238
– Generalforsamlingsreferat	239
– Bestyrelsens forretningsorden	240
– Bestyrelsesreferat	241
– Stemmefuldmagt	242
– Revisionsberetning	243
II. Lovgivning om foreningsforhold	244
– Uddrag: Grundloven	244
– Lov om beskyttelse mod afskedigelse på grund af foreningsforhold	244
– Lov om forenings-registeret	245
– Bekendtgørelse til samme	245
– Uddrag: Finske lov om foreninger	248
– Uddrag: Svenske lov om økonomiske foreninger	255
<i>Litteraturliste</i>	263
<i>Emneregister</i>	269

Forkortelser

- HRT: Højesteretstidende
- J: Juristen (domssamling)
- LoR: Lov og Rett
- ND: Nordisk Domssamling
- NJA: Nytt juridisk Arkiv, afd. I
- NRt: Norsk Retstidende
- SHT: Sø- og Handelsretstidende
- Sjt: Svensk Juristtidning
- TfR: Tidsskrift for Rettsvitenskap
- U: Ugeskrift for Retsvæsen
- VLT: Vestre Landsretstidende
- ØLT: Østre Landsretstidende (i Juridisk Tidsskrift)

Forord

»Foreningsret« indeholder en beskrivelse af de regler, der omgælder de såkaldt ideelle foreninger, d.v.s. foreninger og organisationer, der virker til opnåelse af ideelle mål og ikke (som f.eks. de traditionelle andelsforeninger) for tilvejebringelsen af økonomisk gevinst. Fremstillingen er koncentreret om de retsregler, der får foreningen til at fremstå som juridisk person med egen identitet, d.v.s. principperne for den interne organisation og styring og for denne juridiske persons optræden i forhold til omverdenen. I en vis udstrækning er samtidig forholdet til offentligretlig lovgivning, som kan blive aktuel i foreningens daglige virke, blevet berørt. Denne lovgivning ligger imidlertid uden for fremstillingens naturlige område, og redegørelsen er derfor ret løselig på disse punkter. Det samme gælder redegørelsen for retsproblemer, som mest naturligt hører hjemme i en anden sammenhæng, f.eks. forskellige spørgsmål af immaterialretlig art.

Bogen er skrevet for at lukke den lakune i den retsvidenskabelige litteratur, som gradvis har udviklet sig, efterhånden som tiden er gået, siden Poul Meyers bog »Dansk Foreningsret« udkom i 1950. Den arbejdsmetode, som bærer fremstillingen såvel som hele indfaldsvinklen på stoffet, afviger imidlertid fra Poul Meyers. Især er der søgt draget fordel af den omstændighed, at der inden for dette felt hersker en meget høj grad af skandinavisk retsenhed. De opstillede antagelser hviler således i stor udstrækning på gennemgang af materiale fra de øvrige nordiske lande.

Fremstillingen sigter fortrinsvis på at dække praktikernes behov. Af den grund er mere omfattende teoretiske diskussioner, der kan sløre oversigten over det fremlagte, så vidt muligt undgået. Løsninger, der umiddelbart forekommer rigtige på en sådan måde, at de så at sige bærer sig selv, er følgelig ej heller refereret med detaljerede henvisninger til andre forfattere, selv om noget sådant jæv-

Forord

lig har været fristende inden for et felt, der som foreningsretten i så væsentlig grad fremstår uden støtte i lovgivning. Derimod er i indledningen til de enkelte afsnit/underafsnit medtaget henvisninger til den almindelige litteratur på området. Denne bør ofte suppleres med de synspunkter, der er fremkommet i anmeldelser af de refererede værker. Disse anmeldelser er nævnt i litteraturlisten bagest i bogen. I de litteraturhenvisninger, som gives i de enkelte afsnit, er ofte medtaget fremstillinger fra tilgrænsende retsområder, som dog kan være til en vis nytte. Afgrænsningen af, hvad der i så henseende er medtaget, har i sagens natur været temmelig skønsmåsig. Hvor en fremstilling har omfattet flere samvirkeformer, er der i reglen kun henvist til de dele, der vedrører ideelle foreninger.

Af hensyn til overskueligheden er enkeltafgørelserne i øvrigt i reglen ikke detailbehandlede, men vægten ligger tværtimod på forsøget på at udfælde de »statistiske« tendenser, som afspejler sig i afgørelsesmaterialet. Heller ikke alle trykte afgørelser på området er refereret, men kun de mere centrale. Sidstnævnte skal bl.a. ses i sammenhæng med, at den retspraksis, der er den væsentligste kilde for foreningsretten, har været i udvikling på en måde, som må siges at have gjort en del ældre afgørelser forældede.

Danske love er refereret i den skikkelse, hvori de foreligger på grundlag af Topsøe-Jensens Lovregister for 1981; Aktieselskabsloven dog i den form, hvori den findes udgivet i Schultz Lovbibliotek, 3. udg., 1. oplag, oktober 1982. En del af de nyttiggjorte skandinaviske lovbestemmelser er medtaget i bilagsform.

For venlig hjælp undervejs takker jeg især landsrettsagfører H. G. Carlsen, København, professor Niklas Bruun, Helsingfors, førsteamanuensis Stein Evju, Oslo, docent Carl Hemström, Uppsala, og juridisk ombudsmand Risto Rusama, Helsingfors.

En særlig tak bringes til Stockholms Universitets Juridiske Fakultet, som har afgivet den u håndgribelige, men for videnskabelig virksomhed afgørende støtte, som ligger i et inspirerende forskningsmiljø. Uden den forbindelse til dette miljø, som fakultetet har åbnet, er det tvivlsomt, om »Foreningsret« var blevet skrevet.

Humblebæk i oktober 1982.

Ole Hasselbalch.

Afsnit I: Introduktion til foreningsretten

1. *Det danske samfund er præget af organiserede samvirker i mange forskellige former. Disse er naturgroede og flyder ofte – også retligt set – over i hinanden. Ingen generel lovgivning dækker dette felt, men en række speciallove kendes.*

2. *Der er heller ingen forudgiven systematik, som tilsiger, hvilke samvirkeformer der bør samles op i en beskrivelse af dansk foreningsret. Der lader sig imidlertid opstille visse fælles kriterier for, hvad der kendetegner den sædvanlige, ideelle forening. Det foreningsbegreb, som lader sig stille op med udgangspunkt heri, kan tjene som hvilepunkt for tanken og som grundlag for udskillelse af en række retsproblemer, der naturligt skildres i sammenhæng. Men det er vigtigt at huske, at dette begreb ikke uden videre er et holdbart afgrænsningsgrundlag i alle de relationer, hvor en afgrænsning er nødvendig.*

3. *Foreningsrettens kilder er især foreningsvedtægten, foreningens praksis og det sædvanlige i foreningsforhold. I denne forbindelse kan lovregler fra andre områder i en vis udstrækning anvendes. Ofte henvises tillige til forholdets natur og almindelige retsgrundsætninger. Sådanne henvisninger dækker oftest aftale- og fuldmagtskonstruktioner samt overvejelser over foreningsformålets betydning og over kollektivitetstanken. Hertil kommer almene retssikkerhedsbetragtninger og overvejelser over, hvad den offentlige interesse tilsiger.*

4. *Organisationerne har indplaceret sig i en samfundsrolle, hvis konsekvenser behøver overvejelse.*

A. *Foreningsfriheden er i formel, men ikke materiel henseende beskyttet over for statsmagten gennem grundlovens § 78. I forholdet til private foreligger derimod ingen almén beskyttelse af bredere karakter ud over den, almindelige retsgrundsætninger tilsiger.*

B. *Generelt set nyder borgerne ingen beskyttelse af deres eventuelle interesse i at holde sig fri af organisationerne. En sådan beskyttelse følger dog undertiden af specielle regelsæt.*

I. Introduktion

1. Det organiserede samvirke i dansk ret*.

Det diffuse
billede

Det danske samfundsliv er såvel inden for det økonomiske og sociale som på det politiske område domineret af forskellige former for sammenslutninger. Det organiserede samvirke i form af foreninger, selskabsopbygninger o.s.v. optræder overalt. I arbejdslivet finder man fagorganisationer og arbejdsgiverorganisationer, inden for næringslivet og i den økonomiske sektor finder man selskaber, andelsforetagender, investeringsforeninger og brancheorganisationer af forskellig art. Vælgerforeninger og sammenslutninger med politiske formål dominerer den demokratiske beslutningsvirksomhed. Fritidslivet omkranses af et vidtfavnende foreningensliv. Inden for de sociale områder tilgodeses tryghedsambitionerne i vid udstrækning gennem fællesskabsløsninger: Arbejdsløshedskasser, forsikringsvirksomhed og velgørende organisationer kommer med vekslende tyngde og under større eller mindre opmærksomhed fra lovgivningsmagtens side ind i billedet. I ejendoms- og privatretlig henseende finder vi f.eks. andelsboligforeninger, grundejerforeninger og ejerboligforeninger. Inden for det åndelige liv religiøse sammenslutninger. I almennyttigt filantropisk øjemed optræder selskaber, der tilgodeser f.eks. videnskab og kunst. Opregningen kunne gøres næsten endeløs.

Fælles er, at en kreds har sluttet sig sammen omkring en eller

* Mads Henry Andenæs: »Sameier og Selskaper«, p. 37 ff og 55 ff, Ernst Andersen: »Personret«, p. 76 ff, »Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m.m.«, 1949, Jacob A. Buksti og Lars Nørby Johansen: »Danske organisationers hvem, hvad, hvor«, Ernst Dyrbye: »Kortfattet fremstilling af Dansk Selskabsret«, p. 7 ff, Gomard, p. 20 ff, Hagbergh og Nisell, p. 11 ff, A. Hallenstvedt og J. Moren: »Det organiserede samfund«, Gunnar Heckscher: »Staten och organisationerna«, p. 13 ff, Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, p. 3 ff, Hemström I, p. 9 ff, Hemström II, p. 17 ff, Hörlyck, p. 13 ff, Phillips Hult: »Civilrättsliga spörsmål«, p. 42 ff, Göran Linden: »Förvärv och förlust av medlemskap i ekonomisk förening«, p. 1 ff, Poul Meyer, p. 9 ff, Nial, p. 11 ff, 29 f, 31 ff, Olsson, p. 13 ff, Børge Rasmussen: »Sådan ledes en Forening«, p. 11 ff, Knut Rodhe: »Inledning till associationsrätten«, p. 5 ff, Carl Romberg: »Om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar«, p. 1 ff, Alf Ross: »Dansk Statsforfatningsret 2«, p. 730 ff, Sindballe: »Dansk Selskabsret I og III«, p. 9, Eivind Smith, p. 542 ff, Socialforskningsinstituttets meddelelse nr. 14: »Fritid 1975«, p. 23 f, Dag Tørvold: »Retsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 1 ff, »Rapport från symposium för ideella föreningar, den 15. maj 1975«, p. 2 ff.

1. Det organiserede samvirke

anden opgave. Hermed hører imidlertid også al lighed op. Vi står over for en broget blanding af selskaber, foreninger, samejeformer o.s.v., hvoraf nogle er af stor betydning for det danske samfunds udvikling såvel som for de enkelte borgere, medens andre spiller en aldeles underordnet rolle. Nogle har en aftalemæssig baggrund, men ikke alle. Nogle har et erhvervmæssigt formål, andre ikke. Bortset herfra kan deltagerens hæftelse (altså garanti for fællesskabets forpligtelser) og skattetilsvaret variere. Det samme gælder deltagerkredsen: Visse samvirker rummer et betydeligt antal medlemmer, andre kun få, visse bygger på friere adgang til tilslutning og frigørelse end andre. Aktivitetsformen og virkemåden kan i det hele afvige fra hinanden og principperne for indkomstanvendelsen ligeledes. Nogle sigter på opsamling af formuemidler, andre på fordeling af det gennem virksomheden tilvejebragte provenu. O.s.v. o.s.v. I øvrigt er overgangene til f.eks. det tilfældige sameje opstået ved arv eller gave flydende.

Denne forskelligartethed kan ses som en genspejling af forskelligheden i de grunde, der fører til, at et fællesskab overhovedet etableres. I mange tilfælde er det den økonomiske eller politiske styrkeposition, som en fælles optræden muliggør, der tilstræbes. Det er med denne indfaldsvinkel, vi finder de store erhvervsorganisationer og fagforeninger. I andre tilfælde er drivkraften ønsket om at skabe et demokratisk styringsinstrument til løsningen af allerede givne fælles opgaver. En grundejerforening kan f.eks. blive til med dette udgangspunkt. Eller fællesskabet vokser ganske stille frem til løsning af et fælles problem, f.eks. i konkurrence-regulerende øjemed inden for erhvervslivet. Undertiden er den udløsende faktor en helt anden: Ønsket om erhvervsrettede aktiviteter står i focus, og fællesskabstanken opstår i forlængelse af den omstændighed, at den pågældende aktivitet forudsætter en økonomi, der kun kan tilvejebringes på bredere basis. Her er det, vi finder de erhvervmæssige samvirkeformer, typisk selskaberne. Der kan også være tale om et mål som efter sin natur overhovedet kun kan nås af flere i forening, således som det er tilfældet med idrætsforeninger og forsikringsvirksomhed.

Hvorledes håndteres da dette brogede billede i retsordenen efter dansk tradition?

I. Introduktion

Et udviklings-
forløb

Ja, ser man tilbage i tiden, vil det kunne konstateres, at dette felt, langt ind i sidste århundrede førte en noget tilbagetrukket tilværelse i retsordenens opmærksomhed.

I romerretten finder man selskabsretten som en lille del af obligationsretten. Der tales om selskabskontrakten, som blev ligestillet med andre kontrakter (køb, leje, mandat o.s.v.). Sammenslutningens ret var med andre ord retten om aftaler mellem sammenslutningens medlemmer. Det var privatretlige, individualistiske linier, man fulgte. Romerretten kender også foreninger og stiftelser. Disse blev imidlertid behandlet i personretten – det, der tiltrak sig opmærksomheden ved dem, var deres »juridiske personlighed«, d.v.s. det, at man knyttede rettigheder og pligter ikke til de enkelte individer, men til sammenslutningen som sådan. Væsentligt er det også at notere, at der i romanistisk teori dannede sig en grundsætning gående ud på, at sammenslutninger ikke kan være formueretligt pligtsubjekt uden sanktion fra statsmagten – en koncession.

Gennem middelalderen og helt op til begyndelsen af nyere tid havde det organiserede samvirke en betragtelig betydning i Danmark. Lavsorganisationen er et eksempel herpå, og et net af principper for løsningen af de retlige problemer, som opstod i tilknytning til lavenes virksomhed, udviklede sig i praksis. Koncessionsgrundsætningen vandt imidlertid ikke indpas herhjemme¹. Og forøvrigt havde retslivet tilsyneladende ikke overskud til for alvor at tage problemerne op på bredere analytisk basis.

Det sidste århundrede har indebåret en voldsom vækst i de organiserede samvirker såvel som i den betydning, disse samvirker har. Erhvervsudviklingen, demokratiets idealer og arbejdslivets behov har alle trukket i samme retning. I dag udgør sammenslutninger af forskellig art et vigtigt træk i samfundsbilledet og reglerne for disses virksomhed en tilsvarende betydningsfuld del af retssystemet. Denne udvikling er imidlertid ikke blevet fulgt op af lovgiver over en bred front.

1. Inden for visse områder findes dog forskrifter om, at offentlig godkendelse kræves for udøvelse af en bestemt virksomhed. Dette gælder således på pensionskasseområdet, jfr. lovbekendtgørelse 163 af 26. maj 1959 om tilsyn med pensionskasser. Se også om begravelseskasser lov 355 af 1. juli 1940.

1. Det organiserede samvirke

Lovregler om samvirke

Helt uden lovgivning står vi dog ikke. En række love behandler *mere eller mindre udtømmende forskellige typer af samvirke*: Aktieselskabsloven og anpartsselskabsloven er almindeligt kendte. Desuden findes lovgivning f.eks. for banker og sparekasser, for forsikringselskaber og for realkreditinstitutioner. Endvidere kendes en offentligretlig regulering af og om en række specielle foreningsforhold: Arbejdsløshedskasser, begravelseskasser, pensionskasser, indkøbsforeninger for mindre jordbrugere, pumpelav, Advokatrådet, boligforeninger af forskellig slags o.s.v.

Herudover findes der naturligvis *love, som berører forskellige facetter* af sådanne samvirkers funktioner. F.eks. vil specialregler inden for til eksempel nærings- og firmalovgivningen kunne få betydning. Og i relation til de ideelle foreningsforhold kan det nævnes, at f.eks. selskabsskatteloven indeholder visse regler, ligesom lov om foreningsregisteret (lov 100 af 31. marts 1926), giver en registreringsmulighed. Ligeledes kan nævnes lov 285 af 9. juni 1982 om forbud mod afskedigelse på grund af foreningsforhold.

Med den enorme betydning, som specielt foreningsvæsenet har, kan det måske undre, at der ikke er blevet etableret en almindelig offentlig regulering heraf. Men for de ikke-erhvervsdrivende foreningers vedkommende kan det vel tænkes, at tanken herom kolliderer såvel med de demokratiske frihedsidealener som med den faktiske magtposition, de eksisterende organisationer har oparbejdet.

Love om økonomiske foreninger (foreninger, der har til formål at fremme medlemmernes økonomiske interesser gennem økonomisk virksomhed, hvori medlemmerne deltager som aftagere eller leverandører, med arbejdsindsats eller på lignende måde) forekommer i fremmede retsordener. Et eksempel herpå er den svenske lag om ekonomiska föreningar (51:308).

Inden for det skandinaviske retsområde finder man derimod kun ét sted – nemlig i Finland – en lov om ideelle foreninger (lov 4/1 1919/1). I henhold hertil skal særlige forskrifter iagttages ved fælles fuldførelse af et formål. Især skal foreningen registreres, idet den ellers ikke kan erhverve rettigheder, indgå forbindelser eller optræde som part i retssager. I øvrigt indeholder den finske foreningslov regler om vedtægternes indhold, forholdet til og hæftelsen over for udenforstående, beslutningsprocessen i foreningsorganerne m.v. At man fik en sådan lovgivning i Finland, skal imidlertid ses i lyset af den specielle finske situation. Efter Finlands selvstændighed i 1918 var det således naturligt at få lovfæstet den foreningsfrihed, som man under russertiden havde stræbt henimod. Men i lyset af borger-

I. Introduktion

krigen var det samtidig naturligt at etablere denne under former, der sikrede myndighederne et vist indseende med foreningsaktiviteterne.

De traditionelle samvirkeformer

Det vil nok være på sin plads i tilslutning til det anførte ganske kort at ridse de samvirkeformer op, som man mest hyppigt opererer med i dansk ret i dag².

Disse fordeler sig i en glidende skala over erhvervsdrivende selskaber, foreninger, stiftelser og samejeformer af forskellig art. Mulighederne er f.s.v. næsten udtømmelige, netop fordi der ikke er nogen almindelig pligt til at indpasse fællesskabsaktiviteter i en bestemt retlig form. Talrige samvirkeformer er derfor vokset frem som naturgroede fænomener.

Sædvanligvis skelner man i relation til selskabsformerne efter hæftelsens karakter:

- En *begrænset* hæftelse indebærer, at indeståelsen for selskabets forpligtelser kun andrager et nærmere afgrænset beløb, medens en personlig hæftelse indebærer, at deltageren indestår med hele sin formue.
- Den *solidariske* hæftelse indebærer, at kreditor kan kræve hele sit tilgodehavende af den enkelte deltager, medens en *pro rata* hæftelse alene påfører denne en hæftelse for en vis andel af gælden.
- En *principal* hæftelse medfører, at kreditor kan gå til deltageren straks hans tilgodehavende er forfaldet, medens han ved en *subsidiær* hæftelse først kan gå til den enkelte selskabsdeltager, når det er konstateret, at der ikke er dækning at hente i selskabsformuen.
- En *direkte* hæftelse indebærer, at kreditor kan anlægge selvstændigt søgsmål mod selskabsdeltageren, medens en *indirekte* hæftelse kun giver ham muligheden for at gå gennem selskabet – dets konkursbo.

Interessentskabet er vor ældste selskabsform. Vi finder her den personlige, solidariske, principale og direkte hæftelse for den gæld, fællesskabsvirksomheden fører med sig. Grænsen til de samvirkeformer, som normalt karakteriseres som foreninger, kan i visse tilfælde være vanskelig at trække. I praksis vil man se på deltagerantallet og organisationsopbygningens nærmere indhold samt eventuelt vedtægternes bestemmelse om deling af overskud eller likvidationsprovenu. Den omstændighed, at deltagerne er få og faste, at organisationen som sådan er løst opbygget, og at deltagerne har krav på en ideel anpart af eventuelt likvidationsprovenu, taler for, at det pågældende samvirke må betragtes som interessentskab. Betydningen ligger bl.a. i, at interessentskabet ikke er undergivet selvstændig skattepligt.

I tilknytning hertil er det i øvrigt værd at nævne de såkaldte *kommanditselskaber*. Her hæfter ikke alle personligt for selskabsgælden, men én

2. Se i øvrigt Gomard p. 20 ff.

1. *Det organiserede samvirke*

eller enkelte hæfter personligt (komplementarerne). De øvrige (kommanditisterne) hæfter kun begrænset med deres indskudte kapital. I kommanditaktieselskabet er én af kommanditisterne et aktieselskab.

Andelsselskaber og kooperative foreninger (undertiden karakteriseret ved samlebetegnelsen »økonomiske« eller »erhvervsdrivende« foreninger) forekommer i righoldigt mål og mange variationer. Det kan være forbrugs- og produktionsforeninger, kreditforeninger, andelsboligforeninger, gensidige forsikringsselskaber o.s.v. En rimeligt bred beskrivelse af, hvad der herved sigtes til, finder vi i aktieselskabslovens § 1, stk. 4, der karakteriserer dem på den måde, *at* medlemmerne deltager i virksomheden som aftagere, leverandører eller på lignende måde, *at* de har til formål at fremme medlemmernes fælles interesse, og *at* vedtægterne bestemmer, at udbyttet bortset fra en normal forrentning af indskudt kapital anvendes alene til fordeling blandt medlemmerne i forhold til deres andel i omsætningen, samt at formuen (efter tilbagebetaling af indskudt kapital) ved en eventuel opløsning fordeles på samme måde. I øvrigt er virksomheden principielt begrænset til medlemmernes kreds.

Sådanne selskaber og foreninger vil ofte udgøre en mellemting mellem et interessentskab og et aktieselskab. Man finder inden for dette område både samvirkeformer, der bygger på personlig hæftelse, og samvirker, der bygger på begrænset hæftelse. Hvor andelshaverne hæfter personligt, adskiller denne selskabsform sig dog fra interessentskabet derved, at hæftelsen vel er solidarisk, men kun subsidiær ligesom i aktieselskaber. Fordelingen af et eventuelt underskud vil i øvrigt normalt foregå løbende på grundlag af en pro rata beregning, således at den solidariske hæftelse kun har teoretisk interesse.

Om *aktieselskaber* findes en særskilt lov (nr. 370 af 13/6 1973). Der er her tale om et erhvervsdrivende selskab, i hvilket ingen af deltagerne (aktionærerne) hæfter personligt for selskabets forpligtelser, men hvor hæftelsen er begrænset til den af deltagerne indskudte kapital og til selskabets øvrige formue, jfr. herved aktieselskabslovens § 1, stk. 1 og 2. Aktieselskabet har altså til formål at indvinde økonomisk udbytte. Typisk vil denne organisationsform blive brugt, når der er behov for en større kapitalindsats eventuelt ledsaget af frygt for den risiko, erhvervsvirksomheden fører med sig.

Et erhvervsdrivende selskab kan også organiseres som anpartsselskab, i hvilket tilfælde en særlig lov herom finder anvendelse (nr. 371 af 13/6 1973). Der er frit valg mellem anpartsselskabsformen og aktieselskabsformen, men i henhold til de to love vil man, alt efter hvilken struktur der vælges, være underkastet forskelligartede materielle regler. F.eks. skal der i aktieselskabet udstedes aktier, ligesom der kræves et større kapitalindskud. Bortset herfra defineres anpartsselskabet på samme måde som et aktieselskab, jfr. anpartsselskabslovens § 1.

Endelig kendes begrebet *partsrederi*. Her er der tale om en personlig,

I. Introduktion

principal og direkte hæftelse, som imidlertid kun er pro rata i forhold til de respektive andele. Om partsrederier giver sølovens kapitel 3 visse regler.

*Forenings*begrebet er ikke defineret generelt i dansk ret. I almindelighed vil man imidlertid herved forstå en varigere sammenslutning med vekselende medlemskreds til opnåelse af fælles formål. Der behøver ikke være tale om en personsammenslutning. Foreningerne kan være »økonomiske« eller »ideelle«. Ved sidstnævnte forudsættes, at der er tale om organisationer uden erhvervsmæssigt hovedformål.

Samvirker med begrænset ansvar kan være vanskeligt afgrænselige over for foreninger. Skatteretligt set er selskaber med begrænset ansvar skattepligtige i medfør af lovebekendtgørelse nr. 607 af 24/11 1982 om indkomstbeskatning af aktieselskaber m.v., § 1, stk. 1, nr. 2, på linie med aktieselskaber. Dette indebærer, at alle selskabsindtægter skal medregnes ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst. Visse foreninger, groft set de ideelle, er derimod kun skattepligtige, for så vidt angår indtægter ved erhvervsmæssig virksomhed, selskabsskattelovens § 1, stk. 1, nr. 6³. Og renteindtægter anses som hovedregel ikke som erhvervsindtægt. Når grænsen skal trækkes mellem sådanne selskaber og de nævnte foreninger, vil det eventuelt kunne være vejledende, om selskabsdeltagerne (medlemmerne) ikke har ret til andele i udlodninger. Såfremt sådan ret ikke eksisterer – herunder eventuelt ved opløsning af sammenslutningen – vil man typisk tale om en forening, hvorimod man vil forudsætte, at der foreligger et selskab, såfremt der foreligger krav på andele i foretagne udlodninger.

I grænseområdet for, hvad der er relevant i sammenhæng med en beskrivelse af foreningsretten, findes endelig fællesskabsforhold af forskellig art uden aftalemæssig baggrund, f.eks. *tilfældigt sameje* af familie-, arve- eller offentligt oprindelse. Ligeledes det såkaldte *særlige sameje*, hvis formål ikke er at drive et erhverv eller fremme et bestemt formål udover samejets genstand. Det drejer sig her om en fælles investering i et formuegode, som alene kræver almindelig pasning og vedligeholdelse. Også *selvejende institutioner, stiftelser og lignende* bør måske tages med i opregningen. Der er her ikke tale om et organiseret samvirke mellem flere »ejere«. Den selvejende institution ejer sig selv, og der er f.eks. ikke nogen, som umiddelbart er berettiget til overskuddet ved institutionens ophør. Når der ikke er nogen andelsberettiget, vil man tale om en selvejende institution fremfor en forening. Formålet er så at sige ejer af formuen. Alligevel er der klart tale om et kollektivt fænomen, eftersom aktiviteterne ikke kommer en enkeltmand til gode, men en ubestemt kreds. Blot mangler aktuelle levende medlemmer.

Afgørelsen af, hvilken samvirkeform der bør benyttes for opnåelse af et givet formål, kan hvile på mange forskellige synspunkter. Ofte vil man

3. Se i øvrigt nedenfor afsnit VI.5.B.

2. Den ideelle forening

naturligvis indpasse sig i samvirkemodeller, som hviler på en mere udførlig forhåndsstillingtagen til de retsproblemer, der forventes at kunne dukke op, f.eks. aktieselskabsformen. Men mulighederne er som det vil ses mange, og det afgørende for det endelige valg er i høj grad, hvad der lægges vægt på: Er det f.eks. styringsmuligheden, der interesserer, er det de skattemæssige perspektiver, er det tilvejebringelsen af et bredere økonomisk grundlag eller hvad?

2. Fremstillingens genstand – den ideelle forening.

Vi står altså over for en broget mangfoldighed af samvirkeformer, men på den anden side en mangfoldighed, hvor mange træk er fælles. Den, der søger at give mere end en rent oversigtlig fremstilling af retsreglerne, vil imidlertid kun med fordel kunne tage sådanne samvirker op under ét, som repræsenterer rimeligt homogene problemstillinger. En eller anden systematisk udkrystallisering af de samvirkeformer, vi vil beskæftige os med her og karakterisere som ideelle foreninger, er nødvendig såvel i analysens tjeneste som med henblik på at vinde klarhed i fremstillingen.

En dyberegående overvejelse over, hvilken analytisk/systematisk indfaldsvinkel der bør anvendes på dette område, er ikke gennemført i dansk ret. Sindballe fremstiller i »Dansk Selskabsret«¹ alle tilfælde, hvor der foreligger en aftale om fælles virksomhed. Udenfor falder i henhold hertil navnlig fællesskabsforhold af familie-, arve- eller offentligretlig oprindelse, læren om stiftelser og læren om tilfældigt sameje eller anden tilfældig samberettigelse. Poul Meyer² skildrer foreningsretten ud fra en pragmatisk indfaldsvinkel og medtager herunder f.eks. andelsforetagender. Dog fastslås det, at fremstillingen principielt ikke har gyldighed for aktieselskaber. Ernst Andersen³ skelner mellem ikke-erhvervsdrivende og erhvervsdrivende sammenslutninger, idet en sammenslutning betragtes som erhvervsdrivende, når den har til formål under hvilken som helst form at indvinde udbytte til fordeling mellem deltagerne.

En systematisk
indfaldsvinkel?

1. I og III ved Niels Klerk, p. 9. Iøvrigt Bernhard Gomard: »Aktieselskabsret«,

2. udg., p. 18 f, og Carl Torp: »Den Danske Selskabsret«, p. 1 ff.

2. P. 10 ff.

3. »Personret«, p. 77.

I. Introduktion

I Sverige behandler man inden for »associationsrätten« de på aftale mellem flere retssubjekter grundede aftalerelationer, som udspringer af en mellem de samvirkende fælles målsætning⁴. Offentligretlige organisationer – som ofte udmærker sig ved, at medlemskabet er obligatorisk i henhold til lov – holdes dog udenfor. Mellem de private associationer skelnes videre mellem selskaber og foreninger. Førstnævnte antages at være karakteriseret ved den omstændighed, at der er tale om en lukket kreds, hvor selve samvirkeaftalen skal justeres, hvis deltagerantallet ændres, og endvidere ved at deltagerne skal indskyde kapital, arbejde eller anden ligeværdig ydelse. Foreningerne deles op i henholdsvis økonomiske og ideelle. Den økonomiske forening udmærker sig ved at have til formål at fremme medlemmernes økonomiske interesser gennem forretningsmæssig virksomhed. Ideelle foreninger taler man derimod om i tilfælde, hvor foreningens målsætning er rent ideel (d.v.s. ikke indrettet på at fremme medlemmernes økonomiske interesser, selv om der eventuelt drives økonomisk virksomhed), eller dog ikke går ud på at fremme medlemmernes økonomiske interesser gennem forretningsmæssig virksomhed⁵.

Det pragmatiske udgangspunkt

Fremstillingen i det følgende hviler på følgende betragtninger:

En række foreningsforhold inden for det område, der karakteriseres som de *ikke-erhvervs*mæssige – eller »ideelle« – foreninger drives under omstændigheder, der udviser betragtelige fælles træk⁶. Karakteristisk er herved, at der typisk er tale om en mere *varig aktivitet* udfoldet af en *vis større medlemskreds* med deraf følgende problemer i relation til den kollektive styring samt tilgangen til og afgang fra foreningen. Disse problemer relaterer i øvrigt såvel til opgørelsen mellem medlemmerne indbyrdes som til de retsvirkninger, fællesskabsvirket, foreningskonstruktionen, har i forhold til udenforstående. Der kan da blive tale om at tage disse op i sammenhæng med sigte på at udfælde, hvad der kan karakteriseres som *gældende dansk foreningsret*. Korterevarende samvirker eller samvirker med et begrænset antal deltagere rejser

4. Hertil nærmere Hagbergh og Nisell, p. 19 f, Hemström I, p. 9 ff og 20 ff, Hemström II, p. 7 ff, Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, p. 8 ff, NJA 1912 II 1313 ff (Östen Undén: Om gränsen mellan ekonomiska och ideella föreningar), Rodhe, p. 18 ff, Folke Schmidt, p. 53 ff, og Stjernquist, p. 11 ff.

5. Se for Finlands vedkommende den finske foreningslovs § 1 (og T. M. Kivimäki & Matti Ylöstalo: »Lärobok i Finlands civilrätt«, p. 122 ff).

For Norge se Dag Tørvold: »Rettsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 5 f.

6. Jfr. i øvrigt det i forordet om bogens område nævnte.

2. Den ideelle forening

ikke tilsvarende styrings- og ansvarsmæssige problemer. Og samvirker med erhvervsmæssigt hovedsigte aktualiserer spørgsmål med hensyn til realiseringen af dette sigte og placeringen af de økonomiske fordele og ulemper, der er forbundet hermed, som nødvendigvis vil forskyde hele tyngdepunktet i den retlige fokusering.

I praksis vil grænsen til foreninger med erhvervsmæssigt hovedsigte ofte kunne være svær at trække, bl.a. fordi også »ideelle« foreninger undertiden driver økonomiske aktiviteter i en udstrækning, som nødvendiggør en særlig stillingtagen hertil. Dette gælder f.eks. fagbevægelsen og erhvervslivets organisationer samt forsikringsforeninger af forskellig art⁷. Som målsætning for fremstillingen forekommer den nævnte opdeling imidlertid at være naturlig.

Det skulle altså med andre ord være muligt at udskille en række retsproblemer, som trænger sig frem i de omtalte foreningsforhold. Vel findes der vel ikke her to foreninger, hvis problemer kan løses i nøjagtigt samme billede. Selv de foreninger, der er søgt udstukket i det lige nævnte, spænder jo over et stort spekter: Fra erhvervslivets kraftfulde organisationer på den ene side og til den fredsomme filatelistklub på den anden. Men dette hindrer ikke, at de retsspørgsmål, der opstår i sådanne foreninger, i stort mål er identiske, og at der følgelig kan gennemføres en samlet analyse af de tankegange, som vil være relevante ved deres løsning. Blot må de opstillede sætninger være forsigtige og, når de anvendes i praksis, bestandig tilpasses det konkrete foreningsforhold.

Det sagte hindrer naturligvis ikke at man nyttiggør regler fra andre samvirkeformer på det fænomen, vi herefter vil karakterisere som ideelle foreninger. Mange af de retsspørgsmål, der opstår omkring de forskellige former for fællesskabsvirke, er jo identiske. F.eks. er problemerne omkring kanaliseringen af den kollektive vilje ofte ensartede, uanset hvilken organisationsform der er tale om. Det er derfor klart, at man ikke kan behandle en enkelt samvirkeform i total isolation fra andre men at man tværtimod bestandig bør søge at holde sig den større sammenhæng for øje, jfr. også det nedenfor under 3 nævnte.

Omvendt er det indlysende, at visse af de tankegange, der opstilles som foreningsretlige, e.o. også vil kunne have gyldighed i andre samvirke-

7. Spørgsmålet er naturligvis mest interessant i retsordener, der bygger på en lov-mæssig opdeling af de to grupper.

I. Introduktion

former. De i rent ideelle foreninger gældende principper for generalforsamlingens gennemførelse og foreningsforholdets stiftelse m.v. vil f.eks. i vid udstrækning uden videre kunne nyttiggøres på andelsforeninger – og omvendt.

Poul Meyer er endog inde på at karakterisere den danske *folkekirke* som en forening⁸, selv om de for kirken fastsatte lovbestemmelser ikke giver plads for nogen synderlig anvendelse af de almindelige foreningsretlige grundsætninger. Om denne synsmåde er berettiget, turde vel være tvivlsomt⁹. Men om behovet for at se foreningsretten som en åben disciplin kan der næppe herske tvivl.

Nævnes bør det vel i øvrigt i denne forbindelse også, at der kan være et teoretisk afgrænsningsproblem mellem det, man vil opfatte som foreninger, og så de *strukturer af offentligretlig art, hvorigennem statsmagten/samfundsmagten udøves*. Dette kan være aktuelt i relation til denne magt selv legemliggjort i stat og kommuner, men for så vidt også hvad angår de offentlige eller halvoffentlige institutioner, der virker på grundlag af foreningsformen. Og ligeledes mellem foreningerne og andre kollektive fænomener, f.eks. *forsamlinger* (møder) med enkeltstående sigte. Denne diskussion udelades her som værende uden væsentlig praktisk interesse.

Afgrænsningen af
et forenings-
begreb?

Poul Meyer søger i »Dansk Foreningsret«, kapitel I, at opstille et mere bastant foreningsbegreb. I denne forbindelse opridses en række kendetegn, som skulle karakterisere foreningen som retligt fænomen. Således lægges vægt på, at der foreligger en aftale om fælles virksomhed, at formålet for denne virksomhed medfører en vis varigere aktivitet, og at medlemmernes tilslutning til fællesskabet i øvrigt er mere varigt. Hemström¹⁰ berører også spørgsmålet og vil se på, om der er truffet aftale om at samvirke i en vis tid og til opnåelse af et fælles mål. Aftalen antages endvidere at måtte være formaliseret i evt. skriftlige vedtægter, der i hvert fald skal indeholde foreningens navn og formål, og evt. endvidere angive, hvorledes foreningsbeslutninger træffes. Endvidere antages, at disse beslutninger skal indgå i en beslutningskæde af hierarkisk art. Dette indebærer bl.a. også, at der skal findes en bestyrelse, der kan repræsentere foreningen. Ross definerer¹¹ foreningen som en organiseret frivillig sammenslutning af en kreds af private personer til fremme af visse begrænsede formål. Som organisation forudsætter foreningen endvidere eksistensen af foreningsorganer, der har myndighed til at handle på foreningens vegne, og en medlemskreds,

8. P. 19.

9. Se hertil i øvrigt i det hele C. J. Arnholms skepsis imod at strække de foreningsretlige regler så vidt: TFR 1951/451 f, og Alf Ross: »Statsforfatningsret«, p. 760 ff, jfr. i øvrigt Herman Falk: »Om ideella föreningar«, p. 13 ff. At en sådan problemstilling ikke er ganske teoretisk, viser sig i afgørelserne U 66/60 og U 67/286. Se også f.eks. U 27/577.

10. Hemström II, p. 14.

11. »Dansk Statsforfatningsret« II, p. 730 ff.

2. Den ideelle forening

der er underkastet foreningsmyndigheden. Max Sørensen¹² karakteriserer, foreningen som det samvirke mellem en kreds af personer, som sker i et nærmere bestemt øjemed efter fastlagte regler og ved hjælp af organer, som kan handle på alle deltageres vegne, dels i forhold til deltagerne selv, dels i forholdet udadtil. Max Sørensen anser det for karakteristisk, at der foreligger en partikulær retsorden, som finder udtryk i foreningens særlige love eller vedtægter, og som gælder inden for den almindelige retsordens rammer. Endvidere at der ved disse love eller vedtægter er etableret organer – generalforsamling, bestyrelse m.v. – som har fået tillagt særlige beføjelser¹³.

Det er vel rigtigt, at man i en ikke uvæsentlig udstrækning vil lægge de samme kriterier til grund, når det i forskellige relationer skal afgøres, om en forening er dannet på en sådan måde, at dette må få retlige konsekvenser, f.eks. derved at samvirket anerkendes som selvstændig juridisk person, der har retsevne. Ligeledes kan de karakteristika, der er opregnet, anvendes som hvilepunkt for tanken, når man opererer med begrebet: Foreninger. Efter den tankegang, som nærværende fremstilling hviler på, er en sådan opregning imidlertid ikke nødvendig – og formentlig heller ikke mulig, hvis der herved sigtes til en opregning, der udtømmende gør op med de faktorer, der i *alle* retlige relationer er afgørende for, hvorvidt man kan tale om en forening eller ej. Principielt må dette spørgsmål således efter dansk ret afgøres konkret, alt efter hvilken relation der er tale om.

I så henseende kan spørgsmålet få aktualitet i forskellig sammenhæng. Således kan det komme op, når det skal fastslås, hvorvidt en forening er kommet til eksistens på en sådan måde, at kun samvirket hæfter for oparbejdet gæld og ikke uden videre de personer, der har indgået forpligtelsen, eller foreningsmedlemmerne personligt (herom nærmere nedenfor under afsnit VI.1.). Foreningens anerkendelse i denne relation vil omvendt have den virkning, at kreditorerne i en likvidationssituation får adgang til den gennem foreningsvirksomheden oparbejdede formuemasse forud for de enkelte medlemmer. Tilsvarende vil det være nødvendigt at undersøge, om et foreningsforhold kan anses for etableret, når ansvaret for skadevoldende dispositioner skal placeres (nærmere nedenfor under afsnit VII). Og ligeledes når det skal afklares, om man står over for en organisation, der kan optræde som selvstændig part i en retssag (nedenfor under afsnit VI.3.). Endelig har bestemmelsen af, hvad en forening er, betydning

12. »Statsforfatningsret«, p. 382.

13. Se i øvrigt om foreningsbegrebets afgrænsning tillige Karl Benckert, »Bolags- och föreningsrätt«, p. 47 ff. Herman Falk: »Om ideella föreningar«, p. 3 ff. Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, p. 5 ff. Hemström I, p. 21 f. Hörlyck, p. 91. Nial, p. 26 ff. Erik Rydström: »Stiftelser och ideella föreningar som verksamhetsform«, p. 13 ff. Svensk juridisk Tidskrift, 1916/132 ff (Under vilka förutsättningar äger enligt gällande rätt en s.k. ideell förening rättskapacitet?), Nial, p. 21 ff, 46 ff.

I. Introduktion

i relation til offentligretlige forskrifter, der anordner forskellige konsekvenser, alt afhængigt af om der foreligger en foreningsaktivitet eller ej. (Se afsnit VI.5. og I.4.B.).

3. Foreningsrettens kilder*.

Den omstændighed, at foreningen som retlig struktur udgør et naturgroet fænomen uden støtte i en almindelig lovgivning, bidrager naturligvis til at skabe en vis uskarphed i det retlige grundlag for løsning af de tvister, der kan opstå i sammenhæng med foreningens virke.

Traditionelt henvises her til den vejledning, der kan søges i »retspraksis og almindelige retsgrundsætninger«. Denne henvisning i sig selv giver liden hjælp til afklaring af, hvilke drivkræfter der bærer de anordnede resultater og begrænset vejledning i relation til sådanne spørgsmål, som ikke har været fremme før. Det er derfor berettiget, inden vi begiver os ud i foreningsrettens materielle problemer, at gøre et kort vue over de faktorer, der er afgørende for retsanvendelsen, eller om man vil de retskilder, som gør sig gældende inden for dette felt.

Hvad har vi da her at holde os til? Ja, groft set kan det vel siges, at der kan hentes bidrag dels fra en række positive lovbestemmelser vedrørende beslægtede samvirkeformer eller specielle foreningsforhold, dels fra selve foreningsaftalen (foreningsvedtægten). Endelig spiller visse friere, retlige overvejelser over, hvad ret og rimelighed tilsiger i foreningsforhold, ind. Lad os prøve at gå lidt tættere på disse elementer.

Lovgivningen

Som allerede beskrevet ovenfor under 1. er det kun på spredte felter, lovgiver har reguleret de ideelle foreningers forhold. Og der er heller ikke i Danmark nogen almindelig foreningslov. Men som ligeledes nævnt findes der faktisk love for andre samvirkeformer såvel som for visse specielle foreningsforhold. Og de *retsproblemer, der opstår her, kan meget vel være sammensfaldende* med dem, som gør sig gældende i det almindelige foreningsmæssige mellemværende, vi her beskæftiger os med. I den udstrækning, hvori dette er tilfældet, kan der være anledning til at hæfte sig ved

* Hemström I, p. 29 ff, Hemström II, p. 24 ff, Hørlyck, p. 31 ff, 39 ff, Illum, p. 31 ff, Kobbemagel: »Dirigenten«, p. 48 f, Nial, p. 41 ff, Dag Tørvold: »Retsspørgsmål ved deling av idelle foreninger«, p. 7 ff.

3. Foreningsrettens kilder

indholdet af sådan lovgivning. Tankegangen er i så fald den, at anvisningerne heri dels *kan tages som udtryk for den af retsordenen anerkendte løsning*, dels måske udtrykker det, som er blevet den *almene opfattelse* af, hvad der gælder i den pågældende situation. Det er imidlertid også indlysende, at sådanne resultater principielt må vige for modstående, klar vedtægtsmæssig bestemmelse, medmindre denne bestemmelse lader sig tilsidesætte ud fra tyngende offentlige eller retssikkerhedsmæssige hensyn, således som disse senere vil blive ridset op. Lovreglernes rolle kan i det anførte billede kun være *udfyldende*.

Som eksempel på regler, der på denne måde e.o. lader sig nytiggøre, kunne nævnes visse af bestemmelserne om vedtægter og ledelse i bank- og sparekasseloven, træk fra forskrifterne vedrørende ledelsens udøvelse i loven om realkreditinstitutter, træk fra aktieselskabslovens forskrifter om selskabets vedtægter og ledelse, træk fra reglerne om ledelsen i lov om forsikringsvirksomhed og endelig visse af reglerne i loven om tilsyn med pensionskasser. Gennemgangen i de følgende afsnit hviler i en vis udstrækning på den inspiration, der har været at hente i de nævnte regelsæt – om end specifikke paragrafhenvisninger i det væsentlige er udeladt.

Ud fra tilsvarende betragtninger kan der i øvrigt blive tale om – om end med større forsigtighed – at inddrage *udenlandsk lovgivning*, som vedrører foreningsforhold. Heller ikke her er naturligvis en direkte anvendelse mulig. Men hvor sådan lovgivning udspringer af retssystemer, der hviler på i det væsentlige samme tankegange som vort, ville det ikke være rimeligt at afvise løsninger, som kan udfylde tomrum, der måtte stå tilbage i den danske foreningsret. I lyset heraf vil fremstillingen medinddrage den finske lov om ideelle foreninger samt den svenske lov om økonomiske ditto, (jfr. bilag II).

Det centrale for fastlæggelsen af retsvirkningerne af foreningsforholdet er imidlertid selve foreningsaftalen¹. Foreningsforholdet karakteriseres ved, at en kreds har sluttet sig sammen med henblik på at fremme et bestemt formål. *Grundlaget for denne sammen-*

Forenings-
vedtægten
Vedtægtens
funktion

1. At vedtægten dog e.o. vil kunne tilsidesættes, vil fremgå nedenfor under omtalen af de ufravigelige retshensyn, som lejlighedsvis gør sig gældende. Se også f.eks. U 54/905.

I. Introduktion

shutning er en aftale, nemlig den der normalt betegnes som foreningens love eller vedtægter. Gennem disse vedtægter forvandles enkeltdelegerne, hvad foreningsvirket angår, til en kollektivitet. Man bliver samtidig til et selvstyrende samfund, hvis forhold statsmagten ikke blander sig i, så længe blot landets overordnede love respekteres.

Vedtægterne udgør altså så at sige *foreningssamfundets grundlov* og skal i denne egenskab respekteres af foreningsorganerne på tværs af foreningens almindelige styringsmekanismer, indtil de eventuelt bliver ændret i overensstemmelse med de herom gældende særlige procedurer. Samtidig udgør vedtægten foreningens *retlige ansigt udadtil*. Det vedtægtsmæssige grundlag bliver derved af meget central betydning for foreningens virke.

Med denne erkendelse i baghovedet ville det være naturligt at gå ud fra, at sådanne foreningsvedtægter affattes overordentlig omhyggeligt – og skriftligt. Dette er imidlertid ikke tilfældet. I de fleste foreninger er vedtægterne slet ikke udtømmende i forhold til de spørgsmål, som egner sig for den forhåndsstillingtagen, en udtrykkelig vedtægtsbestemmelse repræsenterer. Den hæderkronede juridiske forening i København har i decennier levet helt uden skrevne vedtægter. Og selv store og for samfundet væsentlige organisationer arbejder ikke helt sjældent ud fra et tvetydigt eller utilstrækkeligt vedtægtsmæssigt grundlag. Spørgsmålet om, hvad man i sådanne tilfælde af tvivl eller mangler vil falde tilbage på som gældende foreningslov, har derfor stor aktualitet.

Det er her naturligt at tage udgangspunkt i konstateringen af, at en foreningsvedtægt så lidt som andre aftaler i dansk ret kræver nogen skriftlig form. Det almene retlige grundlag for foreningsmellemværendet, som man normalt vil søge i skrevne bestemmelser, kan følgelig lige så vel søges i *uudtrykte indforståelser* – altså f.eks. *interne retningslinier og handleregler, som har vundet accept gennem praksis*. Utallige foreningsspørgsmål, som er jævnlige forekommende, kan have fundet en løsning ad denne vej og gennem passivitet og rathabition have opnået en for medlemmerne forbindende virkning fuldt ud på linie med skrevne vedtægtsbestemmelser.

Hvor langt man vil anerkende en sådan praksis, afhænger imid-

Vedtægtens
fortolkning og
udfyldning:

1. Foreningens
interne praksis

3. Foreningsrettens kilder

lertid naturligvis af dennes nærmere indhold – herunder af, hvilken grad af understøttelse praksis eventuelt har i de nedenfor refererede almindelige overvejelser over ret og rimelighed i foreningsforhold². I dette perspektiv og ud fra en vurdering af, hvor sædvanlig eller usædvanlig den fulgte retningslinie er, kan der også blive tale om at tillægge denne en forbindende virkning, som er anderledes for gamle medlemmer end for nyindmeldte, der ikke har haft anledning til at regne med den pågældende løsning. Ligeledes lader en sådan praksis sig naturligvis lettere påberåbe i stridigheder mellem medlemmerne indbyrdes end i forholdet udadtil over for 3. mand.

Oparbejdelsen af et vedtægtsmæssigt grundlag på denne måde gennem intern praksis vil være særlig nærliggende i relation til alle de spørgsmål, som regelmæssigt opstår i det løbende foreningsliv, og som derfor påkalder sig en stillingtagen. Dette gælder f.eks. mange af de spørgsmål, som angår foreningens ledelse og medlemmernes pligter og rettigheder, herunder udøvelsen af indflydelse på foreningens virke. Også de problemer, som knytter sig til f.eks. foreningens ophør eller ændring, kan naturligvis forudses. Men i sådanne relationer kan man af indlysende grunde vanskeligere forvente en intern praksisdannelse af den art, der er egnet til at blive forbindende.

Det er imidlertid med disse problemers almene forudsælgelighed for øje nærliggende at gå ud fra, at der lader sig opstille generelle udfyldende anvisninger på, hvorledes sådanne spørgsmål naturligt løses, i lyset af *de løsninger, der sædvanligvis anvendes i foreningsforhold*. Dette er da også tilfældet. Når man blot ikke glemmer, at hver type af foreninger har deres individualitet, som bør holdes i mente, lader værdifuld støtte for en alment udfyldende virksomhed i relation til vedtægtsmæssige lakuner sig hente i de af samfundsmagten skabte regelsæt. Der tænkes herved ikke blot på de angivelser, vi finder i den ovenfor refererede *lovgivning*, men også på at man ikke sjældent ser etableret »*standardvedtægter*« for sådanne foreningsforhold, som er forudsat i lovgivningen. Herigen-

2. Almen praksis i foreningsforhold

2. At praksis – foreningskutyten – ikke ubetinget vil blive lagt til grund, fremgår af flere afgørelser, se f.eks. U 27/407.

I. Introduktion

nem formidles ikke blot et indtryk af, hvilke løsninger samfundsmagten anser for anerkendelsesværdige, men måske også af, hvilke der er de alment anvendte.

Fremstillingen i det følgende bygger i så henseende på et par repræsentative eksempler. De statsanerkendte arbejdsløhedskasser repræsenterer organisationsmæssigt en lidt kompliceret struktur, samtidig med at deres administration i kraft af de betydelige offentlige midler, der løber herigenem, påkalder sig en væsentlig offentlig interesse. Den i henhold til lov om arbejdsformidling og arbejdsløhedsforsikring § 34 godkendte standardvedtægt er derfor blevet benyttet i visse dele. De ejerforeninger, der oprettes i henhold til loven om ejerlejligheder (lovbekendtgørelse nr. 550 af 14. december 1979), udgør en sædvanlig foreningsstruktur med et interesseområde af en art, som er parallelt til mange ideelle foreningers. Den i henhold til nævnte lovs § 7 udfærdigede normalvedtægt for sådanne foreninger (bekendtgørelse 251 af 14. juni 1966) betegner følgelig ligeledes i visse dele et passende eksempel. Det samme gælder bekendtgørelse nr. 24 af 21. januar 1981 af en normalvedtægt for en privat andelsboligforening. I øvrigt er de vedtægtsforslag, som gengives i »Juridisk Formularbog«, nyttiggjort så vidt, som de må formodes at have fundet en ikke uvæsentlig udbredelse.

Friere retlige betragtninger

Når foreningsrettens materielle resultater skal fastlægges, henvises herudover ofte til *almindelige retsgrundsætninger, forholdets natur* og andet, som blot dækker over udøvelsen af et friere retligt skøn. En udtømmende opregning af, hvad de betragtninger går ud på, som herved kommer ind i billedet lader sig vel ikke gennemføre på en måde, som muliggør en matematisk sikker retsanvendelse. Men måske er det på sin plads at trække en profil ud, som kan tjene til at illustrere nogle af de mekanismer, der gør sig gældende.

Overgangene fra det aftalemæssige grundlag for foreningens virke og til de omtalte løsere retlige overvejelser er glidende. Det er således indlysende, at udgangspunktet for problemløsningen jævnlige vil være *aftaleretlige konstruktioner og slutninger ud fra almindelige fuldmagtsregler*. Den reklamations- og passivitetsvirkning, som kan virke udfyldende i relation til vedtægtens udtrykkelige forskrifter, er allerede berørt og kan i virkeligheden aflæses som en almindelig aftaleretlig funktion. Tanken om vedtægten som aftale har imidlertid også andre konsekvenser. F.eks. vil overtrædelse af generalforsamlingens vedtægtsmæssige kompe-

3. Foreningsrettens kilder

tence kræve, at de vedtægtsbestemmelser respekteres, som angår vedtægtsændringer. Tanken om aftalens bindende kraft er udslagsgivende. Andre gange er det nok fuldmagtssynspunktet, som står i forgrunden. F.eks. vil det foreningsorgan, der vedtægtsmæssigt har fået tillagt kompetence til at indkalde generalforsamlingen, bindende kunne foretage denne indkaldelse også på tværs af et overordnet foreningsorgans beslutning. Ligeledes må lovligheden af bestyrelsens beslutninger og spørgsmål om ledelsens ansvar i væsentlig grad løses ud fra fuldmagtsbetragtninger.

I forlængelse heraf vil der endvidere også uden for det område, hvor det er naturligt at vente en intern foreningspraksis eller almen sædvane (jfr. det ovenfor nævnte), ofte kunne opstilles visse formodninger med hensyn til foreningsaftalens konsekvenser (indhold) i mangel af anden klar vedtagelse. Det vil således f.eks. være naturligt at antage en *lighedsgrundsætning*, d.v.s. en forudsætning om at medlemmerne i deres indbyrdes forhold skal behandles lige. Ved udfyldning af foreningsaftalen gennem almindelige retsovervejelser kan selve *foreningsformålet* også undertiden spille en afgørende rolle. Dette formål kan endog e.o. afgive en meget høj grad af selvstændig legitimation for en evt. afgørelse, hvilket f.eks. vil fremgå i foreninger, hvis formål ligger ud over hvad den aktuelle medlemskreds har interesse i. Rådighedsretten over foreningens anliggender berøves nemlig herved eventuelt delvis dennes øjeblikkelige medlemmer.

Det særlige formål, der ligger i *selve organisationstanken* og de retsvirkninger, der sædvanligvis udadtil og indadtil forbindes med *organisationskonstruktionen*, vil endvidere bidrage til at give aftale- og fuldmagtskonstruktionen et særligt foreningsretligt indhold. Det vil f.eks. herigennem blive klart, at hæftelsen for oparbejdet gæld må forventes at ville påhvile foreningen, og endvidere at minoriteten i reglen må bøje sig for majoriteten i de kollegiale organer – at selve aftalen altså kan ændres uden den enkelte kontrahents samtykke. Men denne overvejelse fører i øvrigt videre i retning af en *kollektivitetstanke*. Det interessefællesskab, der legemliggøres i foreningen som sådan, udløser således visse interesser hos de enkelte deltagere, som ellers ikke havde kunnet gøres gældende, men som nu får retlig kvalitet. F.eks. vil den omstæn-

I. Introduktion

dighed, at et medlem ifalder straf for alvorlige forbrydelser, e.o. være eksklusionsgrund, uagtet deliktet måske ikke har noget med foreningen at gøre. Og foreningsledelsen vil e.o. selvstændigt kunne rejse sag om oprejsning i anledning af æreskrænkelser, som enkeltmedlemmer udsættes for.

Endelig vil helt specielle betragtninger kunne spille ind i visse situationer, nemlig *almene retssikkerhedsovervejelser og overvejelser over, hvad den offentlige interesse tilsiger*. F.eks. vil samfundsmagten gennem domstolene censurere foreningens beslutninger med hensyn til optagelse og eksklusion af medlemmer ud fra en vurdering af graden af disses interesse i deltagelsen. Videre vil man i forholdet mellem medlemmerne indbyrdes forudsætte visse almindelige retssikkerhedsprincipper iagttaget. Afgørende beslutninger, som træffes i de kollegiale organer til skade for enkelt-deltagerne, anerkendes f.eks. kun som lovligt trufne, såfremt de pågældende er blevet hørt og har fået lejlighed til at udtale sig. Flertalsafgørelser gående ud på, at diskussionen på generalforsamlingen skal sluttes, vil e.o. kunne tilsidesættes, såfremt særligt interesserede medlemmer derved afskæres fra at komme til orde o.s.v. I de foreningsforhold, der drives i henhold til særlig lovgivning, og til varetagelse af offentlige opgaver kan dette islet eventuelt blive så tungtvejende, at man vil kunne søge vejledning i almindelige grundsætninger for udøvelsen af offentlig forvaltningsvirksomhed.

Vi vil i det følgende afsnit stykke for stykke vurdere, hvorledes disse forskellige indflydelsesfaktorer bør afvejes over for hinanden, når balancepunktet skal lægges mellem de implicerede interessegrupper: Medlemmer, udenforstående, ansatte og samfundet som sådant.

Foreningsretslitteraturen

Undertiden opregnes den juridiske teori blandt retskilderne.

Den danske retslitteratur omkring de ideelle foreningsforhold er ikke særlig omfattende. Stort set forelå tidligere kun Poul Meyers bog »Foreningsret« fra 1950. Som supplement hertil kan imidlertid anvendes de fremstillinger, der glimtvis behandler parallelle problemer. Især kan i denne forbindelse henvises til Erik Hørlycks bog »Dansk Andelsret« (1980) og til Ernst Dyrbyes fremstilling »Retsforholdet mellem andelsfor-

4. Organisationer og samfund

eninger og deres medlemmer« fra 1955 (med supplement i U 72B/33 ff. Endvidere kan selskabsretslitteraturen ofte anvendes med udbytte.

Ideelle foreningsforhold er imidlertid som allerede nævnt heller ikke lovregulerede i det øvrige Skandinavien bortset fra Finland. Dette indebærer, at løsningerne på de problemer, der opstår, udspringer af almindelige retlige overvejelser, som udfælder sig i domstolenes praksis. Retssystemet, der omgærdet de ideelle foreningsforhold, er derved kommet til at udvise meget betragtelige fællestræk i de nordiske lande. Den mere omfattende svenske litteratur inden for området er derfor i væsentlig udstrækning direkte anvendelig. I denne forbindelse kan henvises især til Carl Hemströms fremstillinger »Ideella föreningar« fra 1979 og »Organisationernas rättsliga ställning« fra 1980. Herudover kan Håkan Nials bog »Svensk Associationsrätt« fra 1976 anvendes med fordel i alment orienterende øjemed.

4. Appendix: Organisationer og samfund.

A. Generelt.

Så vidt ligger grundlaget for fremstillingen i det følgende og dennes nærmere indhold fast. Inden vi begiver os ind i problemstillinger, der i henhold hertil er karakteriseret som foreningsretlige, vil det imidlertid måske være på sin plads et kort øjeblik at anskue foreningsvæsenet i lidt bredere perspektiv.

Et af de mest fremtrædende træk ved de skandinaviske velfærds-samfund er uden tvivl disses gennemorganiserede karakter. Foreninger og organisationer spiller en helt afgørende rolle ikke blot som led i de forskellige samfundsgruppers varetagelse af deres egne interesser, men også som redskaber for den overordnede styring af samfundet. Organisationerne er blevet integrerede i det politiske system.

Dette er ingen tilfældighed. Når man betragter den øvrige verden, bliver det også hurtigt klart, at denne ordening ej heller er nogen selvfølge.

Organisationsvæsenet i sin nuværende skikkelse har efter en spæd begyndelse i slutningen af 1700-tallet først vundet frem igennem de sidste hundrede år. Før den tid fandtes vel ganske vist private eller halvprivate gruppedannelser i centrale roller, f.eks. ældre tiders håndværkslav og gilder. Disse var imidlertid efter hele

Organisations-
samfundet

I. Introduktion

deres virkemåde forskellige fra de organisationsdannelser, der kendetegner nyere tid.

Forudsætningen for den situation, vi lever med i dag, var den sikring af retten til at organisere sig i private foreninger, som opnåedes med Grundloven af 1849. Den praktiske begrundelse for, at udviklingen tog fart, må imidlertid søges ikke blot i denne løsning af de formelle bånd på borgernes udfoldelsesmuligheder, men også i de faktiske behov, samfundsudviklingen som sådan affødte. Flere faktorer falder i denne forbindelse i øjnene.

Den liberalistiske samfundsopfattelse, som dominerede fra midten af 1800-tallet, efterlod utvivlsomt et vacuum i det offentlige styringssystemer. Den organiserede fællesoptræden bliver her et naturligt svar på tilstande, som i vide kredse opfattedes som uacceptable. Det kan med nogen ret siges, at private overtog opgaver, som det offentlige lod ligge. Denne overtagelse kunne imidlertid for så vidt også i nogen grad ses som resultatet af en bevidst politik. En udbygning af organisationsvæsenet indebærer jo nemlig en uddelegering af magtbeføjelser. Denne udbygning kan der ved meget vel anskues som led i demokratiseringsprocessen.

Men i øvrigt var organisationerne naturligvis også på langt mere direkte måde fundament og redskab for den demokratiske, aktive statsførelse. Foreningsvæsenet, muligheden for at samle og organisere borgere med fælles interesser i arbejdet for opnåelse af samme politiske målsætning, er selve grundlaget for det partisystem, hvorpå demokratiet hviler. Muligheden for at samle og organisere de forskellige interessegrupper i samfundet indebærer samtidig, at folkestyret opnår et praktisk virkende forbindelsesled ud til borgerne. Denne kommunikationsmulighed vil i sig selv indeholde en opfordring til at organisere sig.

Sluttelig skal man naturligvis ikke glemme, at de forskellige interessegruppers behov for et organiseret fællesvirke voksede allerede i kraft af opbrudet i de gamle næringsmønstre, hvor nye erhvervsgrupper skulle finde et ståsted i kamp mod hinanden.

Karakteristisk er i dag, at disse interessegruppers håndgribelige udtryk, interesseorganisationerne, har fundet et ståsted som formelt og uformelt led i samfundets styringssystemer. Gennem samarbejde med det offentlige såvel ved forberedelsen af nye regler,

4. Organisationer og samfund

som når disse regler skal føres ud i livet, har organisationerne lidt efter lidt oparbejdet en legitimation, som gør det svært at forestille sig, at man skulle være dem foruden. I vid udstrækning har de også opnået en indflydelse, som fuldt ud ligger på linie med den, statsmagtens organer har¹. Vort demokrati har udviklet sig til at blive, hvad der kunne kaldes dualistisk.

Tager man udgangspunkt i denne erkendelse, bliver det klart, at organisationernes interne styringsmekanismer bør påkalde sig en central opmærksomhed. Omend disse mekanismer er af traditionel privatretlig art, har de beslutninger, der udmønter sig herigennem, en betydning, som i praksis er fuldt på linie med den, der udspringer af de rent offentligretlige reguleringer. Uden erkendelse af denne dualisme i samfundets ledelsessystemer vil man også miste muligheden for at forstå de rammer, der i dag omgærdter borgernes udfoldelsesmuligheder.

I snævrere retligt perspektiv udkrystalliseres heraf ikke blot et behov for at få klarhed over retsreglerne for, hvorledes en gruppedannelse overhovedet virker som organiseret helhed indadtil og udadtil; altså de regler, denne fremstilling primært er centreret om. Der er også behov for kendskab til det retlige grundlag for den legitimation, organisationsdannelsen har opnået som led i det danske samfundsliv. Dette er i hovedsagen et forfatningsretligt problem, dog at der også foreligger visse andre aspekter. Dets konturer vil blive trukket op nedenfor under B. Endvidere knytter der sig i kraft af den magtstilling, organisationerne har, en vis interesse

1. Denne indflydelse og organisationernes placering i samfundet i det hele er ofte behandlet i den statsvidenskabelige teori, se f.eks. Jacob A. Buksti og Lars Nørby Johansen: »Variations in Organizational Participation in Government: The case of Denmark«, *Scandinavian Political Studies*, vol. 2, 1979, p. 197 ff. Jacob A. Buksti: »Samspil mellem organisationer og omgivelser« (Århus 1981), Eigil Fivelsdal, Torben Beck Jørgensen og Poul-Erik Daugaard Jensen: »Interesseorganisationer og centraladministration« (København 1979), Jørgen Grønnegård Christensen: »Centralorganisation og politisk placering« (København 1980), p. 327 ff, Poul Meyer: »Offentlig Forvaltning i Danmark« (Århus 1977), p. 150 ff, Poul Meyer: »Politik«, p. 202 ff, Jorolv Moren: »Organisationene og forvaltningen«, se også »Den kollegiale forvaltning«, red. Jorolv Moren (Oslo 1974), Erik Rasmussen: »Komparativ Politik« (København 1971), bind 1, p. 118 ff, »Organisationer og omgivelser«, *Politica* (Tidsskrift for politisk videnskab), nr. 4 1982, Niels Chr. Sidenius: »Industrielle interesseorganisationer og deres placering i den politiske beslutningsproces« (Århus 1981).

I. Introduktion

til den beskyttelse, retsordenen yder den udenforstående 3. mand. Denne side af sagen vil blive berørt i korthed nedenfor under C. Endelig kan der naturligvis lokaliseres et behov for nærmere kendskab til spillereglerne for organisationernes virke i kontakt med og eventuelt som led i den offentlige forvaltning. Dette er imidlertid i hovedsagen et forvaltningsretligt spørgsmål af mindre betydning for de problemstillinger, nærværende fremstilling er koncentreret om².

En ubegrænset frihed?

Retten til at forene sig i organisationer og til at søge den indflydelse, som kollektiv magtudfoldelse muliggør, er i nyere tid blevet betragtet som en fundamental frihedsrettighed uadskillelig fra selve folkestyrets idé³. Dette er i god harmoni med den betydning, organisationsvæsenet havde for oparbejdelsen af den demokratiske styreform, vi kender i dag.

Jeg vil slet ikke fornægte denne betydning. Men i et samfund, hvor demokratiet ikke er inde i en etablerings- eller overlevelseskamp, burde der måske nok kunne blive plads for en mere nuanceret diskussion om organisationernes rolle.

Set i et videre samfundsmæssigt perspektiv påkalder de organisationer, der opereres med, sig en meget forskelligartet interesse. Visse af dem, nemlig de politiske partier og disses støttegrupper, udgør helt nødvendige forudsætninger for vort demokratiske system. Andre udgør nærmest konkurrenter til statsmagten. Den, der ønsker politisk indflydelse, kan for så vidt vælge mellem de politiske partier og de interesseorganisationer, hvis faktiske magtstilling er en sådan, at den nødvendigvis påvirker og måske endog bestemmer samfundets udvikling. I en mellemstilling befinder – i hvert fald på teoretisk plan – de organisationer sig, som alene udgør et passivt mellemed mellem statsmagt og borgere – eller som eventuelt supplerer statsmagten ved at påtage sig opgaver, der i realiteten er offentlige, f.eks. af social eller markedsregulerende art. Helt ude i periferien af interessefeltet befinder sig endelig foreninger til løsning af f.eks. rent selvkøbelige behov.

Medens nogle af disse organisationer utvivlsomt har deres plads i det anerkendte billede af en demokratisk stat, er der andre, som tilsyneladende kun nødtørfigt kan passes ind heri. Billedet af det dualistiske

2. Se om disse problemer bl.a. Nordisk Administrativt Tidsskrift 1980/14 (Eivind Smith: »Organisasjoner som virkemidler i forvaltningen«), Eivind Smith: »Forvaltningsrett og blandingsadministrasjon«.
3. Herved Alf Ross: »Hvorfor Demokrati«, p. 136 ff.

4. Organisationer og samfund

demokrati passer ikke helt ind i den statsretlige ordning, som mange forbinder med begrebet demokrati. Historisk og traditionelt er der imidlertid ingen tvivl om, at det er blevet anset for væsentligt, at borgerne har frihed til at slutte sig sammen til varetagelse af deres interesser over for statsmagten og over for andre samfundsgrupper. Dette gælder også selv om der derved oparbejdes kraftcentre, der i realiteten konkurrerer med statsmagten. I overensstemmelse med frihedsrettighedernes almindelige ideologi er det også blevet anset for væsentligt, at foreningsfriheden sikres i den »private sfære«⁴.

Jeg er i tvivl om den langsigtede holdbarhed i denne totalliberalistiske filosofi på det forfatningsretlige område. Den samme forfatningsteori, hvorudaf denne filosofi er udsprunget, den forfatningsfilosofi hvorpå den danske grundlov hviler, rummer f.eks. ingen plads for den deltagelse fra organisationernes side i den offentlige forvaltnings beslutninger, som rent faktisk finder sted. Den rummer heller ingen stillingtagen til det ideologiske grundlag, på hvilket denne indflydelse udøves. Det reaktionsmiddel, som i det almindelige politiske system står til rådighed over for et styre, som misforvalter hensynet til helheden – muligheden for at afsætte det og vælge et nyt – er endvidere ikke til stede, når det drejer sig om interesseorganisationer, der sætter deres vilje igennem på tværs af andre. Isolerede interessegrupper er i den gældende retsordning ikke begrænset i deres udfoldelsesmuligheder af hensynet til medborgerne. Begreber som magtfordrejning og magtmisbrug fra pågældende organisations side er en logisk umulighed. De, der skal betale for denne udfoldelse, har ingen steder at gøre ansvaret gældende.

Også inden for det almindelige folkestyre vil et flertal naturligvis kunne sætte sig på et mindretal på en måde, som ligger uden for, hvad der er demokratiets mening. Men folkestyrets idealer og hovedparten af de politiske partiers programmerklæringer er anderledes end dem, man som regel ser udtrykt i interesseorganisationernes formålsparagraffer. Hvor idealet for førstnævnte oftest er at opnå rummelighed – plads for alle borgere – er idealet for sidstnævnte i sagens natur først og fremmest at tilgodese den snævre gruppe, hvis behov man er sat til at varetage. I den udstrækning, hvori denne gruppe opnår indflydelse på linie med de politiske partier, vælter følgelig også let en af demokratiets væsentligste forudsætninger.

Jeg mener ikke umiddelbart at kunne anvise nogen vej ud af dette skisma. Men jeg finder på den anden side ikke, man bør lukke øjnene for, at en fortsat udvikling af interesseorganisationernes magt skaber en kollision mellem på den ene side demokratiets idealer og på den anden den målsætning, disse organisationer arbejder ud fra og deres mangel på ansvar over for udenforstående.

4. Max Sørensen: »Statsforfatningsret«, p. 383 f.

I. Introduktion

B. Foreningsfriheden*

Adgangen til at knytte sig til en organisation og til at drive organisationsmæssige aktiviteter anses som sagt for en af de fundamentale demokratiske frihedsrettigheder. Retten har imidlertid to aspekter. Den ene vedrører statsmagtens muligheder for at hindre organisationsdannelser eller dog regulere disses udfoldelsesmuligheder, det andet privatparters muligheder for at modvirke hinandens organisationsbestræbelser. I begge tilfælde tales undertiden om *positiv foreningsfrihed*.

Generelt set er disse problemer taget op i menneskerettighedskonventionens¹ artikel 11, som siger følgende:

»Stk. 1. Enhver har ret til frit at deltage i fredelige forsamlinger og til foreningsfrihed, herunder ret til at oprette og slutte sig til fagforeninger for at beskytte sine interesser.

Stk. 2. Der må ikke gøres andre indskrænkninger i udøvelsen af disse rettigheder end sådanne, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed eller den offentlige tryghed, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder. Denne artikel skal ikke forhindre, at der pålægges medlemmer af statens væbnede styrker, politi eller forvaltning lovlige indskrænkninger i udøvelsen af disse rettigheder.«

Tilsvarende regler er optaget i visse andre internationale regelsæt. Især kan i denne sammenhæng henvises til Den internationale Arbejdsorganisations konventioner nr. 87 og 98, som sikrer retten til medlemskab af en faglig organisation og til at forhandle kollektivt. Disse konventioner har aldrig affødt dansk følgelovgivning, hvilket må antages at kunne tages som

* Poul Andersen: »Dansk Statsforfatningsret«, p. 673 ff, Stein Evju m.fl. i »Arbejdsrettslige emner«, p. 453 ff, Stein Evju: »Organisasjonsfrihet, tariffavtaler og streik«, Ole Espersen og Alf Ross: »Dansk Statsforfatningsret 2«, p. 730 ff, Hemström I, p. 16 f, Hemström II, p. 101 ff, Illum, p. 102 ff, Juristen 1944/437 ff og 1945/153 ff, 231 ff og 236 ff (Poul Meyer og Stig Iuul om foreningsfriheden under enevælden), Per Jacobsen, p. 61 ff, Koktvedgaard, p. 225 f, Poul Meyer, p. 21 ff, Carl Ramberg: »Om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar«, p. 49 ff, Max Sørensen: »Statsforfatningsret«, p. 382 ff, TfR 1892/40 ff og 257 ff (H. L. Rydin: Om föreningsrätt och församlingsfrihet).
1. Lovtidende C 1953, p. 1119.

4. Organisationer og samfund

udtryk for, at man har anset almindelige retsgrundsætninger for herhjemme at tilsige det samme, som kan udledes af konventionerne².

I forhold til statsmagten er foreningsfriheden sikret gennem Grundlovens § 78. Indholdet af denne bestemmelse er i hovedtræk følgende: Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed. Foreninger, der virker ved eller søger at opnå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver dog at opløse ved dom. Ingen forening kan derimod opløses ved regeringsforanstaltning, men en forening kan foreløbigt forbydes – i så fald skal der imidlertid straks anlægges sag imod den til dens opløsning. Sager om opløsning af politiske foreninger kan uden særlig tilladelse indbringes for Højesteret. Opløsningens retsvirkninger fastsættes ved lov.

Beskyttelsen i forhold til statsmagten

Retten tilkommer som sagt »borgerne«. Hermed tænkes på alle, der befinder sig i Danmark mere end rent midlertidigt. Personer i et anstaltsmæssigt eller disciplinært afhængighedsforhold kan dog ikke uden videre gøre § 78 gældende. Således indeholder Grundlovens § 85 en direkte hjemmel til at fravige § 78 i forholdet til forsvarsmagtens personel. Tilsvarende er antagelig personer, der er underkastet strafferetlig frihedsberøvelse, unddraget Grundlovens beskyttelse.

Beskyttelsens genstand

Det, som beskyttes, er retten til at danne foreninger. Herved tænkes på en organisation af den fasthed, som almindeligvis forbindes med foreningsbegrebet (således med foreningsorganer, der kan handle på kollektivitetens vegne, vedtægter o.s.v.). En forsamling uden varigere sigte kan ikke regne med Grundlovens beskyttelse, selv om den måtte organisere sig på samme måde som almindelige foreninger. Derimod vil det næppe spille nogen rolle, om nogle af medlemmerne kun har en mere midlertidig tilknytning.

I øvrigt sigter § 78 på, hvad der kaldes den formelle foreningsfrihed, d.v.s. retten til at danne en forening uden forudgående godkendelse eller tilladelse og til, når foreningen er etableret, at fortsætte denne, uden at den skønsmæssigt kan erklæres ulovlig.

Foreningsdannelsens retmæssighed kan således ikke betinges af forudgående tilladelse, hvadenten denne tilladelse måtte blive gjort afhængig af forudgivne, objektive betingelser eller af et skøn grundet i hensigtmæssighedsbetragtninger.

Beskyttelsen mod forhåndscensur

Det er imidlertid kun selve retten til at organisere sig i en kollektivitet,

2. Se i øvrigt bekendtgørelse nr. 74 af 9. juli 1965 af Den europæiske Socialpagt af 18. oktober 1961, bekendtgørelserne nr. 5 af 14. januar 1976 og nr. 30 af 29. marts 1976 af internationale konventioner af 16. december 1966 om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder og om borgerlige og politiske rettigheder samt bekendtgørelse nr. 74 af 1. juni 1979 af ILO konvention af 1971 om beskyttelse af arbejderrepræsentanter.

I. Introduktion

der er beskyttet. Grundloven pålægger således ikke lovgiver nogen begrænsninger i mulighederne for at opstille betingelser for, at foreningen kan opnå en særlig retlig status, f.eks. forhandlingsret, kvalificere sig til tilskud el.lign. På samme måde vil lovgiver kunne opstille krav om, at selve den virksomhed, som omfattes af foreningens formål, ikke iværksettes uden særlig tilladelse, når dette krav gælder ligefuldt, hvadenten der er tale om aktiviteter, udfoldet af enkeltmand eller af en forening.

Kravet om foreningsformålets lovlighed (den materielle foreningsfrihed)

Friheden til at danne foreninger er heller ikke ubegrænset, men tværtimod betinget af at foreningsformålet er lovligt. Og i så henseende er *lovgiver generelt set frit stillet*.

I denne sammenhæng vil det, der måtte være retsstridigt, såfremt det begås af enkeltmand, generelt set også skulle betragtes som retsstridigt, når der står en forening bag. Sådant retsstridighed kan markere sig derved, at pågældende aktivitet kolliderer med f.eks. offentligtretlige forskrifter, med almindelige retsgrundsætninger eller med andres private rettigheder.

Restriktioner, der rettes imod enkeltmand, kan altså også rettes mod foreninger. Men Grundloven hindrer næppe heller lovgiver i at illegitimere i forhold til foreninger det, som måtte være legitimt, når det udføres af enkeltpersoner. Selve den omstændighed, at der står en kollektivitet bag, kan således indebære et særligt behov for begrænsninger i udfoldelsesmulighederne på grund af det langt større potentiel, den kollektive optræden giver.

Således afgiver Grundlovens § 78 intet værn for den »materielle« foreningsfrihed. Men en beskyttelse i så henseende følger eventuelt af andre bestemmelser. Som eksempel herpå kan henvises til Grundlovens § 67, der giver borgerne ret til at forene sig i religiøse samfund. Ligeledes synes Grundloven at bygge på en forudsætning om, at der hersker frihed til (med de forbehold, som følger af § 78, stk. 2 og 4), at organisere sig i politiske foreninger.

Hvad det konkrete »foreningsformål« er må i øvrigt afhænge af en overvejelse over, hvad der kan udledes af foreningens formålsbestemmelse. Denne vil dog ikke være eneføgende, idet den virksomhed, der faktisk udfoldes, også vil have betydning. Tilfældige lovovertredelser som led i denne virksomhed er dog næppe udslagsgivende, når de ikke dominerer foreningens virke og følgelig antager karakter af en planmæssig del heraf. I øvrigt vil naturligvis ikke blot foreningens mål, men også de midler, den betjener sig af til opnåelse af dette mål, være af betydning.

Indskriden imod ulovlige foreninger

Grundlovens krav om materiel lovlighed hjemler som sagt ingen mulighed for at iværksætte generel forhåndscensur til imødegåelse af ulovlige foreninger. Afgørelsen af, hvorvidt øjemedet er lovligt, ville jo nemlig forudsætte netop den forhåndskontrol, som Grundloven udelukker. Viser en konkret foreningsvirksomhed sig imidlertid at være ulovlig, kan der skrides ind *forudgående eller efterfølgende* med de *sædvanlige retsmidler*, således bøde, konfiskation og erstatning. Ligeledes kan der blive tale om

4. Organisationer og samfund

indgreb imod selve foreningsdannelsen. Således vil der e.o. kunne nedlægges *fogedforbud mod foreningsaktiviteterne*, når dette blot følges op af en retssag til foreningens opløsning – ligesom der i konkrete tilfælde, hvor der foreligger mistanke om, at en forening tilsigtes stiftet i ulovligt øjemed, vil kunne nedlægges *forbud imod stiftelsen*.

Væsentligt er endvidere, at § 78 e.o. også tillader *opløsning* af en allerede stiftet forening. Sådan opløsning kan dog ikke ske ved administrativ beslutning, men kun ved domstolsafgørelse – eller direkte ved lov. Om sag til opløsning skal rejses, beror på anklagemyndighedens beslutning – hvori også må indgå de eventuelle alternative muligheder, der foreligger for at imødegå ulovlighederne. Forsøger foreningen at nå sit mål ved vold eller strafbar påvirkning, har anklagemyndigheden dog i henhold til § 78, stk. 2, pligt til at rejse sag om foreningens opløsning. Det vil, når sådan sag er rejst, være overladt til domstolene at vurdere, hvorvidt denne betingelse for opløsningen er opfyldt.

Virkningen af foreningens opløsning er, at den ophører at eksistere. Foreningsorganerne kan ikke længere handle på foreningens vegne eksternt og internt, tidligere beslutninger taber deres virkning, og medlemmernes retigheder og pligter ophører. Endvidere må foreningsformuen likvideres. Grundloven forudsætter iøvrigt, at retsvirkningerne fastsættes ved lov. Denne kan enten være generel eller rettet på et konkret tilfælde af opløsning. En enkelt generel virkning er fastlagt i straffelovens § 132a, der hjemler straf for den, der fortsætter foreningens virksomhed efter opløsningen (eller forbudet) eller indtræder i en opløst eller forbudt forening. Endvidere kan henvises til straffelovens § 75, stk. 5, hvorefter en opløst forenings formue, arkiv, protokoller og lignende kan konfiskeres.

I forholdet til private foreligger ingen almen beskyttelse i lovform af retten til at organisere sig. Der er således ingen, som generelt set tvinger private til at anerkende organiseringsbestræbelser eller allerede etablerede foreninger.

Et vist værn foreligger dog muligt med udgangspunkt i almindelige retlige overvejelser i de mere praktiske sammenhænge, hvori spørgsmålet kan blive aktuelt. Som det vil blive påvist i de følgende afsnit, tvinger domstolene således i en vis udstrækning foreninger, hvis virksomhed er afgørende for erhvervsfriheden, til at optage ansøgere, der har en væsentlig interesse i medlemskabet. Retsordenen beskytter altså borgernes adgang til sådanne organisationer, når dette er en velfærdssag for dem. På samme måde synes borgernes ret til at udfolde organisationsmæssige aktiviteter e.o. at måtte anses beskyttet af almindelige retsgrundsætninger, således at privates indgreb heri e.o. vil kunne anses for retsstridige. Der henvises herved også til det ovenfor i indledningen omtalte vedrørende grundene til, at ILO's konventioner nr. 87 og 98 ikke har affødt dansk følgerlovgivning.

Undertiden findes positiv hjemmel for en sådan løsning. Således kan

Beskyttelsen i forhold til private

I. Introduktion

henvises til *funktionærlovens § 10*, der giver funktionærer en lovsikret ret til at organisere sig til varetagelse af deres interesser og give oplysninger til deres organisation om egne løn- og arbejdsvilkår samt til gennem organisationen at kræve forhandling med ledelsen om samme³.

Tilsvarende resultat vil kunne opnås ud fra *fortolkning af en imellem parterne eksisterende arbejdsoverenskomst*. Når sådan overenskomst er indgået, vil enhver modvirken af den modstående overenskomstparts organiseringsbestræbelser således i reglen blive betragtet som overenskomstbrud, nemlig som brud på den gensidige anerkendelse, overenskomsten antages at indeholde⁴.

Endelig fastslår *lov om beskyttelse mod afskedigelse på grund af foreningsforhold*, at en arbejdsgiver ikke må afskedige en lønmodtager, fordi denne er medlem af en forening eller en bestemt forening. Undtagelse herfra gælder dog arbejdsgivere, hvis virksomhed har som sit udtrykte formål at fremme et bestemt politisk, ideologisk, religiøst eller kulturelt standpunkt, og den pågældendes foreningsmæssige tilknytningsforhold må anses for at være af betydning for denne virksomhed. Denne regel gælder naturligvis også offentlige myndigheder, der optræder i en arbejdsgiverrolle.

C. Beskyttelsen af udenforstående*.

Også for så vidt angår dem, der ønsker at holde sig fri af organisationer i det hele taget eller enkelte af disse, kan der opstå et problem. Undertiden karakteriseres dette som spørgsmålet om borgernes såkaldte *negative foreningsfrihed*. Og også her kan dette problem relatere til såvel statsmagten som private. Således kan der blive tale om at diskutere borgernes værn dels mod statsmagtens eventuelle forsøg på at presse dem ind i organisationer, hvor de ikke ønsker at være, dels mod private – f.eks. fagorganisationernes – bestræbelser på at tvinge udenforstående ind i en organisering, som de pågældende hellere vil være foruden.

Der findes imidlertid i Danmark ingen generelle regler, der beskytter borgerne imod medlemskab af foreninger, de ikke ønsker at tilslutte sig.

3. Nærmere H. G. Carlsen: »Dansk Funktionærret, p. 348 ff. Se om en retsstridig opsigelse, f.eks. U 42/132.

4. Se f.eks. udtalelsen i Den faste Voldgiftsrets sag nr. 71.

* Kristen Andersen: »Fra arbejdslivets rett«, p. 305 ff. Paal Berg: »Arbejdsrett«, p. 21 ff. Stein Evju m.fl.: »Arbejdsrettslige emner«, p. 453 ff. Stein Evju: »Organisasjonsfrihet, tariffavtaler og streik«, Hemström I, p. 16 f. Hemström II, p. 101 ff. Per Jacobsen, p. 61 ff. Koktvedgaard, p. 191 ff. Carl Romberg: »Om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar«, p. 54 ff. Folke Schmidt, p. 72 ff. U 31B/1, særligt 9 ff (Knud Illum: Loven af 27. marts 1929 om Værn for Erhvervs- og Arbejdsfriheden og Fagforeningernes Organisation), U 74B/293 (Per Jacobsen: Eksklusiv- og fortrinsklausuler i kollektive arbejdsaftaler og deres retsvirkninger), Henry Ussing: »Erstatningsret«, p. 43 ff.

4. Organisationer og samfund

Således vil borgerne ikke være beskyttet imod, at statsmagten tvinger dem ind i et organiseret samvirke. Det samvirke, som finder sted i normale foreningsretlige former, vil ofte være den mest hensigtsmæssige måde at løse forskellige opgaver på. Det er derfor endog ikke helt ualmindeligt, at man forpligter borgerne til i forskellige situationer at organisere sig. Som eksempel kan nævnes pligt til medlemskab af ejerlejlighedsforeninger, grundejerforeninger o.s.v.

Derimod vil der antagelig være beskyttelse efter Grundlovens § 78 mod, at statsmagten f.eks. afskærer medlemskab af én forening og henviser til en anden af flere sideordnede. Endvidere vil tiltag, der favoriserer organiserede fremfor uorganiserede, e.o. kunne udgøre et brud på den forvaltningsretlige grundsætning om pligt til ligebehandling af borgerne. Således vil eksklusiv- eller fortrinsklausuler – altså klausuler, der forpligter til udelukkende eller fortrinsvis at beskæftige organiseret arbejdskraft – i kollektive arbejdsoverenskomster indgået af det offentlige kolliderer med denne grundsætning!

Der foreligger heller ingen almen beskyttelse imod *privates*, herunder *private organisationers* forsøg på udbredelse af *organiseringen*. Derimod kan et sådant værn være til stede på særlige områder. Således kan især fremhæves, at *Hovedaftalen* mellem DA og LO forudsætter en fri ret for arbejdsgiveren til at ansætte den arbejdskraft, han ønsker, herunder e.o. uorganiserede. Uden for *Hovedaftalens* område er det derimod på det private arbejdsmarked ganske almindeligt, at fagorganisationerne forbeholder sig eksklusiv- eller fortrinsklausuler. En sådan klausul vil principielt være lovlig på det private arbejdsmarked – herunder også med den konsekvens, at de ved klausulens oprettelse beskæftigede uorganiserede, der nægter at indmelde sig i fagorganisationen, må afskediges².

Bortset herfra må organisationerne imidlertid naturligvis i deres relationer til udenforstående enkeltindivider overholde retsordenens almindelige regler. Forsøg på at udbrede organiseringen gennem strafbare eller på anden måde retsstridige dispositioner bliver selvsagt ikke tilladelige, blot fordi der står en organisation bag. Derimod vil f.eks. de forskellige former for samarbejdsnægtelse og andre reaktioner til udbredelse af organisering ikke uden videre være retsstridige^{3, 4}. Det lovliges grænser er dog ofte fly-

Beskyttelsen i forhold til statsmagten

Beskyttelsen i forhold til private

1. Hertil f.eks. U 32/505, U 58/868, U 67/58 (U 67B/91 ff), U 68/879, U 78/626, Sml. U 53/143.
2. Funktionærlovens § 10 synes ikke at indeholde noget værn herimod, jfr. U 76/682.
3. Dette er især kommet frem i afgørelser om fagorganisationernes eksklusivbestræbelser på arbejdsmarkedet. Se herom U 10/317, U 10/675, U 11/875, U 14/868, U 22/371, U 25/739, U 28/423, U 28/477, U 29/1111, U 32/534, U 33/544, U 43/177, U 46/848, U 66/650, Sml. U 53/1055 og U 75/42.
4. Se her til i øvrigt U 20/20, U 21/694, U 26/198, U 27/44, U 28/375.

I. Introduktion

dende. Og f.eks. vil den omstændighed, at der står en magtfuld kollektivitet bag en pression over for udenforstående, i mere specielle tilfælde kunne gøre pressionen ulovlig^{5, 6}.

En særlig beskyttelse af retten til at stå uden for foreninger er hjemlet i *loven om beskyttelse mod afskedigelse på grund af foreningsforhold*. Det følger således af denne lov, at en arbejdsgiver ikke må afskedige en lønmodtager, fordi denne ikke er medlem af en forening eller en bestemt forening. Denne beskyttelse gælder dog ikke, hvis lønmodtageren ved ansættelsen vidste, at arbejdsgiveren stillede medlemskab af en forening eller en bestemt forening som betingelse for beskæftigelse i virksomheden. Endvidere kan beskyttelsen ikke gøres gældende, efter at en lønmodtager, der er medlem af en forening, er gjort bekendt med, at medlemskabet af denne er en betingelse for bevarelse af ansættelsen. Endelig gælder beskyttelsen ikke i relation til arbejdsgivere, hvis virksomhed har til udtrykt formål at fremme et bestemt politisk, ideologisk, religiøst eller kulturelt standpunkt, og den ansattes foreningsmæssige tilknytningsforhold må anses for at være af betydning for virksomheden.

5. Sml. U 26/643 og U 26/649 samt U 52/541.

6. Der vil e.o. kunne blive tale om erstatningsansvar over for en udenforstående, såfremt organisationen f.eks. ved ubeføjede pålæg til medlemmerne forårsager skade for denne. Se f.eks. U 59/711.

Afsnit II: Foreningens etablering, forandring og ophør

1. *En forening stiftes ved privat aftale. Således gælder kontraktsrettens almindelige regler såvel med hensyn til tilslutningens bindende karakter, som hvad angår mulighederne for at påberåbe sig svigtende forudsætninger for samme. Fra stiftelsestidspunktet optræder en ny, selvstændig juridisk person. Men dette tidspunkt kan være vanskeligt at fastlægge, når der sker en glidende overgang fra et løsere fællesvirke.*

2. *Muligheden for formelle ændringer i det vedtægtsmæssige grundlag er ofte forudsat i selve vedtægten. I mangel af andet vil ændringer normalt kunne vedtages med almindelig stemmeflerhed. Ikke en hvilken som helst ændring kan dog gennemføres på tværs af et mindretal. Ligeledes kan medlemmerne have krav mod foreningen, som ikke påvirkes af vedtægtsændringer, fordi de står uafhængigt af vedtægten.*

3. *Foreningen opløses ved generalforsamlingens beslutning i henhold til de foreliggende vedtægtsmæssige regler herom. Opløsningen indebærer, at den selvstændige juridiske person forsvinder, og at aktiverne fordeles i henhold til vedtægtens eventuelle forskrifter desangående eller på grundlag af generalforsamlingens konkrete beslutning. Foreningsforholdet kan også degenerere langsomt. Ved fusion og deling af foreninger opstår særlige problemer.*

En forening opstår derigennem, at flere aftaler at optræde i fællesskab under den form, der i retsordenen karakteriseres ved denne betegnelse. Gennem stiftelsesaftalen dannes med de begrænsninger, der følger af foreningsformålet, i retsordenens øjne en kollektiv organisme med selvstændig identitet. Denne organismes etablering, ændring og ophør rejser en række specielle retsproblemer, som der af klarhedsgrunde kan være anledning til at tage op for sig – selv om stiftelseshandlingen og den endelige opløsning i relation til deltagerne rejser spørgsmål, der uundgåeligt må være

II. Etablering, forandring og ophør

delvis parallelle til dem, der knytter sig til etablering og ophør af medlemskab i forhold til en allerede etableret forening, og selv om reglerne om vedtægtsændringer har en nøje sammenhæng med dem, der gælder med hensyn til styringsorganernes almindelige kompetence.

1. Stiftelsen*.

Foreningens stiftelse vil med få undtagelser¹ være et privat, frivilligt anliggende.

Det retlige
udgangspunkt:
Kontraktsrettens
regler

I konsekvens heraf er det de almindelige regler om indgåelse af kontrakter, der er afgørende for løsning af de stridsspørgsmål, der har at gøre med foreningsforholdets etablering. Således vil der normalt *ikke kunne stilles særlige formkrav* med hensyn til den stiftelsesoverenskomst eller de vedtægter, der danner udgangspunkt for foreningens virke. Noget andet er, at et minimum af skriftligt grundlag selvsagt ikke blot er praktisk, men også kan være afgørende for foreningens arbejde og udviklingsmuligheder. I øvrigt vil skriftlighed være en nødvendighed i de tilfælde, hvor foreningsvirksomheden drives med særlig offentlig godkendelse eller lignende².

Den bindende
tilslutning

Udgangspunktet for foreningens tilværelse er ofte et stiftelsesmøde, hvor man enes om det fælles virkegrundlag, foreningsvedtægten, og vælger en ledelse. Det kan tænkes, at deltagerne herunder *underskriver* denne vedtægt. Men et bindende medlemsforhold til den nystartede forening kan for så vidt i konsekvens af

* Dyrbye, p. 26 ff (med U 72B/38 ff), Gomard, p. 106 f, 111 ff, Hemström I, p. 31 f, Hemström II, p. 34 ff, Hørlyck, p. 91 ff, T. M. Kivimäki og Matti Ylöstalo: »Lärobok i Finlands civilrätt«, p. 143 f, Kobbarnagel: »Dirigenten«, p. 39 ff, 49 ff, Poul Meyer, p. 49 f, Nial, p. 34 ff, Olsson, p. 20 ff, Rodhe, p. 29 ff, Sindballe, p. 52 ff.

1. Jfr. f.eks. om advokatsamfundet, retsplejelovens kapitel 15. I øvrigt om dannelsen af digelav lov nr. 53 af 10. april 1874 om diger til beskyttelse mod oversvømmelse fra havet samt om pumpelav lovbekendtgørelse nr. 523 af 26. september 1973 om vandløb.

2. Således, når det drejer sig om arbejdsløshedskasser, der drives i henhold til lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring, begravelseskasser (lov nr. 355 af 1. juli 1940), pensionskasser efter lovgivningen herom (lovbekendtgørelse nr. 163 af 26. maj 1959), bjærgelav (lov nr. 103 af 10. april 1895) og digelav (lov nr. 53 af 10. april 1874).

1. Stiftelsen

det allerede sagte også fremgå af den omstændighed, at man *på anden måde tilkendegiver sin tilslutning* – f.eks. ved at handle i henhold til vedtægten. En deltagelse i stiftelsesmødet, som ikke udmønter sig i en sådan tilslutning – gennem efterfølgende handlinger eller gennem positiv meningstilkendegivelse ved vedtægten fremlæggelse – kan derimod næppe virke forpligtende. Det samme gælder den blotte tilkendegivelse af interesse i muligheden for at etablere foreningen.

Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en endelig forpligtelse til deltagelse, kan i særlig grad give anledning til vanskeligheder, når begivenhederne omkring foreningens stiftelse efterlader et tussmørketidsrum, inden den har taget endelig form. Det er f.eks. ikke helt ualmindeligt, at der forud er gået en periode med agitation for den påtænkte aktivitet – en agitation, der eventuelt understøttes med et vedtægtsudkast og en opfordring til at komme til stede på det møde, der er tænkt at skulle udgøre den stiftende generalforsamling. Her vil man så beslutte sig for dette udkast, eventuelt tilpasse det og vælge de forudsatte foreningsorganer i form af bestyrelse og revisorer.

Er der ikke på forhånd ydet noget tilsagn om indtræden på et eller andet allerede fremlagt grundlag, står stiftelsesmødet naturligvis frit med hensyn til det endelige indhold, man vil give foreningen. De, som ikke er tilfredse hermed, kan lade være med at indmelde sig. Men netop for at sikre et seriøst grundlag for det, der foregår, vil initiativtagerne undertiden lægge op til, at man allerede *på forhånd binder sig i en eller anden grad* på en tegningsliste. Hvorvidt der kan antages at foreligge en sådan bindende forhåndsunderskrift, må afhænge af en vurdering ud fra almindelige aftaleregler. I så henseende bliver tegningslistens nærmere indhold af betydning – herunder dennes eventuelle direkte angivelse af at indtegningen er bindende, tilstedeværelsen af mere konkrete vedtægtsudkast, der vedtages uændret o.l.³

3. Hertil U 25/416, U 38/561, U 52/609, hvor tegningen ikke ansås for bindende, over for U 24/225, der når til det modsatte resultat. Tillige VLT 28/151 og VLT 52/306.

II. Etablering, forandring og ophør

Forudsætningerne for tilslutningen

Så længe foreningen endnu ikke fremtræder i sin endelige skikkelse, kan den enkelte forhåndsindtegnede deltager meget vel bygge sin i øvrigt bindende tilslutning på udtrykte eller uudtrykte betingelser eller forudsætninger med hensyn til foreningsforholdets endelige indhold. Spørgsmålet er i så fald, hvor langt disse forudsætninger vil kunne gøres gældende med den virkning, at forpligtelsen til endelig tilslutning falder væk, såfremt de ikke opfyldes.

Er det *vedtægtsudkast, der har ledsaget en efter sit indhold bindende tegning, ikke helt komplet*, er det indlysende, at de indtegnede ofte må anses for forpligtede til at acceptere, at den stiftende generalforsamling vedtager sådanne udfyldende bestemmelser, som er rimeligt forudselige. Og har den foreløbige tilslutning fundet sted på grundlag af et vedtægtsudkast, vil *forskydninger vedtaget i henhold til dettes regler om adgangen til at disponere bindende ved stemmeflerhed* – herunder med henblik på vedtægtsændringer – i almindelighed næppe heller kunne påberåbes som frigørelsesgrund. Det samme gælder formentlig helt generelt, når *ændringen kun har uvæsentlig betydning*⁴. Men resultatet bliver et andet, såfremt det drejer sig om ændringer, der i et løbende foreningsforhold ville kræve enstemmighed for at blive bindende for de enkelte⁵, (jfr. herom nærmere nedenfor under 2).

I øvrigt kan det tænkes, at den interesserede har *opstillet udtrykkelige betingelser* for sin deltagelse. Sådant kan f.eks. forekomme med hensyn til det tidsrum, inden for hvilket foreningen skal begynde at virke, den tilslutning, den opnår fra anden side⁶, foreningens operationsområde⁷ o.s.v. Ikke-opfyldelse af disse betingelser vil herefter bevirke, at den pågældende må stå frit.

Selv bortset fra sådanne udtrykkelige betingelser vil tilslutningen imidlertid hvile på visse *almindelige forudsætninger*, som, hvis de ikke opfyldes, kan virke frigørende. I så henseende kan det især være afgørende, at foreningen etableres i det væsentlige til det

4. Se f.eks. U 20/659 og U 57/606 og i øvrigt princippet i aktieselskabslovens § 10, stk. 2.

5. U 25/561, U 38/561.

6. U 15/124, U 32/688 og VLT 32/18.

7. U 1896/102.

1. Stiftelsen

tidspunkt⁸ og inden for det område⁹, hvor det oprindeligt var til-sigtet. Dog vil man i denne forbindelse tage forudseligheden og rimeligheden i en eventuel forskydning med i betragtning¹⁰ – men naturligvis også den passivitet, som pågældende eventuelt måtte udvise heroverfor¹¹. Det er endog antaget, at den interesserede vil kunne blive frigjort, når han som følge af forhold, han ikke kan bebrejdes, mister interessen i deltagelsen¹². En generel regel af dette indhold kan dog vel næppe opstilles.

Et helt specielt problem foreligger i de tilfælde, hvor medlem-skabet (reelt) er tvungent. Spørgsmålet om vedtægten's indhold afklares oftest på stiftelsesmødet derved, at et eller andet flertal enes om et arbejdsgrundlag, hvorefter resten så kan overveje, om man ønsker at tilslutte sig dette. Således kunne det siges, at ved-tægten i virkeligheden skabes med simpel stemmeflerhed. Det kunne synes *ubetryggende, at grundlaget for foreningens virke vedtages gennem almindelig flertalsafgørelse*, hvis der eventuelt er tale om et stort mindretal, og dette er tvunget til at deltage i for-eningen. Krav om kvalificeret stemmeflerhed synes imidlertid ikke at kunne opstilles uden hjemmel – og kræves enstemmighed, vil en vedtagelse ofte være reelt umulig. Således synes man da næppe at kunne kræve mere end almindelig stemmeflerhed. Undertiden findes dog en sikkerhed imod flertalsmisbrug i så-danne situationer derved, at vedtægten skal *godkendes* af en offentlig myndighed.

På et eller andet tidspunkt vil skabelsesprocessen være kommet så langt, at foreningen kan siges at være kommet til eksistens med de retlige følger, dette antages at have indadtil og udadtil. Hvornår dette tidspunkt indtræder, kan variere noget, alt efter i hvilken henseende der bliver tale om at tillægge foreningsforholdet betyd-ning. Som lige nævnt kan det f.eks. meget vel forekomme, at et flertal disponerer bindende på tværs af et mindretal på selve stif-telsesmødet – foreningen kunne altså i så henseende siges at være

Foreninger med
tvungent medlem-
skab

Tidspunktet for
foreningens
skabelse

8. U 09/3, U 25/66, U 29/114.

9. VLT 52/306.

10. U 24/647 (U 25/561).

11. U 23/497, U 26/493.

12. Dyrbye, p. 29, og J 52/286.

II. Etablering, forandring og ophør

kommet til eksistens forinden. I relation til de spørgsmål, der normalt betragtes som afgørende, nemlig om proceshabet, hæftelse og ansvar, kan det imidlertid være praktisk at søge en større klarhed over, hvornår det tidspunkt indtræder, hvor initiativtagerne og andre interesserede ikke mere optræder for egen regning og risiko.

I de tilfælde, hvor et nyt samvirke etableres uden baggrund i tidligere fællesskabsaktiviteter, vil der i almindelighed næppe være tvivl om, at det afgørende rent praktisk vil være *den stiftende generalforsamling*, hvor foreningsforholdet formelt vedtages, og opgaverne fordeles. Der bortses herved fra, at den nydannede forening kan påtage sig at udrede de af initiativtagerne oparbejdede gældsposter. Det vil ydermere normalt ligge i sagens natur, at oprettelsen i sådanne tilfælde er genstand for en sådan bevidst stillingtagen, at det ikke bliver aktuelt at drage foreningens eksistens i tvivl ud fra vedtægtsgrundlagets løstagtighed eller lignende.

Vanskeligere er stillingen, når der sker en *glidende overgang fra et løst fællesskab* til et sådant fællesskab, som bærer den selvstændige forenings præg. Det danske samfund rummer et utal af løse samvirkeformer, til eksempel læsekredse, selskabelige samvirker, kortklubber o.s.v. Hvornår er disse vokset ind i den fastere struktur, som kan anerkendes som forening? Eller tag det tilfælde, at en foreliggende opgave f.eks. af konkurrenceregulerende art mellem næringsdrivende efterhånden kræver sådanne ressourcer og organisation, at man gradvis indpasser sig i en egentlig foreningsstruktur – uden at det dog nøjagtigt kan siges, på hvilket tidspunkt man retligt set forlader sin base i almindelige aftaler om iværksættelsen af konkrete aktiviteter. Spørgsmålet om, hvornår en selvstændig forening her er kommet til eksistens, vil blive aktuelt senest i det øjeblik, der er tale om at disponere bindende overfor 3. mand. Men det kan for så vidt allerede blive aktuelt i det øjeblik, der f.eks. ansættes medhjælp til varetagelse af de fælles opgaver, man sætter sig for at løse, og når ansvaret for tegning af den lovpligtige arbejdsskadesforsikring skal placeres.

Retsafgørelserne, som kan belyse, hvornår det kritiske tidspunkt indtræder i et sådant begivenhedsforløb, er fåtallige¹³. Eftersøger 13. Jfr. herom i øvrigt nedenfor afsnit VI og VII.

2. Ændringer i foreningsforholdet

man generelle synspunkter, som kan virke vejledende, må disse således i væsentlig grad udledes af en almindelig overvejelse over grundene for at anerkende foreningen som oprettet. Disse overvejelser, som forøvrigt synes at måtte være delvis parallelle til dem, som vil gøre sig gældende i tilfælde, hvor der kan blive tale om at anse et foreningsforhold for bortfaldet uden udtrykkelig beslutning herom (jfr. nedenfor under 3), må formentlig have udgangspunkt i bl.a. følgende betragtninger: Foreligger ingen foreningsledelse, der i sit praktiske virke er isoleret fra deltagerkredsen, kan det være vanskeligt at pådrage et samvirke selvstændigt ansvar eller hæftelse. Foreligger ingen vedtægter – skrevne eller uskrevne – hvorudfra en eventuel ledelse kan disponere på et nogenlunde fast grundlag, vil det være vanskeligt at placere et sådant ansvar eller hæftelse på det abstrakte samvirke. Foreligger ingen højeste kollektiv myndighed i form af en generalforsamling, vil det i øvrigt blive vanskeligt at overbevise omverdenen om eksistensen af en fra de enkelte deltagere afsondret organisme. Er deltagerantallet begrænset, bliver det tilsvarende vanskeligt at se det behov for en sådan organisme, som f.eks. leder ind i de kollektive styringsredskaber, der karakteriserer foreningen. Afgørende bliver med andre ord, hvornår der vælges foreningsledelse, oprettes vedtægter af den fornødne fasthed o.s.v.

2. Ændringer i foreningsforholdet*.

Foreninger af den art, vi her beskæftiger os med, kan være særdeles livskraftige. Dette hænger sammen med, at ideelle foreninger forholdsvis let formår at indrette sig efter nye forhold. De har kamæleonens egenskaber. Gennem ændring af grundlaget for foreningens virke er der altid mulighed for at give den nyt liv eller at tilpasse sig ændrede omstændigheder.

Det er kun i de færreste tilfælde, denne ændringsproblematik påkalder sig den store praktiske opmærksomhed. Revolutionerne

* Andenæs, p. 213 ff, Dyrbye, p. 76 ff (med U 72B/38 ff), Gomard, p. 324 ff, Hagbergh og Nisell, p. 146 ff, Hemström I, p. 39, Hemström II, p. 42 f, 47 f, Hørlyck, p. 237 ff, Illum, p. 30 f, F. Vinding Kruse: »Aktieselskaber og Andelsforeninger«, p. 71 ff og 114 ff, Nial, p. 136 f, Olsson, p. 31 ff, 135 f, Rodhe, p. 175 ff.

II. Etablering, forandring og ophør

er fåtallige inden for foreningslivet, og den gradvise udvikling, de fleste foreninger ofte gennemgår i tidens løb i kraft af småjusteringer af vedtægtsgrundlaget og suppleringer af samme, vækker sjældent så meget anstød, at det afføder ydre opsigt endside retssager i forhold til medlemmerne. Ikke desto mindre har denne ændringsmulighed i hvert fald på teoretisk grundlag en vis interesse, bl.a. fordi retsreglerne herfor udgør en af hjørnestenene i beskyttelsen mod misbrug af den ret til at træffe beslutning i foreningens anliggender, som medlemsmajoriteten har.

Vejene til
ændring af grund-
laget for forenin-
gens virke

Generelle ændringer i foreningens virke kan i princippet hidføres på to forskellige måder. For det *første* kan der være tale om, at det vedtægtsmæssige grundlag for dette virke *formelt ændres*, og for det *andet* kan den almindelige beføjelse til at lede foreningens drift, som tilkommer styringsorganerne (bestyrelsen og generalforsamlingen), forvaltes på en sådan måde, at det indebærer en forskydning i det oprindelige grundlag. Denne ledelse udøves således ofte under gradvis skiftende ydre omstændigheder og derfor også på en måde, der gradvis vil kunne skabe *ny praksis* for, hvad foreningsvedtægten indebærer. Herved kan anvendelsen og e.o. også forståelsen af denne vedtægt flytte sig endda ikke så lidt¹.

Fremgangsmåden
ved formelle ved-
tægtsændringer

Muligheden for formelt at ændre (eventuelt supplere) vedtægten er ofte *forudset* i samme. Det er således almindeligt, at denne netop i relation til gennemførelsen af sådanne ændringer kræver overholdelse af en særlig procedure, f.eks. vedtagelse med kvalificeret majoritet, og eventuelt tilslutning fra to på hinanden følgende generalforsamlinger og udsendelse af formelt ændringsforslag til medlemskredsen en vis tid forinden. Når foreningen bygger på offentlig godkendelse, kan der også blive tale om, at denne skal fornys, jfr. således lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring, § 35. Selv om vedtægten imidlertid måtte *savne bestemmelser* om, hvorledes den ændres, kan deraf ikke udledes, at den er uforanderlig, medmindre noget sådant, helt ekstraordinært, følger af foreningsformålet. Mangler positive anvisninger vil tværtimod, afhængigt af omstændighederne, reglerne om general-

1. Medmindre vedtægten er underkastet offentlig godkendelse, se f.eks. U 1888/921.

2. Ændringer i foreningsforholdet

forsamlingens almindelige kompetence blive udslagsgivende², eventuelt i kombination med forskrifter angående proceduren for foreningens opløsning.

I mangel af andet synes de nye vedtægtsregler normalt at måtte få virkning fra tidspunktet for deres vedtagelse.

I mange tilfælde vil gennemførelsen af en ændring i foreningens virkegrundlag forløbe gnidningsfrit. Den forskydning, der finder sted i kraft af gradvis skiftende foreningspraksis, avler normalt ikke vanskeligheder mht. minoritetsbeskyttelsen. Finder en formel vedtægtsændring imidlertid sted på tværs af ønskerne hos et mindretal, kan der opstå komplicerede problemer. Reglen om, at foreningen styres af den kollektive vilje, sådan som denne udmønter sig i flertallets beslutning, lader sig således ikke opretholde i enhver situation. At et flertal f.eks. ikke skal kunne misbruge et mindretal ved at overføre hele kontingentforpligtelsen til dette er indlysende. Men behovet for beskyttelse af mindretallet kan være langt mere nuanceret og uigennemsigtigt. Især kan der være særlige hensyn at tage, når medlemskabet (reelt) er tvungent. Vi kommer ind i en vanskelig afbalancering af hensynene til henholdsvis mindretal og flertal.

Spørgsmålet om, hvad mindretalsbeskyttelsen skal gå ud på, aktualiseres som sagt både i forbindelse med vedtægtsændringer og i relation til udnyttelsen af den almindelige beføjelse, foreningsorganerne (generalforsamling og bestyrelse) har til at disponere løbende i foreningens dagligdag på grundlag af den allerede eksisterende vedtægt.

Hvor langt den sidstnævnte løbende dispositionsbeføjelse går, vil blive nærmere omtalt nedenfor under afsnittene IV og V. Som det fremgår heraf, er foreningsorganerne i så henseende bundet dels af selve vedtægten, dels af de aftaler med medlemmerne, som måtte være kommet i stand uafhængigt af denne, og endelig af visse almene retshensyn. Af disse kan de bånd, der udspringer af vedtægten, e.o. elimineres, såfremt pågældende beslutning fattes under overholdelse af de regler, der gælder om vedtægtsændringer. De bånd, der består uafhængigt af selve vedtægten, vil imidlertid

Minoritetsbeskyttelsen mod vedtægtsændringer

Sammenhængen med reglerne om ledelsesorganernes dispositionsret ud fra den bestående vedtægt

2. Se f.eks. U 1888/904.

II. Etablering, forandring og ophør

principielt gælde, uafhængigt af om proceduren for vedtægtsændring er overholdt³. Man kunne derfor tænke sig reglerne om mindretalsbeskyttelsen gennemgået under ét. I praksis er det imidlertid ofte vanskeligt at se, hvilken indflydelse den konkrete vedtægt har haft på indholdet af de begrænsninger, domstolene har opstillet for foreningsorganernes beslutningsret i de sager, hvor det er grænserne for foreningsorganernes løbende beslutningsret, der skulle fastlægges. Retspraksis er ikke klar. Vi vil derfor i det følgende af analytiske grunde behandle de to spørgsmål hver for sig, således at mindretalsbeskyttelsen ved vedtægtsændringer tages op her, medens den beskyttelse, et mindretal har imod misbrug af foreningsorganernes løbende bestemmelsesret ud fra denne vedtægt, berøres i afsnit V.

Mindretals-
beskyttelsens
problemer

Ved fastlæggelsen af mindretalsbeskyttelsens indhold er det i øvrigt væsentligt, at man gør sig klart, at problemstillingen har flere lag.

Især kan minoritetsbeskyttelsens indhold ikke ses uden sammenhæng med de muligheder, der opstilles for at reagere over for flertalsdispositioner, der antages at gå for vidt. I så henseende er der flere veje at gå: Man kan tillade medlemmet at *udtræde i utide* ud fra synspunktet bristende forudsætninger for tilslutningen. Men det kunne også tænkes, at vedtagelsen simpelt hen kendes *ugyldig* i en eller anden udstrækning. I de sjældnere tilfælde, hvor der slet ikke mere er identitet mellem foreningen før og efter ændringen, kan man endvidere forestille sig, at det tilsidesatte mindretal ved rettens hjælp får udleveret foreningens midler, protokoller m.v. med henblik på at fortsætte foreningsarbejdet på det oprindelige grundlag. Har kränkelsen karakter af tilsidesættelse af en aftale mellem forening og medlem, kommer hertil naturligvis endelig muligheden for at reagere med de misligholdelsesbeføjelser, som tilsidesættelsen af denne aftale måtte hjemle.

3. Som det fremgår af afsnit V, kan der således bl.a. opstilles krav om, at foreningsdispositioner, der gør indgreb i medlemmernes rettigheder, har *saglig grund*, om at de ikke indebærer en urimelig begrænsning i medlemmets *frie erhvervsudøvelse*, om at de ikke har *tilbagevirkende kraft*, om at de ikke instituerer en *usaglig forskelsbehandling*, og om at de ikke strider mod *»lov og ærbarhed«*. Dog varierer grænsen for, hvad foreningen kan gøre, noget, alt efter *hvilken grad af nødvendighed der er for medlemskab* – altså af om dette er tvunget.

2. Ændringer i foreningsforholdet

Med hensyn til udnyttelsen af de to førstnævnte alternativer vil der opstå en *valgsituation, der ikke kan undgå at få indflydelse på vurderingen af hvor man i konkrete tilfælde skal lægge grænsen for, hvad der lader sig udvirke gennem vedtægtsændringer*. I mange tilfælde vil det være naturligt at betragte det klagende medlems interesser som tilgodeset ved at tillade ham at frigøre sig i utide – eller højst beskytte ham gennem antagelse af ugyldighedsvirkning i tiden indtil en normal udtræden kan finde sted. Tanken om at den, der ikke kan tåle lugten i bageriet, jo kan forlade samme, er nærliggende. Flere afgørelser viser da også i denne retning⁴. Man vil i så fald højst tillade en tilsidesættelse af det vedtagne for tiden, indtil en normal frigørelse kan realiseres⁵. Men problemet er, at denne frihed til at træde ud ofte er mindre reel. I en række foreningsforhold antages der, jfr. nedenfor under afsnit III, at bestå et obligatorisk krav på medlemskab i kraft af tyngende interesser heri hos den aktuelle eller potentielle deltager. I sådanne tilfælde ville det ikke være rimeligt at henvise et medlem, der føler sig tilsidesat, til at melde sig ud⁶. Som allerede indledningsvis omtalt kan også foreningsformålets særlige karakter undertiden afgive grund til at nægte forskydninger i et oprindeligt foreningsgrundlag, således at de, der modsætter sig sådanne ændringer, ikke blot kan henvises til at melde sig ud. Eller der kan til medlemskabet være knyttet konkrete fordele i form af pengeydelse, pensioner o.l., hvis økonomiske basis er de gennem tiden tilvejebragte medlemsbidrag. I det hele taget er det vel heller ikke umiddelbart indlysende, at resultatet af den møje, medlemmerne gennem tiden har lagt i en konsolidering af foreningen og dennes virke, uden videre skal kunne elimineres gennem en vedtægtsændring, der helt forrykker grundlaget herfor. Der kan altså også være behov for at få sådanne ændringer tilsidesat, således at visse forandringer overhovedet kun kan gennemføres under overholdelse af reglerne om foreningens opløsning og fordeling af dens aktiver (jfr. herom nedenfor under 3).

4. Se til eksempel U 59/236.

5. Se U 1881/1134 (smh. U 28/1054).

6. Se f.eks. U 66/250.

II. Etablering, forandring og ophør

Anerkender man imidlertid interessen i medlemskab på visse vilkår, skal der opstilles sætninger om, hvorledes en forenings vedtægter rettelig bør se ud, en slags ufravigeligt retsgrundlag for foreningsforhold. Disse sætninger kan være ganske vanskelige at udfælde, bl.a. fordi man heller ikke altid uden videre kan nøjes med at kræve de én gang etablerede vilkår bevaret. Vi bevæger os ind på et kildent område; et område, hvor almindelige aftale- og misligholdsregler ikke strækker til for fastlæggelse af resultaterne i enkeltsager. I mangel af særlig foreningslovgivning herom må domstolene anordne disse resultater ud fra egne overvejelser. Det kan ikke undre, at retsafgørelserne her er tøvende – som det også kommer klart til udtryk i domssamlingerne. Foreningsforholdets rette indhold kan selvsagt ofte vanskeligt fastlægges uden en stillingtagen til organisationernes rolle i samfundet, som er lidet nærliggende for en rent retsapplicerende myndighed.

Med denne konstatering nærmer vi os tillige andre af de problemer, der knytter sig til gennemførelsen af en evt. ugyldighedsvirkning. Også fastlæggelsen af det nærmere indhold af denne virkning volder jo nemlig foreningsretlige problemer. Går foreningsvedtagelsen på tværs af et enkeltmedlem, uden at dette straks tager passende og evt. retlige skridt heroverfor, ville det således efter almindelige betragtninger ofte kunne hævdes, at han må anses for at have *akkviesceret* ved den pågældende løsning. Alt efter hvilket afhængighedsforhold han står i til foreningen, kan det imidlertid være mindre nærliggende for ham at reagere voldsomt. Han bør i så fald ikke nødvendigvis hænges op på en passivitetsvirkning⁷. Men hvilken grad af tilkendegivelse imod vedtægtsforslaget kan der forlanges? Og hvorledes skal man afbalancere den nævnte interesse over for behovet for at undgå, at der i det lange løb oparbejdes et vedtægtsmæssigt grundlag i flere »lag« – medlemsgrupper med forskelligartede rettigheder i relation til vedtægterne (jfr. i øvrigt note 25)? Også her havner man i udpræget skønmæssige afgørelser, som levner et vidt spillerum for variationer ikke mindst

7. Efter gældende dansk foreningsret synes i så henseende kun at kunne fastslås, at der efter omstændighederne accepteres en ret vid ramme. Hertil f.eks. U 06/737, U 20/836, U 33/124 og U 55/510 (med TfR 56/372), men også U 46/577, U 76/146, U 80/55 samt J 46/292.

2. Ændringer i foreningsforholdet

i et lille land, der kun kan mobilisere et begrænset antal retstilfælde, og hvor der følgelig ikke oparbejdes en sikker retspraksis, inden de første sager allerede er gået i glemmebogen – eller fremtræder som for gamle til at kunne bestyrke et helhedsbillede.

De problemer, opstillingen af en mindretalsbeskyttelse giver anledning til, er således ret komplicerede, og der er ud fra dansk ret ikke mulighed for at give udtømmende anvisninger på, hvad denne beskyttelse går ud på⁸. Men der lader sig nok ud fra retspraksis støttet af almindelige overvejelser opstille en række synspunkter med reference til forskellige typer af sager.

Det er herved naturligt at tage udgangspunkt i den omstændighed, at det følger af selve foreningsforholdet, at *det nødvendige (evt. kvalificerede) flertal principielt har adgang til under iagttagelse af de særlige for vedtægtsændringer nødvendige procedurer at ændre grundlaget for foreningens virksomhed*. Sådanne ændringer må altså i almindelighed betragtes som forudselige i henhold til selve foreningsvedtægten. På den anden side turde det også være indlysende, at der vil være visse yderste grænser for, hvad der er forudseligt. Spørgsmålet er blot, hvor man i lyset af mulighederne for at tilgodese et mindretal skal sætte de utvivlsomt meget vide grænser for, hvad der kan besluttes under iagttagelse af reglerne om vedtægtsændringer.

I så henseende forekommer det i hvert fald nærliggende at opstille den sætning, at et flertal ikke gennem vedtægtsændring kan sætte sig *aldeles ud over foreningens formål*. Antagelsen heraf kan bygges på en ren *forudsætningsbetragtning*, og en sådan sætning vil i øvrigt ikke virke urimeligt tyngende, eftersom formålet ofte bestemmes ret vidt. Men at det ikke bør være muligt uden videre f.eks. at ændre en højreforening til en venstreforening eller et bibelselskab til en pornoklub, turde være ret indlysende. Hvad der i grænsetilfældene skal til for at anse en disposition for at gå ud over foreningens formål er vel tvivlsomt. Tager man udgangs-

Udgangspunktet for de materielle beskyttelsesregler

Synspunkter bag en begrænsning i mulighederne for at ændre vedtægten:

8. Der er naturligvis også en grænse for, hvilke vedtægtsgrænser udenforstående skal tåle. F.eks. behøver foreningens kreditorer ikke acceptere, at man ved interne transaktioner fuldstændig ændrer grundlaget for et kontraktligt mellemværende. Denne side af sagen påkalder sig imidlertid næppe den store praktiske opmærksomhed i ideelle foreningsforhold.

II. Etablering, forandring og ophør

punkt i den nævnte forudsætningskonstruktion, kan det imidlertid i hvert fald konstateres, at der er trang til at begrænse dispositionsbeføjelsen i særlig grad, når det drejer sig om at ændre vedtægten med henblik på at opsamle sådanne behov, som meget vel havde kunnet forudses, da den oprindeligt blev lavet⁹.

Den grænse for foreningens elasticitet, som ud fra et forudsætningspunkt kan lægges i relation til foreningsformålet, kan formentlig i det hele lægges i relation til *andre af vedtægtens bestemmelser*.

Generelt synes det således f.eks. at være udelukket at pålægge medlemmerne *økonomiske forpligtelser*, som er ude af proportioner til, hvad der kan udledes af den oprindelige vedtægt. Ved vurderingen af, hvorvidt dette er tilfældet, må det dog tages med i betragtning, om man f.eks. står i en af omstændighederne og udviklingen nødvendiggjort omstrukturingsfase¹⁰. At foreningsforholdet ikke kan opretholdes i sin oprindelige form under væsentligt ændrede ydre forudsætninger turde i almindelighed være forudseligt for medlemmerne.

Endvidere kan de vedtægtsmæssige medlemsrettigheder ikke uden videre forringes. F.eks. synes der vel i det mindste at kunne opstilles en sætning om, at *forudsætningerne for tilknytningen til og beslutningsgrundlaget i foreningen i reglen ikke kan forrykkes, uden at medlemmerne har haft lejlighed til at tage deres stilling op til revision på det grundlag, de oprindeligt har tilsluttet sig*. Således vil det e.o. være naturligt at nægte at anerkende mere restriktive udmeldelsesregler over for det medlem, der i tilslutning til en vedtagelse herom ønsker at blive frit¹¹. Og ligeledes at nægte at anerkende vedtægtsændringer med tilbagevirkende kraft¹². Måske er det også i det hele muligt at antage, at ændringer, der er afgørende for medlemmerne, ikke kan være bindende for disse førend til udløbet af de terminer, til hvilke de kan udtræde af foreningen¹³. I så

9. U 1980/306 (sml. U 45/485).

10. Sml. nedenfor afsnit IV.2.C. I U 60/50 antages vedtægtsændringen ikke at gå for vidt. Sml. f.eks. U 34/1128, U 35/347 og U 58/795 (med TfR 59/229), U 77/932, U 80/552 og ØLT 33/65.

11. U 20/836, U 29/51, U 30/1013 og U 45/696. Sml. U 46/577.

12. U 44/407. Sml. også U 52/103 og U 19/23.

13. U 28/1054.

2. Ændringer i foreningsforholdet

henseende kan vel især medregnes den stemmeret, som i henhold til vedtægterne tilkommer medlemmerne. Således synes der at skulle stærke grunde til at forrykke tyngden heri uden samtykke fra alle interesserede. U 27/617 nægter da også at anerkende en beslutning om at ændre stemmewægten, således at denne ikke længere skulle udøves i forhold til antallet af andele. Og U 68/424 nægter at anerkende ændring af en vedtægtsbestemmelse om forringelse af en medlemsgruppes repræsentation¹⁴. Ligeledes kunne nævnes pligten til ligebehandling af medlemmerne, som almindeligt antages som et »naturale negotii« til foreningsaftalen¹⁵. Men i det hele taget synes et mindretal at måtte kunne modsætte sig vedtægtsændringer, der indebærer *urimelige fordele for enkelte medlemsgrupper på andre gruppers bekostning*, eller som klart er gennemført i andre interesser end dem, der falder inden for foreningsformålet¹⁶.

Hvor grænsen i enkelttilfælde går for, hvad der må anses for en varigt *uangribelig* medlemsrettighed, og hvad der kan berøves medlemmerne, efter at disse har haft lejlighed til at frigøre sig, kan i øvrigt kun vanskeligt fastslås ud fra den eksisterende praksis. Herom lader det sig således kun konstatere, at det vil spille en rolle, om *medlemskabet (reelt) er tvungent*.

Med udgangspunkt i dette sidste element, graden af interesse i medlemskabet, lader de almene overvejelser om beskyttelsens indhold sig føre noget videre.

Har medlemmet en væsentlig interesse i det pågældende organisationsformål, synes det således i alt fald rimeligt at antage, at dette formål ikke kan varetages på en måde, der indebærer *et misbrug af interessen i medlemskabet*. F.eks. vil det ikke være rimeligt at pålægge den pågældende i kombination med deltagelsen i dette formål at bidrage til helt uvedkommende aktiviteter – eller til at deltage under omstændigheder, som på anden måde påfører

2.

14. Derimod kan der måske ikke uden videre rejses indsigelse mod ændring af selve afstemningsformen. Jfr. U 39/197, der tillader ophævelse af vedtægtsbestemmelse om urafstemning vedrørende visse beslutninger. I øvrigt U 77/702.

15. Jfr. U 39/1178 og U 77/702 forudsætningsvis (en forskelsbehandling var in concreto saglig og rimeligt begrundet i foreningens særlige forhold). Sml. i øvrigt U 02A/517 (U 04B/41).

16. Jfr. i øvrigt afsnit V.3.C.

II. Etablering, forandring og ophør

medlemmet en unødvendig ekstraforpligtelse i forbindelse med varetagelse af formålet¹⁷. Som eksempel kunne nævnes U 48/830, der når frem til, at en arbejdsgiverorganisation ikke på tværs af enkeltmedlemmer kan vedtage en kontingentordning, der reelt indebærer, at der skal betales bidrag for arbejdskraft, i relation til hvilken de faglige interesser varetages af en anden arbejdsgiverorganisation¹⁸.

- Men er interessen i medlemskabet så stor, at der antages et af foreningens beslutningsorganer uafhængigt krav herpå, jfr. det nedenfor under afsnit III nævnte, tilsiger i øvrigt endvidere netop antagelsen af dette krav, at det ej heller gennem vedtægtsændringer er muligt at afskære eller *ophæve medlemsmuligheden* i relation til dem, hos hvem interessen har den for antagelsen af det *obligatoriske medlemskrav* nødvendig styrke¹⁹.
4. Også andre synspunkter kan bringes ind i billedet. En alment anerkendt retssætning går ud på, at individet har ret til at betrygge sin eksistens gennem erhvervsmæssig udfoldelse. Vedtægtsændringer, der på urimelig måde *begrænser denne erhvervsfrihed*, må i konsekvens heraf også kunne tilsidesættes. Illustrerende er i så henseende U 27/699, der under henvisning til aftalelovens § 38 tilsidesætter en foreningsvedtægt, hvorefter medlemmerne kun måtte indgå kompagniskab på de af foreningen anerkendte kontrakter – der i øvrigt ikke måtte ændres uden foreningens samtykke²⁰.

- Et helt specielt problem kan ligge i, at foreningsforholdet under-
5. tiden rummer *uopløselige individualkrav fra de enkelte deltagere oparbejdet på grundlag af et kontraktsindhold, der e.o. anses tilvejebragt i forbindelse med medlemskabet*²¹. Foreningen kan således meget vel have indgået en af de normale foreningsmæssige styringsfunktioner uafhængig aftale med medlemmet. En sådan

17. I U 59/236 lå formålet inden for det acceptable.

18. Se i øvrigt nedenfor under afsnit III.1.B.c. om, hvilke krav der kan kræves honoreret som led i medlemskabet, samt U 21/888, U 28/807 og U 31/155.

19. Hertil måske U 29/401.

20. Se også U 38/253 samt ØLT 37/65.

21. Jfr. i øvrigt nedenfor afsnit V.3.B. Om arrangementer til værn for understøttelsesordninger se U 31/682 (med TfR 32/402).

2. Ændringer i foreningsforholdet

aftale kan ikke bringes ud af verden gennem udnyttelse af de interne styringsredskaber, in casu muligheden for vedtægtsændringer, så vidt som sådanne ændringer jo i relation til et uafhængigt kontraktsforhold vil blive betragtet som ensidige dispositioner. Vanskeligheden ligger imidlertid deri, at kontraktsforhold af denne art, når de er sædvanlige for foreningens medlemmer, eventuelt i henhold til selve foreningsformålet, ofte vil gå op i en højere enhed med selve foreningsaftalen. Herved kan det blive vanskeligt at eftervise, hvor langt foreningens ensidige dispositionsbeføjelse rækker. Uigennemsigtheden på dette punkt bliver ikke mindre af, at foreningsaftalen undertiden efter sit indhold indebærer, at der oparbejdes rettigheder, som efter sagens natur må være uantastelige. F.eks. kan det dreje sig om krav på understøttelse muliggjort gennem længere tids medlemsbidrag.

Det er her i ældre tid antaget, at krav af sidstnævnte art må ansues som kontraktsmæssigt sikrede²². Men spørgsmålet har i øvrigt været markant fremme i U 52/103. Et medlem var her i 1928 udtrådt af en fagorganisation, men forblev i henhold til bestemmelse i dennes vedtægt som nydende medlem af organisationens sygekasse, hvis medlemmer havde krav på en vis sygehjælp pr. dag uafhængigt af deres økonomiske forhold. I 1949 ændredes vedtægterne imidlertid således, at der ikke kunne oppebæres sygedagpenge, såfremt den pågældende under sygdom oppebar indtægter svarende til fagets gennemsnitsløn. Denne vedtægtsændring blev imidlertid anset for uforbindende over for medlemmer, der havde gjort brug af den oprindelige vedtægtsbestemmelse²³. Udnyttelsen af konkrete medlemsrettigheder af forsikringsmæssig art kan altså e.o. vanskeligt bringes til ophør gennem vedtægtsændring.

Beslægtet hermed er tilfælde, hvor visse vedtægtsbestemmelser er således konkret begunstigende for enkelte medlemsgrupper, at de ikke blot udgør en bestemmende forudsætning for disses tilslutning til foreningen, men også bliver til en af de øvrige medlemmer

22. Hertil U 1881/1134 om en assuranceforening. Jfr. også U 1894/892 (U 1896/741).

23. Sml. U 1882/945 og U 37/868.

II. Etablering, forandring og ophør

uafhængig ret²⁴. I det hele kan man måske ud fra tankegange af denne art ikke se bort fra, at et oprindeligt vedtægtsgrundlag har været så væsentligt for de oprindelige deltagere, at det ikke kan berøves disse – hvorimod nye deltagere måske må affinde sig hermed²⁵.

- I øvrigt er der anledning til i sammenhæng med de nævnte uafhængige medlemskrav at nævne, at det jo også kan forekomme, at foreningens virksomhed *overlapper medlemmernes privatsfære*. Dette giver ingen ret til at gribe ind i denne uden klarere hjemmel herfor i formålsbestemmelsen. Sådanne problemer kan til eksempel opstå med henblik på udøvelsen af den ejerråden, der tilkommer medlemmerne af en ejerlejlighedsforening²⁶.
7. Endelig må vedtægtsændringen naturligvis ikke tilsigte et resultat, der er i strid med lov eller ærbarhed (f.eks. indebære en race-diskriminering, der kolliderer med straffeloven).
 8. Om det specielle problem, der knytter sig til indføjelse af *voldgiftsklausuler* i vedtægten, se nedenfor afsnit VIII.1.

Sammenfatning

Sammenfattende kan vi herefter blot konstatere, at der eksisterer en række rettigheder i foreningsforholdet, som er resistente over for vedtægtsændringer. Disse refererer til spørgsmål såsom respekten for foreningsformålet, stemmeret og kontingent, de ydelser af økonomisk og lignende art, medlemmet har krav på fra foreningen, o.s.v. Der kan imidlertid ikke opstilles entydige sætninger om, hvad mindretalsbeskyttelsen går ud på. Dette skyldes, at den har udgangspunkt i forskelligartede retlige betragtninger, hvoraf aftalesynspunkter og forudsætningskonstruktioner kun er nogle. Heraf følger også, at beskyttelsen så at sige har flere lag. I visse henseender er den ganske absolut, såsom når vedtægten tilsidesættes med henvisning til aftalelovens § 38 eller til, at der foreligger en forpligtende aftale mellem medlem og forening. I andre tilfælde er den mere fleksibel, såsom når man tillader selv ret indgribende forandringer, men kun under respekt af medlemmets

24. U 56/61 (med TfR 56/369) og U 66/250 (med U 66B/252) samt U 75/599. Endvidere U 02A/517 (U 04B/41).

25. Hertil U 06/737, U 12/855, U 20/836, U 29/51, U 55/510 og U 62/304.

26. U 74/1066 og U 71/192.

3. Foreningens opløsning

mulighed for at frigøre sig – eller måske gennem omvejen over iagttagelse af reglerne om foreningens opløsning og fordeling af foreningsformuen. Bortset herfra kan beskyttelsen tilsyneladende variere, alt efter om der er tale om optagelsessøgende (eller nytillkomne) eller om gamle medlemmer, der har indrettet sig efter et ældre vedtægtsgrundlag. Endvidere, og måske allermost centralt, vil det tilladeliges grænser kunne variere alt afhængigt af graden af interesse i (eller pligt til) medlemskab af foreningen.

3. Foreningens opløsning*.

De færreste foreningsforhold kan forventes at ville vare evigt. Det er derfor kun naturligt, at vedtægterne ofte fastlægger, hvorledes en eventuel opløsning skal besluttes, og hvilken procedure der i øvrigt skal følges i denne forbindelse¹.

Alt afhængigt af hvilken betydning foreningens eksistens har for medlemmerne, vil man her se forskellige modeller anvendt. Ofte findes *forskrifter* om urafstemning, kvalificeret majoritet og/eller vedtagelse af flere på hinanden følgende generalforsamlinger. Disse sigter naturligvis på at skabe en særlig sikring af beslutningens seriøsitet, herunder af, at der er en sikker opslutning bag et sådant initiativ, som jo kan betyde væsentligt afbræk for medlemmerne.

Indeholder vedtægterne ingen særlige bestemmelser om opløsning, kan foreningens højeste myndighed i princippet beslutte denne efter *reglerne om vedtægtsændringer*. Gælder i så henseende ingen forskrift om kvalificeret majoritet, kan der altså meget vel blive tale om, at nedlæggelsen vedtages med simpel stemmefler-

Den formelle opløsning på frivillig basis

* Dyrbye, p. 42 ff, Gomard, p. 418 ff, Hagbergh og Nisell, p. 159 ff, Hemström I, p. 53 f, Hemström II, p. 125 ff, Hørlyck, p. 287 ff, T. M. Kivimäki og Matti Ylöstalo: »Lärobok i Finlands civilrätt«, p. 146 f, Poul Meyer, p. 198 ff, Nial, p. 206 ff, 209 ff, Olsson, p. 152 ff, Rodhe, p. 201 ff, Erik Rydström: »Stiftelser och ideella föreningar som verksamhetsform«, p. 51 f, Sindballe, p. 164 ff.

1. For visse foreninger gælder en særlig lovordnet procedure for opløsningen. Dette er således tilfældet for forsikringsvirksomheder, se lov nr. 630 af 23. december 1980.

II. Etablering, forandring og ophør

hed². Omvendt kan det dog også tænkes, at *foreningens særlige karakter* tilsiger, at en opløsning ikke uden videre bør kunne finde sted overhovedet. Således ville det e.o. være naturligt at antage, at f.eks. foreningskonstruktioner af tidsbegrænset varighed til opnåelse af specifikke mål og visse lukkede hjælpe-kasser³ i mangel af udtrykkelig vedtægtshjemmel for andet kun kan opløses gennem enstemmighed. Men afgørende bliver naturligvis i så fald ofte rent praktisk, hvilke muligheder der består for at holde på de medlemmer, der eventuelt alligevel ønsker sig frigjort.

Virningen af ophøret

I forbindelse med opløsningen skal *aktiverne fordeles*.

Undertiden indeholder vedtægterne også en udtrykkelig stillingtagen til, hvorledes denne fordeling skal foretages. I særlige foreningsforhold kan der endog være lovgivning herom. Dette gælder således for pensionskasser. Findes ingen sådanne anvisninger, opstår der et problem, idet det i ideelle foreninger normalt ikke er enkeltmedlemmerne, der ejer midlerne, jfr. nedenfor afsnit V.2. Den opløsende generalforsamling må i så fald træffe afgørelsen herom, og spørgsmålet bliver blot, efter hvilke (lovlige) kriterier denne beslutning kan træffes.

I økonomiske foreninger (andelselskaber o.l.), hvor medlemmerne har påtaget sig en personlig hæftelse, kan der blive tale om udbetaling i forhold til dennes omfang. Eller man kan e.o. for sådanne foreningers vedkommende tage udgangspunkt i omsætningen med foreningen o.l. Når formuen er opbygget ved kapitalindskud, kan udbetalingen også finde sted i forhold til bogføringerne på pågældendes konto (eventuelt med tillæg af bonus eller lignende). Og har medlemmet en egentlig andelsret, vil der kunne blive tale om en udbetaling i forhold til denne. Sådanne holdpunkter findes sædvanligvis ikke i almindelige ideelle foreninger. Udover hvad der følger af de almindelige regler om grænserne for generalforsamlingens beslutningsmyndighed (jfr. nedenfor under

2. U 1898/276 (jfr. U 37/839) vedrører en vedtægt, der foreskriver, at alle anliggender kunne afgøres ved simpel stemmeflerhed bortset fra lovforandringer og forslag til køb, salg og pantsætning af fast ejendom samt fusion. Det antoges i konsekvens heraf ud fra almindelige fortolkningsgrundsætninger, at ophævelse kan besluttes med simpel majoritet. Afgørelsen kunne siges at være tvivlsom, så vidt som ophævelse jo trods alt indebærer en ret radikal form for lovændring.
3. Hertil U 1878/448. Se i øvrigt U 53/856 og HRT 45/11.

3. Foreningens opløsning

afsnittene IV. og V.), kan der således næppe siges noget generelt om, hvilke kriterier den skal lægge til grund for fordelingen. Netop i nærværende sammenhæng er det imidlertid måske på sin plads at bemærke, at nævnte almindelige regler i hvert fald tilsiger, at vedtagelser om usaglige begunstigelser af en enkelt eller enkelte medlemsgrupper kan kendes ugyldige ved domstolene. Derimod vil der næppe være noget til hinder for, at man f.eks. beslutter at begunstige et eller andet alment velgørende formål – også selv om dette ikke har nogen direkte tilknytning til foreningens virksomhed.

Formelt set vil *foreningsforholdet falde væk* ved beslutningen herom eller til det tidspunkt, der besluttes. Fra dette øjeblik ophører den selvstændige juridiske person principielt at eksistere og dermed også retsvirkningerne, der er forbundet med denne eksistens. Det afhænger imidlertid f.eks. af de almindelige retsregler om *ophør af fuldmagt*, hvor længe foreningsorganerne kan tegne foreningen. Især har bestyrelsen ret og pligt til at disponere i den udstrækning, hvori en udsættelse af en disposition ville medføre tab⁴.

Denne dispositionsbeføjelse rækker ikke uden videre så langt som til foretagelse af selve den praktiske afvikling af foreningen – herunder afvikling af dens forpligtelser og fordeling af aktiverne. I mangel af vedtægtsmæssig regel herom må *generalforsamlingen tage stilling til, hvem der skal forestå denne aktivitet* – og i øvrigt legitimere den eller de pågældende, således at de nødvendige afhændelser f.eks. af fast ejendom kan gennemføres.

Rent praktisk kan man lade denne opgørelse og fordeling foretage ved *private likvidatorer* eller ved *skifteretten efter reglerne i skifteloven*, jfr. dennes § 82. I henhold hertil skal skiftelovens regler om behandling af dødsboer anvendes med de lempelser, der følger af forholdets natur i interessentskabsboer (d.v.s. herunder foreningsboer), der kommer under skiftebehandling uden at indbringes under konkursbehandling. Når foreningsmedlemmerne ikke er ansvarlige for foreningens gælden, synes det i denne forbindelse mest naturligt at anvende lovens kapitel 3 om gældsfragælses-

Den praktiske afvikling

4. Se i øvrigt om søgsmål mod foreningen efter dennes ophør afsnit VI, note 4.

II. Etablering, forandring og ophør

boer⁵. Følgen heraf er, at kreditor krav må fremsættes over for skifteretten, og at individualforfølgning imod foreningsformuen udelukkes. I øvrigt må skifteretten respektere generalforsamlingens lovligt vedtagne beslutninger med hensyn til grundlaget for fordelingen af aktiverne. Er boet insolvent, vil eventuelle kreditorer dog have mulighed for eventuelt at erklære foreningen konkurs.

Degeneration

Det foregående har sigte på tilfælde, hvor opløsningen er genstand for en bevidst stillingtagen. Men det kan naturligvis også tænkes, at foreningen forsvinder efter at have gennemlevet en gradvis hensygnen. Aktiviteterne ophører, og til sidst tilbagestår blot den tomme skal, foreningsmyndighederne, ja måske blot en del heraf. På et tidspunkt i en sådan udviklingsproces vil foreningen have mistet så meget af sit indhold, at den i retsordenens bevidsthed må anses for at have ophørt med at eksistere – man kan tale om, at den er degenereret⁶. Om de synspunkter, der kan bære antagelsen af, hvornår foreningen må anses for bortfaldet på denne måde, henvises i det hele til det ovenfor under 1 nævnte om stilthende (gradvis) oparbejdelse af et foreningsforhold.

Særligt om fusion

En særlig situation i grænzonen mellem opløsning og ændring opstår, når foreninger fusionerer. En sådan fusion kan f.eks. have den form, at *en forening overtager medlemmerne i en anden, som herefter ophører* at eksistere. Eller *begge foreninger ændres* således, at man går ind under samme vedtægt. Eventuelt *opløses begge foreninger, og til opsamling* af aktiviteter og midler skabes en helt ny organisation.

De konkrete forhold og bestående vedtægter vil her være afgørende for, hvilken model der bliver tale om. Men det vil kunne ses, at en ordning af denne art ofte skal *godkendes* af den opløste eller forandrede forenings kompetente forsamling – e.o. efter de regler, der gælder om opløsning⁷. Hvor aktiviteterne fortsættes blot under nye rammer, vil det dog nok i almindelighed være tilstrækkeligt at iagttage reglerne om vedtægtsændringer.

I øvrigt kan der opstå problemer i relation til eventuelle *kreditorer*. Disse kan dog, i tilfælde hvor en forening overtages af en anden, og over-

5. Heroverfor U 04B/324.

6. U 69/898, men også U 57/1088. I øvrigt den af Poul Meyer, p. 19, nævnte landsretsdøm af 8. juni 1950.

7. Hertil U 57/541.

3. Foreningens opløsning

tageren må antages at være i stand til at dække eventuel gæld mindst i samme omfang som den overtagne forening, næppe protestere.

Foreningen kan naturligvis også i visse tilfælde ophøre i forbindelse med et økonomisk sammenbrud. Den kan således erklæres konkurs efter samme regler, som gælder for enkeltpersoner.

Endelig kan foreningen ophæves ved dom, når dens formål er lovstridigt eller samfundsskadeligt, eller dens virksomhed afgiver begrundet frygt for, at man vil betjene sig af ulovlige metoder til formålets opnåelse. Denne lovstridighed synes ikke nødvendigvis at skulle fremgå af foreningens vedtægter, når den dog klart kommer til udtryk i de aktiviteter, der udfoldes. Sager til ophævelse af foreninger efter disse regler gennemføres ved det offentlige foranstaltning, jfr. i øvrigt det ovenfor under afsnit I.4.B. nævnte.

Det kan også tænkes, at foreningen ikke ophører som sådan, men at den splittes i flere selvstændige dele. I så fald kan der opstå en række komplicerede retsproblemer⁸.

Konkurs

Ophævelse ved dom

Deling

8. Se herom Dag Tørvold: »Rettsspørmål ved deling av ideelle foreninger«.

Afsnit III: Medlemsforholdet

1. A. Medlemskab etableres i henhold til vedtægtens forskrifter og på grundlag af aftalerettens principper.

B. Det er som udgangspunkt foreningsmyndighederne selv, der afgør, hvem der kan optages. Forskellige hensyn kan dog begrunde et af denne afgørelse – og af vedtægten – uafhængigt krav på optagelse. I denne forbindelse vil især hensynet til erhvervsfriheden, den optagelsessøgendes økonomiske interesse i medlemskabet og hans behov for at kunne få varetaget sine interesser spille ind. Selv hvor der består et sådant obligatorisk krav på medlemskab, kan dettes opnåelse dog knyttes til visse betingelser, nemlig bl.a. sådanne som arten af foreningen samt dens formål tilsiger.

C. Særlige problemer opstår, når medlemskabet er pligtmæssigt.

2. A. Vedtægten vil ofte indeholde særlige regler om udmeldelse, herunder varsel for samme. Disse kan tilsidesættes, når forudsætningerne for deres overholdelse svigter. I mangel af anden regel ophører medlemskabets virkninger fuldt ud fra udtrædelsestidspunktet.

B. Foreningens muligheder for at ekskludere et medlem begrænses af de samme hensyn, som tilsiger et obligatorisk krav på optagelse, og endvidere af selve vedtægten. Forskellige forhold er afgørende for, hvorledes enkelttilfældene vurderes. Således spiller klarheden i vedtægtens beskrivelse af eksklusionsgrunden og af den retsfølge, der ligger i eksklusionen, en rolle. Endvidere ses på om eksklusionsgrunden har objektiv eller subjektiv karakter. Endelig foretages en afvejning mellem henholdsvis foreningens interesse i at kunne gennemføre eksklusionen og medlemmets interesse i at forblive i foreningen.

Grundlaget for den enkelte deltagers tilknytning til foreningen er et formaliseret medlemsforhold. Ofte er der væsentlige interesser knyttet til retten til medlemskab i en forening. Ud over de almindelige regler, der gælder for ind- og udmeldelser, er der derfor anledning til at berøre mulighederne for at forlange sig optaget og beskyttelsen imod eksklusion.

1. Etablering af medlemsforhold

1. Etablering af medlemsforhold*.

A. Normaltilfældene.

Medlemmerne af en forening kan være såvel *fysiske som juridiske personer* (f.eks. andre foreninger eller erhvervsdrivende selskaber). Den nærmere afgrænsning af medlemskredsen vil normalt fremgå af *vedtægterne*. Uden nærmere støtte heri vil formodningen ofte være imod, at kollektivt medlemskab (gennem f.eks. andre foreninger) kan kræves.

Medlemskredsen

Om selve medlemskabets etablering vil *vedtægterne* ligeledes ofte indeholde forskrifter. Undertiden kræves således skriftlighed – og eventuelt en skriftlig tilkendegivelse af, at den optagelsessøgende vil følge foreningens vedtægter. Et krav om skriftlig indmeldelse kan nok i almindelighed kun opfattes som en ordensforskrift og ikke som en gyldighedsbetingelse. Hvor kollektivt medlemskab ikke er muligt, må indmeldelsesproceduren overholdes i relation til hver enkelt optagelsessøgende.

Medlemsforholdets etablering

Det er heller ikke ualmindeligt, at det overlades til bestyrelsen at *acceptere* eller afvise anmodningen om optagelse, dog eventuelt således at et afslag efter anmodning fra den pågældende skal forelægges generalforsamlingen. I mangel af en sådan bestemmelse har den optagelsessøgende ikke noget krav på, at et eventuelt afslag forelægges denne forsamling. Men enhver, der har adgang til at stille forslag her, kan naturligvis foranledige problemet behandlet i dette forum.

* Dyrbye, p. 30 ff, Hagbergh og Nisell, p. 43 ff, Hemström I, p. 34 f, Hemström II, p. 85 f, Bernt Hjejle: »Kontraheringspligt«, p. 155 ff, Hørlyck, p. 151 f, Illum, p. 35 ff, Per Jacobsen, p. 51 ff, Jan Kobbernagel: »Konkurrencens Retlige Regulering I«, p. 141 ff, Koktvedgaard, p. 75 ff, 120 ff, 168 f, 189 ff, 206 f, 242 ff, 248 ff, Göran Linden: »Förvärv och förlust av medlemskap i ekonomisk förening«, p. 25 ff, Poul Meyer, p. 84 ff og 100 ff, Nial, p. 66 ff, Olsson, p. 65 ff, Rodhe, p. 41 ff, Eivind Smith, p. 565 ff, Folke Schmidt, p. 58 ff, Sindballe, p. 55 ff, Sjt 49/279 f (Från dagens diskussion), Sjt 50/10 ff og 88 ff (Carl Svennegård: Fackföreningarnas frihet), Dag Tørvold: »Retsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 17 ff, U 20B/308 ff (C. Torkild-Hansen: Hvorvidt kan man blive Medlem af en Forening uden formel Indmeldelse?), U 31B/1 ff (Knud Illum: Loven af 29. Marts 1929 om Værn for Erhvervs- og Arbejdsfriheden og Fagforeningernes Organisation), U 31B/118 ff (Robert Mikkelsen: Trænger vi til en Foreningslovgivning?), U 31B/156 ff (Knud Illum og Carl Ussing: Om Retten til Optagelse i en Fagforening), U 44B/73 ff (Adam Jacobi: Nogle retlige Problemer vedrørende Indtræden i og Udtræden af Andelsmejerier).

III. Medlemsforholdet

Grundlaget for bestyrelsens accept eller afvisning kan være udtrykkelige optagelsesbetingelser opstillet i vedtægten. Sådanne vedtægtsbestemmelser kan i almindelighed alene opfattes som vejledning for de interne foreningsmyndigheder, og den udenforstående kan næppe støtte noget direkte retskrav herpå¹. Hvis der mangler bestemmelser af denne art, afgør de godkendende foreningsmyndigheder ud fra et skøn, hvorvidt man ønsker at modtage den optagelsessøgende eller ej.

I øvrigt *gælder om medlemskabets etablering dansk rets almindelige regler om aftaler*. Et forpligtende medlemskab vil altså også kunne opstå på stiltiende basis i kraft af den omstændighed, at der f.eks. betales medlemskontingent og derved, at den potentielle deltager i andre relationer handler som medlem². På samme måde vil der kunne blive tale om, at foreningen stiltiende optager et medlem derved, at udenforstående rent faktisk accepteres i en normal medlemsrolle. Aftalerettens grundsætninger med hensyn til ugyldighed af retshandler vil også kunne bevirke, at et bindende medlemskab ikke kan antages at være kommet i stand. E.o. kan medlemskabet være gjort afhængigt af, at visse betingelser opfyldes³.

Virkingen af medlemskab

Virkingen af medlemskabet er, at den pågældende *indtræder i de vedtægtsbestemte rettigheder og forpligtelser* (jfr. afsnit V) samt e.o. i de rettigheder og forpligtelser, der er *sædvanlige*, eller som dog er *fremholdt for ham*⁴. Normalt vil medlemmet også blive registreret i et medlemsregister. Det må antages, at foreningens styrende organer er afskåret fra at benytte oplysningerne fra dette register i andet øjemed end det, som tjener det direkte foreningsformål.

1. U 18/194, U 25/184. Sml. nedenfor under B.a. vedrørende diskussionen om vedtægten som 3.mandsløfte.
2. Dette problem er især opstået i relation til andelsforetagender, jfr. Dyrbye, p. 38 ff, og Hørlyck, p. 154 ff, samt U 20B/308 og U 44B/73. I øvrigt U 12/813, U 16/587, U 20/131, U 25/870, U 26/49, U 26/993, U 27/68, U 43/738, U 44/263, U 63/227, U 66/737, U 68/623, U 71/40, U 72/437, U 73/476. Sml. fra svensk ret NJA 58/438 (ND 58/199), hvor medlemskabet var en pligt i forhold til 3.mand.
3. Herom i forbindelse med nystart af en forening, se foran under afsnit II.1. *Mindreårige* kan ikke uden videre på egen hånd indmelde sig, jfr. U 75/166 og F. Taxøe-Jensen: »Personretten«, p. 66.
4. Hertil U 1910/109.

1. Etablering af medlemsforhold

B. Retskrav på optagelse?

a. Generelt.

Ofte vil vedtægterne stille udtrykkelige krav til den optagelses-søgende, f.eks. i henseende til bopæl, erhvervsområde o.l. På samme måde må den pågældende opfylde de betingelser, som forud-sætningsvis kan udledes af vedtægterne – specielt af foreningens formålsbestemmelse. Det retlige udgangspunkt er herefter, at adgangen til foreningen står og falder med, at han opfylder disse krav og accepteres af det organ, der eventuelt skal godkende optagelse: *Foreningen afgør selv, hvem man vil have som medlem.*

Denne regel er vel ubetænkelig i de mange tilfælde, hvor medlemskabet ikke har megen reel interesse for den optagelsessøgende. Ikke sjældent vil anerkendelsen af en så udstrakt autonomi for organisationen imidlertid kunne virke hårdt over for den, der kan præsentere en særlig interesse i medlemskabet – undertiden kan opnåelse af dette endog være en velfærdssag for ham. I en ikke ubetydelig udstrækning antages der derfor ud fra forskellige begrundelser at bestå et egentligt *retskrav på optagelse uafhængigt af foreningsmyndighedernes indstilling.* Herom henvises nærmere til det nedenfor under b og c omtalte. Søgsmål til anerkendelse af dette krav kan i givet fald finde sted ved domstolene, der i kombination hermed kan tilkende *erstatning* for det tab, der måtte være forvoldt gennem en ulovlig afvisning^{5, 6}.

Erstatningen *udmåles* principielt på basis af det lidte tab. Drejer det sig om en lønmodtager, som gennem den retsstridige afvisning har mistet sin indtjeningsmulighed, må således den tabte arbejdsfortjeneste erstattes. Denne fastsættes i en vis udstrækning ud fra et skøn, hvorved også den normale beskæftigelsessituation for organisationens medlemmer tages med i betragtning. Har pågældende ved manglende aktivitet i sine bestræbelser på at få nyt arbejde selv været delvis årsag til sit tab, reduceres erstatningskravet på organisationen e.o. tilsvarende⁷. *Grundlaget* for et

5. Såfremt optagelse foreløbig nægtes under hensyn til tvivl om, hvorvidt optagelsesbetingelserne er opfyldt, vil der kunne blive tale om erstatningspligt, såfremt det viser sig, at mistanken er ubegrundet.
6. Selv om den optagelsessøgende ikke opfylder optagelsesbetingelserne på dommens tidspunkt, kan han alligevel opnå dom for, at afvisningen har været uberettiget på tidspunktet for optagelsesbegæringen, U 34/690.
7. Om erstatningsudmålingen, se til eks. U 23/923, U 26/30, U 27/44, U 29/133, U 30/48, U 30/397, U 31/580, U 38/572, U 68/256.

Hovedreglen:
Foreningen afgør selv, hvem der kan optages

Undtagelsen:
Retskrav på medlemskab

Erstatningsmæssige konsekvenser af uberettiget afvisning

III. Medlemsforholdet

erstatningsansvar behøver i øvrigt ikke være en regulær afvisning opfulgt af direkte henvendelse til den optagelsessøgendes medkontrahent – for lønmodtagere arbejdsgiveren. Det er tilstrækkeligt, at foreningsmyndighederne måtte forudse, at afvisningen kunne påføre den pågældende økonomiske skadevirkninger⁸.

Nærmere om det
ufravigelige krav
på optagelse

Det er principielt *uden betydning for antagelsen af et sådant retskrav på optagelse – herunder for det eventuelle erstatningskrav – om afvisningen har hjemmel i vedtægterne*, idet optagelseskravet bygger på en af disse uafhængig begrundelse i ufravigelige retshensyn. Men vedtægterne kan naturligvis være i høj grad vejledende f.eks. for konstateringen af foreningens formål. Og dette formål er meget afgørende for, om man vil antage, at der består et retskrav på optagelse eller ej, jfr. nedenfor under c. Endvidere vil der i tilfælde, hvor afvisningen har hjemmel i vedtægtsmæssige bestemmelser, være en højere grad af formodning for, at beslutningen ikke er præget af vilkårlighed⁹.

Spørgsmålet om, hvorvidt der består et af vedtægterne og foreningens beslutningsmyndigheder uafhængigt krav på optagelse, har været fremme i en *lang række sager*. Og udover de retstilfælde, som knytter sig snævert til optagelsesproblematikken, kan der drages visse slutninger fra dem, som angår muligheden for at ekskludere medlemmer, idet også adgangen hertil, som det vil blive berørt nedenfor under 2, censureres af domstolene. Ved nyttiggørelsen af afgørelserne i eksklusionstilfældene bør det dog erindres, at en eksklusion kan være lovligt begrundet i tilsidesættelse af *medlemspligterne*, og disse er ikke uden videre aktuelle for udenforstående. Videre underkendes eksklusioner undertiden på grund af tilsidesættelse af vedtægternes regler desangående. Og vedtægten er kun bindende i forholdet til medlemmerne og ikke over for udenforstående optagelsessøgende¹⁰.

I øvrigt bør man ved nyttiggørelsen af afgørelsesmaterialet være

8. Nærmere Illum. p. 67 f. og U 31/930, sml. U 29/676 samt U 34/969.

9. På samme måde kan det være af betydning, at den grund, der i retten fremføres for afvisningen, er identisk med den, som i sin tid har været anført over for ansøgeren. U 26/460.

10. Sml. i øvrigt de indledende bemærkninger nedenfor under 2.B.

1. Etablering af medlemsforhold

opmærksom på, at der generelt set er pågået en udvikling til fordel for den optagelsessøgende i takt med udbygningen af organisationsvæsenet op gennem dette århundrede. Denne udvikling kan som generel tendens billiges. Den er en naturlig konsekvens af den øgede afhængighed af organisationerne, enkeltindividet er kommet i, i takt med at disse har placeret sig stadig mere centralt i samfundslivet. Og den kan også ses i lyset af, at det behov for opstillingen af stramme regler om medlemsforpligtelser og optagelsesbetingelser, som var til stede i manifesteringsfasen, er blevet stadig mindre tyngende, efterhånden som organisationerne har etableret sig solidt.

Optagelsesproblematikken vil i det følgende blive belyst ud fra to indfaldsvinkler. For det første vil det ud fra de enkelte foreningers art blive vurderet, hvornår interessen i deltagelse er så væsentlig, at der er anledning til at statuere et retskrav på medlemskab (nedenfor under b). Dernæst vil det med henblik på de tilfælde, hvor et sådant retskrav kan komme på tale, blive undersøgt, hvilke hensyn til foreningens interesse i eventuelt at nægte medlemskab der desuagtet kan tale for anerkendelsen af gyldige optagelsesbetingelser (nedenfor under c).

Det er i teorien diskuteret, hvorvidt vedtægterne i sig selv kan hjemle udenforstående et retskrav på optagelse på tværs af de kompetente foreningsorganers modgående beslutning. Poul Meyer formulerer spørgsmålet på den måde, at problemet er, hvorvidt vedtægterne er bindende ikke alene mellem interessenterne indbyrdes, men også som løfte over for en ubestemt kreds uden for foreningen¹¹.

Poul Meyer antager¹², at vedtægterne meget vel kan hjemle et sådant retskrav, og henviser herved til, at dette fremgår forudsætningsvis af en række domme, således U 25/184, U 18/194 og U 22/441. Dog må der, hævdes det, stilles store krav til vedtægternes formulering for at statuere et retskrav på dette grundlag. Hvor vedtægten imidlertid i så henseende er tilstrækkelig og hjemler personer eller virksomheder, hvis kvalifikationer er bestemt angivet, ret til medlemskab, vil domstolene efter Poul Meyers opfattelse lægge vedtægtens ord til grund for afgørelsen uden nærmere at efterprøve de pågældendes retlige interesse i medlemskabet – eller i hvert fald uden at stille store krav til denne interesse.

Vedtægten som
3.mandsløfte?

11. »Dansk Foreningsret«, p. 84.

12. O.c. p. 84 ff.

III. Medlemsforholdet

Koktvedgaard anfører, at det ikke har megen realitet at tolke vedtægterne som et løfte til de udenforstående¹³. Heri må man være enig. Foreningen som sådan vil i almindelighed næppe have interesse i at afgive løfter af denne art, hvorfor det forekommer unaturligt at anskue vedtægten i et sådant lys¹⁴. En række afgørelser er ganske vist formuleret på en måde, som kunne tages til indtægt for, at vedtægtens ordlyd har en større betydning. Dette kan imidlertid ikke være afgørende for opfattelsen af retspraksis, når de anordnede resultater dog ret entydigt falder ind i et billede, hvor det er de omtalte ufravigelige retshensyn, der er udslagsgivende. Anderledes måtte man givetvis se på sagen, såfremt vedtægterne var blevet tillagt betydning på tværs af disse hensyn, således at de er antaget at hjemle krav på optagelse, uanset at den tyngende interesse i optagelsen (jfr. det nedenfor under b nævnte) har manglet. Men nogen tendens til at nå dette resultat kan ikke aflæses. Også på andre felter er det forekommet, at afgørelsesorganerne i en fase af tøven over for et problem, der ikke er underkastet en entydig løsning, har søgt en vej frem til det resultat, de finder rimeligt, gennem støttekonstruktioner. Noget sådant er her sket ved at tillægge vedtægten løftevirkning. Dette bør ikke forlede til, at man standser op ved konstateringen af denne konstruktion¹⁵.

b. Den væsentlige interesse i optagelse.

Hensyn bag et
retskrav på
optagelse

Interessen i medlemskab kan udspringe af flere forhold, som i forening eller – hvis tyngden er tilstrækkelig – hvert for sig kan bære anerkendelsen af et retskrav på optagelse.

Til fordel for antagelsen af et sådant tæller således den omstændighed, at medlemskabet er af betydning for den pågældendes muligheder for at sikre sit udkomme gennem erhvervsmæssigt arbejde. En væsentlig, berettiget erhvervsmæssig interesse kan således e.o. ud fra et *erhvervsfrihedssynspunkt* begrunde et sådant krav¹⁶. Anerkendelsen af dette synspunkt hviler i sin rod tillige på et økonomisk hensyn til den optagelsessøgende. Det er herigenem, opnåelsen af medlemskab kan blive en velfærdssag. Den omstændighed, at der kan opnås visse pekuniære fordele gennem medlemskabet, behøver vel ikke i sig selv tilsige, at der bør sta-

13. »Kontraheringspligt«, p. 76 f, 248.

14. I øvrigt Illum, p. 35.

15. Personligt tror jeg derfor ej heller, der kan indlægges meget i formuleringen i de afgørelser, der udover de af Poul Meyer omtalte er refereret i sammenhæng med diskussioner om vedtægten som 3.mandsløfte: U 34/951 og U 37/627.

16. Det vil her være de aktiviteter, foreningen rent faktisk driver, ikke nødvendigvis det formelle vedtægtsmæssige formål, der er afgørende.

1. Etablering af medlemsforhold

tueres retskrav på optagelse. Men jo større økonomiske fordele det drejer sig om, desto vanskeligere er det at forsvare, at enkelte kan holdes udenfor. E.o. kan der derfor også blive tale om at lægge vægt på den *økonomiske interesse* i deltagelsen.

Fordelene ved medlemskab kan undertiden være mere u håndgribelige. Således er det vanskeligt at prissætte muligheden for i almindelighed at kunne få varetaget sine interesser organisationsmæssigt. Denne mulighed kan være af rent teoretisk betydning, men den kan også være vital – og forskellen lader sig ikke altid konstatere på forhånd. Det moderne samfunds udviklede struktur indebærer ofte, at en kvalificeret partsrolle overhovedet kun kan opnås på baggrund af de ressourcer og kontakter, som lader sig tilvejebringe på kollektiv basis. I mange tilfælde er organisationerne ligefrem officialiserede kontaktorganer til offentlige myndigheder. Det ville i erkendelse af denne situation være unaturligt at henvise enkeltindivider til en pariarolle uden for sådanne fællesskaber. I visse foreningsforhold vil således *hensynet til, at den enkelte kan få varetaget sine interesser* på betryggende måde, tale for at sikre ham en adgang¹⁷.

I forlængelse heraf kan det endvidere noteres, at den omstændighed, at en organisation virker til varetagelse af *regulære offentlige opgaver* og eventuelt med *offentligt tilskud*, ligeledes taler for antagelsen af et sådant krav.

Derimod vil en rent *ideel interesse* i medlemskab kun sjældnere kunne bære dette. Ofte vil man vel her endog nærme sig de tilfælde, hvor sagen må afvises i kraft af procesrettens almindelige regel om, at der skal foreligge en retlig interesse i søgsmålet. Men der kan næppe ses helt bort fra, at også den ideelle interesse e.o. kan være en sådan, at der er anledning til at antage et egentligt retskrav på optagelse. Dette vil i hvert fald harmonere med den øgede tendens til i andre relationer at anerkende interessen i f.eks. social status o.l., som er forbundet med medlemskab i visse foreninger.

De skitserede momenter virker med forskellig vægt alt afhængigt af, hvilken art af foreningsforhold der er tale om:

17. Af Poul Meyer (p. 93) anvendes udtrykket organisationssynspunkt.

III. Medlemsforholdet

a. Arbejds- markedets organisationer

Spørgsmålet om det mulige retskrav på optagelse fik først aktualitet i relation til de faglige sammenslutninger på arbejdsmarkedet.

Situationen er her den, at fagbevægelsen inden for *de traditionelle områder for faglærte og ufaglærte arbejdere* i praksis har oparbejdet et monopol, som kan gøre det vanskeligt at opnå arbejde inden for et fag uden at være medlem af fagets fagforening. Dette gælder ikke blot i tilfælde, hvor der på det pågældende område måtte gælde overenskomstmæssige eksklusivklausuler – altså klausuler, der forpligter de derværende arbejdsgivere til udelukkende eller fortrinsvis at beskæftige organiseret arbejdskraft. Selv uden sådanne klausuler vil arbejdsgivere ofte i kraft af fagbevægelsens hele centrale placering i arbejdslivet være uvillige til at antage uorganiserede. Disse bestræbelser på at få organiseret lønarbejdsstanden anerkendes til en vis grad af domstolene. Det naturlige modstykke hertil er, at man i passende grad sikrer interesserede adgang til organisationerne.

Det synes da også at være den almindelige antagelse i retspraksis, at der med begrundelse i et erhvervsfrihedssynspunkt kan støttes krav på optagelse i de almindelige fagforeninger, således at en nægtelse af at modtage den optagelsessøgende må hvile på tyngende saglige grunde¹⁸.

Det er ikke alle organisationer på lønmodtagerside, der behersker fagets beskæftigelsesmuligheder. Således kunne fremhæves *tjenestemandorganisationerne* og *de organisationer, typisk på funktionærområdet, der alene virker på en enkelt arbejdsplads eller på få arbejdspladser* uden dog at være rent selskabelige foreninger. Også her kan der imidlertid være tyngende interesser i at opnå medlemskab. Ofte vil sådanne organisationer gennem de i tidens løb opsamlede erfaringer og i kraft af nært kendskab til og

18. Herom findes en omfattende praksis, i hvilken dog læses en igennem tiden svingende begrundelse for at statuere krav på optagelse. Se til eksempel: U 07/413, U 14/539, U 20/908, U 22/441, U 22/950, U 25/130, U 26/987, U 27/44, U 29/133, U 29/839, U 37/471, VLT 37/29, ØLT 27/256, ØLT 31/399 og NJA 48/513. Sml. U 18/283 (der formentlig er forkert), U 30/52 og VLT 41/256.

En uvæsentlig erhvervsinteresse bærer ikke nødvendigvis igennem til et retskrav. Se U 30/522 og nedenfor under c. Se i øvrigt U 31B/4, 118, 156, 159.

1. Etablering af medlemsforhold

bekendtskab med de personer og institutioner, til hvilke de daglige relationer går, oparbejde et potentielt, som det ligger uden for udenforståendes rækkevidde at opnå. Det ovenfor omtalte interessevaretagelsessynspunkt tilsiger således ofte et retskrav på optagelse også her¹⁹.

Tilsvarende betragtninger kan tale for antagelsen af et krav på *optagelse i fagets arbejdsgiverorganisation*. Det er vel tvivlsomt, om dette krav vil kunne støttes på den for organiserede arbejdsgivere gældende forpligtelse til at give organiserede kolleger fortrin »ved alle arter af forretningsforbindelse, ved udførelse af arbejde og ved levering af materialer og andre varer« (jfr. anmærkning 2 til Arbejdsgiverforeningens love). Men er eksklusivforpligtelsen stærkere, vil allerede denne e.o. begrunde et retskrav²⁰. I almindelighed er det imidlertid ikke lykkedes arbejdsgiverorganisationerne at monopolisere deres del af arbejdsmarkedet på en måde, som gør opnåelse af medlemskab til en nødvendig forudsætning for erhvervsudøvelse. Allerede den almindelige interesse i at kunne opnå medlemskab og få varetaget sine relationer til modstående arbejdstagerorganisationer – over for hvem den fornødne økonomiske styrkeposition jo overhovedet kun kan sikres på kollektiv basis – turde dog være tilstrækkelig til at begrunde et retskrav på optagelse²¹.

Arbejdsgiverorganisationernes arbejdsfelt er ofte sammenfaldende med de merkantile organisationers – altså dem der virker til fremme af medlemmernes merkantile interesser. Mange organisationer dækker begge funktioner. I sådanne tilfælde vil det ofte kunne være vanskeligt at se, om en konkret dom, der anerkender retskrav på optagelse, er begrundet i behovet for at sikre, at arbejdsgiverinteresserne varetages, eller om det er de bredere erhvervsmæssige (merkantile) interesser i medlemskabet, der er udslagsgivende. I praksis anlægges tilsyneladende en helhedsvurdering.

19. Se om tjenestemænd U 48/628 og Koktvedgaard, p. 209 ff. samt om en arbejdsleder, udtalelsen i U 36/950.

20. Se f.eks. U 35/1139.

21. Nærmere Koktvedgaard, p. 207 f.

III. Medlemsforholdet

b. Merkantile organisationer

Om der eksisterer retskrav på optagelse i en merkantil organisation må afhænge af en nøjere vurdering af denne organisations nærmere karakter og virke. Dette er på langt nær så entydigt, som når det drejer sig om rene arbejdsgiverorganisationer. Organisationen kan f.eks. beskæftige sig med forhandlinger med offentlige myndigheder, regulering af forholdet til leverandører og kunder, regulering af medlemmernes indbyrdes relationer i konkurrencemæssig sammenhæng o.s.v. Karakteristisk er imidlertid, at sådanne organisationer ofte kan være væsentlig svagere og mindre indflydelsesrige end arbejdsgiverorganisationerne, der jo i sagens natur må sikre sig et ikke uvæsentligt økonomisk fundament og fast struktur for overhovedet at eksistere. Derved bevæger vi os også, for så vidt angår de merkantile organisationer, over i et område, hvor interessen i optagelse kan være mindre tyngende. Domstolenes holdning er da også tilsvarende nuanceret.

Er foreningen omfattende, således at den dækker hele branchen, vil e.o. det allerede nævnte hensyn til bevaring af den enkeltes erhvervsfrihed kunne spille ind. Særligt klart vil erhvervsfrihedssynspunktet kunne bære et retskrav på optagelse, såfremt der ligefrem består eksklusivaftaler – eller ordninger – som nødvendiggør et medlemskab for at kunne drive virksomhed i branchen²². Den omstændighed, at foreningen rent faktisk administrerer et samhandelsmonopol på væsentlige områder, vil dog e.o. også være tilstrækkelig²³. Varetager foreningen i øvrigt tillige opgaverne som arbejdsgiverorganisation, er også dette et forhold, som taler for at statuere retskrav på optagelse²⁴. Og det samme gælder, såfremt foreningen er officialiseret forhandlingspart i forhold til offentlige myndigheder²⁵. Bortset herfra bliver det afgørende, hvilke begunstigelser medlemskabet rent konkret indebærer. Den omstændighed, at der i kølvandet herpå blot følger visse eventuelle økono-

22. U 29/924, U 35/1139, U 44/1092 (med TfR 46/458), U 46/246, U 46/295, U 53/72, U 54/290.

23. U 43/1066, U 45/472 (med TfR 47/227), U 48/618.

24. U 50/580.

25. U 45/472, U 50/580.

1. Etablering af medlemsforhold

miske fordele, behøver således i sig selv ikke være tilstrækkelig^{26, 27}.

Grænsen mellem de omtalte merkantile organisationer og det, vi kan kalde for andre faglige sammenslutninger, således som disse forekommer f.eks. inden for de liberale erhverv, er ofte flydende. Tilknytningsforholdet til en merkantil organisation – eller arbejdsgiverorganisation – vil rent praktisk oftest være virksomhedsbaseret. Det er bedriften som sådan og ikke arbejdsgiverens person, der er knyttet til organisationen. Dette giver en nuance i forhold til de faglige sammenslutninger, der organiserer persongrupper med bestemte faglige forudsætninger. De aktiviteter, sådanne sammenslutninger driver, svarer imidlertid ofte til dem, der drives i de merkantile organisationer. Dette gælder f.eks. inden for de traditionelle håndværkslav. I øvrigt kan grænsen til fagorganisationerne på lønmodtagerside undertiden være svær at trække. Visse organisationer, f.eks. tandlægerne, organiserer således både arbejdsgivere og ansatte og bæres af disses fælles interesse i fagets fremme.

Det kan derfor heller ikke undre, at spørgsmålet om retten til optagelse afgøres ud fra kriterier, der er parallelle til de allerede udviklede. Ofte kan der dog tillige være uddannelsesmæssige fordele af forskellig art forbundet med deltagelse i de faglige sammenslutninger, og disse fordele vil påvirke domstolenes vurdering²⁸.

c. Andre faglige
sammen-
slutninger

26. U 34/951, U 65/331, U 79/818, SHT 48/261 og VLT 30/227.

27. Hvorledes optagelseskravet skal anskues, når der er flere konkurrerende organisationer på området, kan i øvrigt være tvivlsomt. Hertil Poul Meyer, p. 92. Den organisation, i relation til hvilken den nødvendige interesse er til stede, kan dog givetvis ikke afvise en optagelsessøgende under henvisning til, at der også opererer andre organisationer på området.

28. U 25/184: Manglende medlemskab indebar ingen hindringer for udøvelsen af danseundervisning som erhverv. Medlemskab en vis interesse med henblik på at lære nye danse. Retskrav på optagelse ikke anerkendt (sml. U 79/818). U 39/930: Næsten alle var medlemmer, det ville volde uforholdsmæssige vanskeligheder, også økonomisk, ikke at være det (løn, uddannelsesspørgsmål, udstillinger o.s.v.) Retskrav anerkendt. Sml. U 46/737: Krav på medlemskab anerkendt i organisation, der var fagets organisation, hvilken næsten alle var tilsluttet, uanset om organisationen evt. ikke søgte at hindre uorganiseredes adgang til erhverv. Videre U 49/101: Væsentlig berettiget erhvervsmæssig interesse i medlemskab i den alm. danske lægeforening. Se også U 35/1008 om en eksklusion: Vægt lagt på at organisationen var fagets almindelige.

III. Medlemsforholdet

d. Andelsforeninger

Parallele betragtninger er også anlagt i relation til de andelsforeninger, som har så stor en udbredelse i det danske samfund. Således kan f.eks. tilknytningen til stedets andelsmejeri og andelslagteri være økonomisk afgørende for de derværende landmænd. Ligeledes kan medlemskab af forsyningsorganisationer på andelsbasis – f.eks. til leverance af vand og elektricitet – være af stor betydning i mange lokalområder. Det er her ikke vanskeligt at statuere krav på optagelse, når den pågældende andelsforening indtager en egentlig monopolstilling. Vanskeligere er det, når denne stilling ikke er til stede²⁹.

e. Ejerforeninger

Også for så vidt angår ejerlav, grundejerforeninger o.l. organisationer, kan der være en væsentlig interesse i medlemskab. Retspraksis desangående synes imidlertid at være så sparsom, at sikre konklusioner næppe lader sig drage³⁰.

f. Sociale understøttelsesforeninger

Endelig forekommer en række organisationer af socialt-forsørgelsesmæssigt eller lignende tilsnit uden for de egentlige forsikringsvirksomheder. Hvor sådanne organisationer oppebærer offentlige tilskud, vil det normalt allerede ligge heri, at optagelse ikke kan nægtes eventuelle interesserede. Dette gælder således i relation til de statsanerkendte arbejdsløshedskasser. Men det samme synes at måtte antages i andre tilfælde, hvor der efter foreningens art kan være en væsentlig velfærdsinteresse forbundet med deltagelsen. Med de offentlige sikringssystemer, der kendes i dag, vil retskrav støttet på denne velfærdsinteresse dog nok være en relativt sjælden foreteelse³¹.

g. Andre foreningsforhold

Foreningsforhold ud over de nævnte typer driver sjældent aktiviteter, der kan begrunde et retskrav på optagelse. I almindelige selskabelige og kammeratlige foreninger vil inddømmelse således i reglen næppe kunne finde sted³². Og det samme er antaget, for så vidt angår foreninger med rent filantropisk formål³³.

29. Nærmere i øvrigt Kockvedgaard, p. 244 f, Hørlyck, p. 156 ff, samt f.eks. U 32/357, U 52/986, U 58/1224 og ØLT 30/362.

30. U 36/487.

31. Hertil U 31/682, i øvrigt U 1887/1004 og U 18/194.

32. Se til eks. U 29/151. Sml. U 1899/594, U 25/163 og U 34/1008.

33. Se f.eks. U 37/627 om dyreværnsforeningen Svalen.

1. Etablering af medlemsforhold

c. De gyldige optagelsesbetingelser.

I konsekvens af det foran udviklede, antagelsen af at der i en lang række tilfælde består et i uafhængige retshensyn begrundet egentligt retskrav på medlemskab, knytter der sig en væsentlig interesse til de mulige sagligt begrundede begrænsninger, som lader sig opstille for gennemførelsen af samme. Retsordenens opgave kan ikke være at forpligte til optagelse under hvilke som helst omstændigheder – herunder eventuelt omstændigheder, som ville virke præjudicerende for den pågældende organisations virke. Hvor vi derfor i det foregående har fokuseret på den optagelsessøgendes behov og herudfra har konstateret, hvornår der er mulighed for i lyset heraf at kræve medlemskab, vil vi nu koncentrere os om de hensyn, der er at tage til foreningen, og som e.o. kan bære en lovlig afvisning.

Nogen udtømmende angivelse af, hvilke optagelsesbetingelser der lovligt kan stilles, lader sig imidlertid ikke opstille. Således må de betingelser, der i relation til enkelte foreningsforhold kræves opfyldt, bestandig sammenholdes med den *grad af interesse i medlemskab*, som er til stede hos den optagelsessøgende³⁴. I jo højere grad medlemskab af foreningen er af betydning for den pågældende, desto mere restriktiv er der anledning til at være over for de optagelsesbetingelser, foreningen opstiller. Endvidere må anerkendelsen af en optagelsesbetingelses gyldighed også i nogen grad ske under hensyntagen til, *hvorvidt den optagelsessøgende vil være i stand til at opfylde betingelsen, såfremt han selv vil*, eller om det modsatte er tilfældet.

Det retlige udgangspunkt, der herefter er gældende, udtrykkes for så vidt udmærket i den svenske foreningslovs § 11, hvorefter de af denne omhandlede økonomiske foreninger *ikke kan afvise optagelsessøgende, medmindre hensyn til arten og omfanget af foreningens virksomhed, dens formål eller andet afgiver særlig grund her til*. Opblødes denne formel, vil det være naturligt at pege på, at den optagelsessøgendes interesse i optagelse må være *relevant*, således forstået at den refererer til de aktiviteter, foreningen driver, og hviler på de fornødne forudsætninger med hensyn til kvalifika-

34. Jfr. U 49/649 og U 65/331.

III. Medlemsforholdet

tioner o.l., som er nødvendige for deltagelse i disse aktiviteter. Dernæst må interessen være *loyal* over for foreningsformålets varetagelse og opfyldelsen af de almindelige forpligtelser, medlemskabet tilsiger. Vil optagelsen tjene til at udhule dette formål, må hensynet til foreningen således i almindelighed gå forud for hensynet til den optagelsessøgende. Og det samme gælder e.o., såfremt den pågældende ved f.eks. at have gjort sig delagtig i en eksklusionsbegrundende handling demonstrerer manglende vilje til at udfylde den rolle, foreningsmedlemmet har i det daglige³⁵.

Ud fra disse hensyn lader der sig opstille en række gyldige optagelsesbetingelser, som med retsordenens accept e.o. kan håndhæves over for optagelsessøgende *med eller uden udtrykkelig hjemmel i vedtægterne*. Den generelle forudsætning herfor er dog, at denne håndhævelse ikke fremstår som udslag af vilkårlighed. Således fremgår det nemlig også af afgørelserne, at det er af betydning, at de optagelsesbetingelser, der søges gennemført, administreres med ensartethed og fasthed³⁶. I øvrigt er det almindeligvis tilstrækkeligt, at den optagelsessøgende på *optagelsestidspunktet* opfylder de krav, der kan stilles med retsordenens godkendelse³⁷. Forholdene på ansøgningstidspunktet behøver altså ikke præjudicere optagelsen.

a. Tilslutning til foreningens formål

At den optagelsessøgende kan nægtes adgang, såfremt han modvirker foreningens formål, er flere gange antaget i praksis. Er den pågældende f.eks. medlem af en organisation med modstående formål, eller har han handlet i strid med foreningens interesser, bør han i reglen kunne afvises³⁸. Det samme er e.o. antaget, når blot han har interesser, der på væsentlige punkter afviger fra de øvrige medlemmers³⁹. Synspunktet bør dog ikke overdrives. Hvor en organisation har monopoliseret et område, bør f.eks. ikke ethvert udslag af uenighed i den måde, foreningen drives på, nødvendigvis

35. Om de særlige problemer i forbindelse med genoptagelse se i øvrigt nedenfor.

36. Jfr. f.eks. U 49/345 og U 52/330. Vilkårlighed i håndhævelsen vil således blive taget til indtægt for, at optagelsesbetingelsen ikke er relevant. Se også ND 77/358, hvor medlemmerne ikke blev behandlet lige i forbindelse med eksklusion.

37. U 23/923, U 35/1031, sml. U 34/690.

38. U 49/649 og J 43/301.

39. U 20/485, U 33/995 (sml. dog U 44/1092).

1. Etablering af medlemsforhold

udelukke medlemskab, når uenigheden blot ikke antager former, der må anses at ligge udenfor, hvad der er acceptabelt i en demokratisk beslutningsproces og debat.

Problemet har især været oppe i relation til lønmodtagerorganisationerne. Her vil især *ukollegial adfærd i forbindelse med arbejdskampe* kunne virke præjudicerende. Grænserne er dog svære at trække skarpt op. Et medlem, der under en *lovlig* arbejdskonflikt påtager sig det konfliktramte arbejde, kan ekskluderes, jfr. herom nedenfor under 2.B. Den, som ikke er medlem af den i pågældende konflikt involverede organisation, kan imidlertid vanskeligt pålægges samme loyalitetsforpligtelse over for denne som de regulære medlemmer⁴⁰. Har hans adfærd været i særlig grad stødende, må han dog kunne afvises⁴¹. Er forholdet derimod undskyldeligt, kan afvisning ikke finde sted. Herved synes det f.eks. at kunne blive af betydning, at den pågældende ikke har påbegyndt udførelsen af arbejdet under konflikten, men derimod blot har fortsat funktioner, der påhvilede ham allerede forinden⁴². Ligeledes må det afvejes, hvor klart det fremgik, at der var tale om konfliktramt arbejde⁴³. Heller ikke synes der at kunne rettes bebrejdelser imod den, der har udført det konfliktramte arbejde i egenskab af selvstændig eller arbejdsleder⁴⁴. Og arbejde under en overenskomststridig arbejdsstandsning kan normalt ej heller virke diskvalificerende⁴⁵.

Pligtstridigt forhold over for én fagorganisation, som har medført udelukkelse fra denne, vil ud fra parallelle betragtninger kunne diskvalificere fra optagelse i beslægtede organisationer⁴⁶.

Hvor foreningsvirksomheden drives til fordel for personer eller institutioner, der har visse kvalifikationer i henseende til erhverv, virkeområde o.l., må ansøgere som udgangspunkt opfylde disse. Hvilke betingelser foreningen på dette grundlag bør have adgang til at stille op, kan imidlertid ofte være tvivlsomt. Netop gennem

Lønmodtager-
organisationer

b. Særlige kvali-
fikationer

40. Sml. U 21/855. Dog VLT 37/245.

41. U 35/961.

42. U 29/839.

43. U 20/908 (med TfR 21/275), U 35/1027.

44. U 22/950, U 27/175, sml. U 20/488 (eksklusion) og U 36/68 (ditto).

45. U 35/1031, sml. U 23/537.

46. Hertil U 21/352 og U 17/58.

III. Medlemsforholdet

sådanne kvalifikationsbetingelser kan foreningen jo nemlig reservere et virkefelt for en snævrere kreds end den, som med rimelighed bør have adgang til dette virke.

Domstolene er ved denne vurdering ganske vanskeligt stillet. Retsordenens opgave er at finde en balance mellem kvalifikationsbetingelsens art og de reale behov, det pågældende virke tilsiger. Afgørelsen af, hvor denne balance bør lægges, er imidlertid i sagens natur udpræget skønsmæssig. Endvidere kan sagligheden i de optagelsesbetingelser, der opstilles, ofte kun vurderes meget konkret. Visse generelle krav er det vel ganske vist naturligt at stille til udøvere af en bestemt virksomhed. Disse krav må blot ikke gå uden for det forsvarlige med henblik på at sikre f.eks. kvaliteten i et fag. Men hvor f.eks. grænserne for foreningsvirksomheden er i skred, og foreningen rent faktisk er begyndt at monopolisere et aktivitetsområde i grænsazonen for det operationsfelt, hvor kvalifikationskravene er praktisk relevante, er det unaturligt at nægte dem, der i forvejen virker her, adgang. I øvrigt vil de grunde, foreningen anfører for at nægte optagelse, jævnlige være urelle, således at retten først skal trænge igennem et lag af kulisser.

Lønmodtager-
organisationer

Drejer det sig om en fagorganisation på lønmodtagerside, kan det i almindelighed kræves, at den optagessøgende er *lønmodtager*⁴⁷ med *erhverv inden for de faglige og stedlige rammer*, organisationen bygger på⁴⁸. Den pågældendes interesse i at kunne drive erhverv kan således næppe bære længere end til anerkendelsen af kravet på optagelse i den forening, der opererer inden for det pågældende felt. Beslægtede organisationer bør i reglen også gennem indbyrdes aftale kunne bestemme, hvilke optagessøgende der kan komme ind hvor⁴⁹. På den anden side vil de krav, der opstilles, selv om de har støtte i vedtægterne, ikke afskære personer, der har den nødvendige erhvervsmæssige interesse, fra optagelse. Det er f.eks. antaget, at et vedtægtskrav om, at medlemmerne boede i en bestemt by, ikke udelukkede en person, der boede i forstæderne, fra at søge optagelse⁵⁰.

47. U 22/441, U 23/923.

48. F.eks. U 37/476.

49. Hertil U 29/72, U 29/186, U 32/165 og U 37/24, sml. U 29/133 og U 29/774.

50. U 29/428.

1. Etablering af medlemsforhold

Et af de spørgsmål, som især har været fremme, er i øvrigt, om det kan kræves, at den pågældende allerede *har arbejde ved faget*. I den udstrækning, hvori medlemskab er en nødvendig betingelse for at kunne opnå et sådant arbejde, ville en sådan betingelse virke erhvervshindrende og bør derfor ikke kunne håndhæves. Her som overalt må optagelsesbetingelsen ikke være cirkulær, når interessen i optagelse i øvrigt har den nødvendige tyngde: Den må ikke udelukke udenforstående på grundlag af betingelser, som kun kan opfyldes af medlemmer. Ansøgere, der blot har en mere konkret udsigt til arbejde i faget i form af et arbejdstilbud, vil altså e.o. kunne kræve optagelse⁵¹. Heller ikke bør den omstændighed, at et arbejde ved faget kun er af løsere karakter, almindeligvis kunne virke afskærende⁵². Afgørende er imidlertid i det hele erhvervsinteressens størrelse. Den omstændighed, at der f.eks. kun tilsigtes en bibeskæftigelse, kan således e.o. påvirke vurderingen⁵³.

Organisationens interesse i at opretholde den faglige standard hos medlemskredsen kan endvidere e.o. berettige et krav om, at optagelsessøgende har opnået en nærmere angiven *uddannelse el. lign.*⁵⁴.

Tilsvarende synspunkter er anlagt, for så vidt angår andre organisationer⁵⁵. Det fremgår dog muligvis af praksis, at man her vil være mere restriktiv med at anerkende den berettigede faglige interesse fra organisationens side i nægtelsen.

Som betingelse for optagelse kan organisationen endvidere kræve, at den optagelsessøgende *accepterer de vilkår og forpligtel-*

Andre organisationer

c. Medlemsvilkårene

51. Hertil U 26/987, U 29/296, U 37/268, U 37/775, U 37/1008. Sml. NJA 48/513 og VLT 36/179.

52. U 29/133.

53. U 30/522, sml. dog U 31/580.

54. U 29/190, U 31/179, U 35/544, U 41/114, U 52/330 og VLT 40/18. Sml. VLT 36/98.

55. Krav om uddannelse el. lign.: U 29/924, U 46/295, U 65/331. VLT 39/155 og ØLT 31/54.

Krav til foretningens art: U 30/514, U 44/1092 (med TfR 46/458), U 49/345 (med TfR 50/406), U 53/72, U 54/290.

Krav til virksomhedens omfang o.l.: U 45/472 (med TfR 47/227), U 48/618 og SHT 46/217.

III. Medlemsforholdet

ser, der gælder for andre medlemmer⁵⁶. Problemer opstår imidlertid i denne sammenhæng i den udstrækning, hvori der vel er forbundet en væsentlig interesse med medlemskabet, men hvor denne interesse ikke udstrækker sig til alle led af foreningsvirksomheden. Spørgsmålet er i så fald, hvorvidt den optagelsessøgende kan forlange sig optaget uden samtidig at indgå i alle de ordninger, der gælder for medlemmerne i almindelighed.

Udgangspunktet er her, at en optagelsessøgende nok kan afvise at bidrage til uvedkommende formål (jfr. i øvrigt det i afsnit II.2. anførte om misbrug af interessen i medlemskab), men ikke at deltage i arrangementer, der knyttes til varetagelsen af det generelle foreningsformål. Således er deltagelse i bestridelsen af udgifterne ved opretholdelsen af et administrationskontor for lønudbetalingerne blevet anset for en gyldig optagelsesbetingelse i en arbejderforening⁵⁷. Og der kan for de almindelige fagorganisationers vedkommende også stilles krav om, at den optagelsessøgende tilslutter sig fagets *arbejdsløshedskasse*⁵⁸. Fagforeningerne og arbejdsløshedskasserne i de forskellige fag er oftest organisk forbundne, og den omstændighed, at medlemmerne har den sikkerhed, der ligger i medlemskab af sidstnævnte, er ofte af en ikke uvæsentlig betydning for det faglige arbejde, fagorganisationen driver. Opfylder den optagelsessøgende imidlertid ikke betingelserne for at være medlem af arbejdsløshedskassen, men nok betingelserne for medlemskab af organisationen i øvrigt, vil han dog næppe uden videre kunne afvises⁵⁹. Ud fra parallelle betragtninger er det endvidere

56. Omvendt må foreningen optage den optagelsessøgende på de medlemsvilkår, der gælder for andre medlemmer. Særlige forhold kan dog berettige til en forskelsbehandling, jfr. herom nedenfor under afsnit V. (og ovenfor under afsnit II.2.). En sådan må imidlertid være sagligt begrundet, og den må ikke indebære en væsentlig begrænsning af de diskrimineredes adgang til erhverv. U 31/682 (med TfR 32/402) antager endvidere, at den optagelsessøgende kunne afkræves en erklæring om, at han ville bevare en foreningsmæssig understøttelsesordning.

57. U 36/410.

58. U 24/653, U 29/693. Dog U 31/930.

59. U 24/653, U 31/580. I øvrigt vil udelukkelse ikke kunne finde sted på basis af et ønske om at begrænse tilgangen til fagforeningen ud fra hensynet til den understøttelsespligt, medlemskabet påfører denne, U 25/130.

1. Etablering af medlemsforhold

konkret blevet antaget, at medlemskab af en fagorganisation kunne kædes sammen med *bidrag til et politisk parti*⁶⁰. Tilsvarende er deltagelse i en *pensionsordning* blevet knyttet til medlemskab af Lægeforeningen⁶¹, hvorimod deltagelse i en enkepensionsfond ikke ansås for nødvendig i forbindelse med medlemskab af skorstensfejerlavet⁶². En obligatorisk sygeforsikring er også blevet anset at falde uden for Keramisk Malerforenings formål^{63, 64}.

Tilsvarende problemer kan opstå i erhvervsorganisationer i relation til krav om respekt af gældende *retningslinier for medlemmernes erhvervsudøvelse*⁶⁵, de af foreningen indgåede overenskomster⁶⁶ o.l.⁶⁷.

Det sagte gælder naturligvis også de almindelige *kontingentforpligtelser*, der følger i kølvandet på medlemskabet. Men herudover må den optagelsessøgende være indstillet på at udrede de rimelige *indmeldelsesgebyrer o.l.*, som aktualiseres i og med indmeldelsen⁶⁸. E.o. kan der også kræves betaling af en passende bøde i anledning af adfærd, der har været i strid med foreningens interesser⁶⁹.

Endelig må den pågældende overholde eventuelle formelle regler vedrørende optagelsen⁷⁰.

De foran omtalte betingelser er ofte berørt i vedtægterne. I en række tilfælde vil aktualiteten af en optagelsesbetingelse imidlertid først vise sig, når det konkrete behov for en sådan dukker op. En række optagelsesbetingelser udmaterialiseres således normalt først i foreningsmyndighedernes konkret begrundede beslutninger om

d. Erlæggelse af økonomiske ydelser

e. Formelle krav i øvrigt

f. Andre betingelser

60. U 51/936 og U 67/46 med U 67B/87. Sml. U 48/1160.

61. U 52/47 (med TfR 52/339) og heroverfor Køktvedgaard, p. 212.

62. U 50/870.

63. U 47/645.

64. I øvrigt Køktvedgaard, p. 211 f, og NRt 67/1373 med LoR 68/114.

65. Hertil U 35/1008 og U 63/942.

66. U 67/735.

67. Se også U 48/830.

68. Se f.eks. U 23/923. Kontingentforpligtelsen kan e.o. udstrækkes tilbage i tiden, U 63/542 (U 63/219), men modsat U 48/628. I øvrigt U 31/612.

69. U 27/55 (med TfR 27/280), sml. U 30/397 og U 31/374.

70. U 27/975.

III. Medlemsforholdet

at nægte optagelse. Sådanne beslutninger kan have rod i et vidt forskelligt spekter af hensyn. E.o. må det således antages, at personer, der er *straffede*, eller hvis tidligere *vandel harmonerer dårligt med medlemskab* af foreningen, kan afvises⁷¹. Afvisninger, der hviler på ikke-opfyldelse af krav, der er uden rimeligt forhold til det, foreningen opnår ved at udelukke den pågældende som medlem, eller i øvrigt uden relation til opfyldelse af foreningsformålet, vil derimod ikke blive tolereret⁷². Og det samme gælder normalt krav, der ikke har en tilstrækkelig forbindelse med forholdet til den optagelsessøgende⁷³.

g. Særligt om genoptagelse

Ved genoptagelse af medlemmer, der én gang har forladt foreningen frivilligt eller i kraft af eksklusion, gør der sig særlige forhold gældende. Den optagelsessøgende har her været i nærheden af foreningen før, og eventuelle præjudicerende misligheder kan altså lettere verificeres. Omvendt har organisationen i kraft af det tidligere bestående medlemskab måske allerede én gang accepteret, at den pågældende ikke opfylder visse betingelser, som ville kunne gøres gældende over for optagelsessøgende, der ikke har været medlemmer før. I så fald er det vanskeligere at »genoplive« den præjudicerende betingelse – man har jo netop gennem den tidligere optagelse vist, at den manglende opfyldelse af betingelsen ikke var væsentlig⁷⁴. Afgørende er dog naturligvis, om forholdene er skiftet således i det mellemliggende tidsrum, at behovet for betingelsens opfyldelse fremstår i et nyt lys.

Den omstændighed, at den optagelsessøgende tidligere er blevet *ekskluderet*, behøver ikke at udelukke en genoptagelse. Særlig klart er dette, når grundlaget for den oprindelige udelukkelse er en simpel kontingentrestance, som tilbydes berigtiget⁷⁵. Men det

71. U 49/39 forudsætningsvis, U 50/580 forudsætningsvis.

72. U 34/690 (nationalitet).

73. Sidstnævnte har f.eks. været aktuelt med hensyn til andelsforeningens krav til den optagelsessøgende om betaling af forgængerens gæld til foreningen. Nærmere Kockvedgaard, p. 247 og Hørlyck, p. 161 f m. henvisninger. Se i øvrigt U 70/198, U 75/248, U 78/387, U 78/576, U 80/283, U 80/677 og U 72B/33 ff.

74. Hertil U 14/539, U 27/175 og U 57/876.

75. U 13/403, ØLT 28/116 og ØLT 28/267, smh. U 26/110.

1. Etablering af medlemsforhold

samme gælder e.o., når årsagen er at finde i ikke-erlæggelse af en bøde, som nu er betalt. E.o. kan også anden gammel gæld til foreningen kræves betalt som betingelse for optagelse⁷⁶. Undtagelse fra reglen om ret til genoptagelse i disse tilfælde gælder dog, såfremt det passerede demonstrerer en fundamental modvilje imod at underkaste sig de for medlemmerne gældende retningslinier⁷⁷. Undertiden accepteres i øvrigt et krav på genoptagelse efter en vis udelukkelsestid som sanktion over for den pågældende pligtstridige adfærd⁷⁸. Om de problemer, der knytter sig til gennemførelsen af en eksklusion, henvises i øvrigt til nedenfor under 2.B.

Foreligger ikke sådanne særlige forhold, gælder med hensyn til genoptagelse de samme betingelser, som hvad angår førstegangs-optagelser⁷⁹.

C. Pligtmæssigt medlemskab.

Fremstillingen under A og B i det foregående bygger på normaltilfældet, hvor det er overladt til den enkelte som en frivillig sag at søge medlemskab. Undertiden kan der imidlertid være tale om en egentlig pligt til medlemskab, eller dette er en automatisk konsekvens af opnåelsen af en vis status.

En sådan kan for det første følge af *offentligretlige bestemmelser*. Således kan der f.eks. i henhold til § 9 i lovbekendtgørelse nr. 344 af 22. juni 1973 om udlændinges adgang til landet knyttes den betingelse til givne arbejdstilladelser, at pågældende er medlem af en arbejdsløshedskasse. Droschebevillinger kan være knyttet til betingelser med hensyn til tilslutning til taxaorganisationer⁸⁰. En advokat kan ej heller undslå sig for medlemskab af advokatsamfundet. Ligeledes er ejendomsretten til en ejerlejlighed uløselig fra medlemskabet i ejendommens ejerforening⁸¹. Konsekvenserne af

76. Se dog U 30/397 (ØLT 30/36) om sagsomkostninger.

77. Se f.eks. U 35/458.

78. U 39/195.

79. Se f.eks.: Om aktivitet som selvstændig: U 23/923. Om krav om arbejde: U 37/268 og U 38/572. Om kontingentbetaling: U 63/542. Om dadelværdigt forhold: ØLT 27/194.

80. U 54/905.

81. Se i øvrigt ovenfor under afsnit II.1, note 1.

III. Medlemsforholdet

undladt tilslutning vil i disse tilfælde fremgå af de pågældende bestemmelser.

Men dernæst kan medlemskab være en *privatretlig forpligtelse*. Som allerede berørt kan det f.eks. være en gyldig betingelse for opnåelse af medlemskab af en fagforening, at pågældende samtidig tilsluttes arbejdsløshedskassen. Og aftaler mellem fagorganisationer kan forpligte medlemmer ét sted til tillige at søge optagelse et andet⁸². Undertiden stiller arbejdsgivere også som betingelse for ansættelse, at ansøgeren knytter sig til en pensionskasse. Ved overdragelse af landbrugsejendomme kan det være bestemt, at køberen skal indtræde i sælgers sted i andelsmejeriet og andelslagteriet. I den almindelige varehandel betinger den ene part sig undertiden den andens medlemskab af en erhvervsorganisation. Det samme kan være tilfældet i forbindelse med lejemåls indgåelse⁸³. Og ofte foranlediger udstykkeren af fast ejendom, at der pålægges de udstykkede parceller pligt til medlemskab af grundejerforening. Det følger i alle disse tilfælde af forpligtelsens art, hvilke konsekvenser der kan blive tale om ved at undslå sig for medlemskab. Udgangspunktet vil ofte være det, som følger af almindelige misligholdelsesregler.

Der er i reglen næppe mulighed for, at foreningen kan påberåbe sig den indgåede private aftale som 3.mandsløfte og i forhold til sig betragte den forpligtede som indmeldt eller gøre en sådan forpligtelse gældende. Aftalen og de konsekvenser, som måtte følge af tilsidesættelse af samme, vil normalt være lagt op som et anliggende imellem kontrahenterne alene. Selv om man tænkte sig noget andet, ville en ordning, der tilsigtede at skabe ret umiddelbart for foreningen, normalt næppe heller være tilfredsstillende og tilstrækkelig hverken for denne eller for den forpligtedes medkontrahent⁸⁴.

82. Se f.eks. U 63/469

83. Se U 70/298 og J 43/58.

84. Nærmere Poul Meyer, p. 101 f.

2. Medlemskabets opløsning

2. Medlemskabets opløsning*.

A. Udmeldelse.

Et centralt led i en hvilken som helst løbende kontrakt er bestemmelserne om, hvorledes denne bringes til ophør. Foreningsvedtægten vil da i reglen også indeholde anvisninger i så henseende.

Ofte fremgår det heraf, at udmeldelse kan ske når som helst. Andre gange kræves en vis opsigelsestid, eller udmeldelse kan finde sted til et regnskabsårs afslutning, efter et vist tidsrum, efter godkendelse af generalforsamlingen el.lign. alt afhængigt af, hvad den virksomhed, foreningen driver, tilsiger. Der kan også gælde et forbud mod udmeldelser i visse situationer, for fagorganisationer f.eks. så længe disse er indviklet i arbejdskonflikt¹. Det sker også, at udmeldelse afskæres, så længe medlemmet f.eks. driver erhverv under foreningens område. Undertiden kræves skriftlig udmeldelse. Dækker medlemsforholdet juridiske personer, kan det endvidere tænkes, at foreningen skal underrettes om afholdelsen af det møde, på hvilket udmeldelsen vil blive besluttet².

Som udgangspunkt vil *vedtægtens regler om udmeldelsesterminerne og andre begrænsninger i udmeldelsesadgangen kunne kræves respekteret*. Dette har den virkning, at medlemspligterne skal overholdes, og at de eventuelt kan sanktioneres, indtil lovlige ud-

Vedtægtsbestemmelser om udmeldelse

* Dyrbye, p. 44 ff (med U 72B/36 f), Hagbergh og Nisell, p. 53 ff, Hemström I, p. 35 ff, Hemström II, p. 95 ff, Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, Hørlyck, p. 163 ff, Illum, p. 57 ff, Per Jacobsen, p. 55 f, 58 f, Göran Linden: »Förvärv och förlust av medlemskap i ekonomisk förening«, p. 92 ff, LoR 70/465 ff (Henning Jakhelln: Eksklusion av fagforeningsmedlemmer), Poul Meyer, p. 50 ff, 103 ff, Nial, p. 69 ff, Olsson, p. 69 ff, Rodhe, p. 44 ff, 191 ff, Folke Schmidt, p. 59 ff, Sindballe, p. 76 ff, Sjt 50/10 ff og 88 ff (Carl Svenne-gård: Fackföreningarnas frihet), Sjt 62/449 ff (Arne Malmberg: Till frågan om domstols prövning av ideell förenings beslut att utesluta enskild medlem), Eivind Smith, p. 569 ff, Dag Tørvold: »Rettsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 19 ff, U 31B/1 ff (Knud Illum: Loven af 29. Marts 1929 om Værn for Erhvervs- og Arbejdsmiljøet og Fagforeningernes Organisation), U 44B/73 ff (Adam Jacobi: Nogle retlige Problemer vedrørende Indtræden i og Udtræden af Andelsmejerier).

1. U 26/688.

2. Se eksempelvis U 50/902.

III. Medlemsforholdet

meldelse finder sted, jfr. nedenfor³. Medmindre sådan kompetence fremgår direkte af vedtægten, må det også antages, at det ligger uden for den daglige foreningsledelses beføjelse at dispensere fra de udtrykkelige udmeldelsesregler⁴.

Dette retlige udgangspunkt må dog modificeres i en række tilfælde ud fra en nærmere overvejelse over situationens art.

Tilsidesættelse af
vedtægten

Tilsidesætter foreningen sine forpligtelser over for medlemmet, kan dette således e.o. umiddelbart frigøre sig⁵. Dette vil også gælde, hvor tilsidesættelsen har karakter af, at man ændrer foreningens virksomhed ud over, hvad den enkelte er forpligtet til at finde sig i⁶. I så henseende kan f.eks. nævnes væsentlig forøgelse af medlemmernes hæftelse og vedtagelser, der ligger uden for foreningens naturlige formål⁷.

Også *ændrede forudsætninger for medlemskabet*, som ikke udelukkende beror på foreningen, synes e.o. at burde kunne berettiggende en udmeldelse i utide. Den kontrakt, der ligger i foreningsforholdet, er i mange tilfælde til ensidig glæde for medlemmet – eller den enkelte udgør i al fald en så lille del af helheden, at almindelige kontraktlige misligholdelsesprincipper ikke lader sig anvende, når han ønsker sig frigjort. Denne omstændighed bør undertiden åbne en ekstraordinær frigørelsesmulighed ud fra en afvejning af foreningens interesse i at kræve tilknytningen bevaret over for medlemmets interesse i at blive fri⁸. Spørgsmålet kan blive aktuelt i forbindelse med overdragelse af den ejendom, til hvilken interessen i medlemskabet er knyttet, flytning fra den lokalitet, hvor foreningen driver sit virke, o.l.

3. Herved bortses helt fra, at urimelige bindinger e.o. kan tilsidesættes efter aftaleregtens almindelige regler. I Sverige kan den bindende forpligtelse højst udstrækkes til 5 år. loven om økonomiske foreninger § 14. I den finske foreningslovs § 11 fastslås, at opsigelsestiden højst kan fastsættes til 1 år.

4. Sml. U 27/407.

5. U 44/635. Sml. i øvrigt U 47/50, U 51/52, U 52/1032.

6. Jfr. herom i det hele det nedenfor under afsnit V. og ovenfor under afsnit II.2. anførte om mindretalsbeskyttelsen samt f. eks. U 12/564.

7. Hertil U 25/561, U 27/807, U 38/347, U 48/825 (med TfR 49/191), U 48/1160, U 58/795 (med TfR 59/229), VLT 32/246 og VLT 56/119, men også U 71/53 og U 64/445.

8. Se dog hertil U 42/408.

2. Medlemskabets opløsning

Eventuelle vedtægtsmæssige bestemmelser om *skriftlighed* i udmeldelsen behøver næppe heller ubetinget at opfattes som egentlige gyldighedsbetingelser for samme⁹. Derimod må krav om fortsat medlemskab, så længe pågældende driver erhverv under foreningens område, ofte respekteres¹⁰. I øvrigt kan en urimelig begrænsning i udtrædelsesmulighederne e.o. tilsidesættes i h. t. aftalelovens regler.

Findes ingen vedtægtsmæssig regel om udtræden, kan denne normalt finde sted med et efter omstændighederne *passende varsel* – evt. helt uden varsel¹¹.

Udtrædelsen vil normalt ske i konsekvens af en *udtrykkelig henvendelse* fra medlemmet direkte med dette formål for øje. Også *andre dispositioner* fra medlemmet vil dog e.o. kunne få denne virkning. Men der må så være tale om en klar markering af ønsket om at komme ud¹².

E.o. kan også ren *passivitet* anerkendes som grundlag for medlemsforholdets ophør. Hvor f.eks. medlemmet igennem lang tid har undladt at opfylde sin kontingentforpligtelse, uden at foreningen har reageret heroverfor, og hvor deltagelse i foreningsarbejdet ej heller har fundet sted, vil det således ofte være naturligt at antage, at man har accepteret den pågældende som udtrådt. Afgørende er dog foreningens nærmere karakter, herunder eventuelt den omstændighed, at der påhviler medlemmet en hæftelse for dennes økonomiske forpligtelser¹³.

Ved medlemsforholdets opløsning *ophører de forpligtelser (og rettigheder)*, medlemskabet indebærer, fra udtrædelsen at regne. Omvendt kan de kræves respekteret, indtil lovlige udtræden finder sted. Kontingent for perioden indtil da kan eventuelt inddrives ad

Ingen bestemmelse i vedtægten

Udmeldelse-handlingen

Virkning

9. Hertil U 33/322 og i øvrigt U 29/1044.

10. Illum. p. 58.

11. Hertil U 1900/127, U 26/141, U 30/1013, U 43/738, U 57/403 samt ØLT 33/92 om retten til at træde ud.

12. Hertil U 34/1124, U 35/1107, U 52/389.

13. Hertil U 24/420, U 33/322, U 62/304 og ØLT 34/106. Ofte er det en automatisk følge af kontingentrestance, at pågældende medlem simpelt hen slettes for sit medlemskab, jfr. således f.eks. A-kasse-vedtægtsens § 13 og nedenfor under B.

III. Medlemsforholdet

rettens vej, og de løbende medlemsforpligtelser sanktioneres ved anvendelse af gældende reaktionsmidler, f.eks. foreningsbøde¹⁴.

Undertiden opretholdes princippet om udmeldelsens afbrydende virkning dog ikke fuldt ud. Inden for fagorganisationernes område kendes f.eks. den ordning, at en for medlemmet forpligtende kollektiv overenskomst fortsat kan gøres gældende også efter udtrædelsen¹⁵. Ligeledes kan det være fastsat, at et medlem, der udmelder sig under en konflikt, ikke, så længe denne er løbende, må kontrahere med den modstående konfliktpart¹⁶, eller at han i øvrigt, indtil konflikten er afsluttet, er forpligtet til at følge organisationens påbud, som om han fortsat havde været medlem^{17, 18}. Sådanne regler kan være sanktioneret med bøder. E.o. kan de dog tilsidesættes ud fra tilsvarende synspunkter, som gælder med hensyn til tilsidesættelse af egentlige udmeldelsesbegrænsninger, jfr. det ovenfor nævnte. Undertiden vil grunden for en tilsidesættelse her vel endog være stærkere end i relation til egentlige udmeldelsesforbud. Når pågældende ikke længere er medlem og derfor ej heller nyder normale medlemsrettigheder, kan der således oftere være behov for at tillade en frigørelse fra medlemsforpligtelserne¹⁹.

Opgørelse af
medlems-
rettigheder og
forpligtelser

Alt efter foreningsforholdets nærmere karakter kan der blive tale om, at der skal finde en opgørelse sted med henblik på afvikling af tilgodehavende skyldigheder og tilgodehavender. Sådant kan f.eks. være aktuelt i relation til brugsforeninger. I ideelle foreningsforhold har medlemmerne *almindeligvis intet krav på andel i foreningsformuen*, se i øvrigt nedenfor afsnit V.2. I givet fald foretages afgørelsen på grundlag af vedtægtens bestemmelser og de udfyldende regler, foreningsforholdets karakter tilsiger²⁰. Undertiden fastlægger retsordenen dog ufravigelige regler i så henseende, jfr. således for pensionskassers vedkommende, lovbekendtgørelse nr. 163 af 26/5 1959, § 9.

14. Hertil i øvrigt NJA 27/481. Det kan være vanskeligt at vurdere, hvorvidt aftalemæssige forpligtelser, påtaget under forudsætning af det bestående medlemsforhold, falder væk efter udtrædelsen. Se hertil U 81/1070.

15. Se f.eks. Hovedaftalen mellem Dansk Arbejdsgiverforening og LO, § 11.

16. Se f.eks. U 30/307.

17. Se f.eks. U 36/790 og ØLT 36/45.

18. Andre eksempler på forpligtelser tiltrådt som led i foreningsforholdet, men efter deres indhold bindende også efter en evt. udtræden: U 16/192 og U 34/1124.

19. Jfr. Illum, p. 66 f.

20. Se f.eks. U 67/744.

2. Medlemskabets opløsning

B. Eksklusion.

I en række tilfælde kan der blive tale om, at medlemskabet fortabes. Dette kan ske automatisk i kraft af, at visse medlemsbetingelser ikke længere opfyldes, f.eks. ved kontingentrestance, eller grundlaget kan være en konkret beslutning truffet af foreningsmyndighederne²¹. I begge situationer vil vi her tale om eksklusion eller udelukkelse.

En sådan vil rejse problemer for den ekskluderede i den udstrækning, hvori denne har en væsentlig interesse i medlemskab. Spørgsmålet om den enkeltes adgang til at forblive medlem kan derfor heller ikke være retsordenen uvedkommende, så lidt som hans adgang til at opnå optagelse er det. Domstolene – eller såfremt der i henhold til voldgiftslovens regler er vedtaget gyldig foreningsvoldgift da dette organ – påser da også, at eksklusionsgrundene er tilstrækkelige og censurerer vedtægternes forskrifter i så henseende²². Den omstændighed, at en eksklusion finder sted i henhold til udtrykkelig vedtægtsmæssig bestemmelse, er følgelig ingen garanti for, at den er holdbar²³.

Denne problemstilling er parallel til den ovenfor under 1.B. berørte, hvor den optagelsessøgendes mulige retskrav på optagelse blev behandlet. *De samme grunde, som taler for et af vedtægterne og foreningsorganernes beslutning uafhængigt krav på optagelse, vil kunne tale til fordel for antagelsen af et retskrav på forbliven i foreningen.* For så vidt henvises til det allerede tidligere udviklede

Den almene retlige problemstilling

Det af vedtægten og foreningens beslutningsmyndigheder uafhængige retskrav på medlemskabets bevarelse

21. Jfr. den finske foreningslovs § 11. Det nærmere *tidspunkt*, hvor udelukkelsen får virkning, afhænger af omstændighederne, men kan f.eks. være tidspunktet for det eksklusionsbegrundende forhold eller den tid, den eksklusionsbeslutende myndighed anordner. I mangel af andet vil ofte tidspunktet for eksklusionsbeslutningen skulle lægges til grund, jfr. VLT 47/121.
22. Herved bortses helt fra den censur, som kan hvile på aftalelovens § 36 (general-klausulen).
23. Men når udelukkelsen finder sted i henhold til en sådan almindelig regel, er der naturligvis ofte formodning imod, at der skulle være tale om vilkårlighed eller usaglighed af den art, som også andre steder i foreningsretten vil kunne påkalde sig domstolenes indgriben til beskyttelse af den enkelte, jfr. f.eks. det foran under I.B.a. nævnte om kravet på optagelse.

III. Medlemsforholdet

med hensyn til de synspunkter, der kan føre til antagelsen af et af vedtægterne uafhængigt krav på medlemskab^{24, 25}.

Man kan imidlertid ikke blive stående herved.

Den praktiske betydning af det allerede etablerede mellemværende

For det første påfører selve medlemskabet som nævnt foran under l.B.a. den pågældende forpligtelser, som den udenforstående ikke har. Ikke-overholdelse af disse pligter kan aktualisere en udelukkelse, som ikke ville være relevant i forbindelse med den første optagelsesbegæring. Omvendt vil der kunne forekomme tilfælde, hvor foreningens forhold over for medlemmet vil kunne illegitimere en ellers lovlig eksklusion. Har foreningen f.eks. gennem længere tid forholdt sig passiv over for det eksklusionsbegrundende forhold, kan man næppe pludselig skride til udelukkelse²⁶. Og er et medlem blevet optaget på trods af organisationens kendskab til, at betingelserne herfor ikke er opfyldt, vil han i almindelighed ikke senere kunne udelukkes under henvisning til disse betingelser.

Det vedtægtsmæssige krav på medlemskabets bevarelse

Men for det andet er der den meget væsentlige forskel i forhold til den foran under l. omtalte situation, at den, der allerede er optaget som medlem, altid har krav på at blive behandlet i overensstemmelse med vedtægten (og udfyldende praksis for vedtægtenes forvaltning). Dette gælder såvel med hensyn til de materielle eksklusionsgrunde, som hvad angår den formelle fremgangsmåde, som skal iagttages i en sådan situation. Kravet herpå kan indbringes for domstolene²⁷ (medmindre der bindende er aftalt forenings-

24. Herudover bør det måske nævnes, at eksklusionssagerne som grund for denne domstols censur (d.v.s. som tilstrækkeligt tyngende interesse i medlemskab) har henvist til den omstændighed, at pågældende organisation, om end den ikke hindrer uorganiseredes erhvervsudøvelse, dog udgør fagets organisation, U 46/737.

Afgørelser, se f.eks. U 1899/594, U 25/163, U 34/1008 og J 47/26.

25. Også i relation til eksklusionssituationen synes der i øvrigt at pågå en udvikling i retspraksis til fordel for den enkelte i takt med organisationsvæsenets voksende betydning og det vigende behov for at kunne skride til denne voldsomme reaktion for at sikre disciplinen om organisationsopbygningen.

26. Se f.eks. nedenfor om passivitet overfor kontingentrestancer samt U 81/224 vedrørende et kvalifikationskrav.

27. Så længe den retlige interesse i medlemskabets bevarelse er tilstrækkelig efter retsplejelovens regler til at bære et søgsmål. Vægten af interesse i medlemskab vil naturligvis også kunne påvirke vurderingen af eksklusionens berettigelse, se nærmere herom nedenfor.

2. Medlemskabets opløsning

voldgift, jfr. herom nedenfor under afsnit VIII). Og der vil e.o. med henvisning til vedtægten kunne opnå dom for medlemskabets bevarelse uafhængigt af, hvorvidt der foreligger en sådan tyngende interesse i medlemskab, som i henhold til det foran under 1.B. udviklede kan begrunde et retskrav på optagelse²⁸.

Er eksklusionen herefter retsstridig, kan foreningen tilpligtes at *genoptage* den pågældende og betale *erstatning* for det tab, han har lidt. Om udmålingen af denne erstatning henvises i det hele til det foran under 1.B.a. nævnte om konsekvenserne af en uberettiget afvisning af en optagelsesbegæring²⁹. Der er næppe mulighed for uden videre at få erstatning for tort³⁰. Erstatningen vil i øvrigt e.o. blive nedsat eller bortfalde ud fra en vurdering af graden af pågældendes egen skyld³¹.

I øvrigt behøver en eksklusion ikke være permanent. Undertiden kan der således være tale om, at der alene reageres gennem en midlertidig udelukkelse. En sådan kan altid gennemføres i den udstrækning, hvori grundlaget for en varig udelukkelse i henhold til ovenstående måtte være til stede. I kraft af de mindre indgribende følger, den midlertidige suspension af medlemsforholdet har for den pågældende, synes midlertidig suspension imidlertid e.o. også at kunne gennemføres ud fra mere liberale kriterier³².

Billedet af, hvad domstolene accepterer som tilstrækkelig eksklusionsgrund, og hvilken procedure der i en sådan sammenhæng må følges, bliver let diffust, medmindre man gør sig de mangeartede hensyn klart, som spiller ind.

Først og fremmest er det naturligtvis af betydning at få klarlagt, i hvilken udstrækning eksklusionen hviler på regler i selve vedtægten eller bindende påbud o.l. udstedt af foreningsmyndighederne i henhold til denne.

Udgangspunktet er, at medlemmet er forpligtet til at følge vedtægten og de anvisninger, som støttes herpå. *Jo klarere beskrivelsen af medlemsforpligtelserne er, desto større er også medlemmets opfordring til at holde sig disse regler efterrettelig.*

Konsekvensen af ulovlig eksklusion

Midlertidig suspension

Generelle synspunkter bag rets-anvendelsen:

1. Foreningsforskriftens beskrivelse af det eksklusionsbegrundende forhold

28. Hertil U 1887/564, U 19/578, U 30/136, U 49/1035.

29. Om erstatning, se f.eks. U 24/805, U 29/676, U 30/48, U 34/969, U 68/256, U 76/645.

30. U 16/1076, U 20/488 og U 76/645, jfr. dog U 06/68.

31. Således U 50/365.

32. Hertil U 76/645 (forudsætningsvis), sml. U 39/195.

III. Medlemsforholdet

2. Foreningsforskriftens beskrivelse af konsekvensen af overtrædelser

Foreskriver vedtægten endvidere konsekvenserne af overtrædelser, må han som udgangspunkt også indstille sig på i givet fald at underkaste sig disse konsekvenser. Omvendt behøver han ikke uden videre at underkaste sig sanktioner, som ikke er forudset. Opereres der f.eks. med en bødesanktion for visse forseelser³³, eller er der i det hele taget mulighed for bødepålæg, vil det e.o. være mindre naturligt at regne med eksklusion, medmindre grundene for gennemførelse af en sådan er i særlig grad tyngende.

Herved rejser sig i øvrigt også spørgsmålet om, *hvorvidt eksklusion kan gennemføres, uagtet vedtægten ingen hjemmel indeholder for anvendelsen af denne sanktion. Dette må nu dog antages i konsekvens af almindelige misligholdelsesprincipper. Vanskeligere er det at afgøre, i hvilken udstrækning en mere eller mindre omfattende opregning af konkrete eksklusionsgrunde må opfattes som udtømmende. Flere afgørelser kunne læses på denne måde, se eksempelvis U 1867/120, U 04A/430, U 35/747 og ØLT 28/485. Bortset fra, hvad der måtte følge af en konkret fortolkning af pågældende foreningsvedtægt, vil det dog vistnok i almindelighed være mest nærliggende at forstå sådanne opregninger som eksemplifikationer, der ikke udelukker, at eksklusion også kan gennemføres i andre tilfælde. Under alle omstændigheder kan der forekomme situationer, hvor foreningen har en så anerkendelsesværdig, tyngende interesse i at frigøre sig fra medlemskabet, at denne må tilgodeses også ud over en opregning, der fremstår som udtømmende.*

3. Eksklusionsgrundens objektive eller subjektive karakter

Endelig kan det spille ind, om den materielle eksklusionsgrund efter sit indhold er af objektiv karakter (f.eks. kontingentrestance), eller om den tværtimod efter sin natur må efterlade rum for et skøn hos det foreningsorgan, der beslutter eksklusionen – eller om det måske ligefrem generelt er overladt til dette organ diskretionært at foretage eksklusioner i lyset af en overvejelse over, hvad hensynet til foreningen tilsiger. Medlemmet kan gøre vedtægten gældende som aftale og har derfor et krav på, at klart verificerbare eksklusionsgrunde respekteres efter deres indhold. Desto større rum, der åbnes for et skøn, i desto højere grad må medlemmet derimod være indstillet på, at den eksklusionskompetente foreningsmyndighed også får et længere tøjr. Er eksklusionsbeføjelsen aldeles uafhængig af alt andet end løsere formålsbetragtninger o.l., vil

33. Se f.eks. U 39/378.

2. Medlemskabets opløsning

eksklusionen følgelig kun kunne tilsidesættes, såfremt der foreligger tilsvarende tyngende grunde som dem, der i henhold til det ovenfor under 1.B. omtalte kan føre til antagelsen af et af vedtægten og foreningsmyndighederne uafhængigt krav på optagelse. Medlemsvilkår, der har karakter af *naturalia negotii* til vedtægten, f.eks. kravet på ligebehandling, kan dog nok kræves respekteret også uden fastere holdepunkter herfor i vedtægten.

I øvrigt vil resultatet i enkeltsagerne hvile på en afvejning af interesserne hos de to parter.

Hvad hensynet til foreningen angår, må i så henseende bl.a. behovet for en *beskyttelse af solidaritet og intern disciplin* tages i betragtning samt behovet for at beskytte foreningens »image« over for omverdenen. Hertil kommer behovet for at sikre, at *de almindelige foreningsfunktioner kan forløbe glidende*. Alt i alt spiller *foreningens art og den øjeblikkelige situation*, foreningen står i (f.eks. en konfrontation med en modpart), således en væsentlig rolle.

Hvad hensynet til medlemmet angår, er det især den allerede flere gange omtalte *grad af interesse i medlemskabet*, der spiller ind. Denne kan være så ringe, at den vurderet efter retsplejelovens almindelige regler end ikke afgiver basis for et søgsmål ved domstolene. Den kan være mere væsentlig uden dog at være så væsentlig, at foreningsvedtægten klare hjemmel for eksklusion eller en skønsmæssig eksklusionsbeføjelse lader sig tilsidesætte³⁴. Eller den kan være så tyngende, at domstolene vil gribe ind også på tværs af vedtægten³⁵.

Det er altså ganske mange og indbyrdes udflydende hensyn, der skal tages med i betragtning. Dansk retspraksis er ikke omfattende nok til, at alle variationer og kombinationer heraf kan eksemplificeres med henvisning til afgørelsesmaterialet. Hertil kommer, at

4. Interesseafvejningen mellem parterne a.

b.

Afgørelsesmaterialet

34. Se som eksempler på tilfælde, hvor foreningens rent selskabelige art har påvirket vurderingen af eksklusionsbeføjelsens berettigelse: U 19/36 og U 29/152. Sml. U 33/301.

35. Undertiden ser man i øvrigt i eksklusionssagerne, at en interesse i medlemskab, der næppe havde været tilstrækkelig for antagelsen af et krav på optagelse på tværs af vedtægten, dog tillægges betydning med henblik på medlemskabets bevarelse. Se f.eks. U 30/136 (forudsætningsvis), U 45/515, muligt også U 49/1035.

III. Medlemsforholdet

det ofte kun uklart fremgår af dette, hvad situationen i den pågældende sag har været i relation til de i det foregående nævnte momenter – hvis betydning måske ej heller altid har været klart fremme under proceduren. F.eks. er mange af sagerne koncentreret om det rent principielle spørgsmål om, hvorvidt foreningsmyndighedens beslutning overhovedet kan underkastes domstolscensur, hvorved den mere nuancerede diskussion om denne censurs materielle grundlag er blevet forsømt. Det falder også i øjnene, at det ikke altid fremgår ganske klart, hvorvidt resultatet hviler på vedtægtens udtrykkelige bestemmelser. Et yderligere usikkerhedsmoment i denne sammenhæng ligger deri, at domstolene tydeligvis indfortolker visse almindelige »naturalia negotii« i denne vedtægt med henblik på eksklusionssituationen, uden at det fremgår ganske klart, hvad man i så henseende har lagt til grund.

Selv med risiko for uberettigede generaliseringer i relation til domsmaterialets anvendelse vil praktikere imidlertid måske se sig tjent med en gennemgang af retspraksis til belysning af, hvilken formel fremgangsmåde der kan kræves respekteret i forbindelse med eksklusion, og hvilke materielle grunde en sådan eksklusion kan støttes på:

Den formelle fremgangsmåde

Selve den formelle fremgangsmåde i forbindelse med en eksklusion påkalder sig som sagt i eksklusionstilfældet en særskilt interesse, fordi medlemmet jo har et retskrav på, at formalia bliver respekteret³⁶. I øvrigt kan overholdelsen af den foreskrevne fremgangsmåde indeholde en høj grad af sikkerhed for, at eksklusionen gennemføres på et materielt forsvarligt grundlag. Dette gælder ikke mindst i de tilfælde, hvor eksklusionen materielt set hviler på de besluttende foreningsorganers skøn over berettigelsen i at skride til denne reaktion. Formentlig i forlængelse af dette synspunkt har domstolene i øvrigt undertiden påset formalia mindre strengt, såfremt det skønnes, at mangler i så henseende alligevel ikke ville have påvirket sagens udfald³⁷.

36. Derimod påses en klart anordnet eksklusionsprocedures materielle forsvarlighed ikke på anden måde end den, der ligger i, at domstolene tager mangler i så henseende til indtægt for, at de er kompetente til at behandle spørgsmålet om medlemmets krav på forbliven i foreningen.

37. Se til eks. U 17/6, U 23/947, U 63/942. Sml. f.eks. U 35/458. I øvrigt må den, der føler sig tilsidesat, naturligvis reagere passende hurtigt, U 63/942.

2. Medlemskabets opløsning

Herefter kan det konstateres, at det pågældende medlem normalt må have krav på, at beslutningen om eksklusion træffes lovligt, d.v.s. med *respekt af de regler, der gælder for beslutningsdygtighed, herunder om majoritetstilslutning*, og af det i henhold til vedtægterne i sådanne spørgsmål *kompetente organ*³⁸. Indeholder vedtægterne intet desangående, må beslutningen normalt træffes af generalforsamlingen³⁹. Er udelukkelsesgrunden i henhold til vedtægten ganske objektiv, og udgør beslutningen om eksklusion en helt formel konstatering, kan bestyrelsen dog antagelig træffe den nødvendige afgørelse⁴⁰.

I øvrigt bør eksklusionssagen normalt være *optaget som punkt på indkaldelsen* eller have en umiddelbart indlysende sammenhæng med et heri nævnt punkt⁴¹. Og ligeledes bør e.o. den, der står over for eksklusion, have *lejlighed til at møde* på generalforsamlingen og fremføre sit forsvar. Han skal således principielt også underrettes om, at spørgsmålet vil blive taget op⁴².

Udgangspunktet for en eksklusionssag vil i reglen være medlemmets påståede tilsidesættelse af foreningsvedtægten eller uskrevne regler.

Det typiske tilfælde af misligholdelse foreligger, når medlemmet ikke udreder det kontingent, han er pligtig at betale – herunder eventuelt lovligt ekstrakontingent vedrørende udgifter afholdt inden for foreningens formål⁴³. Det er da også antaget, at sådan restance vil kunne berettige til eksklusion – endog selv om vedtægterne ikke indeholder særlig hjemmel herfor. Ikke sjældent medfører dette forhold i henhold til vedtægterne en automatisk »sletelse« af den pågældende. Men afgørende er i mangel af andet en almindelig vurdering af misligholdelsens væsentlighed. Også

De materielle eksklusionsgrunde

I. Kontingentrestance

38. U 32/787, U 34/760, U 35/458, U 39/1147, U 43/928, U 76/645. Om delegation af eksklusionskompetencen, se U 17/6.

39. U 23/978. I øvrigt U 45/1117. Se tillige afsnit IV.3.A.c.

40. Sml. U 43/928.

41. Dog U 17/6.

42. U 12/995, U 16/987, U 18/75, U 39/628, U 39/213, U 45/1117, U 49/124 (med TfR 49/204), U 82/249 og VLT 39/84. I øvrigt U 28/616 og U 39/1147. Se tillige fremstillingen i afsnit IV.2. og om kravene til den instans, der endeligt afgør eksklusionsspørgsmålet nedenfor afsnit VIII. (og f.eks. U 49/101).

43. Se f.eks. U 37/972 og ØLT 28/267.

III. Medlemsforholdet

mindre overskridelser synes e.o. at kunne begrunde eksklusion, så længe der blot ikke er tale om rene ubetydeligheder⁴⁴. Afgørende er dog også, hvorvidt foreningen har andre muligheder for (f.eks. gennem bøder) at reagere effektivt. Tilbydes restancen erlagt, afskæres eksklusionen e.o. også⁴⁵. Og det samme gælder i den udstrækning, hvori organisationen rent faktisk i praksis har tolereret overskridelser af indbetalingsfristerne eller i øvrigt selv har en medskyld i restancens opståen⁴⁶.

2. Anden gæld til organisationen

Hvad der gælder om kontingentrestance, kan ikke uden videre overføres til tilfælde, hvor det drejer sig om anden gæld til foreningen. Ikke-erlæggelse af lovlig *foreningsbøde* behøver således næppe uden videre at få denne konsekvens, medmindre noget sådant er hjemlet i vedtægterne⁴⁷. Muligt skal resultatet i sådanne tilfælde bl.a. udledes af en afvejning af, i hvilken udstrækning eksklusion praktisk set er nødvendig, fordi der er tale om misligholdelse af en løbende ydelse⁴⁸.

3. Modarbejdelse af foreningsformålet

Vanskeligere stiller det sig, når det drejer sig om overtrædelser af de løsere forudsætninger for foreningsaftalen, der ligger i dennes formålsbestemmelse.

Modarbejdelse af foreningens formål og usolidarisk optræden vil meget vel kunne begrunde eksklusion selv uden udtrykkelig vedtægtsmæssig hjemmel herfor. Problemet er imidlertid at få fastlagt, hvad der i så henseende kan tillægges præjudicerende virkning for medlemskabet. Udslagsgivende bliver her en vanskelig, konkret afvejning, hvor handlingens betydning for foreningen vurderes over for den pågældendes motiver og behov for uagtet det passerede at forblive medlem⁴⁹.

44. Nærmere f.eks. U 41/288. I øvrigt U 52/839 og HRT 1860/783.

45. U 39/370, sml. U 37/647.

46. U 22/7, U 29/1127, U 31/433, U 39/370, U 40/80 og VLT 35/175. Dog også U 27/407. Om modregning i kontingent: U 44/543.

47. U 29/140, U 34/969, U 43/928, U 46/344. Det forudsættes under alle omstændigheder, at bødepålægget er lovligt, jfr. VLT 36/194.

48. Misligholdelse af andre ydelsespligter over for foreningen kan især forekomme i forholdet til andelselskaber, se f.eks. U 1901/891. Se i øvrigt U 56/426.

49. Se f.eks. U 07/164, der ikke under eksklusionssanktion vil pålægge et medlem aktivt at fremme formålet, så længe dette dog i al fald ikke modarbejdes. I øvrigt f.eks. NJA 46/83.

2. Medlemskabets opløsning

I denne forbindelse er det væsentligt at være opmærksom på nødvendigheden af, at der holdes et rum åbent for den interne debat om foreningens styrelse og politik. Den omstændighed, at der er fremført *kritik* af foreningen eller dennes organer antages da efter praksis heller ikke uden videre at kunne medføre eksklusion⁵⁰. Det samme gælder e.o. *krænkende omtale*, medmindre medlemskabet kun er af mindre betydning⁵¹. Og *anmeldelse af eller klager* over ulovligheder o.l.⁵², *kritik af kolleger og indiskretioner*⁵³ berettiger heller ikke uden videre til eksklusion.

Åbenheden i formålsdebatten bør også respekteres inden for politiske partier og beslægtede organisationer. Hvor grænsen her går i lyset af dette behov sammenholdt med sådanne organisationers interesse i at bevare en rimelig entydig linie udadtil er dog vanskeligt at sige. Væsentlig støtte til andre partier i form af offentlige udtalelser til fordel for disse bør givetvis e.o. kunne præjudicere det fortsatte medlemskab.

Problemet har i øvrigt været fremme omkring *faglige organisationer* på arbejdstager- og arbejdsgiverside. Helt klar er eksklusionsmuligheden her over for det medlem, der klart bryder en lovligt dekretet arbejdsstandsning eller på uregulær vis medvirker til at undergrave en sådan⁵⁴. Uenighed i konfliktformålet⁵⁵, udførelse af pligtige arbejdsfunktioner o.l.⁵⁶ kan derimod ikke uden videre føre til dette resultat. Brud på eller modarbejdelse af en ulovlig strejke er ikke uden videre eksklusionsgrund⁵⁷. Bortset herfra må pågældende være indstillet på at følge fagets overenskomst og give sin organisation de nødvendige oplysninger i denne sam-

50. Se U 29/676, U 35/747, U 36/319, U 45/515, U 49/944 og U 76/426, men også U 49/1035 og NRt 69/1129.

51. Se U 19/36, der tillægger det betydning, at foreningen var rent selskabelig, samt U 33/301.

52. U 06/68, U 22/648, U 24/805, U 76/645.

53. U 21/363, U 26/199, U 50/365.

54. Hertil U 21/878, U 23/947, U 26/118, U 28/423, VLT 37/207, ØLT 29/213, ØLT 30/30 og ØLT 30/58.

55. Sml. U 21/350.

56. Se i øvrigt U 23/190 og U 36/68.

57. U 20/443, U 23/537 (med TfR 25/421), U 77/531.

III. Medlemsforholdet

menhæng⁵⁸. Forhold vedrørende tiden inden medlemskabet kan kun påberåbes som eksklusionsbegrundende efter de retningslinier, der gælder med henblik på optagelse⁵⁹.

Overgangen fra de nævnte tilfælde af modarbejdelse af foreningsformålet og overtrædelse af formålsbestemmelsen og til andre tilfælde af overtrædelse af foreningens vedtægter og bestemmelser er ofte flydende.

4. Tilsidesættelse af foreningsvedtægten i øvrigt, nægtelse af at følge lovlige påbud og anvisninger

Principielt set må medlemmet være indstillet på at forlade foreningen, såfremt han *ikke efterlever vedtægtens almindelige regler om medlemmernes pligter*. Har den pågældende en tyngende interesse i medlemskab, gælder dette dog kun så langt, disse regler har en tilstrækkelig sammenhæng med varetagelsen af foreningsformålet (jfr. i øvrigt det foran under I.B.c. udviklede)⁶⁰.

Sidestillet med tilsidesættelse af selve foreningsvedtægten er i denne henseende misligholdelse af de *konkrete påbud eller interne handleregler*, der lovligt⁶¹ er udfærdiget eller vedtaget i henhold til samme, det være sig generelt for alle medlemmer eller alene rettet på et enkelt af disse. Dette gælder, uanset om vedtægten måtte hjemle denne følge eller ej, når anvisningens overholdelse dog må betragtes som væsentlig^{62, 63}. Den omstændighed, at den materielle berettigelse af påbudet er tvivlsom, taler dog imod en anerkendelse af eksklusion for overtrædelser, selv om en senere retsafgørelse måtte fastslå, at det har været lovligt. Og det samme gælder i andre tilfælde, hvor tilsidesættelsen af påbudet er undskyldelig⁶⁴.

58. Se nærmere i det følgende om pligten til at overholde de organisationsmæssige forskrifter.

59. U 17/58 (tilsagn om ikke at indmelde sig i en organisation), U 20/488 (udførelse af konfliktramt arbejde i arbejdslederstatus).

60. Se hertil eksempelvis U 35/1008 om medlemmernes erhvervsudøvelse og U 63/942 (ditto).

61. Se f.eks. U 1904B/375 (U 1904A/38), U 15/995, U 32/1070, U 58/998 og U 60/192.

62. U 30/1061, U 41/272, U 58/1050. Sml. U 34/787 og ØLT 36/44.

63. Om lovligheden af sådanne påbud henvises til nedenfor under afsnit V.

64. Se til eks. U 21/6: Påbudets karakter og retmæssighed lå ikke klart. U 30/48: Pågældende ville udsætte sig for lovlig afskedigelse ved at efterkomme det. U 47/969: Undladelsen havde ikke karakter af nægtelse eller modarbejdelse. I U 39/195 ansås en midlertidig suspension for at være en passende reaktion. I øvrigt NJA 36/672 og U 77/531.

2. Medlemskabets opløsning

De af organisationen vedtagne *tariffer, pris- eller eksklusiv-aftaler må jævnligt opfattes som forpligtende påbud* til medlemmerne. Tilsidesættelse heraf i form af kontrahering på tværs af det vedtagne vil derfor ofte kunne begrunde eksklusion, forudsat det er medlemmet klart bekendt, hvad der forventes af ham⁶⁵. Det rene eksempel inden for dette område vil være den organiserede arbejder, der lader sig vederlægge i strid med fagets overenskomst. Er forholdet undskyldeligt, enkeltstående eller mindre væsentligt, vil der dog selv på baggrund af en eksklusionshjemmel i vedtægten være anledning til forsigtighed med at anerkende eksklusionsgrunden⁶⁶.

Også andre forhold, der er uforenelige med medlemskabets bevarelse, kan e.o. begrunde eksklusion. Helt klart – men sjældent aktuelt – er det tilfælde, at medlemmets *erhvervsindsats eller lignende kvalifikation* ændres således, at den pågældende ikke længere opfylder betingelserne for opnåelse af medlemskab⁶⁷. Når dette er tilfældet, må det kræve særligt holdepunkt i vedtægterne eller længere passivitet heroverfor fra foreningen⁶⁸, såfremt tilknytningen skal kunne kræves bevaret. Sådant holdepunkt findes i øvrigt ikke sjældent, således at f.eks. pensionister kan forblive medlemmer – eventuelt på særvilkår. Men generelt set bør de betingelser, som kan gøres gældende med henblik på optagelse, i reglen også kunne gøres gældende med henblik på senere udelukkelse. Særligt aktuelt bliver dette, hvor der mellem flere beslægtede organisationer på et tidspunkt træffes grænseaftaler om medlemsporteføljen⁶⁹.

Vanskeligere er det at vurdere de tilfælde, hvor en eksklusion gennemføres under hensyn til et medlems *almindeligt dadelværdige adfærd*. En sådan adfærd kan præjudicere optagelse (jfr. herom under I.B.b.), og på samme måde kan den begrunde en eksklusion. Afgørende er dog i mangel af klarere vedtægtsbestem-

5. Andre eksklusionsgrunde

65. U 30/905, U 35/458. Se i øvrigt U 28/828.

66. Hertil U 28/636, U 36/686, U 39/378 og VLT 29/59. Sml. U 30/48, U 39/195 og U 34/787.

67. Jfr. foran under I.B. Se U 52/677.

68. U 81/224.

69. Herom f.eks. U 29/186, U 29/774.

III. Medlemsforholdet

melse – som i sagens natur kun sjældent findes – graden af forholdets alvor sammenholdt med foreningens karakter og dermed sammenhængende behov samt pågældende medlems interesse i medlemskabets opretholdelse. Ofte vil man utvivlsomt for at anerkende eksklusionen kræve, at der er tale om længere tids frihedsstraf, forbrydelser rettet mod foreningen eller dispositioner, som er egnet til at belaste denne mere alvorligt udadtil⁷⁰. Almindelig »kantethed« eller grovhed i omgangen med kolleger og andre berettiger f.eks. næppe til eksklusion⁷¹.

70. U 13/703: Uberettiget oppebørsel af konfliktunderstøttelse, U 23/286: Gentagne tyverier, U 27/364: Uretmæssig oppebørsel af beløb, der tilkom foreningen, U 31/189: Idømmelse af 2 års forbedringshus, U 49/614: Værnemageri, U 59/589: Gentagne klager fra forretningsforbindelser. I øvrigt U 16/1076, U 49/1057 og ØLT 34/182.
71. U 34/760. Se også VLT 30/37.

Afsnit IV: Foreningsorganer og styringsfunktioner

1. Foreningens ledelsesfunktioner varetages af generalforsamling, bestyrelse samt revision. Der antages visse sædvanlige retningslinier for den beslutningstagen, som finder sted gennem afstemning i de to førstnævnte organer.

2. Den højeste foreningsmyndighed er generalforsamlingen.

A. Vedtægterne indeholder ofte regler om afholdelse af denne.

B. For den praktiske afvikling af generalforsamlingen står en dirigent, der under ansvar over for domstolene afgør alle procedurespørgsmål og fortolker vedtægten. Medlemmerne er berettigede til at møde op på generalforsamlingen, til at ytre sig og til at afgive stemme. Dette kan e.o. ske ved fuldmagt. Retten til at fremsætte forslag til beslutningstagen begrænses af et krav om, at væsentlige spørgsmål, som behandles på generalforsamlingen, skal være forudselige ved indkaldelsen til samme. Generalforsamlingen er i øvrigt beslutningsdygtig i alle spørgsmål og træffer i mangel af andet beslutning ved simpel stemmeflerhed. Den normale dagsorden indeholder bl.a. bestyrelsens beretning, fremlæggelse af regnskab og forslag til kontingent samt nyvalg til bestyrelsen.

C. Generalforsamlingens formelle beslutningskompetence begrænses i forhold til medlemmerne af den dagsorden, der måtte være fremsendt, samt af vedtægten og af visse ufravigelige retshensyn.

D. Er en generalforsamlingsbeslutning mangelfuld, kan der blive tale om ugyldighedsvirkning, som dog ikke behøver at udstrække sig til alle medlemmer. En særlig rolle spiller her den passivitet, der måtte være udvist over for beslutningen.

3. A. Den daglige ledelse forestås af en bestyrelse valgt af generalforsamlingen, der også til enhver tid kan afsætte bestyrelsen. Bestyrelsen er ombudsmand for medlemmerne indadtil og repræsentant for dem udadtil. Om beslutningsprocessen i bestyrelsen gælder i vid udstrækning samme principper som for beslutninger i generalforsamlingen. Bestyrelsens kompetence retter sig normalt på sådanne spørgsmål, som kommer op jævnligt.

B. Til hjælp for bestyrelsen virker undertiden en ansat stab – herunder en direktion.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

4. Revisionen vælges af generalforsamlingen og virker til kontrol af foreningens regnskab.

1. Alment.

Foreningen består af et – eventuelt stort – antal medlemmer. Forudsætningen for at denne kollektivitet kan administrere sig selv indadtil og optræde som samlet gruppe udadtil er, at den organiseres med foreningsorganer, hvorigennem beslutningsprocesserne kanaliseres, og beslutningerne forvaltes på en måde, som bedst muligt modsvarer medlemskredsens interesser¹.

Styringsbehovet

Struktureringen af disse organer hviler i mangel af særlig foreningslovgivning alene på traditionen. Denne tradition er udsprunget af de behov, der har vist sig i praksis. De to væsentligste af disse er 1) behovet for at sikre et forum for den samlede medlemskreds' deltagelse i foreningens styring og kontrol med dens aktiviteter og 2) behovet for at sikre foreningen et organ, som kan udøve den daglige ledelse imellem de tidspunkter, hvor den fulde medlemsskare har lejlighed til at udøve sin indflydelse.

I praksis varierer de organer, der opstilles til imødekommelse af disse behov, overordentlig meget svarende til de eksisterende foreningers store forskellighed og eventuelle integrering i en flerleddet struktur af sammenkædede foreninger. Kun de væsentligste funktioner vil derfor blive omtalt her med henblik på at belyse de typeproblemer, der dukker op. På samme måde svinger i øvrigt også den terminologi, man betjener sig af ved omtalen af de nævnte organer. Der bør derfor altid udvises forsigtighed med at slutte fra den formelle betegnelse og til de retsregler, der omgærder den virksomhed, et sådant organ driver.

Foreningsorganerne

Almindeligvis betjener man sig af en højeste foreningsmyndighed typisk kaldet *generalforsamlingen* (eller eventuelt kongres,

1. Det forudsættes herved, at der er tale om en sædvanlig, demokratisk forening. Inden for visse kirkesamfund og uddannelsesorganer i fondsdannelsernes grænse-land kendes organisationsformer, der ikke opfylder denne betingelse. Den omstændighed alene, at organisationen er udemokratisk, udelukker imidlertid ikke uden videre foreningsrettens øvrige regler fra at finde anvendelse.

delegeretmøde, landsstævne, repræsentantskab, jfr. det nedenfor nævnte), hvor alle medlemmer har adgang, taleret og ret til at udøve indflydelse gennem stemmeafgivning. Normalt konstitueres der også et mindre organ til at føre generalforsamlingens beslutninger ud i livet og forestå den daglige ledelse, herunder eventuelt tegne foreningen over for 3.mand. Oftest benyttes her betegnelsen *bestyrelsen* (evt. forretningsudvalg, kammer, komité el. lign.).

Undertiden er der mellem bestyrelse og generalforsamling indskudt et mellemed, et *repræsentantskab* (evt. hovedbestyrelse el. lign.). Dette kan være et organ med selvstændig kompetence, der er videre end bestyrelsens og snævrere end generalforsamlingens. Men det kan også være et organ med rent rådgivende funktioner.

I øvrigt bør man være opmærksom på, at begrebet »repræsentantskab« under tiden anvendes som synonym for det, der ovenfor blev betegnet som generalforsamlingen. Dette kan være tilfældet i foreninger, der udgør overbygninger på andre foreninger (eller som f.eks. er opdelt i lokalkredse). Årsagen er, at de underordnede foreninger eller kredse hver vælger et antal repræsentanter, der samlet udgør den overordnede organisations »generalforsamling«. Her anvendes dog undertiden også andre udtryk, f.eks. delegeretforsamling eller delegeretmøde. Har også ikke-stemmeberettigede adgang, tales ofte om landsmøde.

Hvor foreningsvirksomhedens omfang nødvendiggør det, kan de daglige ledelsesbeføjelser være afgivet til en ansat stab, en *direktion*, forretningsfører el. lign. Eventuelt er der udskilt et *formandskab* eller »præsidium« af bestyrelsen til at opretholde daglig kontakt med den ansatte stab.

Endelig finder man ved siden af de anførte organer et til varetagelse af økonomiske kontrolfunktioner nemlig *revisionen*. Endvidere kan der forekomme særlige *judicielle organer* til pådømmelse af tvister.

I større og sammensatte organisationer kan man altså meget vel komme op på 5 hierarkiske led: 1) generalforsamling (kongres, landsstævne, repræsentantskab, delegeretmøde), 2) repræsentantskab (hovedbestyrelse el. lign.), 3) forretningsudvalg, 4) formand eller formandskab (præsidium), 5) direktion (forretningsfører). Hvor der i sådanne tilfælde måtte være behov for i utide at høre »græsroddeerne«, opereres evt. med en ordning,

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

hvorefter man kan sende sagen ud til høring eller beslutning hos enkelt-medlemmerne (»ur«afstemning).

Retsproblemerne For de politiske organers vedkommende opstår herefter et spørgsmål om, *hvordan enkeltdeletagernes indflydelse udmøntes*, og for alle organerne et indviklet problem omkring *de indbyrdes kompetenceforhold*. Herudover er der naturligvis et spørgsmål om foreningsorganernes *ansvar* og om deres respektive *tegningsberettigelse udadtil*. Disse to sidste ting har imidlertid perspektiver udover, hvad der har med foreningens styringsfunktioner at gøre, og behandles derfor mest hensigtsmæssigt særskilt (jfr. afsnittene VI og VII nedenfor).

Generelt om beslutningstagen gennem afstemning

Der forekommer i øvrigt nogle mere almene spørgsmål om *teknikken i den kollektive beslutningsproces*. Beslutninger fattes i mangel af hjemmel for anden ordning gennem afstemning. Visse af de problemer, som opstår i denne forbindelse, er særegne for de respektive organer og behandles følgelig mest naturligt i sammenhæng med omtalen af disses virksomhed. Alle rede på nærværende sted kan der imidlertid være anledning til i al kortfattedhed at berøre de generelle principper for anvendelse af stemmetoden².

Den omstændighed, at beslutninger fattes gennem afstemning, indebærer, at *flertallet blandt de afgivne ja/nej-stemmer bliver bestemmende, medmindre andet specielt er foreskrevet*. Forudsætningen er blot, at forsamlingen er lovlig, herunder at den er behørigt indkaldt, og at beslutningen ligger inden for pågældende organs kompetenceområde.

Sigtet med afstemningen er at *udfinde forsamlingens kollektive vilje*. Dette kan i sig selv være et problem derved, at det resultat, som fås frem, kan variere, alt efter hvorledes afstemningstemaet lægges op. En helt afgørende betydning har derfor de, der er rådige over afstemningstemaet, d.v.s. for generalforsamlingens vedkommende dirigenten, for en bestyrelses vedkommende normalt formanden. Medmindre særregler herom er angivet i vedtægterne, hvilket kun forekommer yderst sjældent, er der ved udfældelsen af disse temaer ingen almindelige juridiske retningslinier at gå frem efter.

Selve spørgsmålet om, *hvilken grad af flertal* der skal til, er ofte berørt i vedtægterne. Man skelner imellem *simpelt* og *kvalificeret flertal*. Ved sidstnævnte menes, at der kræves et (nærmere angivet) flertal, som er større end »over halvdelen« (f.eks. 2/3 eller 3/4). Kvalificeret flertal kan

2. Herom i øvrigt nærmere i Jan Kobbemagel og Poul Sveistrup: »Afstemmingsregler og Afstemningsmetoder« samt Jan Kobbemagel: »Dirigenten«, p. 89 ff.

2. Generalforsamlingen

kun kræves, såfremt det udtrykkeligt er hjemlet i vedtægterne. Endvidere må skelnes mellem begreberne *absolut* og *relativt* flertal. Det førstnævnte udtryk sigter til vedtagelser, der hviler på mere end halvdelen af de afgivne stemmer, medens relativt flertal betyder, at forslaget har fået flere stemmer end noget andet forslag (men ikke nødvendigvis over halvdelen).

Undertiden vil en forsamling kun være beslutningsdygtig, såfremt et *visit antal medlemmer er til stede og deltager i afstemningen (quorum)*. Findes ingen særlig forskrift herom i vedtægterne eller særlig grund for en anden ordning³, vil forsamlingen være beslutningsdygtig uanset stemmernes (deltagernes) antal.

Opstår *stemmelighed*, vil en vedtagelse (beslutning) ikke være kommet igennem, medmindre det er foreskrevet, at en af stemmerne gør udslaget. Drejer det sig om valg, antages det sædvanemæssigt, at lodtrækning må finde sted.

Fremstillingen i det følgende vil være koncentreret om de fire typefunktioner: Generalforsamling, bestyrelse, direktion og revision. Det vil herunder blive søgt kortlagt, hvorledes beslutningsprocesserne foregår i de to førstnævnte organer. I øvrigt vil kompetenceforholdene og de respektive organers pligter blive søgt belyst.

2. Den højeste foreningsmyndighed: Generalforsamlingen* 1.

Der må i sagens natur være et organ, som har den højeste foreningsmyndighed. I demokratisk opbyggede foreninger vil denne myndighed være henlagt til et særligt møde mellem foreningens medlemmer, generalforsamlingen. Gennemførelsen af dette møde

3. Se f.eks. om bestyrelsens beslutningstagen nedenfor under 3.A.b.

* Peter Blok, p. 420 ff, Dyrbye, p. 76 ff (med U 72B/38 ff), Gomard, p. 311 ff, Hagbergh og Nisell, p. 119 ff, 154 ff, Hemström I, p. 45 ff, Hemström II, p. 39 ff, Hörlyck, p. 226 ff, T. M. Kivimäki og Matti Ylöstalo: »Lärobok i Finlands civilrätt«, p. 145 f, Jan Kobbernagel: »Direktøren«, p. 11 ff, Jan Kobbernagel: »Dirigenten«, p. 12 ff, 57 ff, H. B. Krenchel: »Håndbog for Dirigenter«, F. Vinding Kruse: »Aktieselskaber og Andelsforeninger«, p. 71 ff og 114 ff, Poul Meyer, p. 53 ff, Håkan Nial: »Om klanderbare och ogiltiga bolagsstämmobeslut«, Nial, p. 85, 135, 159 f og 161, Olsson, p. 82 ff, 142 ff og 148 ff, »Organisationerna i det moderna samhället: Relationen majoritet-minoritet«, p. 85 ff, Rodhe, p. 119 ff, 170 ff, Sindballe, p. 87 ff, Kristian Sindballe: »Dansk Selskabsret I og III«, p. 219 ff, Stjernquist, p. 27 ff, Dag Tørvold: »Rettsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 30 ff.

1. Om den konstituerende generalforsamling, se foran under afsnit II.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

omgærdes ofte med vedtægtsmæssige forskrifter, f.eks. i henseende til indkaldelse, mødeledelse o.s.v. Selv uden positiv hjemmel herfor kan der imidlertid opstilles visse retningslinier i så henseende bygget på overvejelser over bl.a. forsamlingens formål, hensynet til enkeltdeletagernes interesser o.s.v. Sigtet med disse regler er at kanalisere og sikre medlemmernes behørig deltagelse i de for foreningen centrale beslutninger.

I mangel af andet kan alle foreningsbeslutninger træffes af generalforsamlingen. I praksis er imidlertid de beslutninger, som vedrører den løbende forretningsførelse, normalt henlagt til den daglige ledelse, jfr. nedenfor under 3.

Vi vil i det følgende først gennemgå de formelle regler for generalforsamlingens etablering, indkaldelsen (nedenfor A). Dernæst vil de rammer, hvorunder generalforsamlingen forløber, og medlemsrettighederne på mødet blive trukket op (nedenfor B) tillige med grænserne for generalforsamlingens materielle beslutningskompetence (nedenfor under C). Endelig vil der blive gjort et rids af de problemer, der opstår, når generalforsamlingsbeslutninger er mangelfulde (nedenfor D).

A. Generalforsamlingens etablering – indkaldelsen.

Vedtægtsmæssige
forskrifter

I de fleste tilfælde vil vedtægterne indeholde nærmere forskrifter om generalforsamlingens afholdelse. Dette gælder i al fald med hensyn til *tidspunktet for og hyppigheden af* denne forsamling. I sidstnævnte henseende vil frekvensen ofte være *1 gang om året*. Dog åbnes der jævnligt mulighed for, at bestyrelsen kan indkalde *ekstraordinær generalforsamling*, når særlige grunde gør det påkrævet. Eventuelt skal man foretage sådan indkaldelse, når en vis del af medlemmerne skriftligt kræver det – typisk med angivelse af dagsorden². På samme måde foreskrives undertiden *mødestedet*, i hvilken henseende foreningens hjemsted jævnligt foretrakkes. Endelig findes hyppigt bestemmelser om *indkaldelsesvarsel* og om *indkaldelsens indhold og offentliggørelse* samt om indkaldelse af eventuelle *forslag fra medlemmerne*. Et vist varsel kræves sædvanligvis, ligesom det ofte foreskrives, at indkaldelsen skal indeholde

2. Denne må have en vis klarhed, U 42/403.

2. Generalforsamlingen

en dagsorden. Om dagsordenens betydning for generalforsamlingens materielle kompetence henvises i øvrigt til det nedenfor under C nævnte. Afhængigt af foreningens karakter vil man eventuelt ikke forlange, at indkaldelse sker i særskilt brev til hvert enkelt medlem, men nøjes med offentliggørelse f.eks. i medlemsbladet.

Hvilke konsekvenser der kan komme på tale, såfremt vedtægtens forskrifter tilsidesættes, afhænger af en vurdering af det konkrete tilfældes karakter.

Undlader bestyrelsen at foretage en pligtig indkaldelse, kan der eventuelt opnås handlingsdom over den. Poul Meyer³ antager endvidere, at en kreds af medlemmer i en sådan situation kan foretage det fornødne i foreningens navn og under overholdelse af de vedtægtsmæssige krav i øvrigt⁴.

Er *selve indkaldelsen mangelfuld*, vil resultatet ofte være, at generalforsamlingen ikke kan træffe lovlige beslutninger – medmindre alle kommer til stede og renoncerer på deres indsigelser desangående. Generalforsamlingen er forum for det enkelte medlems indflydelse på foreningen, og vedtægten markerer et kontraktligt krav på, at denne indflydelsesmulighed respekteres. Medlemmet kan derfor principielt ikke være forpligtet til mod sin vilje at skulle tåle selv mindre formelle mangler, f.eks. kortere forberedelsestid end den i vedtægterne forudsat⁵.

Om mangler i dagsordenen, se i øvrigt nedenfor under D, hvoraf også fremgår, at man eventuelt vil se bort fra mangler, der åbenlyst ikke kan have haft nogen indflydelse på de materielle resultater, der er opnået. I øvrigt er problemet bl.a., om hele generalforsamlingen bliver ulovlig, således forstået at der slet ikke kan træffes beslutninger overhovedet, eller om kun de, der nægter at renoncere på deres indsigelser, kan gøre ulovligheden gældende.

Såfremt vedtægten er tavs, vil bestyrelsen have en større *dispositionsfrihed* med hensyn til generalforsamlingens afholdelse. Dog vil man være bundet af *den praksis*, som i så henseende måtte

Krænkelse af
vedtægtens
forskrifter

Udfyldende regler

3. P. 53 f.

4. Hertil U 1887/1027, U 64/620 og U 67/286.

5. Se f.eks. U 12/855.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

have dannet sig igennem årene⁶. Almindeligvis vil medlemmerne kunne gøre regning på at blive indkaldt *én gang årligt*, når regnskabet er afsluttet. Men *ekstraordinær* generalforsamling må altid kunne indkaldes efter bestyrelsens skøn – og skal indkaldes, såfremt der ligger problemer til afgørelse, som falder uden for bestyrelsens kompetence, og som ikke tåler opsættelse til førstkomende ordinære generalforsamling.

Uden særlig hjemmel i vedtægterne kan det derimod formentlig ikke kræves, at indkaldelsen ledsages af en *dagsorden*. Dog skal medlemmer, hvis individuelle rettigheder forventes berørt af beslutninger på pågældende generalforsamling, have særskilt underretning om, at sådanne beslutninger kan komme på tale, jfr. herom nedenfor under C.

B. Gennemførelsen – den formelle ramme for forhandlingerne – medlemsrettigheder på generalforsamlingen.

a. Forhandlingernes ledelse: Dirigenthvervet.

Valg og afsættelse

Det praktiske initiativ til generalforsamlingens afholdelse ligger altså i reglen hos bestyrelsen. Men bestyrelsen kan vanskeligt selv lede generalforsamlingen, eftersom bestyrelsens virksomhed er genstand for drøftelse her. Den bør derfor indtage en mere tilbagetrukket position i relation til forhandlingernes ledelse. Til at forstå den formelle ledelse af generalforsamlingshandlingen er det følgelig almindeligt, at forsamlingen vælger en særlig forhandlingsleder, »dirigent«. Gennemførelsen af denne indledende valghandling vil være en normal bestyrelses(formands)forpligtelse⁷. I princippet har forsamlingen også til enhver tid adgang til at afsætte dirigenten (efter de regler der gælder for valg af denne) og vælge en ny. Ethvert medlem må kunne fremsætte forslag hertil.

Kvalifikationer og habilitet

Dirigenten udgør en slags 1. instans voldgiftsdommer, for så vidt angår alle de procedurespørgsmål, der kommer op under forhandlingerne. Afgørelsen af disse kan som allerede berørt have en ikke uvæsentlig indflydelse på de materielle resultater, der opnås. Det er endvidere i det hele vanskeligt at opstille en udtømmende

6. Hertil U 20/836.

7. Undertiden foreskriver vedtægterne, at bestyrelsen vælger dirigenten, eller at bestyrelsesformanden leder generalforsamlingen. Sådanne ordninger er uheldige.

2. Generalforsamlingen

ramme for dirigentens beføjelser. Endelig er reaktionsmulighederne, såfremt hvervet misforvaltes, begrænsede, selv om hans afgørelser i princippet kan indbringes for domstolene. Meget vil derfor afhænge af, at der vælges en person med ansvarsfølelse og konduite.

Selv om der ikke i henhold til vedtægterne måtte kunne stilles særlige krav med hensyn til dirigentens indsigt i foreningens anliggender, dens virke, vedtægter og sædvaner, er det af betydning, at han er i *besiddelse af sådan indsigt*. Samtidig må han imidlertid være rimeligt *neutral*. Uagtet dirigenten ofte vælges blandt medlemmerne, kan der derfor meget vel være tilfælde, hvor et medlem ikke opfylder de krav, der må stilles om uafhængighed. I økonomiske foreninger vil det være helt naturligt at vælge en udenforstående.

Dirigenten står for *den praktiske afvikling af mødet og har ansvaret for, at formalia overholdes*. Herunder påser han, at mødet er behørigt indkaldt, og han tilrettelægger dagsordenens afvikling inden for rammerne af vedtægter og indkaldelse. Det er således ham, der styrer de mundtlige indlæg (herunder talerorden, evt. opdeling af debatten, krav om skriftlighed i eventuelle forslag o.s.v.). Ligeledes påser han, at talertidsbegrænsninger og god tone respekteres, og at indlæggene ikke bevæger sig uden for, hvad dagsordenen berettiger til. Fremdeles er det dirigenten, der påser, at afstemninger foretages efter gældende regler, og som opstiller afstemningstemaerne samt anordner afstemningsmetoden og -formen (f.eks. skriftlig afstemning fremfor håndsoprækning). Således kan han også beslutte at opfatte et forslag som vedtaget, såfremt der ikke protesteres heroverfor.

Endelig vil det påhvile dirigenten at sikre, at der føres behørig protokol over begivenhederne, således at disse i påkommende fald kan eftervises senere – og at underskrive denne protokol.

Således er det altså dirigenten, der under mødet *afgør alle de procedurespørgsmål, som kommer op*, og som om nødvendigt *fortolker vedtægten*. Dette kan f.eks. være aktuelt, når der opstår tvivl om møde- og stemmeret, adgangen til at stemme ved fuldmagt, afstemningsmetoden, rækkevidden af forsamlings beslutninger o.s.v.

Pligter

Kompetence

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

Om nogen definitiv afgørelse er der dog ikke tale. For det første kan forsamlingen til enhver tid *afsætte* dirigenten efter samme regler, som gælder for udpegning af samme. Men dernæst er hans beslutninger underkastet den censur, der ligger i, at medlemmer, der føler deres rettigheder krænkede, kan søge disse gennemført ved *domstolene*⁸. Spørgsmålet om, hvad dirigentens kompetence er, bliver derved i høj grad også et spørgsmål om, *hvad der kan forventes respekteret af domstolene*.

Det er altså væsentligt at erindre sig, at dirigenten ikke uden videre ved egen afgørelse – eller ved at henskyde et problem til afstemning – kan gøre indgreb i enkeltdelegeres rettigheder. Visse af disse er, som allerede i de foregående afsnit omtalt, urørlige. Den enkelte deltager har f.eks. krav på, at vedtægten respekteres i forhold til ham. Medens dirigenten altså roligt kan overlade mange almindeligt forekommende spørgsmål vedrørende generalforsamlingens praktiske forløb til afgørelse gennem en afstemning, gælder det samme ikke spørgsmål, der angår tvivl om retsreglerne og vedtægtsens anvendelse (f.eks. generalforsamlingens kompetence). Men heller ikke praktiske spørgsmål, hvis afgørelse har betydning for den enkeltes ret, kan afgøres ganske diskretionært af dirigenten – eller af denne henskydes til afgørelse gennem afstemning. F.eks. vil en ændring i den rækkefølge, efter hvilken de enkelte punkter i den udsendte dagsorden behandles, undertiden kunne få den betydning, at enkelte interesserede først indfinder sig for sent. Eller en beslutning om at udvide et sammen med indkaldelsen udsendt forslag får den virkning, at udeblevne medlemmer ville have vurderet behovet for at møde op og gøre deres indflydelse gældende anderledes.

Beføjelser

De midler, dirigenten kan betjene sig af ved varetagelsen af sin funktion, er i øvrigt følgende:

Han vil kunne *påtale* eventuelle ukorrektheder – og eventuelt, såfremt det drejer sig om en taler, lidt skarpere »*kalde denne til orden*«. I øvrigt kan han også *fratage taleren ordet*. Efter samme

8. Medmindre der bindende er aftalt foreningsvoldgift, jfr. nedenfor afsnit VIII. Retten vil evt. kunne give pålæg om at gøre generalforsamlingen om, se f.eks. SHT 18/268.

2. Generalforsamlingen

princip kan han helt *bortvise* enkeltdeltagere, der ikke iagttager den nødvendige orden på mødet. Såfremt en sag kræver særlig overvejelse, eller situationen i øvrigt nødvendiggør det, kan han *suspendere mødet* for en kortere tid. Under særlige omstændigheder kan han endvidere *hæve mødet*. Endelig kan dirigenten naturligvis *forlange ført til protokol* det, han mener er relevant med henblik på eftervisningen af, hvad der er foregået. Han har ret og pligt til at underskrive protokollen, der herefter formodes at indeholde den korrekte version af begivenhederne.

b. Medlemsrettighederne.

Som sagt er det på generalforsamlingen, medlemmerne har mulighed for at udøve deres indflydelse på foreningens ledelse. Dette aktualiserer spørgsmålet om, hvilke konkrete rettigheder det enkelte medlem har i forbindelse med dette møde.

Det ligger her i sagens natur, at den pågældende har *adgang til at møde op*⁹ og overvære generalforsamlingen. Ligeledes at han har *adgang til at ytre sig*¹⁰, til at *kræve oplysninger* vedrørende foreningens forhold – bortset fra særlige tilfælde hvor fremlæggelsen af sådan information vil kunne skade den urimeligt – til at *fremstille forslag* og til at *deltage i afstemningerne*.

Almindelige habilitetsregler vil normalt ikke uden videre være anvendelige i forbindelse med udøvelsen af disse rettigheder. Tværtimod vil medlemmet som allerede tidligere berørt ligefrem kunne have krav på at komme til orde, når hans personlige sag f.eks. om eksklusion er oppe¹¹. »Inhabiliteten« er så at sige i vid udstrækning et naturligt led i foreningens interne demokratiske styringsmekanismer. Visse undtagelser gælder dog givetvis fra denne generelle hovedregel. Således synes det unaturligt at lade *bestyrelsesmedlemmerne deltage i valg af revisor eller meddelelse af decharge* på regnskabet. E.o. kan det også være mindre naturligt at lade et medlem deltage i afgørelsen af visse spørgsmål, hvor

**Habilitets-
problemet**

9. Derimod har offentligheden næppe uden videre adgang. Men noget sådant kan e.o. besluttes af forsamlingen.

10. I visse foreninger har der fundet en udskillelse sted af, hvem der er stemmeberettigede, og taleretten kan her være reserveret dem, der har stemmeret.

11. Se f.eks. U 28/616. I øvrigt NRt 1969/1129.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

hans *personlige interesser er klart i modstrid med foreningens kollektive*. Sådant kan f.eks. være tilfældet, når beslutningen angår indgåelse af kontrakter mellem foreningen og ham, indledning af retssag mod ham o.l.¹².

Mindreårige For mindreårige må e.o. forældremyndighedens indehaver træffe bestemmelse på den pågældendes vegne m.h.t. udnyttelsen af medlemsrettighederne. Er der en økonomisk hæftelse inde i billedet, må værgeren e.o. træde ind – alt i overensstemmelse med myndighedslovens almindelige regler. Denne indtræden afskæres næppe af en vedtægtsmæssig regel, der hindrer stemmeafgivning ved fuldmagt.

Fuldmagt Hvorvidt medlemsrettighederne uden særlig vedtægtsmæssig hjemmel herfor kan udøves gennem fuldmagt må *afhænge af foreningsforholdets nærmere karakter*. I mange ideelle foreninger knytter der sig for foreningen så væsentlige interesser til medlemmets person og personlige kvalifikationer, at et fremmøde i kraft af fuldmagt og dermed forbunden udnyttelse af taleret og stemmeret næppe ville være tilfredsstillende. Anderledes hvor foreningen nærmest må siges at repræsentere økonomiske interesser, eller hvor den har juridiske personer som medlemmer¹³. Eventuelt kan det tillægges betydning, at fuldmagten overlades til en person, der opfylder de kvalifikationsbetingelser, som foreningen med rimelighed kan sætte, f.eks. et andet medlem, eller at den dog angår et på forhånd specificeret afstemningstema¹⁴. Afgørende bliver i tvivlstilfælde, hvorvidt fuldmægtigen må antages på behørig måde at kunne varetage fuldmagtsgiverens og foreningens kollektive interesser.

Selv i tilfælde, hvor denne betingelse er opfyldt i relation til den enkelte fuldmagt, er det dog muligt, at anvendelse af fuldmagt må afvises ud fra mere generelle overvejelser. Generalforsamlingen

12. Sml. aktieselskabslovens § 67, stk. 4, og den finske foreningslovs § 13 og den svenske § 54. I særlige tilfælde vil en forud udtrykt partiskhed nok også kunne indebære udelukkelse fra deltagelse i sagsbehandlingen. Dette kan gælde, når forsamlingen optræder som retsorgan til afgørelse af f.eks. disciplinærsager, jfr. U 50/877 og TfR 51/504. Sml. dog Poul Meyer p. 61 f.

13. Se f.eks. U 26/1012 (U 26B/279) og aktieselskabslovens § 66.

14. Se U 54/1039 og U 57/541.

2. Generalforsamlingen

skal være forum for en demokratisk beslutningsproces. Denne proces har svagheder i relation til fuldmagtsproblematikken, svagheder som e.o. må kompenseres, hvis den demokratiske styringsform, som forudsættes kanaliseret gennem generalforsamlingen, skal bevare sit indhold. Dette kan f.eks. blive aktuelt, såfremt fuldmagter præsenteres i meget stor udstrækning. Generalforsamlingen skal være et forum, hvor fri debat kan ændre beslutningerne. Efter argumenternes slibning imod hinanden udkrystalliseres den endelige stillingtagen. Hele denne proces sættes ud af funktion, såfremt »fuldmagtsstemmerne« bliver dominerende. Små foreningsfraktioner kan eventuelt også spekulere i medlemmernes ringe lyst til at møde frem på generalforsamlingen ved i det skjulte at samle fuldmagter fra sympatisører. Herved lader generalforsamlingsbeslutningerne sig måske forrykke på en måde, som ikke er i harmoni med flertallets ønsker og forventninger. Det er et led i demokratiet, at den, der ønsker at gøre sin indflydelse gældende, må møde frem og udnytte sin stemme. Men det er imod demokratiet, at hans forventninger med hensyn til nødvendigheden af at møde frem misbruges. I tilfælde, hvor der opstår risiko for sådant misbrug, må det e.o. være dirigentens pligt at afvise fuldmagter – selv uden specifikt holdepunkt herfor i vedtægterne i form af et forbud mod stemmeafgivelse ved fuldmagt.

Flere vanskeligheder volder spørgsmålet om medlemmets adgang til at fremsætte forslag til afstemning. Forslag vedrørende forsamlingens formelle afvikling *kan formentlig kræves behandlet, så længe de ikke indebærer en risiko for forrykkelse af de materielle resultater*, forsamlingen når frem til. Er der en risiko herfor, må situationen vurderes nærmere. F.eks. vil det som ovenfor under a. berørt næppe uden videre kunne tillades, at de enkelte punkter på en i forvejen annonceret dagsorden forskydes indbyrdes, idet man jo derved risikerer, at medlemmer, der er interesserede i enkelte punkter, ikke er til stede, når disse behandles. Af samme grund vil krav om genoptagelse af et alt færdigbehandlet punkt ikke uden videre kunne imødekommes. Tilsvarende vil det ikke uden videre være muligt at kræve et forslag om afslutning af debatten taget under afstemning, førend mindretallet er blevet hørt.

Retten til at fremsætte forslag

Forslaget vedrører formalia

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

Forslag vedrørende foreningens materielle politik og virke

Anderledes kan det stille sig med forslag vedrørende foreningens materielle politik og virke. Disse må ikke føre til vedtagelser, der ligger uden for forsamlingens materielle kompetence. *Lægges der op til andet end rent uforpligtende drøftelser, resolutioner o.l. uden væsentlig betydning for de øvrige medlemmer, vil retten til at kræve sådanne forslag gjort til genstand for afstemning altså ikke kunne skilles fra reglerne vedrørende dagsordenens betydning for generalforsamlingens beslutningskompetence*, jfr. herom nedenfor under C. Som det vil blive berørt her, er det i så henseende ofte afgørende, at medlemmerne i forvejen er gjort bekendt med, hvad der kan forventes taget op på mødet. Dette gælder i alt fald, hvor vedtægterne stiller krav om, at indkaldelsen ledsages af dagsorden. En konsekvens af et sådant vedtægtskrav om dagsorden synes følgelig at måtte være, at forslag, der ønskes fremmet, e.o. må indsendes til bestyrelsen så betids, at de kan optages i denne. Selv bortset fra tilfælde, hvor vedtægterne kræver dagsorden, synes forslag, der er af mere usædvanlig karakter, at måtte kunne kræves indleveret til bestyrelsen på forhånd, således at de kan kommunikeres ud til medlemmerne^{15, 16}. Omvendt må bestyrelsen være forpligtet til at viderekommunikere forslag, der indkommer, overalt, hvor dette vil have betydning for generalforsamlingens kompetence til at gennemføre forslaget¹⁷. I øvrigt kræver vedtægterne ofte udtrykkeligt, at eventuelle forslag indsendes på forhånd. Er dette tilfældet, kan de selvsagt ikke behandles, såfremt denne indsendelse forsømmes.

Efter samme retningslinier må givetvis ændringsforslag til allerede fremsatte forslag vurderes. Afgørende bliver, om ændringsforslaget ligger således inden for, hvad de øvrige medlemmer måtte forudse ville blive taget op, at de har haft lejlighed til på et realistisk grundlag at vurdere behovet for at møde frem¹⁸.

15. Krav om bestyrelsens afgang kan dog altid fremmes, jfr. nedenfor 3.A.a.

16. Sml. aktieselskabslovens § 71.

17. Se hertil U 31/332.

18. – og at det i øvrigt efter sit indhold lægger op til en beslutning, som forsamlingen har kompetence til at træffe, U 35/91.

2. Generalforsamlingen

Virksomheden af, at medlemsrettighederne tilsidesættes, vil afhænge af tilfældets art. Det er f.eks. foran påvist, at den omstændighed, at et medlem er blevet afskåret fra at forsvare sig, har påvirket vurderingen af lovligheden af hans eksklusion. Men tilsidesættelse af enkelte behøver ikke nødvendigvis at påvirke lovligheden af generalforsamlingen eller dennes beslutninger som sådan. Afgørende vil også være, hvorvidt fejlen har haft reel betydning for generalforsamlingens resultater¹⁹. Der henvises i øvrigt til det nedenfor under D anførte.

Virksomheden af
tilsidesættelse af
medlemsrettighederne

c. Den formelle beslutningstagen.

Problemerne omkring selve den formelle beslutningstagen påkalder sig i øvrigt et par specielle bemærkninger²⁰.

Har indkaldelse fundet sted lovligt, vil generalforsamlingen være *beslutningsdygtig i alle spørgsmål uanset antallet af fremmødte*, medmindre vedtægterne hjemler en anden ordning. Ofte foreskrives dog f.eks., at beslutningen bekræftes af flere generalforsamlinger²¹, og/eller at der skal være en særlig fremmødeprocent, når vigtige sager er oppe²².

I øvrigt vil i mangel af forskrifter i anden retning *hver deltager have én stemme*. I foreninger bestående af juridiske personer kendes dog afstemningsordninger, der differentierer stemmevægten. Undertiden kræves en vis kortere anciennitet, førend stemmeret opnås.

Endvidere er den udfyldende regel, at vedtagelser alene kræver *simpel stemmeflerhed*²³. Mange foreningsvedtægter foreskriver dog kvalificeret majoritet i særlige situationer, f.eks. med henblik på vedtægtsændringer.

Det kan være et spørgsmål, hvor langt beslutningen binder dem, der *undlader at stemme eller undlader at protestere* over for det, de opfatter som

19. Se f.eks. U 20/10.

20. Jfr. i øvrigt det almindelige om afstemninger anførte ovenfor under I.

21. Sådanne kan ikke lovligt afholdes umiddelbart efter hinanden på samme dag, U 47/431.

22. Fremmødekravet må være opfyldt på tidspunktet for afstemningens foretagelse, U 36/35.

23. Blandt de afgivne ja- og nej-stemmer, jfr. U 55/342. Se i øvrigt U 64/620.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

en retsstridig vedtagelse. Herom henvises til det nedenfor under D anførte om mangelfulde generalforsamlingsbeslutninger.

Generalforsamlingsbeslutninger kan *omgøres* af generalforsamlingen selv efter samme retningslinier som dem, der gælder for beslutningens vedtagelse. Beslutninger, der er lagt op som tilføjelse til vedtægterne og under overholdelse af den for vedtægtsændringer gældende fremgangsmåde, kan således også kun omgøres under overholdelse af reglerne for vedtægtsændringer.

d. De enkelte dagsordenspunkter.

Undertiden vil de dagsordenspunkter, som skal behandles på ordinære generalforsamlinger, være fastsat i vedtægterne. Bortset herfra bestemmer bestyrelsen (evt. direktionen), hvorledes dagsordenen skal se ud, og medtager herunder de forslag, der måtte være indkommet fra medlemmerne (jfr. det foran under b. nævnte). Af afgørende betydning er det i alle tilfælde, at en dagsorden, der udsendes på forhånd, er så *klar og tydelig*, at medlemmerne kan se, hvad der kommer op. Dette gælder især med henblik på mere specielle punkter såsom forslag om vedtægtsændringer. Kravet om klarhed og forudselighed i denne henseende hænger sammen med, *at sager, der ikke sædvanemæssigt behandles – f.eks. valg af bestyrelse – eller er optaget i en på forhånd udsendt dagsorden, eller dog har en indlysende sammenhæng med et heri optaget punkt, kun kan gøres til genstand for uforpligtende drøftelse* og ikke for beslutning, der binder eventuelle udeblevne medlemmer²⁴.

Om de sædvanlige dagsordenspunkter – bortset fra valget af dirigent, som er omtalt ovenfor under a. – bemærkes i øvrigt følgende:

Beretningen

Det er almindeligt, at foreningens daglige ledelse aflægger en såkaldt beretning, d.v.s. redegørelse for begivenhederne i den periode, som er forløbet siden sidste generalforsamling, og for, hvilken politik man har ført og agter at føre i fremtiden. Oftest vil forsamlingen stemme om denne beretning. Formålet med en

24. Jfr. nærmere nedenfor under C.

2. Generalforsamlingen

sådan afstemning er ikke umiddelbart indlysende. Hvad der allerede er sket kan ikke gøres om – men i afstemningsresultatet kan naturligvis ligge en tilkendegivelse af, at man *ikke vil gøre ansvar gældende* over for bestyrelsen, og at denne *ikke findes at have disponeret uden for sine vedtægtsmæssige beføjelser*. »Godkendes« beretningen ikke, kan heri ligge, at forsamlingen udtrykker sin *misbilligelse* af den politik, der er lagt op til for fremtiden. Det må så være op til bestyrelsen at gøre op med sig selv, hvorvidt man agter at følge forsamlingens ønsker om en eventuel anden politik, eller om man vil trække sig tilbage²⁵. Når det trækker op til forkastelse af beretningen, er det altafgørende, at dirigenten gennem valg af de rette afstemningstemaer får udkrystalliseret, hvad det er, der stemmes om.

Ligeledes skal foreningens regnskab lægges frem – gerne underskrevet af bestyrelsen og påtegnet af revisor. Også dette gøres til genstand for forsamlingens beslutning. En *godkendelse* af regnskabet indebærer i denne forbindelse forsamlingens anerkendelse af, at regnskabet er *rigtigt aflagt*, f.eks. at det indeholder de relevante poster. Meddelelse af *decharge* indebærer en tilkendegivelse af, at man *ikke vil gøre ansvar gældende* over for bestyrelsen.

Ofte vil der i tilknytning til regnskabs aflæggelse blive forelagt et *forslag til budget* og til *kontingent* for den kommende periode.

Endvidere vil generalforsamlingen foretage de nødvendige valg af *bestyrelse*, evt. suppleanter for samme samt af *revisor*.

Endelig opereres der gerne med et punkt »eventuelt«, hvor der er mulighed for at drøfte spørgsmål uden for dagsordenen, fremkomme med synspunkter og oplysninger o.s.v. Det er en konsekvens af det allerede sagte, at der ikke under dette punkt kan træffes beslutninger, der binder fraværende.

Regnskab og
kontingent

Valg

Eventuelt

C. Generalforsamlingens kompetence – den formelle minoritetsbeskyttelse.

Generalforsamlingen er som sagt foreningens højeste myndighed. Forsamlingen kan i mangel af anden regel i vedtægterne udøve

25. Se nærmere nedenfor under 2.A.a. om mistillidsdagsordener.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

denne myndighed, uanset hvor mange der er mødt frem, og uanset om mødet er ordinært eller ekstraordinært²⁶.

Lovgivningen og
3.mands ret

En lang række spørgsmål kommer i denne forbindelse op til beslutning: Godkendelse af beretning og regnskab, valg af bestyrelse, ændring af vedtægter, eksklusionssager, formelle spørgsmål vedrørende forhandlingernes førelse o.s.v. Forsamlingens beslutningskompetence i disse sager er imidlertid ikke ubegrænset. Man kan for det første ikke vedtage noget, der strider mod lovgivningen eller 3.mands ret. De foreningsorganer, som måtte føre sådanne beslutninger ud i livet, kan ikke uden videre frigøre sig fra ansvar ved at henvise til, at dette er sket i henhold til beslutning fra oven, jfr. nedenfor afsnit VII. For det andet begrænses beslutningskompetencen ud fra hensynet til foreningsmedlemmerne selv. Forsamlingen kan vel ganske vist i første omgang beslutte, hvad man finder rigtigt. Men dette sker under den censur, der ligger i, at med-

Hensynet til
forenings-
medlemmerne

26. Undertiden kendes dog forskrifter om *urafstemning*, f. eks. vedr. valg af ledelse – se om et sådant tilfælde U 28/969.

Såfremt urafstemning (direkte afstemning blandt medlemmerne) ikke er foreskrevet, opstår spørgsmålet om, hvorvidt den øverste foreningsmyndighed, hvem beslutningsretten i h. t. vedtægten er tillagt, kan henskyde beslutningen til sådan afstemning. Dette kan have en interesse, hvor den højeste beslutningsinstans ikke er sammensat på en måde, som åbner mulighed for, at alle medlemmer kan møde frem her og gøre deres indflydelse gældende – altså hvor den har karakter af et repræsentantskab eller lignende. Sådant kan være aktuelt i organisationer, der består af overbygninger på andre organisationer, således at det er repræsentanter fra disse organisationer, der udgør ledelsen af hovedorganisationen.

Det vil naturligvis altid være muligt, inden beslutning træffes, da at foretage en sondering hos medlemmerne – eventuelt i form af en »urafstemning« blandt disse. Såfremt man ønsker, at enkeltmedlemmerne skal have den direkte beslutningsret eller efterfølgende skal godkende det øverste foreningsorgans beslutning, opstår imidlertid undertiden vanskeligheder.

Rent umiddelbart kunne man gå ud fra, at en sådan løsning ville udtrykke det højeste mål af internt demokrati. På den anden side kan afstemningen blive kompliceret at gennemføre i tilfælde, hvor urafstemning ikke er forudsat som mulighed i vedtægterne, og hvor det måske derfor ikke ligger klart, hvilken vægt enkeltmedlemmerne skal stemme med. Grundlaget for vedtægtens anvisning om, hvilken majoritet der skal til for vedtagelse, kan også være vanskeligt at overføre fra en forsamling, der forudsættes at samles fysisk, til en afstemning pr. post. Endvidere bør man erindre, at muligheden for urafstemning måske netop er udeladt i vedtægterne, fordi det ikke er muligt at give enkeltmedlemmerne en lige så sikker og detaljeret information om de problemer, der er genstand for afstemning, som den efter vedtægten kompetente forsamling får.

2. Generalforsamlingen

lemmer, der føler deres rettigheder krænkede, kan søge domstolens beskyttelse. Spørgsmålet bliver derfor, hvor langt generalforsamlingen kan gå. Dette spørgsmål vil kunne komme op i en række forskellige sammenhænge, f.eks. i forbindelse med vedtægtsændringer, gennemførelse af eksklusioner o.s.v. For så vidt henvises til fremstillingen i de respektive afsnit og mere generelt til fremstillingen nedenfor i afsnit V.3. om den materielle minoritetsbeskyttelse. Der er imidlertid anledning til at gøre et kort rids af denne problemstilling, for så vidt angår de facetter, der har med de snævrere generalforsamlingsproblemer at gøre – herved især med henblik på principperne for den formelle tilvejebringelse af en generalforsamlingsvedtagelse.

Det, som i så henseende begrænser beslutningskompetencen, er 1) vedtægterne, 2) dagsordenen²⁷ og – mere perifert – 3) visse ufravigelige retshensyn.

I førstnævnte ligger, at generalforsamlingen naturligvis må overholde de formelle regler, vedtægten sætter op for forsamlingens beslutningstagen. Endvidere kan man ikke uden videre træffe beslutning i anliggender, som i henhold til vedtægterne utvivlsomt er henlagt til andre foreningsmyndigheder^{28, 29}.

Desuden spiller dagsordenen en afgørende rolle. Principielt bør medlemmerne have lejlighed til at forberede sig på det, der skal tages stilling til på generalforsamlingen, ud over hvad der kan læses direkte af vedtægterne. Men i øvrigt er denne viden om, hvad der skal foregå, jo også grundlag for medlemmets stillingtagen til, hvorvidt man overhovedet vil møde frem. Disse informationer udgør for så vidt et vigtigt led i foreningens interne styringsystem³⁰.

Vedtægters
betydning

Dagsordenens
betydning

27. Naturligvis kun for det tilfælde, at ikke alle medlemmer er til stede – hvilket imidlertid i almindelige foreningsforhold vil være temmelig usædvanligt.
28. At man i øvrigt ikke materielt set kan sætte sig ud over vedtægten uden overholdelse af de formelle regler for vedtægtsændring fremgår allerede af det ovenfor i afsnit II.2. nævnte.
29. Sml. i øvrigt det foran i afsnit III.2.B. anførte om eksklusion ved nægtelse af at følge foreningens påbud og vedtagelser.
30. Om dagsordenens betydning: U 08/846, U 31/332, U 40/385, U 42/178, U 45/485, U 57/541, U 64/445, U 67/740. I øvrigt U 1873/897. Se også U 17/6, hvor fremmødet var omgærdet med særlige regler. Er fejlen uden indflydelse på beslutningen, kan der e.o. ses bort herfra, U 08/846. Se i øvrigt den svenske foreningslovs § 61.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

I foreninger, der ikke opererer med et vedtægtsmæssigt krav om opstilling af en dagsorden på forhånd, må medlemmerne antagelig ofte være foreberedt på meget, medmindre der har dannet sig en udfyldende foreningspraksis for, hvad der sædvanligvis behandles i dette forum. *Kræver vedtægterne derimod udsendelse af en dagsorden, kan der givetvis ikke træffes beslutninger, som binder de udeblevne i andre end de sager, som er optaget i denne dagsorden eller har en indlysende sammenhæng med et heri optaget punkt*³¹. Og det samme gælder, såfremt der uden forpligtelse hertil rent faktisk er udsendt en dagsorden, idet denne jo i så fald kan forventes at ligge til grund for medlemmernes beslutning om at udeblive. Afgørende bliver i øvrigt, om dagsordenen er nøje specificeret – hvilket vil begrænse forsamlingens kompetence – eller om de problemer, der kan forventes berørt, blot er løsere trukket op.

Enkelte modifikationer i det anførte må dog givetvis accepteres. Således er beslutningskompetencen friere, hvis *vedtægterne hjemler mulighed for behandling og beslutning i sager uden for dagsordenen*, hvilket undertiden er tilfældet. *Åbner lovene mulighed for, at forslag kan indsendes senere end indkaldelsen til mødet*, vil man også acceptere, at sagen kan tages op uden at have været varslet i indkaldelsen³². På samme måde vil rene *resolutionsforslag* normalt altid kunne vedtages, ligesom forsamlingen kan gennemføre en *mistillidsdagsorden* over for bestyrelsen, jfr. nedenfor 2.A.a.

Om betydningen af, at forslag fra medlemmerne indsendes i forvejen, henvises i øvrigt til det ovenfor under B.b. nævnte.

De ufravigelige retshensyn

Endelig omgærdes generalforsamlingens kompetence med visse restriktioner begrundet i ufravigelige retshensyn. I så henseende kunne f.eks.³³ nævnes hensynet til *at lade den part, hvem en beslutning måtte komme til skade, få lejlighed til at argumentere*

31. Sml. aktieselskabslovens § 74. Den, der rent faktisk har fået oplysning om – evt. ad anden vej – hvad der skal foregå, vil dog næppe kunne påberåbe sig mangler i den udsendte dagsorden, U 18/352. U 37/1162.

32. U 44/1053, U 55/614, U 80/821.

33. Se i øvrigt nedenfor afsnit V.3.C.

2. Generalforsamlingen

*sin sag*³⁴ og hensynet til medlemmernes *ligebehandling*³⁵. At i øvrigt selv udtrykkelige vedtægtsbestemmelser, der tillægger generalforsamlingen kompetence til bindende at afgøre stridigheder med medlemmerne, e.o. kan tilsidesættes, når *retssikkerhedsgrunde* taler for en domstolsafgørelse, vil blive omtalt nærmere nedenfor i afsnit VIII³⁶.

D. Mangelfulde generalforsamlingsbeslutninger.

Generalforsamlingens beslutninger kan altså lide af mangler i en række henseender. Der opstår i denne forbindelse et spørgsmål om, hvorvidt disse mangler efter deres art kan medføre tilsidesættelse af pågældende beslutning eller andre reaktioner og eventuelt, hvad en sådan tilsidesættelse indebærer. Problemet ligger i sidstnævnte henseende bl.a. i, at beslutningen ikke nødvendigvis altid behøver at have karakter af en nullitet og i, at den eventuelt kan anfægtes af nogle, men ikke af andre.

Manglerne kan vedrøre beslutningens tilblivelse, eller de kan vedrøre dens indhold.

De enkelte
mangeltilfælde

Hvad det første angår, er det indlysende, at når vedtægterne stiller særlige krav om deltagerantal på generalforsamlingen, kvalificeret majoritet ved visse vedtagelser o.s.v., vil mangler i så henseende bevirke, at beslutningen simpelt hen *ikke er kommet til eksistens*³⁷. Dette vil i det hele ofte være resultatet, når det drejer sig om *stemmemangler*.

a.
b.

Også *mangler vedrørende indkaldelsesvarslet og indkaldelsesmåden, meddelelsen af dagsorden, behandlingen af sagerne på selve mødet, nægtelse af taleret og lignende formelle fejl* vil efter omstændighederne kunne føre til beslutningens *tilsidesættelse*. Sådanne defekter elimineres ikke, selv om forsamlingen eventuelt vedtager at se bort herfra, da det jo er de ikke-fremmødtes og mi-

34. Hertil f.eks. U 12/995, U 16/987, U 18/75, U 34/760, U 37/1162, U 39/628, U 67/286, U 71/706 og U 82/249.

35. Beslutninger turde således ikke kunne træffes under omstændigheder, der indebærer en tilsidesættelse af dette princip.

36. Se også U 12/987, hvor der i situationen antages at mangle al garanti for en retfærdig afgørelse af generalforsamlingen.

37. Se f.eks. U 36/35 og U 64/472.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

noriteternes interesser, der skal varetages³⁸. I disse tilfælde er det imidlertid *e.o. kun den del af medlemmerne, for hvilke mangelen har haft betydning*, der kan gøre indsigelse gældende³⁹. Men for øvrigt kan der *e.o. ses bort fra mangelen*, nemlig når det må antages som aldeles sikkert, at den ikke har haft nogen indflydelse på pågældende beslutning, som ville være blevet vedtaget alligevel⁴⁰.

- c. Drejer det sig om indholdsmangler, er generalforsamlingen f.eks. gået ud over, hvad den materielt har adgang til at tage bindende stilling til, vil beslutningen *e.o. være uden virkning over for den krænkede og dem, som ikke ønsker at tilslutte sig den*⁴¹. Er den i strid med lovregler, kan de, der har tiltrådt den, *e.o. ifalde et personligt ansvar i denne forbindelse*⁴².

Nærmere om rets-
virkningerne

Virkningen af, at beslutningen er mangelfuld, vil altså være, at det foreningsorgan eller medlem, der har den fornødne retlige interesse heri, kan få den *underkendt*. Dette kan ske efter *indsigelse* over for krav, der rejses over for den pågældende støttet på beslutningen⁴³. Men det krænkede medlem – og *e.o. foreningens ledelse* – kan også *anlægge selvstændig sag* mod foreningen med påstand om at få beslutningen kendt ugyldig. Har andre medlemmer anerkendt beslutningen, må ugyldighedsindsigelsen gøres gældende specielt med henblik på den, der ser sin ret krænket. Selv om han måtte få medhold, vil beslutningen i så fald stå uantastet i forhold til dem, der har godkendt den.

I øvrigt vil mangefulde beslutninger – specielt kompetenceover-skrivelser – *e.o. kunne give ret til udtræden i utide*⁴⁴. Efter påstand kan der *e.o. også blive tale om, at retten ændrer beslutningen og*

38. U 12/855. Sml. dog U 41/432.

39. Oftest kan det slet ikke læses ud af afgørelserne, om ugyldighedsvirkningen alene udstrækker sig til den, der rejser sagen, eller om den refererer til hele beslutningen som sådan.

40. U 08/846, U 20/10, U 46/538, sml. HRT 50/317.

41. Sådanne overtrædelser kan dog eventuelt blive bindende i forhold til enkelt-medlemmerne, såfremt de gennemføres under overholdelse af reglerne om vedtægtsændringer.

42. I enkeltstående tilfælde kan beslutningen eventuelt også tilsidesættes, fordi den hviler på urigtige forudsætninger.

43. Se f.eks. U 11/139.

44. F.eks. U 48/826. U 58/795.

2. Generalforsamlingen

fastslår, hvad den skulle gå ud på. Men det må så kræves, at der er mulighed for med sikkerhed at konstatere, hvad der er den rigtige beslutning. Endelig kan der eventuelt blive tale om, at der tilkendes den forurettede part *erstatning*^{45, 46}.

Deltagelse i eller passivitet over for den mangelfulde beslutning vil altså kunne få konsekvenser.

De, der *stemmer for* en ulovlig beslutning, vil i princippet kunne hævdes at have givet afkald på deres ret til at gøre indsigelse, såfremt stemmetilkendegivelsen kan eftervises. Det samme gælder dem, der rent faktisk *efterlever beslutningen* – f.eks. betaler et kontingentkrav, hvis lovlighed der er strid om, eller på anden måde disponerer på en måde, som kan siges at indebære et afkald på eventuelle indsigelser⁴⁷.

Vanskeligere stiller det sig, når det drejer sig om *ren passivitet*. Det kan være medlemmer, der har afholdt sig fra at stemme – eller slet ikke er mødt. Også her kan det dog givetvis ofte gøres gældende, at den, der tier, samtykker. Endog den, der har *stemt imod* beslutningen, må e.o. følge sagen op, hvis han mener, at den er retsstridig. Således må han principielt gøre indsigelse snarest muligt. Deltagere i generalforsamlingen bør altså reagere allerede på denne.

Den praktiske situation kan imidlertid være sådan, at der ikke er nogen umiddelbar tilskyndelse til at reagere. Og i øvrigt kan en protest ofte blive opfattet som en aggressiv handling. Dette bør få indflydelse på de konsekvenser, der tillægges passiviteten. Først og fremmest synes det således at måtte spille en rolle, hvorvidt den pågældende har en særlig tilskyndelse til at rejse indsigelse eller tværtimod slet ikke har haft nogen opfordring i denne retning. Mangler vedrørende mødeindkaldelsen kan f.eks. have ført til, at han slet ikke straks bliver klar over, at der er noget at rejse indsigelse over. Og e.o. vil man først forpligte den pågældende til at reagere til det tidspunkt, hvor beslutningen får praktiske virk-

Passivitets-
virkning og
accept?

45. Se f.eks. U 12/851, U 34/572.

46. Derimod kan der næppe blive tale om at søge fogedens bistand til umiddelbar indsættelse i de foreningsfunktioner, f.eks. som formand, som ved ulovlig beslutning er blevet frataget den pågældende: U 41/437.

47. Hertil U 05B/264, U 46/577, U 48/826 og U 80/55.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

ninger i relation til ham. Men dernæst synes graden af interesse i medlemskabet at måtte spille ind. Stor interesse kan f.eks. tilskynde til en særlig forsigtighed med at vise sig for »kantet«. Dette har været fremme i eksklusionssager og i sager om ændringer af foreningsforholdet⁴⁸. Således må de nærmere omstændigheder altså bestandig afvejes⁴⁹.

Strider beslutningen mod offentligretlige forskrifter, der kan sanktioneres, gælder naturligvis slet ingen passivitetsvirkning.

3. Den daglige ledelse*.

Generalforsamlingen er som allerede nævnt det omnipotente organ, hvorigennem medlemmerne udøver deres indflydelse på foreningens anliggender. Det er imidlertid klart, at denne indflydelse alene kan markere sig i de store linier, og at der er behov for en daglig ledelse. I konsekvens heraf vælger generalforsamlingen normalt en bestyrelse som udførende organ. Hvor foreningsvirksomhedens omfang kræver det, etableres eventuelt ved siden heraf en professionel direktion, der som ansatte medarbejdere varetager en række af de daglige opgaver med bistand fra en ansat embedsmandsstab.

Dette system udgør, hvis ikke vedtægterne bestemmer andet, et hierarki, i hvilket generalforsamlingen normalt kan fastlægge retningslinierne for bestyrelsens virksomhed, og hvor bestyrelsen på sin side kan lægge bindende retningslinier for direktionen.

48. Jfr. ovenfor under II.2. og U 15/995.

49. Afgørelser: Se f.eks. U 06A/618, U 28/292, U 44/172, U 45/696, U 56/48 og U 64/472.

* Andenæs, p. 225 ff, Peter Blok, p. 453 ff, Dyrbye, p. 76 ff, Gomard, p. 277 ff, Hagbergh og Nisell, p. 73 ff, Hemström I, p. 41 ff, Hemström II, p. 50 ff, Hørlyck, p. 253 ff, T. M. Kivimäki og Matti Ylöstalo: »Lärobok i Finlands Civilrätt«, p. 145 ff, Jan Kobbernagel: »Direktøren«, p. 31 ff og 85 ff, Jan Kobbernagel: »Dirigenten«, p. 72 ff, Ole Malmqvist: »Ansvar«, p. 16 ff, Poul Meyer, p. 63 ff, Nial, p. 85 ff, 159 f og 164, Olsson, p. 97 ff, 142 ff og 148 ff, Gunnar Palmgren: »Om majoritetsbeslut i aktiebolags eller förenings styrelse« (i Tidsskrift udgiven av Juridiska Föreningen i Finland, 1952/265), Rapport från Symposium för ideella Föreningar den 15. maj 1979, p. 32 ff, Rodhe, p. 130 ff, 183 ff, Sindballe, p. 111 ff, Kristian Sindballe: »Dansk Selskabsret I og III«, p. 247 ff, Eivind Smith, p. 587 ff, Stjernquist, p. 30 ff.

3. Den daglige ledelse

A. Bestyrelsen.

a. Valg og konstituering m.v.

Om valget af bestyrelsen og konstituering af samme indeholder vedtægterne ofte særlige regler. Ud over forskrifter om antallet af bestyrelsesmedlemmer og en almindelig bestemmelse om, at bestyrelsen vælges af generalforsamlingen¹, kan det også være overladt til denne at fordele de enkelte bestyrelsesposter. Undertiden finder man endvidere regler om, at bestyrelsen er selvsupplerende eller om suppleantordning, om mulighed for eller udelukkelse af genvalg, om aldersgrænser og om, at de enkelte bestyrelsesmedlemmers valgperiode er forskudt i forhold til hinanden. Gennem sidstnævnte ordning sikres kontinuiteten i foreningens ledelse. Eventuelt sikres et vederlag for det udførte arbejde.

I mangel af særlig forskrift vælges bestyrelsen på den årlige generalforsamling, og den må herefter *konstituere sig selv* og besætte de poster, som omstændighederne tilsiger (gerne med formand, næstformand, sekretær og kasserer). I almindelige foreninger vil kun medlemmer være *valgbare*. *Antallet* af bestyrelsesposter kan variere – fsv. er der næppe noget til hinder for, at bestyrelsen er på 1 person. Bestyrelsen kan almindeligvis ikke forvente at opnå vederlag for det udførte arbejde².

I mangel af særlig regel i vedtægten må der ved valget stemmes på et antal personer svarende til antallet af bestyrelsesmedlemmer. Dette skulle indebære, at der ikke kan opstilles »bestyrelseslister«, hvor der stemmes på den samlede liste³. Hvordan man i praksis skulle kunne forhindre medlemmerne af en gruppe i kun at acceptere valg til bestyrelse, såfremt alle kommer med, er imidlertid svært at se.

Til bestyrelsen bør kun vælges *myndige* personer, idet der ellers vil kunne blive problemer i henseende til den valgte muligheder for at tegne foreningen udadtil (jfr. om tegningsretten nedenfor

Vedtægtsregler

Ingen bestemmelse i vedtægten
Nyvalg og
konstituering

1. Er det vanskeligt at sikre fremmødet på generalforsamlingen, er valget af ledelse eventuelt henlagt til urafstemning blandt alle medlemmerne, se U 28/969.

2. Se dog f.eks. U 81/433.

3. Poul Meyer, p. 59. Undtagelse herfra antages e.o. at gælde, hvor forretningerne er forudsat fordelt mellem bestyrelsesmedlemmerne, jfr. Trolle i Juristen 1951/3.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

afsnit VII). Samtykke skal evt. meddeles af forældremyndighedens indehaver (jfr. dog myndighedslovens § 35, stk. 1).

Domstolene vil kunne efterprøve lovligheden af det stedfundne valg – herunder f.eks. om dette hviler på urigtige forudsætninger⁴.

Afsættelse

Det må antages, at *enhver lovligt indkaldt generalforsamling* kan afsætte bestyrelsen eller enkelte af denne og vælge en ny. Førstnævnte sker eventuelt ved vedtagelse af en dagsorden, der udtrykker mistillid til bestyrelsen, hvorefter denne trækker sig tilbage. Reglen om bestyrelsens afsættelighed gælder, uanset om bestyrelsesarbejdet måtte være vederlagt – vederlaget falder så væk fra fratrædelsestidspunktet⁵. Det spiller i denne forbindelse næppe nogen rolle, om bestyrelsen i henhold til vedtægterne er valgt på åremål, idet en klausul af denne art almindeligvis ikke kan fortolkes som berettigende for bestyrelsen⁶. En sådan fortolkning ville kollidere såvel med de almindelige principper om handlebeføjelsers tilbagekaldelighed som med det tyngende behov for at sikre generalforsamlingen som højeste foreningsmyndighed mulighed for til enhver tid at kunne udpege den bestyrelse, man finder bedst egnet til at føre sin politik ud i livet. Generalforsamlingen er forum for debat om foreningens samlede politik. Konsekvensen heraf synes at måtte være, at denne politik altid må kunne forlanges udmøntet på en lovlig generalforsamling – herunder med den konsekvens der ligger i, at et kursskifte giver sig udslag i en udskiftning af bestyrelsen⁷. E.o. bør muligheden for, at en sådan udskiftning kan blive aktuel, dog kunne forudses ud fra dagsordenen.

Domstolene kan ikke efterprøve generalforsamlingens grunde til at afsætte en bestyrelse i utide⁸. Derimod kan man meget vel efterprøve, om afsættelse lovligt har fundet sted i henhold til de vedtægtsmæssige procedurer herfor⁹. Den omstændighed, at det fastslås, at et eller flere bestyrelsesmedlemmer er blevet uretmæssigt

4. U 05A/671, U 64/620.

5. U 1882/1163 og U 25/557. Jfr. i øvrigt aktieselskabslovens § 50.

6. Sml. den finske foreningslovs § 18 og den svenskes § 21.

7. Sml. U 37/1162 og U 42/178.

8. U 1882/1163.

9. U 05A/671, U 64/620.

3. Den daglige ledelse

afsat, giver dog ikke de pågældende mulighed for ved fogedens hjælp umiddelbart at blive genindsat i deres funktion¹⁰.

I øvrigt må et bestyrelsesmedlem *altid* være berettiget til at nedlægge sit hverv. Dette må dog ikke ske således, at dispositionen får karakter af sabotage af foreningen – e.o. må generalforsamling indkaldes til valg af ny bestyrelse, således at foreningens aktiviteter kan køre videre¹¹.

Nedlæggelse af
bestyrelses-
hvervet

b. Bestyrelsens arbejde – beslutningsprocessen.

Bestyrelsens pligter opregnes undertiden i vedtægterne – der dog i så henseende sjældent bør opfattes som udtømmende. Sammenfattende kan det siges, at bestyrelsen skal *arbejde for at virkeliggøre foreningsformålet* og tage de initiativer, som er påkrævede i forbindelse hermed. Således er man en slags *ombudsmand for medlemmerne indadtil og repræsentant for dem udadtil*. At man må være *loyal* over for medlemmerne er en selvfølge. Heri ligger også, at bestyrelshvervet ikke må misbruges til egne formål¹².

Bestyrelsens
pligter

Den nævnte ombudsmandsfunktion indebærer en *aktiv initiativpligt* med hensyn til bl.a. organiseringen af foreningens arbejde og en pligt til at føre fornødent *tilsyn*. Herunder må man f.eks. sørge for, at generalforsamlingen indkaldes behørigt, at forsamlingens konkrete beslutninger føres ud i livet, at der føres det fornødne regnskab, og at foreningen overholder eventuelle offentlige pligter i henseende til f.eks. anmeldelser til det offentlige o.l., som foreningsvirksomheden nødvendiggør. Betjener man sig af en ansat stab, er det op til bestyrelsen at føre tilsyn med, at denne udfylder de opgaver, den pålægges – og eventuelt træffe de beslutninger, som ligger uden for den ansatte direktionens kompetenceområde.

Disse pligter *påhviler bestyrelsen som helhed*, og dennes enkelte medlemmer kan ikke uden videre gå ud fra, at en arbejdsdeling

10. U 41/437.

11. Sml. aktieselskabslovens § 50.

12. Se f.eks. U 20/701 og U 24/913. Andenæs antager i »Sameier og Selskaper«, p. 233, at denne loyalitetspligt ikke kan være mindre end i arbejdsforhold (herom Ole Hasselbalch i TfR 1980/639 ff). Om bestyrelsens opgaver se i øvrigt aktieselskabslovens § 54.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

mellem de enkelte bestyrelsesmedlemmer vil virke ansvarsbegrænsende. Om dette spørgsmål se i øvrigt nedenfor under afsnit VII.

Afholdelse af bestyrelsesmøder¹³

Bestyrelsens virksomhed drives ofte på helt formløst grundlag. Undertiden ses det dog, at der etableres en *forretningsorden* indeholdende f.eks. regler om bestyrelsens konstitution, tid og sted for regelmæssige møder, løbende pligter og forskrifter for den beslutningstagen, der kan blive tale om. I mangel af særlig regel må møderne holdes med den *frekvens*, som er nødvendig, for at bestyrelsen kan varetage sine opgaver – herunder især tilsynsfunktionen – på forsvarlig vis.

Lader man sig vælge til bestyrelsen, må der i øvrigt principielt være *mødepligt* i denne. I mangel af forud bestemte mødedage skal *indkaldelse* til bestyrelsesmøderne finde sted på en sådan måde og til sådan tid, at der er mulighed for at opfylde denne pligt. Mangler i indkaldelsen vil eventuelt medføre, at beslutningerne ikke er gyldige. Uformelle drøftelser mellem et antal af bestyrelsens medlemmer kan således ikke gøre det ud for formelt bestyrelsesmøde.

Om *dagsordenens* betydning gælder i det hele samme principper, som for så vidt angår det om generalforsamlingsdagsordener anførte. Under hensyn til, at bestyrelsens virksomhed er mere målrettet og til, at der principielt er mødepligt, synes mangler i henseende til udsendelsen af dagsorden dog ikke at kunne få helt den samme betydning. Er en mere udførlig dagsorden udsendt, vil den dog e.o. binde bestyrelsens beslutningskompetence på pågældende møde.

Bestyrelsesprocessen

Det vil vistnok være naturligt at stille større krav til fremmødet for at acceptere bestyrelsens *beslutningsdygtighed* end dem, der kan stilles til generalforsamlingen. I et så lille forum kan selv et begrænset fravær fuldstændig forrykke beslutningsgrundlaget. Dette er især aktuelt, såfremt bestyrelsen rummer repræsentanter for forskellige meningsgrupper. I almindelighed bør antagelig mindst halvdelen af bestyrelsen deltage i mødet, for at der kan træffes beslutning. Men er det åbenbart, at udeblevne ville have ønsket en anden løsning end den, der er stemning for på et bestyrelsesmøde, kan denne næppe uden videre vedtages uden deres tilstedeværelse.

13. Se i øvrigt aktieselskabslovens §§ 56–57.

3. Den daglige ledelse

Da bestyrelshvervet i høj grad er personligt og bygger på en vurdering af den pågældendes hele indstilling, er det endvidere naturligt at antage, at et bestyrelsesmedlem ikke kan afgive generel *fuldmagt* til et andet til at stemme på sine vegne. På samme måde vil han ikke uden vedtægtsmæssig hjemmel herfor kunne sende en stedfortræder. Derimod synes han e.o. at måtte kunne stemme pr. brev i konkrete sager – eller afgive fuldmagt med hensyn til en konkret stemmeafgivelse til et andet bestyrelsesmedlem¹⁴.

I øvrigt gælder i bestyrelsessammenhæng den udfyldende regel om, at beslutninger træffes ved *simpel stemmeflerhed*.

Også i bestyrelsessammenhæng gælder et inhabilitetsprincip. Dette kan e.o. indebære en udelukkelse fra deltagelse såvel i bestyrelsens forhandlinger som i dens afstemninger. I så henseende er det imidlertid ikke tilstrækkeligt, at pågældende blot repræsenterer *særinteresser i foreningen* – også disse skal kunne komme til orde. Afgørende er, hvorvidt der er tale om *væsentlige særinteresser, som strider imod de interesser, der rummes inden for foreningsformålet*. Dette kan være tilfældet, når der skal træffes beslutning angående konkrete aftaler med eller søgsmål mod et bestyrelsesmedlem eller mod 3.mand, med hvem dette medlem har et væsentligt interessefællesskab, f.eks. fordi der er tale om en nær slægtning¹⁵.

Habilitet

c. Bestyrelsens kompetence.

Spørgsmålet om bestyrelsens kompetence, altså kompetencefordelingen i forhold til de øvrige foreningsorganer, især generalforsamlingen, har to facetter. Det kan dreje sig om fordelingen af den interne beslutningsbeføjelse, eller det kan dreje sig om tingsretten, legitimationen udadtil. Sidstnævnte vil blive belyst nærmere nedenfor i afsnit VI. På nærværende sted vil vi som allerede foran under 1. berørt koncentrere os om afgrænsningen af bestyrelsens interne beslutningskompetence i forhold til de øvrige foreningsorganer.

Kompetenceafgrænsningen over for andre foreningsorganer

Det i så henseende afgørende er 1) vedtægterne og 2) generalfor-

14. Hertil U 25/733 og U 67/41.

15. Smh. aktieselskabslovens § 58 og den svenske foreningslovs § 27. Hertil i øvrigt U 38/99 og U 66/575.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

samlingens beslutninger. Såfremt der ikke findes holdepunkter heri, må man falde tilbage på 3) almindelige overvejelser over bestyrelsens funktion i foreningens styringssystem.

Vedtægts-
bestemmelser

Undertiden indeholder vedtægterne *bestemte angivelser af bestyrelsens kompetence*. I så fald er den berettiget i henhold hertil – og forpligtet til at udføre det, vedtægterne overlader til den at sætte i værk, med mindre anvisningen er i strid med lovgivningen. Såfremt det tydeligt fremgår, at det har været hensigten at overlade bestemte beslutninger til bestyrelsen – f.eks. ansættelse af direktionen – kan den heller ikke bindes i så henseende af generalforsamlingsbeslutning, medmindre denne beslutning gennemføres efter reglerne om vedtægtsændringer. Det er dog sjældent, vedtægterne skal forstås på denne måde.

Bestyrelsens positive kompetence berøres sædvanligvis ikke mere detaljeret i vedtægterne – ofte vil det blot være anført, at bestyrelsen leder foreningen under ansvar over for generalforsamlingen. Det forekommer derimod, at *generalforsamlingens opgaver er opregnet* udførligt. En sådan opregning skal imidlertid i almindelighed næppe forstås som udtømmende med hensyn til, hvad det er overladt generalforsamlingen at tage stilling til. Det ville altså være fejlagtigt at gå ud fra, at alt, hvad der ligger uden for opregningen, uden videre er overladt til bestyrelsens suveræne bestemmelse¹⁶. I mangel af sikker regel i anden retning er bestyrelsens virksomhed tværtimod altid underlagt medlemsfællesskabets beslutninger, således som disse kommer til udtryk på generalforsamlingen¹⁷ – *formodningen er overalt for, at man er forpligtet til at efterleve disse beslutninger*.

General-
forsamlings-
beslutninger

Visse undtagelser fra denne regel gælder dog. Således kunne nævnes det tilfælde, at pågældende beslutning f.eks. indebærer brud på lovgivning eller offentligretlige forskrifter. Heller ikke er man forpligtet til at følge påbud om at afvige fra vedtægten, medmindre beslutningen herom er vedtaget i henhold til reglerne om vedtægtsændringer¹⁸. Er der tale om en klart retsstridig disposi-

16. Der kan også være tillagt andre foreningsorganer en positiv kompetence i visse spørgsmål (f.eks. disciplinærsager). En sådan arbejdsfordeling må bestyrelsen naturligvis respektere, se f.eks. U 78/755.

17. Se f.eks. U 1879/925 og U 40/376.

18. Jfr. aktieselskabslovens § 63.

3. Den daglige ledelse

tion, vil bestyrelsen ikke kunne frigøre sig for ansvar under henvisning til, at man blot har fulgt en generalforsamlingsbeslutning, jfr. nedenfor under afsnit VII. Endelig er bestyrelsen næppe forpligtet til at efterkomme generalforsamlingens beslutninger, såfremt disse er så omfattende og detaljerede, at denne forsamling i realiteten overtager foreningens daglige ledelse og derved reelt tilsidesætter vedtægtens bestemmelser desangående¹⁹. I de fleste tilfælde vil spekulationer over bestyrelsens muligheder for at modsætte sig generalforsamlingens konkrete beslutninger eller beslutninger om, hvilken politik der skal føres, i sagens natur være af mere teoretisk end praktisk interesse, idet en sådan adfærd vil føre til afsættelse af bestyrelsen.

I øvrigt hænder det, at bestyrelsen er forpligtet til at sende bestemte dispositioner til afstemning i medlemskredsen (urafstemning)²⁰ – eller man lader dog en vejledende afstemning afholde.

I mangel af andet må grænsen for, hvad bestyrelsen kan beslutte på egen hånd, fastlægges ud fra en almindelig overvejelse over dens funktion som led i det interne foreningshierarki. Afgørende vil her i vid udstrækning være, hvorvidt der er behov for at tillægge bestyrelsen som organ for den daglige (politiske) ledelse en beslutningskompetence i det pågældende anliggende, fordi dette *kommer op jævnlige*. I øvrigt må ses på, hvorvidt der er tale om *ekstraordinære dispositioner af større rækkevidde eventuelt med betydelige økonomiske konsekvenser involveret*. Ligeledes på, hvorvidt det vil medføre *særlige ulemper at henskyde afgørelsen* til en generalforsamling. I øvrigt spiller foreningens karakter en rolle, så vidt som behovet for en daglig dispositionsbeføjelse af mere vidtgående rækkevidde kan være større, desto mere professionel (erhvervsmæssig) foreningsvirksomhed der drives.

På dette grundlag turde det være naturligt at antage, at bestyrelsen i foreninger med økonomisk formål må kunne *antage og afskedige* lønnet medhjælp og indgå sædvanlige aftaler om *køb og salg* inden for det aktivitetsområde, formålsbestemmelsen tilsiger.

Udfyldende regler

19. Hørlyck, p. 256.

20. Således inden for de faglige organisationers område omkring vedtagelsen af mæglingsforslag om nye overenskomster.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

I ideelle foreninger er bestyrelsens adgang til at indgå i sådanne transaktioner derimod jævnligt mindre. *Forøgelse af medlemmernes økonomiske forpligtelser, ændring af foreningsvirksomhedens art og væsentlig indskrænkning eller udvidelse af dens omfang* kræver utvivlsomt generalforsamlingens samtykke. *Eksklusioner* må i mangel af vedtægtsbestemmelse, der overlader bestyrelsen kompetencen hertil, i reglen altid foretages af generalforsamlingen²¹. Selv en vedtægtsbestemmelse, der giver bestyrelsen eksklusionskompetence, må normalt forstås således, at spørgsmålet kan indbringes for generalforsamlingen. Derimod må bestyrelsen kunne modtage almindelige *ind- og udmeldelser*.

Formelle og materielle kompetencebegrænsninger i øvrigt

I øvrigt begrænses bestyrelsens beslutningskompetence efter samme principper som for generalforsamlingens vedkommende (jfr. ovenfor under 2.C.). Således må det f.eks. kræves, at det medlem, hvem en beslutning kommer til skade, har haft lejlighed til at forsvare sig²².

B. Den ansatte stab.

Afhængigt af, hvad foreningsvirksomheden går ud på, kan de daglige opgaver være så omfattende, at der er anledning til at knytte en professionel, ansat stab til foreningen. Undertiden indeholder vedtægterne ligefrem en forudsætning herom – og eventuelt også bestemmelser om, hvem der foretager ansættelsen. I mangel af andet må det være overladt til bestyrelsen at *antage* den nødvendige arbejdskraft. Det hænder dog, at vedtægterne kræver, at dispositionen skal godkendes af generalforsamlingen.

Ansættelse og afskedigelse

Som udfyldende regel vil det være overladt til samme myndighed, som foretager ansættelsen, at gennemføre en eventuel *afskedigelse*. Den omstændighed, at bestyrelsen har antagelseskompetencen, indebærer dog næppe, at den er fuldstændig suveræn med hensyn til beslutningen om en afskedigelse. Ofte vil afskedigelser være mere kontroversielle og kan lede foreningen ind i en række problemer. Og kan der blive tale om mere alvorlige følger for for-

21. U 23/978. Se i øvrigt afsnit III.2.B.

22. U 71/706.

4. Revision og kontrol

eningen, må bestyrelsen allerede efter den almindelige kompetenceregulering henvende sig til den endelige beslutning til generalforsamlingen.

I øvrigt kan afskedigelse af en ansat direktionspræsident finde sted når som helst. Selv en udtrykkelig aftale om bindende kontraktvarighed kan ikke føre til andet end et erstatningskrav for den tabte ansættelsestid²³.

Direktionens kompetence vil eventuelt være løseligt angivet i vedtægterne. Bortset fra, hvad der måtte kunne udledes af disse, kan der næppe siges meget andet, end at den i princippet skal følge bestyrelsens instrukser. Mere ekstraordinære dispositioner må således overlades til bestyrelsens afgørelse, og bestyrelsen må underrettes om alle usædvanlige forhold, der påkalder sig en beslutning²⁴.

Kompetence

En direktør må ikke uden bestyrelsens godkendelse indgå aftaler på foreningens vegne med sig selv eller med 3. mand, med hvilken han har et betydeligt interessefællesskab.

4. Revision og kontrol*.

Generalforsamlingen ville, såfremt den stod alene, ofte komme til kort i sin kontrol med ledelsen i mange af de spørgsmål, hvor man bevæger sig ud over de mere langsigtede, almene problemer, som lader sig behandle fyldestgørende i dette overordnede forum. Dette er særlig fatalt med henblik på tilsynet med foreningens økonomiske forhold.

Selv hvor vedtægterne ikke indeholder en positiv hjemmel herfor, må det derfor antages, at generalforsamlingen ved simpel

Valg

23. Se hertil f.eks. U 1882/187, U 36/867 og U 66/575. Om direktørens ansættelsesvilkår i almindelighed, se Jan Kobbemagel: »Direktøren«, 2. udgave, Jørgen Boe og Søren Nielsen: »Direktørkontrakten« samt »Ansættelse i ledende stillinger i erhvervslivet«, 2. udgave, Jurist- og Økonomforbundet. Om opsigelsesbeskyttelsen især: Ole Hasselbalch: »Arbejdsretlige Funktioner«, p. 284 ff og 295 ff.

24. Sml. i øvrigt aktieselskabslovens § 54.

* Mogens Christensen: »Revisors skriftlige erklæringer«, Gomard, p. 359 ff, Gomard: »Revisors Stilling i Retlig Belysning«, Hemström I, p. 47 f, Hemström II, p. 62 ff, Hørlyck, p. 209 ff, Jan Kobbemagel: »Direktøren«, 2. udgave, p. 46 ff, Olsson, p. 118 ff, Rodhe, p. 148 ff, Sindballe, p. 130 ff.

IV. Foreningsorganer og styringsfunktioner

stemmeflerhed har adgang til at vælge *en eller flere* revisorer til at påtage sig en mere detaljeret kontrol med ledelsens økonomiske transaktioner. Valget kan for så vidt godt ske for ubestemt tid – men generalforsamlingen kan til enhver tid afsætte revisorerne.

Den funktion, revisor udfylder, er helt speciel. Der kan derfor næppe stilles nogen *personlige betingelser* til ham ud over dem, som er snævert forbundet med opgavens løsning. Ofte vil der være tale om et medlem, men hvor arbejdet er mere krævende, kan der for så vidt også udpeges udefra kommende sagkyndige. I almindelighed vil det være ønskeligt, at de valgte har en vis *regnskabsmæssig indsigt* – mangler i så henseende virker ikke uden videre disculperende i relation til det erstatningsansvar, som revisionen vil kunne pådrage sig, se herom nedenfor i afsnit VII. Herudover må en revisor naturligvis ikke selv være medlem af de organer, der skal kontrolleres eller i øvrigt stå i et afhængighedsforhold til disse organer, som kan udsætte ham for pres eller *interesseskollisioner*¹.

Opgaver

Revisorerne er medlemmernes ombudsmænd over for den daglige ledelse og som sådanne aldeles *uafhængige af instruktioner fra denne*. Deres *opgave* er at granske regnskabet² rigtighed i overensstemmelse med, hvad god revisionsskik tilsiger³. *Formålet* hermed er at finde eventuelle fejl og forsømmelser – og eventuelt gennem vejledning at medvirke til, at sådanne undgås. Her i landet er der derimod i almindelige foreningsforhold ingen tradition for, at revisionen giver sig i kast med at censurere ledelsesbeslutningernes materielle forsvarlighed eller vedtægtsmæssighed. Er der disponeret på en måde, som kan virke straf- eller erstatningspådragende, vil man dog e.o. gøre opmærksom herpå. Hvor langt man i så henseende bør gå må afhænge af omstændighederne og af, hvad foreningens aktiviteter tilsiger⁴. Eventuelt må generalforsamlingen definere opgaven nærmere.

Men den almindelige revision skal altså blot sikre, at regnskabet

1. Sml. aktieselskabslovens § 85 og lov nr. 68 af 15. marts 1967 om statsautoriserede revisorer, § 13.
2. Sml. f.eks. forskrifterne herom i lov nr. 178 af 5. juni 1959 (bogføringsloven) f.s.v. angår foreninger, der driver erhvervsvirksomhed, og i øvrigt lov nr. 284 af 10. juni 1981 om årsregnskab i visse selskaber.
3. Sml. aktieselskabslovens §§ 88–92.
4. Se f.eks. ejerlejlighedsvedtægtens § 11.

4. Revision og kontrol

giver et billede af de reelle forhold. Herunder påses, at regnskabsmaterialet er korrekt og fyldestgørende, at regnskabsbøgerne er rigtigt ført og i overensstemmelse med de foreliggende bilag, og at opgivne beholdninger og aktiver er til stede (og realistisk værdisat) o.s.v. I dette øjemed har revisionen krav på alle nødvendige oplysninger fra ledelsen og på at få alt relevant materiale udleveret.

Revisionen kan være løbende, eller den kan finde sted en gang om året forud for generalforsamlingen.

Revisionens magtmidler er begrænsede. Det væsentligste er retten til at gøre *anmærkninger* til det af bestyrelsen fremlagte regnskab. Undertiden vil arbejdet ende op i en egentlig *revisionsberetning*, der fremlægges på generalforsamlingen i tilknytning til regnskabet – eller på anden måde gøres tilgængelig for medlemmerne i god tid forinden denne. Under alle omstændigheder må resultatet af revisionens arbejde kommunikeres på en måde, der giver generalforsamlingen mulighed for at tage stilling til, hvorvidt der kan meddeles decharge. Ved underskrift på regnskabet kan markeres, at dette er fundet i orden⁵.

Redskaber

5. Om deltageres krav på nærmere specifikation vedr. visse poster, se U 36/1033.

Afsnit V: Medlemsvilkårene

1. Medlemspligterne kan være fastsat direkte i vedtægten eller udledes forudsætningsvis af samme. Evt. udkrystalliseres de i påbud til medlemmet. Hvor medlemskabet (reelt) er tvungent, bestemmes pligterne ikke suverænt af foreningen. Tilsidesættelse af en medlemspligt kan få følger efter almindelige misligholdelsesregler (eksempelvis eksklusion og krav om erstatning), men jævnlig er der institueret særlige foreningssanktioner (f.eks. bøde).

2. Ud over retten til deltagelse i ledelsesfunktionerne afhænger medlemsrettighederne af vedtægtens nærmere indhold. Det kan f.eks. dreje sig om serviceydelser, økonomisk understøttelse eller bistand i konkrete sager. Hvor foreningen skal træffe beslutning vedrørende enkeltmedlemmets forhold, kan denne ikke kræves udøvet på en bestemt måde, medmindre den er bundet til objektive og i vedtægten aflæselige retningslinier. Misligholdelse af medlemsrettighederne vil ud over at medføre reaktion på generalforsamlingen kunne få virkning efter almindelige misligholdelsesregler (ret til at hæve og kræve erstatning).

3. Foreningens bestemmelsesret på tværs af enkeltmedlemmernes ønsker begrænses i materiel henseende A. af vedtægten, B. af de aftaler, der måtte være indgået med pågældende medlem uafhængigt af vedtægten, og C. af almene retshensyn. I sidstnævnte henseende udkrystalliseres især et krav på lige og saglig behandling.

Det, som for enkeltmedlemmet påkalder sig størst interesse i forbindelse med en gennemgang af foreningsrettens facetter, er oftest hans vilkår som deltager i fællesskabet. Hvilke rettigheder og pligter kan han påregne, og hvorledes er mulighederne for, at en fællesskabsbeslutning kan ændre disse på tværs af hans egne ønsker?

Disse spørgsmål er belyst glimtvis i det foregående. Således kan især henvises til omtalen af reglerne om vedtægtsændringer, redegørelsen for eksklusionsproblematikken og kortlægningen af for-

1. Medlemmernes pligter

eningsmyndighedernes kompetence. På dette sted skal imidlertid forsøges opstillet en mere generel oversigt over (og rekapitulering af) medlemsvilkårene, således som disse tager sig ud set fra enkelt-medlemmets synsvinkel.

1. Medlemmernes pligter*.

Medlemskabet i en forening indebærer en række forpligtelser. Disses nærmere indhold varierer noget alt afhængigt af foreningens art og den virksomhed, der drives. Meget må således udledes af foreningens formålsparagraf. Visse pligter er dog mere almene og udspringer af det i alle foreninger eksisterende elementære behov for at få foreningen til at virke rent praktisk. Disse lader sig beskrive med større entydighed.

Enkeltpligterne

I øvrigt erindres om, at forpligtelser påtaget som led i foreningsforholdet for så vidt godt kan strække deres virkninger ud over *medlemskabets op-hør*, se herom i det hele det ovenfor i afsnit III.2.A. nævnte om virkningerne af en udmeldelse.

Medlemmet må *leve op til den formålsbestemmelse*, der er underlag for foreningsvirksomheden. Konsekvenserne heraf er mangeartede og fremgår langt fra altid af selve vedtægten. Ofte tilsiger foreningsformålet blot et medlemscodex. F.eks. må medlemmer af en afholdsbevægelse iagttage den forudsatte afholdenhed¹. Også den almindelige pligt til loyalitet over for foreningsformålet – altså til at undlade at modvirke eller undergrave dette – hviler i reglen på foreningsaftalens løser forudsætninger². Men kravene til medlemmerne kan også være beskrevet nærmere i vedtægten³ eller reglementer vedtaget af de ledende organer, eller de kan følge af

Formålsbestemmelsen

* Andenæs, p. 261 ff, Hemström I, p. 40, Hemström II, p. 90 ff, Carl Hemström: »Fackföreningarna och de anställda«, Illum, p. 45 ff, 54 ff, Per Jacobsen, p. 57 ff, LoR 68/114 (Anders Bratholm: Juridiske og politiske synspunkter på »hjemforsikrings-saken«), Poul Meyer, p. 110 ff, Nial, p. 59 f, Folke Schmidt, p. 52 f, Sindballe, p. 85, Eivind Smith, p. 598 ff.

1. Jfr. i øvrigt i det hele det foran under afsnit III.2.B. omtalte vedrørende eksklusionsmuligheden i anledning af medlemmets dadelværdige adfærd.

2. Denne loyalitetspligt udstrækker sig e.o. udover en udmeldelse, se f.eks. ØLT 36/45 om et fagforeningsmedlem, der meldte sig ud i forbindelse med en arbejdskonflikt.

3. Se f.eks. U 50/161.

V. Medlemsvilkårene

aftaler indgået af samme organer til opfyldelse af foreningsformålet. Til sidstnævnte gruppe hører eksempelvis kollektive arbejdsoverenskomster om løn- og arbejdsvilkår, prisaftaler og andre aftaler med konkurrencebegrænsende sigte, eksklusivaftaler o.l.⁴. Sådanne aftaler er medlemmerne normalt forpligtet til at respektere, når indgåelsen heraf er et naturligt led i foreningens virke.

Økonomiske ydelser
Foreningsdisciplinen

Videre er medlemmet forpligtet til at leve op til *de krav, som stilles for at få foreningen til at virke rent praktisk*. Først og fremmest må han således *svare det kontingent og andre ydelser*⁵, som forudsættes erlagt med hjemmel i vedtægterne. Endvidere må medlemmet f.eks. give de oplysninger, foreningen kræver som led i sin virksomhed, f.eks. i statistisk øjemed, vedrørende medlemmernes aftaleindgåelser o.s.v. I det hele må han *følge gældende forskrifter til sikring af den interne foreningsdisciplin*.

Foreningens ret til at give bindende påbud

Det er langt fra altid muligt på forhånd at fastslå i detaljer, hvad medlemskabet tilsiger. Medlemmet har derfor også *pligt til at følge de instruktioner, foreningsmyndighederne giver* inden for rammen af, hvad foreningsformålet tilsiger. Denne pligt er til stede, ikke blot når det drejer sig om generelle anvisninger rettet på hele medlemsskaren, men også i relation til påbud, som alene vedrører enkeltmedlemmers konkrete forhold. Betingelsen er dog, at pågældende påbud er lovligt vedtaget og afgivet af rette foreningsmyndighed i henhold til gældende foreningsforskrifter herfor.

I øvrigt er foreningens ret til at give sådanne instrukser ikke materielt set ubegrænset⁶. Især må påbudet som sagt kunne retfærdiggøres af organisationens formål, ligesom det ikke må være ulovligt i forhold til 3.mand⁷. Endvidere må det ikke påføre medlemmet en urimelig indskrænkning i adgangen til erhverv. Således bliver der ofte tale om en vanskelig afvejning af hensynene til henholdsvis forening og medlem⁸.

4. Jfr. foran under afsnit III.2.B. med henvisninger til retspraksis vedrørende eksklusionsmuligheden i anledning af tilsidesættelse af sådanne aftaler. Se i øvrigt f.eks. U 33/565.

5. Særligt i økonomiske foreninger kan der f.eks. blive tale om levering af varer.

6. Se f.eks. U 18/668, U 29/60, U 39/480, U 60/192.

7. Jfr. f.eks. U 77/531.

8. Om begrænsningens nærmere indhold henvises i øvrigt til det nedenfor under 2 og 3 omtalte samt til afsnit III.2.B.

1. Medlemmernes pligter

Dispositionsbeføjelsen over enkeltmedlemmets konkrete rettigheder strækker sig i visse foreningsforhold særdeles vidt. Således er et medlem af en faglig organisation ofte *bundet af de aftaler og afkald*, foreningen måtte gøre i hans sag, når det drejer sig om et krav, der udspringer af de kollektivaftaler, foreningen har indgået⁹.

I den skitserede skikkelse udspringer medlemspligterne i betydelig udstrækning af foreningens suveræne bestemmelsesret. Hvor langt denne bestemmelsesret går er ofte usikkert, men at den ikke kan være ubegrænset turde være indlysende. En særlig rolle synes det i denne forbindelse at måtte spille, hvorvidt der består en væsentlig interesse i medlemskabet, eller om dette måske endog reelt er tvungent. I så fald må der være en grænse for, hvad medlemmerne kan forpligtes til som led heri. Som illustration af tankegangen kunne måske henvises til den allerede i afsnit II omtalte U 48/830, der indicerer, at en tyngende interesse i medlemskabet ikke må misbruges på en måde, som påfører medlemmet pligter, der ligger ud over, hvad varetagelsen af de funktioner, der begrunder den nævnte tyngende interesse, tilsiger.

Dette spørgsmål blev berørt ovenfor under afsnit III.1.B.c. om de gyldige optagelsesbetingelser. Som det fremgår heraf, har man ofte måttet vurdere, hvorvidt det, foreningen kræver, har en *tilstrækkelig sammenhæng med det foreningsformål, hvorpå interessen i medlemskabet hviler*. Drejer det sig om f.eks. fagorganisationer, er dette antaget at være tilfældet med hensyn til pligten til medlemskab af en arbejdsløshedskasse¹⁰. Det samme gælder e.o. deltagelse i pensions- eller forsikringsordninger el.lign. Men her er tendensen ikke entydig¹¹. Også deltagelse i bidrag til politiske partier er e.o. anset at falde inden for, hvad der kunne kræves. Men sådanne bidrag kan på den anden side næppe pålægges medlemmerne i en hvilken som helst udstrækning¹². Efter almindelige

Særligt om pligtforholdet i foreninger, hvor medlemskabet reelt er tvungent

9. Se forudsætningen i arbejdsretslovens § 20.

10. Se foruden de i nævnte afsnit refererede afgørelser tillige U 29/693 og U 73/487.

11. Se foruden de i afsnit III nævnte afgørelser U 21/1026 (U 21/580) og U 40/385 samt NRt 67/1373.

12. Jfr. U 67B/87 og U 48/1160.

V. Medlemsvilkårene

regler må medlemmet således kunne modsætte sig, at bidrag ydes til lovstridige eller i øvrigt retsstridige formål. Dette vil e.o. kunne blive aktuelt, hvis f.eks. en fagforening beslutter at yde bidrag til en overenskomststridig arbejdsstandsning. For erhvervsorganisationernes vedkommende er det antaget, at foreningen kan kræve gældende overenskomster og retningslinier for medlemmernes erhvervsudøvelse respekteret.

Endvidere gælder, at pligternes overholdelse ikke må indebære en væsentlig *begrænsning i den frie adgang til erhverv*¹³.

Når medlemskabet reelt er tvungent eller dog har stor interesse, ville det også være naturligt at antage, at der ikke kan pålægges enkelte deltagere pligter, som indebærer en tilsidesættelse af princippet om medlemmernes *ligestilling*¹⁴. Dette princip konverteres imidlertid, som det vil blive omtalt nedenfor under 3.C., i vid udstrækning til et krav om, at en eventuel forskelsbehandling skal have saglig grund. Et krav herom synes i vid udstrækning at kunne stilles i alle foreningsforhold uanset disses betydning. Hvor saglighedskravet således dækker over almindelige magtfordrejnings-synspunkter, har forskellen næppe den store betydning. Det er svært at forestille sig, at deltagerne i en mindre betydningsfuld organisation skulle være henvist til at acceptere, at særinteresser uden for det generelle foreningsformål skal kunne fremmes på deres bekostning. Men det er tænkeligt, at saglighedskravet også rummer mulighed for en hensyntagen til graden af den særulempe, der måtte være tale om. Med henblik på afvejningen af dennes betydning for konstateringen af, at der foreligger en retsstridig forskelsbehandling synes graden af interesse i medlemskab vel at måtte kunne spille nogen rolle. Har medlemskabet ikke større betydning, synes den, der tilslutter sig foreningen, omvendt at måtte affinde sig med sådan forskelsbehandling, som foreskrives, så længe denne ikke støder an mod almene retsprincipper.

Misligholdelses-
tilfælde

Opregningen af medlemspligterne må nødvendigvis blive noget løselig. Dette hænger til dels sammen med det allerede berørte for-

13. F.eks. U 27/699. Se i øvrigt nedenfor under 3.C. samt de i afsnit III.1.B.c. omtalte afgørelser.

14. Hertil muligt U 12/427 og U 44/728 (men cfr. U 47/284). Sml. U 55/48 og U 70/198.

1. Medlemmernes pligter

hold, nemlig at de eksisterende foreningers forskelligartede natur og behov gør det vanskeligt at opstille fælles formler herfor. Men afgørende er også, at antagelsen af et pligtforhold nødvendigvis må knyttes sammen med en overvejelse over de sanktioner, eller om man vil misligholdelsesvirkninger, der kan komme på tale, når pligten tilsidesættes. Antagelsen af at der består en pligt må ledsages af en konstatering af, hvad der sker, såfremt overtrædelse finder sted. Derved får pligtforholdet flere lag: Visse dispositioner kan virke eksklusionsbegrundende, andre kan alene medføre f.eks. kollektiv misbilligelse (gruppepres)¹⁵. Pligtbegrebet er i konsekvens heraf flydende.

Focuserer man herefter på misligholdelsesproblematikken, er det naturligt at tage udgangspunkt i en konstatering af, hvilke veje der står åbne for gennemtvungelse af de pligter, foreningsforholdet måtte antages at påføre enkeltmedlemmerne.

I så henseende står alene privatrettens remedier til rådighed. Herved vil *domstolenes* bistand normalt kunne påkaldes til *konstatering af forpligtelsens nærmere indhold* på grundlag af foreningsaftalen. Når dette er sket, kan denne konstatering følges op af den efter omstændighederne passende afgørelsestype. Således kan der f.eks. – medmindre handlepligtens natur afskærer noget sådant – afsiges *handlingsdom*. *Anerkendelsesdom* kan også komme på tale. Eventuelt kan der nedlægges *føgedforbud*. Skyldes der et pengebeløb, f.eks. kontingent¹⁶, kan der opnås *dom til betaling* heraf.

Ofte vil foreningsvedtægten indeholde nærmere anvisninger vedrørende konsekvenserne af misligholdelse af medlemspligterne. Sådanne regler kan have karakter alene af en *specifikation af de retsfølger, der ville kunne bringes i anvendelse i henhold til almindelige regler om følgerne af misligholdelse* (eksempelvis eksklusion og/eller krav om erstatning¹⁷ samt krav om tilbagebetaling af økonomiske ydelser fra foreningen eller bortfald af så-

15. I øvrigt kan en sanktion e.o. modificeres under hensyn til graden af skyld eller god tro, jfr. f.eks. U 39/507.

16. Se f.eks. forudsætningen i U 60/255.

17. Afgørelser om erstatning, se f.eks. U 19/525, U 23/66, U 23/548, U 51/52, U 52/1032.

V. Medlemsvilkårene

danne ydelser¹⁸). Jævnligt vil der dog være tale om en skærpelse i forhold hertil, f.eks. med henblik på at sikre den interne disciplin. Undertiden vil sådanne skærpede reaktioner også kunne gennemføres uden udtrykkelig hjemmel herfor i foreningsvedtægten, men alene med støtte i de løse forudsætninger, denne hviler på. Der opereres altså tillige med en række, hvad vi kan kalde *egentlige foreningssanktioner*. Som typiske eksempler herpå kan nævnes anvendelse af *eksklusion som disciplinærmiddel* (altså reaktionsmulighed uden for de tilfælde, hvor foreningsaftalen ville kunne hæves allerede efter almindelige regler på grund af væsentlig misligholdelse) samt *foreningsbøder*¹⁹. Men også andet kunne for så vidt nævnes i denne forbindelse, f.eks. *fortabelse af anciennitetsbetingede særrettigheder, indskud eller andre rettigheder, misbilligelse, samarbejdsnægtelse*²⁰ og eventuelt *suspension*²¹.

Formålet med at etablere særlige foreningssanktioner er ofte at sikre en mulighed for, at gennemtvindingen af foreningspligterne kan foregå i foreningens interne regie uden det skarpe lys, som en offentlig retssag medfører. Således vil de egentlige foreningssanktioner ofte blive udmålt af de almindelige foreningsorganer eller eventuelt af en særlig intern disciplinærret eller voldgiftsret. Den omstændighed, at der eksisterer en intern sanktionsmulighed, indebærer imidlertid næppe uden videre, at medlemmet kan påberåbe sig denne som berettigende i forhold til sig og f.eks. kræve foreningsbøden bragt i anvendelse, når fristen for kontingentindbetalingen overskrides, forinden der skrives til en incassosag. Omvendt behøver han ingenlunde altid at affinde sig med, hvad et internt foreningsorgan måtte bestemme. Domstolene tiltager sig i meget vid udstrækning retten til at censurere foreningsorganernes afgørelser. Dette vil også gælde afgørelser om pålæggelse af specielle sanktioner. Se herom nærmere nedenfor under afsnit VIII.

18. Jfr. f.eks. U 26/589 og U 33/26.

19. Anvendelse af en økonomisk følge som disciplinærmiddel turde normalt kræve udtrykkelig hjemmel i vedtægterne. Hertil U 26/199, U 29/600 og VLT 38/46 samt i øvrigt Illum, p. 55–57. For *mindreårige* kan der e.o. blive tale om at betragte bøden som en ulovlig pønalt stipulation.

20. Sidstnævnte kræver næppe uden videre vedtægtshjemmel. Om denne reaktion i øvrigt U 18/668, U 25/370, U 28/138.

21. Se f.eks. U 39/195 og muligt forudsætningen i U 76/645. Denne følge synes ej heller nødvendigvis at kræve positiv hjemmel.

2. Medlemsrettigheder

I praksis er det især eksklusionsmuligheden og muligheden for at pålægge medlemmet bøde, som har interesse. Hvad førstnævnte angår, kan henvises til udviklingen herom ovenfor i afsnit III.2.B. Om bødespørgsmålet kan i korthed blot nævnes, at retmæssigt pålagte bøder kan forventes inddrevet med domstolenes bistand. Men retten påser i sådan forbindelse bødens formelle og materielle berettigelse²². Eventuelt vil den kunne nedsættes i henhold til aftalelovens almindelige regler²³. Betales en bøde uden forbehold, kan den næppe kræves tilbage. I øvrigt forudsætter domstolenes bistand til gennemførelse af foreningsbøder næppe, at foreningsvirksomheden har særlig retlig interesse. Også bøder pålagt lovligt af mindre betydningsfulde foreninger kan således forventes inddrevet med domstolenes hjælp. Domstolene bør dog givetvis ikke medvirke til håndhævelse af rent selskabelige eller rituelle pligter, men i så fald vil også ofte den fornødne retlige interesse i et søgsmål overhovedet mangle²⁴. Betalingen af en foreningsbøde vil i reglen ikke fritage medlemmet for fremtidig overholdelse af den bødesanktionerede forpligtelse²⁵.

Særligt om
foreningsbøder

2. Medlemsrettigheder*.

Medlemmets rettigheder udledes af *foreningsvedtægten og af de løsere forudsætninger, hvorpå denne hviler*. Heller ikke her lader der sig på alle punkter opstille nogen entydig formel for, hvilke krav der kan komme på tale, men disse skifter fra forening til forening. I øvrigt finder der i visse foreninger en opdeling af medlemskredsen sted. Således accepteres f.eks. undertiden *passive medlemmer* uden fulde rettigheder. Disse særlige medlemsforhold holdes uden for fremstillingen i det følgende.

22. Se hertil U 21/888, U 22/92, U 23/92, U 26/199, U 29/140, U 32/1116, U 40/263, U 46/344, U 52/735 og U 77/729 samt VLT 36/194. Se i øvrigt nedenfor afsnit VIII.2.

23. Nærmere Illum, p. 54 f, Poul Meyer, p. 195 og Juristen 1937/272 samt fra ældre praksis U 29/600, U 30/775, U 36/790, U 40/468.

24. Tilsvarende Poul Meyer, p. 113.

25. Dog U 29/600.

* Hemström I, p. 38 ff, Hemström II, p. 90 ff, Carl Hemström: »Fackföreningarna och de anställda«, Illum, p. 52 ff, Per Jacobsen, p. 57 ff, Poul Meyer, p. 113 ff, Nial, p. 55 ff, 135, Rodhe, p. 170 ff, Folke Schmidt, p. 57 f.

V. Medlemsvilkårene

Enkeltrettigheder
Deltagelse i ledelsesfunktionerne

Medlemskabet indebærer først og fremmest en ret til at øve indflydelse på foreningens ledelse. Kanalerne for denne indflydelse er allerede omtalt foran under afsnit IV. Således kan fremhæves tale- og stemmeretten på generalforsamlingen og retten til at lade sig vælge til foreningens kompetente organer.

Serviceydelse
m.v.

Bortset herfra vil formålet med deltagelsen i foreningsforholdet normalt være at få adgang til de goder, medlemskabet byder på i retning af *serviceydelser* (f.eks. rabatter, foreningsblad, vejledning og støtte i sager, man kommer ud i o.s.v.) samt eventuelt økonomisk *understøttelse* fra foreningen.

Et særligt problem volder her de tilfælde, hvor foreningen forudsættes at *bistå medlemmerne i konkrete sager*, disse måtte blive inviklet i, f.eks. med hjælp ved forhandlinger, advokatbistand o.s.v. Hvor grundlaget for foreningens forpligtelse i så henseende ikke er klarere udfældet i vedtægterne, synes det i almindelighed at være overladt til foreningsmyndighederne at afgøre, hvor langt man vil engagere sig. Beslutningen herom er ofte udpræget skøns-mæssig. Men medmindre den udøves ud fra vilkårlighed, synes den ikke at kunne anfægtes af medlemmet, selv om dette føler sig utilstrækkeligt hjulpet. Skader forvoldt på grund af foreningens rene efterladenhed med at følge en sag op vil dog antagelig e.o. kunne kræves erstattet.

Forenings-
beslutninger
vedrørende med-
lemmets forhold:
a. Klart vedtægts-
mæssige

Det anførte princip må i øvrigt følges overalt, hvor foreningsorganer skal træffe beslutning vedrørende enkeltmedlemmers forhold. Hvor disse beslutninger er *knyttet til objektive og i vedtægten aflæselige betingelser, har medlemmet krav på, at der forholdes i overensstemmelse med vedtægten*. Hvor vedtægten derimod hjemler mulighed for udøvelse af et *skøn, kan medlemmet ikke kræve dette skøn udøvet på en bestemt måde*¹. Dog må han have

b. Skøns-mæssige

1. Se f.eks. U 35/23 (intet krav på, at foreningsmyndighederne greb ind til bilæggelse af stridigheder mellem medlemmerne indbyrdes) og U 45/425 (ingen anledning til at tilsidesætte en fri bestyrelsesbeslutning som åbenbart ubillig). Skøns-mæssige i den her nævnte forstand er de beslutninger ikke, som tager stilling til, hvorvidt bestemte, retsstiftende kendsgerninger er indtrådt ud fra vedtægtens løselige beskrivelse heraf, eller som overlader beslutningen desangående til foreningsorganerne (se f.eks. U 1897/798 om, hvorvidt en afskedigelse kunne anses for utilregnelig, samt tillige U 1896/822, U 1899/706, U 20/456).

2. Medlemsrettigheder

krav på, at der disponeres efter *almene og saglige retningslinier*², herunder på at foreningens dispositioner ikke indebærer en usaglig *forskelsbehandling* i forhold til andre medlemsgrupper. Endelig må foreningen ikke disponere på en måde, som indebærer en *utilbørlig begrænsning i den enkeltes erhvervsfrihed*. Herom henvises i det hele til det nedenfor under 3.C. omtalte.

I øvrigt har medlemmet naturligvis et krav på at blive behandlet loyalt i forhold til udenforstående³.

I forbindelse med foreningsforholdets opløsning og ved udmeldelse kan der endelig opstå et spørgsmål om medlemmets eventuelle ret til andel i foreningsformuen. For almindelige ideelle foreningers vedkommende kan krav i denne retning sædvanligvis ikke rejses uden klarere vedtægtsmæssig hjemmel herfor⁴.

Tilsidesætter foreningen sine skyldigheder over for medlemmet, vil det kunne få virkninger i forskellig retning. En nærliggende konsekvens kan være, at forholdet *drages frem på generalforsamlingen*. Men i øvrigt kan vedtægternes regler om medlemsrettighederne læses som individualkontrakt. Dette indebærer, at det forurettede medlem e.o. kan *påkalde sig domstolenes bistand*⁵ og f.eks. opnå dom til opfyldelse. Retten vil herunder fortolke vedtægten, og er der tale om et objektivt aflæseligt krav, vil man afsige dom i overensstemmelse hermed. Derimod vil medlemmet som allerede berørt ikke uden videre kunne regne med at få gennemtvunget en rettighed, hvis udmøntning hviler på foreningsmyndighedens skøn. Noget sådant forudsætter, at der er tale om et af de krav, som i henhold til lovgivningen eller almindelige retsgrundsætninger udgør et urørligt gode – f.eks. kravet på erhvervsfrihedens bevarelse.

I øvrigt kan de *almindelige misligholdelsesvirkninger* komme på tale. Dette vil efter omstændighederne give medlemmet ret til at

Loyalitetspligt

Andel i foreningsformuen

Misligholdesstiltælde

2. Se f.eks. U 54/294.

3. Se f.eks. U 25/370 og U 58/356.

4. Hertil U 29/443, U 33/424 (med TfR 34/428). Smh. f.eks. U 46/1255. Om udtrædelse af andelselskaber: Se Hørlyck, p. 169 ff. Se i øvrigt tillige afsnit III.2.A.

5. Se f.eks. U 58/373.

V. Medlemsvilkårene

kræve erstatning, når foreningen ved ansvarspådragende adfærd forvolder ham tab, eller til at »hæve« kontrakten – med andre ord udmelde sig uden iagttagelse af de forpligtelser, der normalt gælder i en sådan sammenhæng. Retten til udtræden i utide vil især være praktisk i de tilfælde, hvor det ikke med rimelighed bør fordres, at medlemmet fortsætter, fordi foreningen har disponeret på en måde, der gør medlemskabet mere byrdefuldt⁶.

3. Foreningsdispositioner kontra enkeltmedlemmets ret – vilkårsændringer og materiel minoritetsbeskyttelse*.

Alment

Som det vil fremgå af det foregående, er enkeltmedlemmet i meget vid udstrækning forpligtet til at underkaste sig de beslutninger, der træffes i foreningens kompetente organer. Dette gælder såvel når det drejer sig om vedtagelser rettet på hans konkrete sag som i relation til generelle vedtagelser rettet på hele medlemsskaren, herunder eventuelt i form af vedtægtsændringer. Uanset om vedtægten måtte indeholde et forbud imod enhver forandring, lader dette forbud sig dog ikke opretholde på tværs af en senere foreningsbeslutning¹.

Som det imidlertid også vil fremgå, er foreningens beslutningskompetence ikke ubegrænset. Der påhviler foreningsorganerne visse bånd i såvel formel som materiel henseende. Således kan nogle vedtagelser overhovedet kun gennemføres under overholdelse af særlige procedurer og eventuelt med kvalificeret majoritet. Og i det hele skal beslutningen være kommet i stand på en formelt

6. U 38/347, U 48/825. U 48/1160 og U 58/795. Se i øvrigt afsnit III.2.A.

* Andenæs, p. 189 ff, Dyrbye, p. 76 ff (og U 72B/38 ff), Gomard, p. 324 ff, Hemström I, p. 39, Hørlyck, p. 237 ff, Illum, p. 45 ff, F. Vinding Kruse: »Aktieselskaber og Andelsforeninger«, p. 114 ff, Poul Meyer, p. 118 ff, Nial, p. 55 ff, 135, 138 ff, Olsson, p. 135 ff, »Organisationerna i det moderna samhället: Relationen majoritet – minoritet«, Sindballe, p. 92 ff, Stjernquist, p. 49 ff.

1. Juridisk Arkiv, bd. 19, 167: »Den samme Myndighed som hin Pluralitet har til at bestemme noget, har denne senere til deri at gøre Forandring. Det er og klart, at hvis Pluraliteten af et Selskabs forsamlede Lemmer var beføjet til at clausulere en enkelt Lov som uforanderlig, maatte den og være beføjet til i det hele at forbyde enhver Forandring i Selskabets Love og saaledes aldeles betage enhver tilkommende Pluralitet den lovgivende Magt, hvortil den dog har lige saa stor Adkomst som hin, hvilket vel ikke kan nægtes at være en Urimelighed«. Sml. f.eks. U 21/750.

3. Materiel minoritetsbeskyttelse

korrekt måde. Ydermere er beslutningskompetencen på forskellig vis begrænset i materiel henseende – foreningen kan ikke beslutte hvad som helst.

Disse forhold er tidligere blevet berørt i afsnit II.2. om ændringer i foreningsforholdet, i afsnit III.2.B. om eksklusion og i afsnit IV.2.C. og 3.A.c. om foreningsorganernes kompetence. Vi vil på nærværende sted søge at skære en lidt bredere profil i problemstillingen specielt med sigte på at få klarlagt, hvor langt foreningsmyndighedernes ret til at forandre vilkårene for den enkelte og til at disponere bindende på tværs af hans ønsker materielt set går. Herved vil dog det problem, som kan ligge i at fastslå grænsen for, hvad der lader sig udvirke gennem vedtægtsændring, blive holdt *udenfor*. Denne problemstilling er behandlet for sig i afsnit II og bør af de dér nævnte grunde holdes adskilt fra spørgsmålet om foreningsmyndighedernes løbende dispositionsbeføjelse på baggrund af den eksisterende vedtægt².

Ved fastlæggelsen af indholdet af den materielle minoritetsbeskyttelse over for almindelige foreningsbeslutninger vil det være naturligt at tage udgangspunkt i en overvejelse over, *hvilke retsgrunde der tilsiger antagelsen af retspositioner, der ikke lader sig antaste* gennem sådanne beslutninger. Der kommer herved flere forskellige ting ind i billedet.

Foreningsorganernes adgang til at træffe beslutning i henhold til den bemyndigelse, foreningsaftalen indeholder, begrænses således på 3 leder. *For det første* begrænses den af foreningsaftalen selv, vedtægten (nedenfor A). Denne kan man kun sætte sig ud over gennem overholdelse af de særlige regler, der gælder for vedtægtsændringer – og måske ikke engang da, jfr. herved ovenfor afsnit II.2. *For det andet* begrænses den til de forhold, der er omfattet af den dispositionsbeføjelse, foreningsaftalen hjemler foreningsmyndighederne. Retskrav, som medlemmet måtte have på foreningen

**Minoritets-
beskyttelsens
retlige grundlag**

2. I forbindelse med generelle vedtægtsændringer virker selve foreningsvedtægten jo nemlig ikke som værn imod forandring på samme måde, som når det drejer sig om at fastslå foreningsmyndighedernes handlefrihed ud fra den bestående vedtægt. Derimod kan visse af de retssikkerhedsgrunde m.v., som omtales nedenfor under B. og C., gøres gældende i begge tilfælde. Men virkningen af disse er ofte vanskeligt adskillelig fra virkningerne af den bestående vedtægts forskrifter.

V. Medlemsvilkårene

uafhængigt heraf, lader sig ikke anfægte gennem beslutninger truffet på basis af foreningsaftalen (nedenfor B). Men ofte vil grænsen for, hvad der er et uafhængigt krav, være flydende. *Endelig* vil visse almindelige retshensyn begrænse foreningsorganernes udfoldelsesmuligheder (nedenfor C).

I praksis kan det meget vel forekomme, at flere af de nævnte elementer trækker i samme retning. Og det er ofte svært at se, hvilken betydning foreningsvedtægten har haft efter sit klare indhold eller efter det indhold, der indlægges i den ud fra fortolkning eller ved udfyldning.

Går foreningen for vidt, vil medlemmerne kunne *modsatte sig* foreningsbeslutningen eller e.o. *forlange sig frigjort*. Forudsætningen er dog, at der *reageres* passende hurtigt, og at den pågældende ikke gennem sine dispositioner kan siges at have accepteret ordningen, jfr. herved det ovenfor afsnittene II.2. og IV. anførte³.

A. Foreningsvedtægten som værn.

Grundlaget for foreningsorganernes adgang til at disponere med bindende virkning for medlemmerne er foreningsvedtægten. Enhver vedtægt vil åbne foreningsmyndighederne et vist råderum. På den anden side er dette råderum ikke ubegrænset.

For det første kræves som nævnt visse *procedurer* iagttaget, for at dispositionen vil virke forpligtende for medlemmet, ligesom beslutningen skal træffes af det efter vedtægten kompetente organ – hvilket vi i nærværende sammenhæng ikke vil beskæftige os med. Herom henvises til det allerede i afsnit IV nævnte med tilføjelse af, at medlemmet naturligvis kun skal respektere sådanne beslutninger, som er kommet lovligt i stand og er truffet af rette myndighed.

Men for det andet rækker den handlebeføjelse, foreningsorganerne har fået overladt, *materielt set ikke til hvad som helst, men kun til det, som vedtægten tillader*. Denne grænse kan fremgå af klare vedtægtsbestemmelser. Hvis kontingentet f.eks. er bestemt i vedtægten, kan foreningsmyndighederne ikke uden ændring af denne forhøje kontingentsatsen. Det er imidlertid langt fra altid,

3. Se også U 25/870.

3. Materiel minoritetsbeskyttelse

vedtægten indeholder en positiv stillingtagen af denne art. Dette betyder dog ikke, at foreningsmyndighederne så i relation til vedtægten er fuldstændig frit stillet. De vil stadig være bundet af dens forudsætninger. F.eks. begrænser formålsbestemmelsen på afgørende måde deres handlefrihed. Men når der ikke findes nogen klar regel i vedtægten at gå ud fra, er det langt mere usikkert, hvilken beskyttelse medlemmet har mod forandringer i det tilvante. Eventuelt kan der dog have udviklet sig en praksis. I så fald vil medlemmet (eller foreningen) e.o. kunne henholde sig til denne *udfyldende foreningspraksis*⁴. Endvidere kan der e.o. *analogiseres* fra passende vedtægtsbestemmelser⁵.

Spørgsmålet om, hvad foreningsvedtægten åbner mulighed for, vil især kunne blive aktuelt, når foreningen ønsker at tage nye opgaver op ud over dem, man hidtil har beskæftiget sig med.

Ofte bevirker ændrede konjunkturer eller ny teknik, at den hidtidige virkeform og det hidtidige aktivitetsområde må tages op til overvejelse. Foreningen vil i de fleste tilfælde have mulighed for at *tilpasse sig en sådan udvikling* og dermed de krav, tiden og ændrede ydre forhold stiller – også selv om enkelte medlemmer måtte protestere. Men dens handlemuligheder er ikke ubegrænsede. Man må se på, hvad en *fortolkning af formålsbestemmelsen til-siger*⁶. Generelt set vil det således være afgørende, om det, der tages op, *falder inden for foreningens naturlige virksomhed*. Når ændrede forhold påberåbes som grundlag for nye initiativer, må i denne forbindelse også ses på, hvorvidt disse ændringer var *forudselige* ved formålsbestemmelsens formulering⁷. Var de det, uden at denne forudelse har afspejlet sig i vedtægten, er der anledning til at være restriktiv med at tillade, at de opgaver tages op, som man ikke vedtægtsmæssigt har åbnet plads for. I det hele spiller givetvis også *graden af medlemmets interesse i medlemskab* en rolle. Er denne stor, vil der således være anledning til større forsigtighed med at anerkende forpligtelser, der ligger uden for det

Adgangen til at tage nye opgaver op

4. Se f.eks. U 32/1070, U 34/555, U 47/645. Sml. U 35/1107.

5. U 23/202.

6. Jfr. herved tillige Gomard, p. 129 ff.

7. U 80/306.

V. Medlemsvilkårene

formål, som betinger interessen, jfr. også det foran under 1. omtalte. Det samme gælder, hvor medlemskabet er tvungent^{8, 9, 10}.

Det som gør, at der i sådanne tilfælde overhovedet opstår strid, er ofte, at der i kølvandet på aktivitetsændringen følger udvidede økonomiske forpligtelser. De økonomiske konsekvenser vil derfor ofte være i centrum for overvejelserne.

Udvidelse af den økonomiske risiko

I så henseende er det antaget, at hvor foreningsdispositionen påfører medlemmer en væsentlig større økonomisk risiko, vil medlemmerne e.o. ikke være forpligtet til at affinde sig hermed¹¹. Dette vil dog i reglen kun blive aktuelt i økonomiske foreninger¹². Derimod må naturligvis i mangel af vedtægtsbestemmelse i modsat retning den almindelige forøgelse af det økonomiske bidrag til foreningen kunne finde sted, som er nødvendig for at opretholde de sædvanlige foreningsaktiviteter. Det samme gælder løbende såvel som ekstraordinære bidrag til *aktivitetsudvidelser, som har en naturlig sammenhæng med opfyldelsen af foreningens formål*^{13, 14}. Når det skal afgøres, hvorvidt en sådan sammenhæng er til stede, ses i tvivlstilfælde på, *hvad der i praksis er anset at falde under foreningsformålet og på størrelsen af det beløb, der er tale*

Forøgelse af det økonomiske bidrag, afholdelse af særlige udgifter

8. U 80/306.

9. Tilfælde, hvor den pågældende disposition antages at falde uden for foreningens formål: U 1913/207, U 62/378. Tilfælde, hvor dispositionen ansås at falde inden for formålet: U 40/385, U 47/645, U 50/713, U 52/47 (med TfR 52/339), U 62/621, U 73/487, U 80/1075.

10. I enkelte tilfælde har spørgsmålet om driftsindskrænkninger været fremme. F.eks. er det antaget, at aktiviteterne ikke uden videre må begrænses i politisk demonstrationsøjemed, U 34/572.

11. Afgørelser, U 25/561, U 38/347, U 39/982, U 48/826 (med TfR 49/191), U 57/948, U 58/795 (med TfR 59/229), U 62/378, U 71/53, VLT 32/246 og VLT 56/119.

12. Se dog f.eks. U 40/112.

13. U 06/618, U 24/725, U 37/972, U 40/112, U 40/385, U 47/645, U 64/862 og U 73/487. Sml. NRt 67/1373 og U 34/555.

14. Derimod er medlemmerne ikke bundne af beslutninger om at forøge bidraget eller yde ekstrakontingent i anledning af afholdelse af udgifter uden for foreningsformålet. Se f.eks. U 35/969, der tillader et foreningsmedlem at nægte at yde kontingenttillæg som bidrag til afholdelse af en jubilæumsfest. (Sml. U 43/1202).

3. Materiel minoritetsbeskyttelse

om^{15, 16}. Et foreningsmedlem må i øvrigt givetvis altid kunne modsætte sig afholdelse af udgifter til formål, der kolliderer med lovgivningen, og ofte også sådanne, som strider mod 3. mands ret.

Diskussionen om tilladeligheden i en forøgelse af de økonomiske bidrag har især ofte været oppe i relation til *ejerforeninger* af forskellig slags. Her må medlemmerne i reglen være indstillede på at bidrage til fælles vedligeholdelse¹⁷. Men også kontingentforøgelse i anledning af afholdelse af nye udgifter, som falder inden for foreningens formål, er e.o. blevet anerkendt som forpligtende¹⁸. Afgørende er dog nok også, om medlemskabet er tvunget – hvilket undertiden har medført en mere restriktiv holdning¹⁹. Samme kriterier er anvendt, når det har drejet sig om medlemmernes muligheder for at modsætte sig beslutninger om afholdelse af sådanne udgifter inden for ejerforeningens formue²⁰.

Også udvidelse af forpligtelser, der ikke i første række er økonomiske, kan komme på tale. Er foreningens formål at sikre medlemmerne indbyrdes ud fra konkurrencemæssige grunde, vil der nok i vid udstrækning kunne vedtages pligter for medlemmerne, som sigter på opnåelsen af dette formål²¹. Og ligger det inden for foreningens formål at afslutte kollektive arbejdsoverenskomster, må enkeltmedlemmer også affinde sig med de forpligtelser, indgåelsen af sådanne aftaler påfører dem²².

Om minoritetsgrupper kan modsætte sig foreningens tilslutning til overordnede organisationer afhænger rimeligvis bl.a. af, om man derved bliver tvunget til at underkaste sig aktiviteter uden for foreningens oprindelige formål, størrelsen af de dermed forbundne

Skærpelse af solidaritetsforpligtelsen

Indgåelse af kollektive arbejdsoverenskomster

Tilslutning til overordnede organisationer o.l.

15. U 27/658, U 34/781, U 38/204, U 40/112, U 40/385, U 43/628, U 62/621.

16. Efter tilsvarende kriterier vurderes det i øvrigt, hvorvidt beslutninger om afholdelse af særlige udgifter, ydelser af gaver, eftergivelse af gæld o.l. kan anfægtes. Hertil U 24/371, U 36/138, U 37/972, U 43/1048, U 43/1202, U 48/1160, U 51/936, U 58/614.

17. U 35/673, U 66/364. Sml. U 40/549. I øvrigt U 60/255.

18. Se f.eks. U 47/177, U 62/621, U 80/552, U 80/1075. Tilfælde, hvor aktiviteten blev vurderet som faldende uden for formålet: U 45/485.

19. U 80/306.

20. U 37/433.

21. Se f.eks. U 21/892 og U 58/1050. Der er dog grænser for, hvilke samhandelsbegrænsninger der kan pålægges medlemmerne uden klarere hjemmel. Se f.eks. U 58/998. Sml. nedenfor under C.

22. U 28/315.

V. Medlemsvilkårene

økonomiske forpligtelser m.v. alt efter de allerede foran udviklede retningslinier²³.

B. De af foreningsaftalen uafhængige retskrav.

Som omtalt ovenfor under afsnit II.2. (om ændringer i foreningsforholdet) vil enkeltmedlemmerne ofte omkring foreningsforholdet oparbejde uopløselige individualkrav. Det blev påvist, hvorledes der kan forekomme krav af denne art, som efter deres natur er resistente over for vedtægtsændringer. Sådanne krav vil naturligvis end mindre kunne rokkes af almindelige foreningsbeslutninger, som ikke opfylder kravene til beslutninger om vedtægtsændringer. For så vidt kan henvises til det allerede i nævnte afsnit udviklede²⁴.

Antagelsen af denne urørlighed beror på den omstændighed, at medlemskravet principielt anses for uafhængigt af foreningsaftalen – eller i hvert fald som liggende uden for hvad medlemmet gennem denne har givet foreningen rådighed over. Ofte er det vanskeligt at afgøre, hvorvidt dette er tilfældet, og der foreligger ikke ret mange afgørelser, der vurderer problemet i den på nærværende sted i fremstillingen behandlede sammenhæng. De, der findes, synes imidlertid ikke at tilføre diskussionen noget nyt.

I almindelighed synes formodningen således også her at være imod anerkendelsen af individualkravets urørlighed, når dette dog beror på pågældendes stilling som medlem²⁵. Foreningsbeslutninger angående relationerne til enkeltmedlemmer vil således heller ikke uden videre skabe en kontraktmæssig ret for disse uafhængigt af fremtidige foreningsbeslutninger²⁶. Det er dog forekommet, at det økonomiske mellemværende mellem andelsforeninger og deres medlemmer e.o. er blevet anset for urokkeligt²⁷. Ligeledes er det e.o. antaget, at der kan opnås urørlige krav i kraft af foreningsbeslutninger over for et tidligere medlem efter det

23. Hertil U 34/781, U 56/520.

24. Jfr. i øvrigt den finske foreningslovs § 15.

25. Om en individuel medlemsbetingelse se ØLT 34/138.

26. Se f.eks. U 1895/926, U 47/160 og U 62/16. Sml. U 34/814, U 53/153 om foreningens faktiske accept.

27. Se således U 63/56 (med TfR 63/61) (afsætningspriser).

3. Materiel minoritetsbeskyttelse

tidspunkt, hvor dette har forladt foreningen²⁸. Endelig har domstolene nægtet at anerkende ændringer i forsikringsvilkårene hos forsikringsforeninger, så længe medlemmet endnu ikke har kunnet udtræde af foreningen²⁹.

C. Almene retshensyn.

Endelig spiller visse almene retshensyn ind. Også disse gør sig som tidligere omtalt i væsentlig grad tillige gældende ved udøvelsen af den beslutningsret, der har karakter af vedtægtsændringer.

Især fremhæves ofte, at medlemmerne har krav på at blive behandlet lige. Selv uden positiv regel herom antages det således jævnt hen som *almindelig forudsætning* for foreningsaftalen, at medlemmerne skal behandles ens – eller at forskelsbehandling i hvert fald skal have en saglig grund³⁰.

Sætningen om, at medlemmerne skal behandles lige, giver i sig selv ikke megen vejledning med hensyn til, hvad ligebehandling egentlig vil sige. Dette har undertiden været fremme som et problem i forbindelse med stridigheder om udgiftsfordelingen – f.eks. i grundejerforeninger. Skal der her lægges vægt på hoveder, ejendomsskyld, areal, ejendommens udnyttelse eller hvad?³¹. Spørgsmålet er også fra tid til anden dukket op i forbindelse med fastsættelse af fagforeningskontingenter^{32, 33}.

Rent praktisk opstår uenigheden ofte først, når det kommer på tale at forrykke de én gang etablerede positioner. Den, der i en sådan sammenhæng får forringet sine hidtidige forhold, vil her gøre gældende, at det skete indebærer en uberettiget diskriminering.

28. U 1894/766.

29. U 28/1054.

30. At der henstår et krav på ligebehandling fremgår direkte eller forudsætningsvis af flere afgørelser, se f.eks.: U 12/427, U 31/156, U 37/647, U 44/728, U 47/160, U 61/867. I øvrigt U 30/52. Se i øvrigt den finske foreningslovs § 15.

31. Se hertil U 39/1178, U 61/286 og U 61/291.

32. Jfr. U 55/614 (relateret til indtægt). Sml. U 56/48 (relateret til medlemskab af A-kasse). Sml. U 34/555.

33. Også i andre økonomiske foreninger kan det undertiden være et problem at finde frem til, hvad grundlaget for den lige behandling skal være. Dette kan komme op i forbindelse med udgiftsforhøjelser og gældstilsvar. E.o. har man her lagt det oprindeligt aftalte forholdstal til grund, U 21/590, eller overskudet, U 35/1107. Sml. U 43/970. I øvrigt U 23/202.

Kravet på ligebehandling – saglighedskriteriet

Hvad er ligebehandling?

V. Medlemsvilkårene

Ved vurderingen af sådanne forandrings tilladelighed glider man imidlertid tydeligvis over i den overalt i foreningsretten gældende regel, nemlig at dispositionen skal have saglig grund. Udgangspunktet er generelt set, at *en oprindelig stilling mellem medlemmerne ikke lovligt kan forrykkes, medmindre der foreligger saglig grund herfor*³⁴. Og selv om der måtte foreligge tilstrækkelig saglig grund for en forrykkelse, er det muligt, at dispositionen ikke kan gennemføres over for medlemmerne, førend disse har *haft lejlighed til at komme ud*.

Sagligheds-
kravets indhold

Således er altså en ændring i status quo ikke ganske udelukket. Men saglighedskravets nærmere indhold kan være genstand for tvivl. Groft set lægger praksis her vægt på, at dispositionen er *rimeligt begrundet i hensynet til medlemskredsen som helhed* eller har *sammenhæng med opfyldelsen af foreningens formål*³⁵. Undertiden har man dog accepteret en fortrinsberettigelse for visse medlemsgrupper, når der har foreligget særlig grund hertil³⁶. Om disse kriterier er tilstrækkelige, er en anden sag. Uden for de tilfælde, hvor forandringen vil illegitimeres allerede ud fra magtfordrejningssynspunkter, synes man vel ikke at burde se helt bort fra, at også *tyngden i de særregler*, der er tale om at pålægge enkeltmedlemmer eller enkelte medlemsgrupper, bør spille en rolle – ikke mindst i tilfælde, hvor interessen i medlemskabet er betydelig³⁷.

Det saglighedskrav, der er aksel for ligebehandlingsprincippet, går igen som almen foreningsretlig grundsætning. Således synes det forudsat, at foreningens dispositionsbeføjelse generelt skal udøves efter *almene retningslinier og saglige kriterier*. I denne skikkelse anvendes saglighedskriteriet som samlebegreb for en række forskellige og ikke nødvendigvis sammenlignelige betragtninger, der vanskeligt kan konkretiseres i detaljer. Givet er det

34. Den omstændighed i sig selv, at en oprindelig stilling mellem foreningsdeltagerne forandres, kan altså ikke begrunde en indsigelse, se f.eks. U 43/970.

35. Hertil U 06/618, U 14/185, U 21/750, U 34/1097, U 39/980, U 47/160, U 52/170, U 53/153, U 61/1045, U 62/16 og ØLT 37/124. Sml. U 02A/520 (U 04B/41).

36. Se således U 47/283 (med TfR 48/323), der giver den ældre faste stab en bedre stilling. Sml. U 45/1112 og U 77/702 samt ØLT 30/236.

37. Se dog Dyrbye: U 72B/39.

3. Materiel minoritetsbeskyttelse

imidlertid nok, at det f.eks. dækker over en antagelse af, at bestemmelsesretten ikke må udøves ud fra *vilkårlighed*. Endvidere synes det med rimelighed at kunne dække en sætning om, at beslutninger ikke må gennemføres i *andre interesser end dem, der ligger inden for det generelle foreningsformåls varetagelse*. Dispositioner, der f.eks. tilsigter forskaffelse af særfordele til en del af medlemskredsen, må således være illegitime³⁸. Tilsvarende må dispositioner, der indebærer et *misbrug af et medlems væsentlige interesse i medlemskabet*, e.o. kunne tilsidesættes³⁹. Saglighedskravet må i øvrigt rimeligvis skærpes i de tilfælde, hvor flertallet træffer dispositioner, som kun får praktiske konsekvenser for mindretallet.

En anden begrænsning i foreningsmyndighedernes muligheder for at påvirke medlemmernes stilling ligger i det flere gange berørte hensyn til erhvervsfrihedens bevarelse. Dette gør sig ikke mindst gældende i tilfælde, hvor medlemskabet reelt er en nødvendighed⁴⁰. Dette hensyn tilsiger, at *foreningen ikke uden vægtige grunde bør kunne pålægge medlemmerne restriktioner i den frie erhvervsudøvelse*⁴¹.

Endvidere *bør forandringer ikke kunne gennemtvinges med tilbagevirkende kraft*. Denne antagelse, som synes at spille ind i et par afgørelser⁴², må antagelig tages som udslag af anerkendelse af et almindeligt retssikkerhedsprincip på foreningsrettens område: Tanken om, at den, der er underkastet en forpligtelse, har krav på at kende denne, således at han kan indrette sig herefter. Opstilles imidlertid et sådant princip, synes det at måtte kunne få videregående konsekvenser. Således synes der i det hele at burde opstilles en sætning om, at *forudsætningen for, at en medlemsforpligtelse kan gøres gældende, er, at den pågældende havde eller burde have kendskab til samme*⁴³.

38. Se f.eks. fra selskabsretten U 31/274, jfr. også princippet i aktieselskabslovens §§ 63 og 80. Sml. U 80/552.

39. Jfr. princippet i U 48/830.

40. U 61/528. Sml. U 51/606 og U 54/905.

41. Hertil U 38/253, U 48/1294, U 51/606, U 54/905, U 61/528. Se i øvrigt også ovenfor under 1. Ikke enhver begrænsning i erhvervsfriheden vil dog kunne anfægtes, jfr. f.eks. forudsætningen i U 46/1251 og U 47/317.

42. Se f.eks. U 19/23, U 35/1107. Sml. også U 44/407 om vedtægtsændringer.

43. Se f.eks. U 11/139.

Hensynet til den frie erhvervsudøvelse

Tilbagevirkende kraft m.v.

V. Medlemsvilkårene

I almindelighed kan det derimod næppe kræves, at ændringen først får virkning fra det tidspunkt, hvor medlemmet har haft mulighed for at komme ud af foreningen. Noget sådant ville kollidere med princippet om kollektivitetens bestemmelsesret på den enkeltes vegne i almindeligt forekommende foreningsspørgsmål⁴⁴.

»Lov og ærbarhed« m.v.

Endelig må givetvis gælde en grænse for, hvor langt foreningsmyndighederne kan *blande sig i medlemmernes private forhold eller forhold, som med rimelighed bør undrages andres bestemmelsesret*⁴⁵. Og i det hele gælder også i foreningsforhold det almindelige forbehold for »lov og ærbarhed« samt *formuerettens generalklausul* som udtrykt i aftalelovens § 36. I henhold hertil må det, medlemmet afkræves, ikke være åbenlyst urimeligt eller stridende mod almindelig hæderlighed⁴⁶. Heraf følger også, at foreningen næppe vil kunne pålægge medlemmet *forpligtelser, som kolliderer med forpligtelser, foreningen allerede har over for 3.mand*⁴⁷.

Efter omstændighederne spiller graden af interesse i medlemskabet nok en rolle ved den her forudsete rimelighedsbedømmelse.

44. Cfr. om afgørende forandringer med karakter af vedtægtsændringer eller indgreb i kontraktmæssigt sikrede rettigheder, f.eks. U 28/1054 og U 1881/1134.

45. U 46/1251 og muligt U 12A/855 og U 15/994. Sml. f.eks. U 67/46 med U 67B/87.

46. Hertil evt. U 39/480 samt U 40/549.

47. Nærmere Illum, p. 49 ff, og U 40B/46 samt den finske foreningslovs § 15. Afgørelser: U 55/614, U 60/192 og U 77/531. Sml. U 21/883, U 28/636, U 29/1127, U 30/48, U 39/899.

Afsnit VI: Forholdet udadtil

- 1. Når foreningsforholdet har den fornødne fasthed, er det kun foreningen som sådan og ikke de enkelte medlemmer, der forpligtes og berettiges i henhold til aftaler indgået med denne.*
- 2. Er tegningsberettigelsen tilført foreningsregisteret, indebærer dette en bindende underretning til 3.mand om, hvem der forpligter foreningen udadtil. Bortset herfra gælder almindelige regler om stillingsfuldmagt og tolerancefuldmagt. Hvor disse ikke tilsiger nogen fuldmagt, vil vedtægtens forskrifter være afgørende, og det samme gælder, hvor vedtægtens regler i så henseende er kendt eller burde være kendt af medkontrahenten. Endvidere vil denne til enhver tid kunne henholde sig til, hvad han rent faktisk har fundet i vedtægten.*
- 3. Foreningsledelsen optræder på foreningens vegne i retssager. Værnetinget er som udgangspunkt stedet for hovedvirksomheden.*
- 4. Foreningen nyder beskyttelse efter straffelovens almindelige regler om freds- og æreskrænkelser. Navn og kendetegn kan beskyttes ved optagelse i foreningsregisteret.*
- 5. A. Lovgivningen opstiller visse restriktioner for offentlige begivenheder af forskellig art. I sådanne tilfælde opstår et spørgsmål om, hvorvidt foreningsbegivenhederne har offentlig karakter.
B. Som almindelig regel er ideelle foreninger ikke skattepligtige.
C. Foreningen har pligt til at tegne arbejdsskadesforsikring for arbejde, der ikke udføres som en normal foreningsfunktion.*

Såfremt der foreligger et foreningsforhold af den fornødne fasthed, udgør foreningen et selvstændigt retssubjekt. Hvor vi i det foregående fortrinsvis har koncentreret os om dette retssubjekts indre liv, vil vi nu fokusere på dets forhold til omverdenen. Hvilken betydning har det, at der opstår denne selvstændige juridiske person, og hvem tegner samme udadtil? Hvorledes håndtere dette fæno-

VI. Forholdet udadtil

men i processuel sammenhæng? Hvilke offentligretlige reguleringer er af speciel interesse for den nye enhed, og hvorledes beskyttes dens integritet af retsordenen?

1. Hæftelsen for aftaler med foreningen – dennes retsevne*.

Hovedreglen:
Foreningen
hæfter

Når flere har besluttet at samvirke under form af ideel forening, forpligtes enkeltdelegerne ikke uden videre over for 3.mand, når de handler til varetægelse af foreningsformålet. De erstatnings-spørgsmål, som kan komme op i denne forbindelse, vil blive taget op nedenfor i afsnit VII. Her skal blot fastslås, at *for de aftaler, foreningen indgår, hæfter normalt kun denne*¹. Hvor 3.mand er klar over, at han har at gøre med den selvstændige retlige enhed, foreningen, kan han ikke uden videre regne med at kunne gå til dennes enkelte medlemmer. Omvendt er det *kun foreningen som sådan, ikke dennes enkelte medlemmer, der erhverver ret* gennem aftaler af denne art².

Princippet om, at det er foreningen, der berettiges og forpligtes, gælder dog kun under visse forudsætninger.

Betingelse 1

For det første kan foreningsdelegerne *ikke gennem indskydelse af den retlige konstruktion, der ligger i foreningsforholdet, krybe i ly for konsekvenserne af handlinger, der klart er uden sammen-*

Betingelse 2

hæng med dette. Dernæst ligger det i sagens natur, at fornemmel-sen af, at der entres med et selvstændigt retssubjekt, kun kan være til stede, når dette har den *fornødne fasthed* til, at man kan tale om en enhed med en identitet adskilt fra de enkelte medlem-mers. Således kræves formentlig i hvert fald et sæt vedtægter og en

* Ernst Andersen: »Personret«, p. 77 ff, Hemström I, p. 43 f, Hemström II, p. 105 f, (svensk) Juridisk Tidsskrift 1916/131 ff (Under vilka förutsättningar äger enligt gällande rätt en s.k. ideell förening rättskapacitet?), Poul Meyer, p. 140 ff, Nial, p. 46 ff, 52 ff, 199 ff, Rapport från Symposium för ideella för-eningar 15/5 1975, p. 56 ff, Folke Schmidt, p. 54 f, Eivind Smith, p. 637 f.

1. Se dog f.eks. om ejerlejlighedsforeninger, Peter Blok, p. 289 ff.

2. Den ideelle forening har altså selvstændig retsevne uden særlig registrering, offentlig godkendelse el. lign. (jfr. også det i afsnit I anførte). Problemer vil kunne opstå, hvor foreningen tillige skal optræde udadtil i retsordener, der kræver sådan registrering m.v. for at anerkende retsevnen. Se hertil U 61B/371 f. Ofte vil man her rent praktisk kunne klare sig ved at registrere foreningen i foreningsregisteret, jfr. nedenfor under 4.

Om *procehsabiliteten*, se i øvrigt nedenfor under 3.

1. Hæftelsen for aftaler

bestyrelse, hvem en dispositionsbeføjelse er overladt. Er denne betingelse ikke opfyldt, må den, der disponerer, regne med selv at hæfte for sine handlinger. Det samme gælder, når den der vil forpligte foreningen, gør dette under sådanne omstændigheder, at det ikke ligger klart, at det er den kollektive enhed, der tegnes³.

Betingelse 3

Grundlaget for denne ordning, hvorefter medlemmer af ideelle foreninger ikke hæfter for foreningsgælden, kan i mangel af særlig foreningslovgivning herom ofte søges i vedtægterne, men udledes ellers af friere overvejelser. Jævnligt vil *vedtægterne* udtrykkeligt nævne, at medlemmerne ikke hæfter. Men selv uden sådan klausul må medlemmernes manglende hæftelse anses at følge af *sædvanemæssig opfattelse* af, hvad etableringen af en ideel forening indebærer. Selv om vedtægten intet indeholder desangående, kan ordningen derfor også gøres gældende over for 3.mand, når blot han måtte vide, at det var en almindelig ideel forening, han enterede med⁴.

Grundlaget for ordningen

I det anførte ligger imidlertid også, at hovedreglen ikke behøver at være undtagelsesfri. Således kan medlemmerne ved *almindelig kaution* eller *særlig klausul* i foreningsvedtægten have påtaget sig en videregående hæftelse⁵. Sådant kan være aktuelt, hvor der skal sikres et bredere økonomisk grundlag for forskaffelsen af faciliteter uden for rammerne af, hvad foreningsformuen kan bære, f.eks. køb af en fast ejendom. Ligeledes kan det følge af foreningsforholdets karakter, at foreningen tegner medlemmerne personligt i videre udstrækning. Dette gælder således inden for *arbejdsretten*, hvor de faglige organisationer på begge sider af arbejdsmarkedet i vid udstrækning forpligter enkeltmedlemmerne direkte.

Undtagelser

Særlige problemer kan opstå med hensyn til aftaler om udøvelsen af indflydelsen på organisationen (f.eks. med hensyn til stemmeafgivelse, organisationens opbygning eller lignende). Herom nærmere Nial, p. 187 ff.

3. Se f.eks. U 10/47, U 20/310, U 24/497, U 29/14, U 68/247 og J 39/277.

4. Se f.eks. den finske foreningslovs § 10.

5. Se f.eks. U 52/389.

VI. Forholdet udadtil

2. Tegningsfuldmagten*.

Konstateringen af, at organisationen som sådan kan pådrage sig forpligtelser (og erhverve rettigheder), må nødvendigvis ledsages af en konstatering af, hvem der kan optræde på foreningens vegne over for omverdenen. I afsnit IV behandlede den interne side af denne problemstilling, spørgsmålet om opgavefordelingen imellem de forskellige foreningsorganer indbyrdes samt disses indbyrdes under- og overordningsforhold og deraf følgende pligter til at efterkomme pålæg ovenfra. Afsnit IV udstikker altså den *bemyndigelse*, hvert af disse organer har. På nærværende sted vil vi beskæftige os med *fuldmagten* over for udenforstående¹. Herved tænkes på spørgsmålet om, 1) *hvem* der er legitimeret til – eventuelt også uden for bemyndigelsen – at indgå retshandeler med 3.mand, således at foreningen umiddelbart berettiges og forpligtes heraf, og 2) *hvor langt* de pågældendes legitimation rækker under hensyn til de interne bånd, de er underkastet i kraft af vedtægten – særligt formålsbestemmelsen – og eventuelle særlige instrukser fra overordnede foreningsorganer^{2, 3, 4}.

* Andenæs, p. 335 ff, Gomard, p. 292 ff, Hagbergh og Nisell, p. 85 ff, Hemström I, p. 43 f, Hemström II, p. 58 ff, Hørlyck, p. 267 ff, Poul Meyer, p. 142 ff, Nial, p. 112 ff, Olsson, p. 111 ff, Rapport från Symposium för ideella föreningar 15/5 1975, p. 35 f, 38 ff, Rodhe, p. 134 ff, Erik Rydström: »Stiftelser och ideella föreningar som verksamhetsform«, p. 33 ff, Sindballe, p. 142 ff.

1. De opstillede principper vil også have betydning i forholdet til medlemmer, når det drejer sig om retshandeler uden forbindelse med medlemskabet. Det er dog indlysende, at det bestående medlemsforhold kan have betydning for vurderingen af, hvorvidt der kan antages at foreligge god tro med hensyn til eventuelle begrænsninger i ledelsens bemyndigelse. Se hertil Sindballe, p. 145, og U 1894/766.
2. Vedrørende spørgsmålet om hvorvidt også andre end de, der har fuldmagt, kan pådrage foreningen strafansvar eller ansvar for almindeligt skadeforvoldende adfærd, se nedenfor afsnit VII.
3. Graden af god tro hos den eller de således over for omverdenen legitimerede vil tillige kunne være afgørende for, om foreningen som sådan kan vinde ret i kraft af god tro. God tro i hvert fald hos fuldmægtigen synes vel unødvendig, når retserhvervelsen forudsætter god tro hos en løftemodtager, jfr. U 24/252. Ond tro hos et enkelt medlem af et kollektivt organ, som tegner foreningen, kan e.o. også hindre retserhvervelse, sml. U 29/47. Derimod spiller eventuel viden eller formodninger hos foreningsdeltagere, som intet har med den pågældende disposition at gøre, næppe nogen rolle, sml. U 29/511. Se hertil Gomard, p. 302.
4. Vedrørende spørgsmålet om, hvornår beslutningsprocessen i foreningen er så vidt fremskredet, at 3.mand kan påberåbe sig, at der er gennemført en i forhold

2. Tegningsfuldmagten

I praksis vil bestyrelsen som sådan eller enkelte af denne (evt. i forening) normalt have en vedtægtsmæssig fuldmagt til at handle på foreningens vegne; i hvert fald i alle dagligdags anliggender. Eventuelt kan der være tillagt kassereren en særlig fuldmagt til varetagelse af de løbende økonomiske affærer⁵. Det er imidlertid ikke altid, at det udadtil fremgår, hvor tegningsberettigelsen mere nøjagtigt er placeret. I mangel af særlig lovregel herom⁶ må man i så fald falde tilbage på almindelige fuldmagtsregler, således som disse tegner sig med udgangspunkt i aftalelovens kap. II. På dette grundlag vil stillingen være forskellig, alt efter om en tegningsberettigelse er optaget i det såkaldte foreningsregister eller ej.

Er oplysning desangående ikke tilført foreningsregisteret, vil selve tegningsberettigelsen såvel som dennes omfang i vid udstrækning følge af de almindelige regler om stillingsfuldmagt, jfr. aftalelovens § 10, stk. 2. *Personer eller organer, som indtager en foreningsstilling, der typisk indebærer bemyndigelse til at indgå visse retshandeler, har i henhold hertil også fuldmagt til at disponere i denne sædvanligt forudsatte udstrækning.* Når en sådan stilling fremtræder udadtil, opstår med andre ord en legitimation svarende hertil i relation til 3.mand, der er i god tro med hensyn til bemyndigelsens omfang. Men spørgsmålet er naturligvis, hvad stillingen efter sin art berettiger til, idet det ikke er alle stillinger, der rækker lige langt⁷.

I foreningsforhold vil der ofte kunne ligge et problem deri, at de funktioner, som kunne lede op til en stillingsfuldmagt, bestrides af kollegier, der ikke rent praktisk kan involveres i de mangeartede mere dagligdags sammenhænge, hvor det kan være aktuelt at tegne foreningen. I sådanne tilfælde overlades det i praksis ofte enkelte af kollegiets medlemmer at ordne de løbende affærer.

I så fald vil de pågældende efterhånden oparbejde en fuldmagt

til ham berettigende disposition, se f.eks. U 1878/644, U 1894/766, U 24/371, U 57/88, U 60/338. Sml. i øvrigt U 72/93.

5. Sml. den finske foreningslovs § 17.

6. Se således ejerlejlighedsvedtægts § 9. Reglerne i aktieselskabslovens §§ 60–61 kan næppe uden videre anvendes analogt på foreningsforhold.

7. Afgørelser, se f.eks. U 1878/688, U 1898/719 (U 1897/934), U 1899/482, U 04A/478, U 16/918, U 21/593, U 21/122, U 23/673, U 27/196, U 30/634, U 45/675, U 46/1103, U 53/781, U 59/587, U 65/568.

Tegningsberettigelsen ikke tilført foreningsregisteret
a. Stillingsfuldmagt

b. »Tolerancefuldmagt«

VI. Forholdet udadtil

svarende til de funktioner, de faktisk bestrider. Der er her tale om den i lovgivningen ikke beskrevne, men dog alligevel utvivlsomt gældende »tolerance«fuldmagt. Gennem denne anerkendes princippet om, at *fuldmagt erhverves, når medkontrahtenten har anledning til at regne med og rent faktisk forudsætter eksistensen af en sådan*. Baggrunden for denne forventning er typisk den omstændighed, at de kompetente foreningsorganer gennem nogen tid har accepteret, at foreningsinstanser eller personer rent faktisk har handlet, som om bemyndigelse forelå – vel vidende at dette sådan set ikke var tilfældet⁸. Medens man ved anerkendelsen af stillingsfuldmagts betydning lader foreningen bære risikoen for de slutninger, en medkontrahent drager, når foreningen besætter bestemte poster, lader man den altså i forbindelse med de her omtalte tolerancefuldmagter bære risikoen for sin egen passivitet.

Det er dog ikke enhver passivitet, der kan føre til anerkendelsen af en fuldmagt af denne type. Som overalt, hvor passivitet tillægges retlig betydning, må der antagelig også ses på, hvilken opfordring det kompetente foreningsorgan har til at skride ind. I denne forbindelse vil ikke blot karakteren af den disposition, der er tale om at reagere over for, spille en rolle, men også vurderingen af, hvilke muligheder det kompetente organ overhovedet har for at reagere over for uregelmæssigheder. I sidstnævnte henseende synes der f.eks. ofte at måtte kunne stilles større krav til bestyrelsen, når en foreningsleder går for vidt, end til generalforsamlingen, hvis det er bestyrelsen som sådan, der handler uden for sine beføjelser. Dette vil være en konsekvens allerede af den omstændighed, at generalforsamlingen mødes sjældnere og ofte vil have vanskeligere ved at danne sig et indtryk af, hvad der foregår i det daglige.

c. Vedtægts betydning – vedtægten som fuldmagt

Reglerne om stillingsfuldmagt og tolerancefuldmagt har betydning ikke blot i tilfælde, hvor vedtægten ikke tager stilling til, hvem der kan handle på foreningens vegne, men e.o. også på tværs af vedtægts bestemmelser i så henseende. Således vil stillingsfuldmagten gå forud for den fuldmagt, vedtægten eventuelt foreskri-

8. Jfr. Hørlyck, p. 268, og Poul Meyer, p. 142, Per Nilsson-Stjernquist: »Föreningsföretagets funktion«, p. 36 ff, Ussing: »Aftaler«, p. 299. Tillige U 44/889, U 52/750, U 53/772. Sml. U 21/593 og U 30/981.

2. Tegningsfuldmagten

ver, medmindre foreningen kan godtgøre, at medkontrahenten kendte eller burde kende vedtægten. Foreningen har altså risikoen for, at man udnævner personer i funktioner, som er egnede til at vække forventninger udadtil⁹.

Vedtægtens forskrifter om, hvem der er tegningsberettigede, og om bemyndigelsens omfang er dog ikke helt betydningsløse i det eksterne forhold. *Falder dispositionen inden for de vedtægtsmæssige rammer, vil foreningen blive bundet umiddelbart efter aftalelovens § 10, stk. 1. Og falder den uden for disse rammer, og er vedtægten kendt eller burde den være kendt af medkontrahenten, bliver foreningen ikke forpligtet i videre udstrækning, end vedtægten tilsiger*¹⁰. Endvidere vil vedtægtens bestemmelser blive afgørende i de tilfælde, *hvor reglerne om stillingsfuldmagt eller tolerancefuldmagt ikke kan gøres gældende*. Vedtægterne må anses bestemt også til at forevises for 3.mand. Dette indebærer, at den udenforstående, som ikke har andet at holde sig til, er forpligtet til at kontrollere vedtægterne.

Medkontrahenten vil altså normalt kunne henholde sig til, hvad han rent faktisk måtte have fundet i vedtægten¹¹. Er et foreningsorgan således utvetydigt tillagt en bestemt bemyndigelse i vedtægterne, turde det normalt være unødvendigt at anstille nærmere undersøgelser over, hvorvidt denne bemyndigelse in concreto måtte være blevet underkastet indskrænkninger i kraft af f.eks. særlig generalforsamlingsbeslutning. Sådanne indskrænkninger vil næppe kunne påberåbes over for en medkontrahent, der ikke kender dem¹². Men i øvrigt synes risikoen for, at den vedtægtsmæssige bemyndigelse er flydende eller »elastisk«, at måtte påhvile foreningen, såfremt medkontrahenten er i god tro.

I øvrigt synes vedtægtens formålsbestemmelse i en vis udstrækning at måtte indskrænke tegningsretten¹³. Aftaler, der kendetegnet

9. Se f.eks. U 1898/719 (U 1897/934).

10. F.eks. U 27/236.

11. Mangler ved vedtægterne kan nok også kun påberåbes af foreningen i den udstrækning, hvori der er tale om en af de ugyldighedsgrunde, som kan gøres gældende over for en godtroende medkontrahent – eller denne dog kendte eller burde kende mangelen. Hertil, U 1882/562.

12. U 30/237, U 39/1007.

13. Hertil Hørlyck, p. 269, Gomard, p. 300 f, og U 23/673. Sml. U 53/772.

VI. Forholdet udadtil

for den pågældende medkontrahent ikke under nogen omstændigheder *kan* tjene til opfyldelse af foreningsformålet, vil således næppe kunne gøres gældende over for foreningen, uanset om de måtte være indgået med en i øvrigt tegningsberettiget person.

Tegningsberettigelsen tilført foreningsregisteret

Som den eneste lov angående almindelige ideelle foreningsforhold sikrer *loven om foreningsregisteret en mulighed for registrering af oplysninger om foreningsbestyrelsen, direktion (forretningsfører) og prokurister samt om, hvorledes foreningen underskriftsmæssigt forpligtes*, jfr. lovens § 1. Udnyttes denne mulighed, må fuldmagten antagelig opfattes som værende af den i aftalelovens § 14 omtalte art. Udenforstående får således gennem registreringen *bindende underretning om, hvem der tegner foreningen*. Således vil det komme ham til skade, at han ikke kender vedtægternes eventuelle forskrifter desangående – uanset om han i øvrigt måtte have kunnet påberåbe sig f.eks. en stillingsfuldmagt.

Muligheden for at registrere de tegningsberettigede benyttes efter sigende kun i begrænset udstrækning på grund af den hurtige forældelse, som oplysninger af denne karakter oftest undergår.

Tinglysningsdommerens undersøgelsespligt

Et særligt problem ligger i tinglysningsdommerens undersøgelsespligt i forbindelse med lysning af dokumenter. Dommeren skal påse, at underskrift er meddelt af rette vedkommende. I denne forbindelse må *vedtægterne* forevises og tillige sådanne *protokoludskrifter*, som er nødvendige for konstateringen af, hvem der er valgt til de i vedtægterne forudsatte poster. Herudover bør det påses, at vedtægternes regler for *lovligheden af den transaktion, som der er tale om* at søge tinglyst, er overholdt. I mangel af sådanne regler må det formentlig påses, at dispositionen enten udgør et sædvanligt og naturligt led i foreningens virksomhed, eller at den nødvendige generalforsamlingsbeslutning er taget¹⁴.

Konsekvensen af fuldmagtsoverskridelser

Overskrides den fuldmagt, som er skitseret i det foregående, *vil foreningen som hovedregel ikke være bundet*. Noget andet kan dog gælde, såfremt man *vedstår* dispositionen, f.eks. ved at tilegne sig

14. Nærmere Hørlyck, p. 271, Knud Illum: »Tinglysning«, p. 114 f. Afgørelser bl.a. U 28/566, U 30/768, U 31/614, U 31/792, U 32/835, U 39/889, U 54/1039, U 67/572, U 70/664, VLT 39/146, VLT 49/27, VLT 56/145 og VLT 56/245. I øvrigt VLT 47/360.

3. Foreningen som part i retssager

medkontrahentens ydelse¹⁵. Ligeledes må foreningen reklamere over for medkontrahenten snarest gørligt^{16, 17}.

Vedstår foreningen ikke dispositionen, vil den godtroende medkontrahent eventuelt kunne gøre ansvar gældende over for den eller de personer, der har handlet uden for, hvad de var berettiget til, jfr. i det hele aftalelovens § 25. Dog kræves i så fald, at der foreligger formueretlig myndighed. Der kan næppe være tale om at forpligte de pågældende til at indtræde personligt i retshandelen, så længe det dog lå klart, at der blev disponeret med sigte på at forpligte foreningen¹⁸.

3. Foreningen som part i retssager*.

I forbindelse med foreningens deltagelse i retssager kan der opstå problemer dels omkring dennes repræsentation, dels vedrørende fastlæggelsen af dens værning og udformningen af stævninger imod foreningen¹.

Det følger af de almindelige principper for repræsentation i foreningsforhold, at det er foreningsledelsen, bestyrelsen, som optræder på foreningens vegne i processer. Denne sætning er imidlertid ikke tilstrækkelig til afklaring af alle praktisk forekommende problemer.

Spørgsmålet om, hvem der rent *internt* er berettiget til at tage stilling til gennemførelsen af en sag, må afgøres i lyset af de foran under afsnit IV udviklede principper for kompetencefordelingen mellem den daglige foreningsledelse og generalforsamlingen. Afgørelsen må i henhold hertil i reglen træffes ud fra en overvejelse over, hvorvidt sagen må anses for at være af rutinepræget karakter.

Repræsentationen

Beslutningskompetencen vedr. retssager

15. U 04A/478 (forudsætningsvis), U 30/979 (forudsætningsvis), U 34/27, U 70/96.

16. U 58/885. Sml. også U 27/196.

17. Se endvidere aftalelovens §§ 19 og 24.

18. U 21/593.

* Andenæs, p. 379 ff, Bernhard Gomard: »Civilprocessen«, p. 138 f, 228 f og 511 f, Hørlyck, p. 272 f, Poul Meyer, p. 19 f og 155 ff.

1. Endelig kan der naturligvis opstå spørgsmål om, hvorvidt der overhovedet foreligger et foreningsforhold af en sådan fasthed, at der kan være tale om at lade pågældende kollektivitet optræde som part i en proces. Hertil U 69/898 og NJA 73/341. Sml. U 25/990, U 57/1088, U 76/626 og U 76/1010. Se i øvrigt ovenfor under 1.

VI. Forholdet *udadtil*

I forholdet *udadtil* synes det indlysende, at bestyrelsen, medmindre andet fremgår af vedtægterne, må være befuldmægtiget til at disponere i processuel sammenhæng^{2, 3}.

Repræsentationen under sagen

Foreningen kan lade sig repræsentere under selve sagen på sædvanlig måde gennem advokat. Men man kan også møde selv. *Den begrænsning i adgangen til at møde for retten ved rettergangsfuldmægtig, som følger af retsplejelovens § 260, gælder således ikke kollektive enheder, der møder ved den befuldmægtigede ledelse.* Således kan foreningen repræsenteres af ethvert medlem eller ansat funktionær, som ifølge sin stilling eller i henhold til særlig fuldmagt er bemyndiget til at repræsentere foreningen i denne sammenhæng. Retten må dog påse, at fuldmagten er i orden, retsplejelovens § 265.

Hvem overgår dommen?

Det er en følge af det allerede sagte, at sager mod foreningen som sådan eventuelt vil føre til dom over denne og ikke over det organ, der repræsenterer samme. Tilpligtes foreningen f.eks. at udrede et pengebeløb, må kravet herpå følgelig rettes mod foreningsformuen⁴.

2. U 1877/1132, U 1890/984, U 32/353 og U 75/988. Spørgsmålet hører processuelt til sagens realitet.

3. For at foreningen kan gennemføre et søgsmål forudsættes, at *foreningen som sådan eller enkeltmedlemmerne er krænkede*. Krænkes kun medlemmerne eller enkelte af disse, forudsætter foreningens søgsmålsret principielt en vedtægtsmæssig eller stiltiende bemyndigelse til denne til gennemførelse af processen. Men en krænkelse af medlemmerne kan naturligvis ofte tillige indebære tilsidesættelse af interesser, der er omfattet af foreningsformålet, og dermed retfærdiggøre en indskriden fra foreningen som sådan. Hertil retsplejelovens § 255 og f.eks. U 37/347 og U 75/988. I øvrigt henvises til det nedenfor under 4. om æreskrænkelser anførte.

Indleder medlemmet selv retssag, kan foreningen eventuelt biintervenere efter retsplejelovens § 252, når stridens udfald har almindelige interesse for foreningens medlemmer – hvadenten denne interesse er økonomisk eller ej. Hertil U 42/100, U 61/469, U 62/550, U 67/286, U 69/522, U 71/208 og U 73/356.

Vedrørende organisationers søgsmålsret i øvrigt U 31/1114, U 73/109.

4. I almindelighed vil der ikke være tale om at rette et *søgsmål mod de enkelte foreningsorganer*. Undtagelser heri kan dog forekomme. Dette gælder således, når de styrende organers medlemmer søges draget personligt til ansvar (jfr. nedenfor under afsnit VII) samt i tilfælde, hvor det er nødvendigt at sagsøge bestyrelsen for at få denne tilpligtet at opfylde en forpligtelse, som i henhold til vedtægterne påhviler denne, se f.eks. U 42/403. Endelig må en forening, der er ophørt med at fungere, e.o. stævnes ved sin sidste bestyrelse eller formand, se f.eks. U 18/286 og U 25/990.

4. Freds- og æreskrænkelser

Efter retsplejelovens § 238 har foreninger hjemting i den retskreds, hvor *hovedforretningslokalet* er, eller når sådant ikke kendes eller erfares ved henvendelse til politiet, hvor et af bestyrelsens medlemmer bor⁵. Samme sted kan retssager angående foreningsanliggender rejses af foreningen mod de enkelte medlemmer eller imellem disse som sådanne. I praksis forstås begrebet hovedforretningslokale som hovedvirksomhed⁶.

Forenings-
værnetinget

I stævninger imod foreninger må foreningens navn og hovedforretningslokales adresse angives til opfyldelse af kravet i retsplejelovens § 348. Anlægges sagen i mangel af viden om sidstnævnte mod et bestyrelsesmedlem for foreningen, må hans navn, stilling og bopæl angives medsamlet hans foreningsmæssige stilling.

Stævninger imod
foreningen

4. Freds- og æreskrænkelser i relation til foreninger – beskyttelsen af navn og kendetegn.

I kølvandet på anerkendelsen af foreningen som selvstændigt retssubjekt rejser der sig et par særlige spørgsmål af strafferetlig og immaterialretlig art.

Spørgsmålet om, hvorledes æreskrænkelser over for kollektive enheder og/eller disses medlemmer håndteres, har i litteraturen givet anledning til adskillig overvejelse. Stillingen må dog vistnok i dag siges at være den, at foreningen som sådan har mulighed for at udøve påtale for overtrædelse af reglerne om æreskrænkelser (straffelovens § 267 og følgende), *hvadenten krænkelsen er rettet imod foreningen som sådan eller imod en ubestemt del af medlemskredsen*. Er der tale om krænkelser af enkeltpersoner, er det muligvis e.o. en forudsætning, at disse stadig er medlemmer af foreningen.

Æreskrænkelser*

Der er endvidere grund til at gøre opmærksom på, at også almindelige private foreningers indre forhold e.o. er beskyttet af straffelovens § 264 d om straf for den, der uberettiget videregiver meddelelser vedrørende en andens private forhold.

Fredskrænkelser*

5. Smh. retsplejelovens § 701, stk. 1.

6. Hertil U 23/116 og U 25/549.

* Vagn Greve m.fl.: »Kommenteret Straffelov«, Speciel Del, 2. udgave, p. 296 f, Poul Meyer, p. 168, samt f.eks. U 82/750.

VI. Forholdet udadtil

Navn og kendetegn**

Loven om foreningsregisteret

Om beskyttelsen af foreningens navn og kendetegn findes væsentlige regler i loven af 31/3 1926 om foreningsregisteret¹. *Gennem optagelse i det ved denne lov etablerede register opnås således eneret til benyttelse af foreningens navn, kendetegn og sådanne betegnelser, hvorunder foreningen drives, eller dens afdelinger kendes, lovens § 1. De navne, betegnelser og kendetegn, der indføres i registeret, skal tydeligt adskille sig fra hinanden, bekendtgørelse nr. 115 af 14/4 1926, § 9. Ændres et forhold, hvormed registrering har fundet sted, skal dette anmeldes til registeret inden en måned, bekendtgørelsens § 10. Den gennem registrering erhvervede beskyttelse ophører 10 år fra anmeldelsesdatoen, medmindre fornyet anmeldelse til registeret finder sted, bekendtgørelsens § 11².*

Betingelserne for optagelsen i registeret er i øvrigt efter loven ikke mange. Der skal foreligge en forening. Herom gælder, hvad der allerede har været berørt flere gange, nemlig at der næppe kan kræves mange medlemmer, men at der skal foreligge en organisation af en vis fasthed båret af vedtægter og med en bestyrelse til at

** Nærmere i øvrigt Jan Kobbermagel: »Konkurrencens retlige regulering, bd. II«, Mogens Koktvedgaard: »Immaterielretspositioner«, Poul Meyer, p. 168 f, Håndbog for Foreningsledere, p. 20 ff, U 59B/33 ff (Hardy Andreasen: Konkurrencebegrænsning og illoyal konkurrence), U 60B/73 (E. Seligmann: En kommentar til den nye fællesmærkelovs § 5), U 60B/118 (Hardy Andreasen: Fællesmærkelovens § 5).

1. I dette register er i tidens løb registreret ialt små 4000 foreningsforhold. Registreringen omfatter p.t. ca. 1700 selvstændige foreninger. Registreringen anses især at have praktisk betydning m.h.t. beskyttelsen af foreningens navn. Undertiden benytter foreninger, der skal optræde i lande, hvor registrering kræves, sig også af den mulighed, der her er for at blive optaget i et officielt register. Kun sjældnere bruges det at tilføre registeret oplysning om de tegningsberettigede – hvilket skyldes, at sådanne oplysninger undergår en relativt hurtig forældelse.

2. Når der tales om foreningens navn, tænkes på hovednavnet – altså den officielle betegnelse for hele foreningen. Men også »kalde«-navne, f.eks. almindeligt brugte forkortelser af en længere officiel betegnelse, kan registreres og derigennem beskyttes. Endvidere kan altså kendetegn, f.eks. afbildninger, beskyttes.

Der kan ikke gennem registrering opnås eneret på navne m.v., som allerede i forvejen lovligt benyttes af andre institutioner. Dette gælder, uanset om den registrerede forening måtte være oprettet før den ikke-registrerede, der anvender samme navn.

Afgørelser: U 25/485, U 27/384, U 28/220, U 29/624, U 35/1123, U 39/875, U 40/160, U 40/191, U 40/640, U 41/543, U 48/522, U 48/1066, U 49/678, U 53/128 (U 52/403), U 68/556, VLT 51/152.

5. Særlige forpligtelser

tegne kollektiviteten, jfr. i øvrigt bekendtgørelse nr. 115 af 14/4 1926, § 6. Denne forening skal endvidere være *hjemmehørende her i landet*. Heri ligger, at ledelsen af foreningen må foregå her i landet, således at foreningen har et hjemsted, der begrunder almindeligt dansk værneting. At udlændinge er medlemmer, er derimod ingen hindring, og det er ej heller den omstændighed, at foreningen eventuelt måtte være knyttet til eller led i udenlandske foreninger af samme art, så længe der blot foreligger et dansk foreningsforhold af den ovenfor nævnte fasthed. Ligeledes skal foreningen have et *lovligt formål*³. Endelig *må den ikke kunne optages i andre statslige registre*. I denne forbindelse kan for økonomiske foreningers vedkommende firmaregisteret komme på tale.

Foreninger af erhvervsdrivende kan ved registrering eller brug erhverve eneret for deres medlemmer til at benytte særlige kendetegn for varer eller arbejds- og tjenesteydelser, som medlemmerne tilbyder i deres virksomhed, jfr. lov nr. 212 af 11. juni 1959 om fællesmærker, § 1.

Fællesmærke-
loven⁴

5. Særlige forpligtelser i henhold til lovgivningen.

En række love opstiller særlige restriktioner for offentlige begivenheder af forskellig slags. Herved kan der opstå et spørgsmål om foreningens forpligtelser, idet foreningsforholdet kan have en mere eller mindre åben karakter (nedenfor A). Endvidere vil foreningens skattemæssige stilling kunne påkalde sig en vis interesse (nedenfor B), og det samme gælder foreningens pligter i relation til arbejdsskadeforsikringsloven (nedenfor C).

A. Offentlige aktiviteter underkastet restriktioner.

Efter *lov om teatervirksomhed* (lovbekendtgørelse nr. 514 af 21/10 1976) må offentlig opførelse af teaterforestillinger kun finde sted efter tilladelse fra politiet. Samme princip gælder efter *lov om film og biografteater* (lovbekendtgørelse nr. 517 af 22/9 1977). *Politivedtægterne* kræver også normalt forudgående polititilladelse til gen-

De enkelte love

3. Jfr. nærmere ovenfor, afsnit I.

4. Nærmere især i Hardy Andreassen: »Varemærkeretten«, p. 344 ff.

VI. Forholdet udadtil

nemførelse af offentlige forlystelser, herunder koncerter, cirkus- og varietéforestillinger, dans, afbrænding af fyrværkeri, karruselkørsel, præmiekortspil, skydning ved skydeborde, spil ved spilleborde, boksekampe og væddeløb (jfr. justitsministeriets meddelelse nr. 203 om normalpolitivedtægt, §§ 48–50).

Selvstændig erhvervsvirksomhed ved servering af spise- og drikkevarer omfattes af *lov om restaurations- og hotelvirksomhed m.v.* (lovbekendtgørelse nr. 141 af 30/3 1978) med den heraf følgende forpligtelse til bl.a. at søge næringsbrev samt eventuelt alkoholbevilling og restriktioner i henseende til salget af stærke drikke m.v. Disse regler gælder efter lovens § 1, stk. 2¹, også for foreninger i den udstrækning, hvori foreningens virksomhed udadtil fremtræder som erhvervsvirksomhed². Herved lægges efter praksis til lige en vis vægt på foreningens størrelse³ (der eventuelt giver det, der foregår i dens regie, et offentligt præg i relation til denne lovs sigte). Afklaringen af, hvorvidt der foreligger en offentlig adgang, har i øvrigt en særlig betydning efter lovens § 28, stk. 1, hvorefter serveringssteder, der opfylder denne betingelse, skal overholde bestemte lukketider⁴.

Ophavsretsloven (lovbekendtgørelse nr. 130 af 15/4 1975 om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, som senest ændret ved lov nr. 240 af 8/6 1977) afføder et tilsvarende problem. Efter denne lovs § 2 har ophavsmanden til litterære og kunstneriske værker således eneret til at gøre disse tilgængelige for almenheden (d.v.s. fremføre eller vise dem offentligt)⁵.

I henhold til *loven om offentlige indsamlinger* (lov nr. 287 af 9/6 1971) skal offentlige indsamlinger anmeldes til politiet, inden de

1. Hertil Bent Nielsen: »Restaurationsloven«, p. 63.
2. Iøvrigt gælder reglerne også, når der serveres stærke drikke mod betaling. I denne henseende anses det for at være uden betydning, at kontingentet eventuelt er fastsat så højt, at det dækker betaling for de stærke drikke.
3. Jfr. Karnovs lovsamling, 9. udg., p. 2813, note 6.
4. Nærmere herom i Bent Nielsen: »Restaurationsloven«, p. 176 f og 204 ff.
5. Mærk dog undtagelserne, f.eks. i lovens §§ 19 og 20. Jfr. i øvrigt lov nr. 40 af 14/2 1935 om Det kongelige Teater og om oprettelsen af en kulturel fond, § 8. Nærmere i Torben Lund: »Ophavsret«, p. 79 ff, og W. Weincke: »Ophavsret«, p. 55 f, samt Nordisk immaterielt Rättsskydd, 1955, p. 68 ff.

5. Særlige forpligtelser

iværksættes. En indsamling betragtes som offentlig, såfremt opfordring til at yde bidrag rettes til andre end personer, der er indbydne personligt bekendte, eller som har særlig tilknytning til de personer eller institutioner, til hvis fordel indsamlingen sker, lovens § 1. Indsamlinger, der holdes inden for foreningens lukkede kreds, vil i kraft af denne bestemmelse almindeligvis ikke kunne betragtes som offentlige⁶.

Ifølge *lov af 6/3 1869 om klasselotteriet og forbud mod andet lotteri m.v.* (som senest ændret ved lov nr. 627 af 22/12 1976) kræves bevilling til afholdelse af lotteri. Dog kan i henhold til § 17 i Justitsministeriets cirkulære nr. 211 af 14. oktober 1966 bankospil under visse betingelser afholdes uden tilladelse i foreninger, når der kun tilstedes adgang for medlemmerne og disses pårørende.

Undertiden opstilles også særlige kriterier for ydelse af *offentlige tilskud* til visse foreninger m.v., se f.eks. bekendtgørelse nr. 399 af 6/8 1975 om fritidsvirksomhed for børn og unge. De krav, som her opstilles til den tilskudsberettigede forenings struktur, styrelse m.v., må naturligvis anskues i lyset af det særlige behov for kontrol mod misbrug, som foreligger i sådanne sammenhænge.

Afgørende for afgrænsningen i henhold til sådanne lovbestemmelser er naturligvis disses nærmere indhold. Allerede på dette grundlag vil man, som det foregående viser, konstatere forskelle. Også de forskellige lovformål synes at tilsige nuancer i opfattelsen af, hvad der i relation til de enkelte love kan opfattes som en lukket foreningsaktivitet.

Den nærmere analyse heraf hører hjemme i den speciallitteratur, hvori de pågældende lovsæt tages op, og ikke i en almindelig foreningsretlig sammenhæng. Til illustration af problemstillingen er imidlertid måske et kort rids fra retspraksis på sin plads.

Flere afgørelser vedrører spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger *omgåelse af bevarterlovgivningens regler om lukketid, alkoholbevilling m.v. eller tilsvarende regler*. I så henseende har retterne set på, hvorvidt organisationen efter omstændighederne om-

En generel afgrænsning?

Retspraksis

6. Domme, se f.eks. VLT 54/148.

VI. Forholdet udadtil

kring dens stiftelse og daglige ledelse må antages at have til eneste formål at omgå de pågældende lovregler, på forholdet mellem kontingent og entréindtægt, på om organisationens aktiviteter rent praktisk står åbne for alle og enhver (inden for visse samfundsgrupper) eller dog for en stor og ubestemt kreds og eventuelt således, at uvedkommende har haft adgang til at deltage i sammenkomsterne. Eksempelvis kan nævnes U 26/129, U 26/403, U 42/886 og U 52/644⁷.

Andre sager drejer sig om *afgrænsningen af foreningsbegivenheder over for festligholdelser, spil o.l., som kræver tilladelse*. Her er det igen blevet anset for afgørende, at adgangen har været åben til de omstridte arrangementer, eventuelt mod en beskeden entré, uden at der hertil har været knyttet en adgang til de egentlige medlemsaktiviteter, stemmeret o.s.v., U 29/966, eller at kredsen af adgangsberettigede dog er så stor, henholdsvis organisationen så mangelfuld, at arrangementet reelt er offentligt, U 35/827, U 49/623 og note 1 ved U 57/419⁸.

Inden for det *ophavsretlige område* kendes en del afgørelser. U 36/836 behandler f.eks. spørgsmålet om, hvorvidt »Koda«, som havde udførelsesretten over et antal musikstykker, kunne kræve erstatning for disses udførelse ved en af en danselærerforening afholdt musikaften i Odd Fellow Palæet. Dette blev antaget at være tilfældet, idet denne udførelse var sket i overværelse af en til dels ganske ubestemt tilfældig kreds. Tilsvarende blev ved U 54/843 en forening, der foranstaltede koncerter, anset for afgiftspligtig til »Koda«, da adgangen til foreningen var fri, bortset fra en begrænsning af medlemstallet, og da den selvvalgte bestyrelse aldrig indkaldte medlemmerne og af egen drift fastsatte kontingentets størrelse. Samme resultat når U 54/876 til i relation til idrætsballer, der stod åbne for alle medlemmer med tre dages anciennitet og

7. I øvrigt Bent Nielsen: »Restaurationsloven«, p. 177, og U 72/452.

8. I øvrigt U 60/711, U 60/731, U 70/841 og U 72/452 samt VLT 31/209, VLT 56/276 og VLT 57/71. I visse afgørelser anses begivenheden ikke for at være offentlig, jfr. således U 50/810, U 57/419 og VLT 31/81 (adgang kun for kontingentbetalende medlemmer, stabilitet i medlemskredsen).

5. Særlige forpligtelser

under omstændigheder, hvor deltagerne i det væsentlige ikke var knyttet sammen af andet end deltagelsen i ballerne⁹.

I øvrigt har den omstændighed, at der er adgang for offentligheden, været tillagt betydning i relation til *afgiftsskyldigheden* til det offentlige. Her er det ligeledes antaget, at den omstændighed, at en meget omfattende kreds har adgang, vil kunne indebære, at et arrangement bliver anset for offentligt, U 25/529¹⁰.

Endelig har spørgsmålet om, hvorvidt forbudet mod *rutekørsel* uden særlig tilladelse er overtrådt gennem etablering af kørselsforeninger, været fremme. I denne henseende lægger U 28/552 og U 28/1011 vægt på den meget lette adgang til at blive medlem, på at kørselsforeningens udgifter i det væsentlige blev dækket af den takstmæssige betaling for befordringen og på, at kørslen i det hele var organiseret som ganske almindelig rutekørsel¹¹.

Der er næppe anledning til på dette grundlag at drage generelle konklusioner med hensyn til domstolenes syn på, hvad en forening er, således som Poul Meyer, p. 13 ff, er inde på. Det fremgår endog af visse af de nævnte domme, at man e.o. ikke vil undlade at statuere, at et arrangements åbne karakter bringer de for andre åbne arrangementer gældende regler i anvendelse, selv om denne åbenhed klart rummes inden for rammerne af et foreningsforhold.

B. Foreningens skattemæssige stilling*

Som hovedregel vil almindelige ideelle foreninger ikke være

Indkomstskat

9. Se i øvrigt Torben Lund: »Ophavsret«, p. 81. Sådanne »Koda«-afgørelser i øvrigt: U 33/732, U 35/834, U 54/862, U 55/304, U 61/470, U 69/946, U 72/827, U 78/610. Visse afgørelser går Koda imod; således f.eks. U 54/878, hvor medlemmerne var knyttet til et snævert lokalt område, og hvor herudover kun disses familie og husstand kunne deltage. Videre U 63/617, hvor retten lagde vægt på, at adgangen var forbeholdt medlemmer med snæver familie, foreningens formål og begivenhedens sjældnere karakter, samt U 69/944, der understreger, at festarrangementerne var af accessorisk karakter til det egentlige formål. (Tilsvarende U 72/700).
10. Se endvidere U 36/402. Problemet er også opstået i relation til momslovgivningen, U 77/376. Se også U 79/1013 om sygekassernes placering som statsorganer i relation til stempelovgivningen.
11. Sml. U 76/348 og NRt 29/29.

* Se hertil Ole Bjørn m.fl.: »Lærebog om indkomstskat«, p. 344 ff og 419 ff, Henrik Landt m.fl.: »Beskatning af selskaber og foreninger«, C. F. Michelet: »Skattefrie Sammenslutninger«, Thøger Nielsen: »Indkomstbeskatning«, II bind, og det norske tidsskrift »Skatterett«, 1982/33 ff (Ole Gjems-Onstad: Skattefrie institutioner – etter skatteloven § 26 K).

VI. Forholdet udadtil

skattepligtige. Efter § 1 i *lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber m.v.* (lovbekendtgørelse nr. 607 af 24/11 1982) er der således kun skattepligt for brugsforeninger¹², indkøbsforeninger¹³, produktions- og salgsforeninger¹⁴, gensidige forsikringsforeninger, som også overtager forsikringer uden forpligtelse til deltagelse i det gensidige ansvar, og visse investeringsforeninger. Det gælder således dem, der udsteder omsættelige beviser for medlemmernes indskud, medmindre foreningen ifølge sine vedtægter er forpligtet til inden fristen for indgivelse af selvangivelse for det pågældende indkomstår at udlodde de i indkomståret indtjente renter og udbytter. Andre foreninger er derimod *kun skattepligtige, for så vidt angår indtægt ved erhvervsmæssig virksomhed*¹⁵. Men selv i så fald kan ministeren for skatter og afgifter, når omstændighederne taler derfor, helt eller delvis *estergive* pålignet skat, § 3, stk. 4. Dette gælder, uanset om de pågældende foreninger m.v. efter deres vedtægter har almenvelgørende eller på anden måde almennyttige formål.

Som indtægt ved erhvervsmæssig virksomhed betragtes indtægt ved næringsvirksomhed eller anden forretningsvirksomhed, herunder indtægt ved drift, udlejning eller bortforpagtning af fast ejendom, § 1, stk. 3. Begrebet næringsvirksomhed i denne forbindelse må antages ikke udelukkende at omfatte virksomhed, der tilsigter at indvinde overskud, men enhver omsætning af varer og tjenesteydelser imod vederlag (eller »ekspeditionsgebyrer«). I til-

12. Hvorved efter loven forstås sådanne sammenslutninger, som har til formål at indkøbe, fremskaffe eller fremstille varer eller at levere tjenesteydelser helt eller delvis til medlemmernes private forbrug, og som – bortset fra normal forrentning af en indbetalt medlemskapital – anvender den stedfundne omsætning med medlemmerne som grundlag for udlodning af overskud til disse.
13. Hvorved efter loven forstås sådanne sammenslutninger, som har til formål at indkøbe, fremskaffe eller fremstille varer eller at levere tjenesteydelser, som medlemmerne udelukkende benytter til udøvelse af deres bedrift, når sammenslutningen – bortset fra normal forrentning af indbetalt medlemskapital – anvender den stedfundne omsætning med medlemmerne som grundlag for udlodning af overskud til disse.
14. Hvorved efter loven forstås sådanne sammenslutninger, som har til formål at bearbejde, forædle eller sælge medlemmernes produkter, og som – bortset fra normal forrentning af en indbetalt medlemskapital – foretager deres overskudsfordeling på grundlag af de af medlemmerne til foreningen leverede produkter.
15. Nærmere Thøger Nielsen: »Indkomstbeskatning«, bind II, p. 37 ff.

5. Særlige forpligtelser

fælde, hvor der er tillagt en forening m.v. en ret til andel i overskuddet af en erhvervsvirksomhed, som ikke drives af den pågældende forening selv, betragtes efter § 1, stk. 3, den heraf flydende indtægt ligeledes som erhvervmæssig indtægt for foreningen m.v.; dette gælder dog ikke for hjælpe- og understøttelsesfonds for de i en virksomhed ansatte eller tidligere ansatte funktionærer og arbejdere eller deres pårørende. Overskud, indvundet ved leverancer til medlemmer, betragtes ikke som indvundet ved erhvervmæssig virksomhed, § 1, stk. 4.

Der bliver ikke tale om skattepligt, selv om et lukket foreningsarrangement giver overskud. Indtægt af den i aktier, obligationer el.lign. placerede foreningsformue vil ej heller være skattepligtig, og det samme gælder gaver, tilskud fra det offentlige eller foreningskontingenter. Indvindes der overskud ved at etablere f.eks. en offentlig festligholdelse el.lign., opstår der derimod e.o. skattepligt. Ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst hidrørende fra dyrskuer, planteavlsudstillinger og andre landbrugsfaglige udstillinger, der afholdes af landboforeninger og/eller husmandsforeninger eller sammenslutninger af sådanne, samt fra fjerkræ- eller biavlsskuer, der afholdes af fjerkræ- eller biavlforeninger, og som omfatter hele landet eller større dele af samme, medregnes dog efter § 1, stk. 5, ikke entréindtægter o.lign. eller indtægter ved udlejning af udstillingsplads til de af de pågældende foreningers medlemmer udstillede dyr m.v.

I øvrigt erindres om, at foreningsaktiviteter også kan være momspligtige, nemlig i relation til erhvervmæssig omsætning af varer og ydelser. Undtagelse gælder dog f.eks. kulturelle aktiviteter og sportsaktiviteter, jfr. i det hele bekendtgørelse nr. 369 af 1/7 1982 af merværdiafgiftsloven.

Moms

C. Forsikringspligten.

Efter loven om arbejdsskadeforsikring (lov nr. 79 af 8/3 1978), § 1, er enhver, der *mod løn eller som ulønnet medhjælper* antages til i en arbejdsgivers tjeneste at udføre arbejde, *forsikret* mod følgerne af arbejdsskader. Forsikringen omfatter *alt arbejde* for arbejdsgiveren, uanset om hans virksomhed er erhvervmæssig eller ej, § 2. Videre er efter lovens § 5 enhver arbejdsgiver, som i

VI. Forholdet udadtil

sin tjeneste beskæftiger personer som nævnt i § 1, *forsikringspligtig* efter loven.

Udefra kommende medhjælp

I relation til foreninger indebærer dette *forsikringspligt* i den udstrækning, hvori der udefra antages medhjælp til bistand for foreningen¹⁶. Vanskeligere stiller det sig i relation til arbejde, som udføres af foreningens medlemmer selv eller af dens valgte tillidsmænd¹⁷.

Medhjælp fra medlemmerne

Herved må gælde, at arbejde, som udføres af de pågældende under *opfyldelsen af normale foreningsfunktioner*, ikke er omfattet af forsikringspligten eller dækket af en alt tegnet forsikring. Bestyrelsesmedlemmer, der ikke udfører andet, end hvad der normalt følger af et sådant hverv, kan således ikke påregne lovens dækning. Dette gælder f.eks. deltagelsen i den normale foreningsledelse – herunder tilsynsfunktionen. På samme måde vil ej heller almindelige medlemmer være omfattet, så længe de blot ikke udfører arbejde udover, hvad medlemskabet sædvanligvis forpligter til, og hvortil der ellers naturligt havde skullet antages fremmed medhjælp. Denne grænse kan vel være flydende, ikke mindst fordi det bliver stadig mere almindeligt, at medlemmer eventuelt gennem pligtarbejde påtager sig arbejder, som førhen blev foretaget ved udenforstående, f.eks. håndværkere. Ved afgrænsningen af, hvilke arbejdsydelser der er en naturlig følge af selve medlemskabet, må derfor utvivlsomt også henses til, hvad der er almindeligt inden for foreninger af tilsvarende karakter og størrelse.

Under hensyn til den bestående tvivl om forsikringspligtens omfang vil det ofte være praktisk at tegne forsikring under alle omstændigheder.

16. Såfremt der ikke foreligger et foreningsforhold af den fasthed, der er nødvendig for anerkendelsen af eksistensen af et særskilt retssubjekt, vil de, der antager arbejdskraften, hæfte personligt.

17. Nærmere herom i G. Hagen: »Ulykkesforsikringsloven«, p. 314 f, samt især A. Birkemose: »Ulykkesforsikringsloven«, p. 132 ff.

Afsnit VII: Ansvar

1. Erstatningsmæssigt kan der blive tale om ansvar såvel for foreningsorganerne som for de enkelte medlemmer.

A. Grundlaget for foreningens ansvar er ofte Danske Lovs 3-19-2, men kan i øvrigt søges i sagens natur. Forudsætningen for ansvaret uden for kontrakt er, at den skadevoldende disposition har naturlig forbindelse med foreningshvervets udførelse.

B. Foreningsledelsen bliver erstatningsansvarlig over for foreningen, såfremt man culpøst disponerer på tværs af de retningslinier, der gælder for ledelsens virksomhed. Ved culpabedømmelsen efterlades der dog ledelsen en rimeligt fri handleramme. Ansvarsfrihed over for foreningen kan e.o. komme på tale, når dette bevilges særskilt, eller der er disponeret i henhold til instruks fra oven. Over for udenforstående vil foreningsledelsen kunne pådrage sig personligt erstatningsansvar ved klart retsstridig adfærd. Er denne betingelse ikke opfyldt, bliver der i almindelighed næppe tale om et ansvar i kontrakt, hvorimod ledelsen ved ansvar uden for kontrakt næppe kan skyde foreningen ind imellem sig og skadelidte. Over for medlemmerne kan foreningsledelsen holdes erstatningsansvarlig for skadeforvoldelse uden sammenhæng med foreningsforholdet. Er sådan sammenhæng til stede, er det en forudsætning, at der er tale om skade, der påføres medlemmet direkte, og at der ikke foreligger særlige grunde for begrænsning af ansvaret. Medlemmerne kan gøres ansvarlige for forsættlig og uagtsom skadeforvoldelse. Revisorer vil kunne ifalde erstatningsansvar efter samme retningslinier som dem, der gælder for foreningsledelsen.

2. I strafferetlig henseende er hovedreglen, at ansvaret falder ikke på den kollektive enhed, men på foretræderne for denne. Undtagelse kan dog være hjemlet i særlig bestemmelse eller følge af forholdets natur. Der er en almindelig tilbøjelighed til at lade foreningsledelsen bære strafansvaret for det, der rent faktisk foregår inden for foreningens område.

Som beskrevet i afsnit VI hæfter principielt foreningen som sådan og ikke de enkelte medlemmer for de aftaler, foreningen indgår. I forbindelse såvel med sådanne aftaler som med foreningsorganer-

VII. Ansvar

nes almindeligt skadevoldende adfærd kan der opstå et erstatningsspørgsmål. Her kan der foruden en hæftelse for foreningen blive tale om hæftelse for dennes enkelte organer. Vi vil på dette sted gå lidt tættere på grundlaget for foreningens hæftelse i sådanne situationer (nedenfor 1.A). I forlængelse heraf vil der blive søgt gjort et rids af mulighederne for at holde medlemmerne og foreningens ledelse personligt ansvarlige (nedenfor 1.B).

De herefter udviklede principper for den erstatningsmæssige hæftelse er uden gyldighed i relation til det strafansvar, der eventuelt aktualiseres ved overtrædelse af offentligretlige forskrifter. Dette spørgsmål vil derfor blive taget op for sig nedenfor under 2.

1. Erstatningsansvaret*.

A. Foreningens ansvar.

Hvem hæfter? Anerkendelsen af foreningen som selvstændigt retssubjekt indebærer tillige, at dette retssubjekt *vil kunne holdes ansvarligt for sine skadegørende dispositioner, således som disse materialiseres*

* Andenæs, p. 239, Betænkning 540/1969 om en Fællesnordisk Aktieselskabslovgivning, p. 173 ff, Peter Blok, p. 487 ff, Gomard, p. 394 ff, 397 ff, Gomard: »Revisors Retlige Stilling«, p. 63 ff, Hagbergh og Nisell, p. 142 ff, 189 ff, Hemström I, p. 42, 48 ff, Hemström II, p. 61, 114 ff, 121 ff, Jan Hellner: »Juridiska personers skadeståndsansvar«, Hørlyck, p. 274 ff, Illum, p. 68 ff, Juristen 1945/129 ff (Niels Alkil: Nogle Betragtninger vedrørende Ledelsens Ansvar ved Aktieselskaber), Juristen 1963/249 ff (O. A. Borum: Aktieselskaber. Ansvar), Jan Kobbemagel: »Ledelse og Ansvar«, samme: »Direktøren«, p. 44, 162 ff, A. Vinding Kruse: »Erstatningsret«, p. 235, 243 f, Ole Malmqvist: »Ansvar«, p. 7 ff, 13 ff, Poul Meyer, p. 149 ff, Nial, p. 199 ff, 219 ff, Olsson, p. 126 ff, Rodhe, p. 160 ff, Erik Rydström: »Stiftelser och ideella föreningar som verksamhetsform«, p. 32 ff, Rapport från Symposium för ideella föreningar 15/5 1975, p. 41 ff, 56 ff, Sindballe, p. 116, note 11, og 123 ff, 140 f, Lars Erik Taxell: »Organisation och Ansvar«, samme: »Styrelseledamöters rättsliga ansvar« (Forhandlingerne på det 29. nordiske juristmøde, Del II, p. 223 ff samt i øvrigt Del I, p. 363 ff), Tidskrift utgiven av juridiska Föreningen i Finland, 1952, p. 270 (Gunnar Palmgren: Om majoritetsbeslut i aktiebolags eller förenings styrelse), U 1971B/117 ff, Bernhard Gomard: »Aktieselskabsledelsens erstatningsansvar«, Henry Ussing: »Aftaler«, p. 339, samme: »Erstatningsret«, p. 96, 99 f, 130 f, samme: »Almindelig Del«, p. 114 ff.

1. Erstatningsansvaret

gennem foreningens organer^{1, 2}. I denne forbindelse skal begrebet »foreningsorganer« dog næppe opfattes alt for snævert. Således synes det naturligt i det hele at lade foreningen bære ansvaret for skade, de enkelte medlemmer forvolder under udøvelsen af aktiviteter til opnåelse af foreningsformålet. Risikoen for disse aktiviteter bør kunne henføres til den kollektive enhed, selv om der e.o. kan blive tale om tillige at lade de enkelte medlemmer hæfte, jfr. herom nedenfor under B.

I mange tilfælde vil foreningens ansvar formelt kunne henføres til reglen i *Danske Lovs 3-19-2*³. Dette vil gælde overalt, hvor der består et over/underordningsforhold – d.v.s. en *instruktions- og tilsynsbeføjelse* i forhold til pågældende foreningsorgan, således at den skadeforvoldende disposition falder inden for rammen af, hvad dette udfører under påvirkning af denne beføjelse.

Danske Lovs regel er imidlertid ikke tilstrækkelig. Ofte vil der således tilkomme foreningsorganerne en handlebeføjelse i henhold til vedtægterne, uden at denne beføjelse er begrænset af direktiver fra oven på den måde, DL 3-19-2 forudsætter. Selv uden for de tilfælde, hvor 3-19-2 lader sig bringe i anvendelse, vil imidlertid selve *den omstændighed, at foreningen anerkendes som selvstændig juridisk person, tilsige, at denne person også kan pådrage sig ansvar* ved de dispositioner, de respektive foreningsorganer træffer. Dette følger så at sige af *sagens natur*⁴.

I praksis vil det næppe have den store betydning, om ansvaret henføres til det ene eller andet grundlag. Teoretisk set er der imidlertid muligvis den

Ansvarsgrundlaget: DL 3-19-2 el. sagens natur?

Betydning

1. Se f.eks. U 22/371, U 34/817.
2. Om offentliggørelser i periodiske skrifter gælder efter § 6 i lov nr. 147 af 13/4 1938 om pressens brug, at erstatningsansvar kan gøres gældende over for den navngivne forfatter. Se i øvrigt f.eks. U 08/564 og VLT 37/41. Er en meddelelse underskrevet på organisationens vegne, kommer erstatningsansvaret til at påhvile denne, eventuelt solidarisk med personen. At det er organisationerne, der tegnes, kan fremgå direkte eller forudsætningsvis. Se i øvrigt f.eks. U 10/47, U 10/675, U 12/587, U 13/512, U 27/27 og VLT 37/41. Handler den pågældende foreningsrepræsentant uden for sin bemyndigelse, vil der næppe være basis for organisationsansvar efter presseloven.
3. Se som klare tilfælde U 53/942 og U 56/354, hvor medlemmerne optræder som almindelige arbejdstagere.
4. Det er en selvfølge også her, at der tillige vil kunne blive tale om ansvar for anonyme fejl – altså fejl, der ikke kan tillægges enkelte personer, når de dog kan henføres til foreningen.

VII. Ansvar

forskel, at den direkte skadevolder, hvis hvervgiver hæfter efter 3-19-2, ikke vil kunne *slippe for det personlige ansvar over for skadelidte*; modsat den, der ved at handle som foreningsmyndighed pådrager foreningen ansvar. Se herom nærmere nedenfor under B.

Endvidere vil der kunne opstå et problem i relation til mulighederne for at *lempe ansvaret* for den direkte skadevolder. Så længe dette hviler på DL 3-19-2, vil en sådan lempelse jo nemlig kunne komme på tale i medfør af forsikringsaftalelovens § 25, stk. 1, 2. pkt., også uden for de tilfælde, hvor der blot er handlet simpelt uagtsomt. Poul Meyer⁵ vil bringe denne lempelsesmulighed i anvendelse, når en enkelt foreningstillidsmand eller et fåtalligt foreningskollegium er ansvarlig, men ikke når det drejer sig om skader voldt ved bestyrelses- eller generalforsamlingsbeslutninger eller i relation til handlinger, for hvilke den handlende ikke selv bliver personligt ansvarlig. Befinder man sig klart uden for området for 3-19-2, synes denne antagelse imidlertid ikke uden videre holdbar⁶. Men det er måske tvivlsomt, om denne forudsætning er opfyldt i de af Poul Meyer nævnte tilfælde.

Betingelse for foreningens hæftelse: Dispositionen led i foreningsvirksomheden

Kontraktsansvaret

Ansvaret uden for kontrakt

Den omstændighed, at den juridiske person handler gennem fysiske personer, indebærer et særligt problem, nemlig det, der ligger i at afklare, hvornår den fysiske person har disponeret som led i foreningsvirksomheden, således at ansvaret naturligt må falde tilbage på foreningen. Dette problem er vel ikke aktuelt i de tilfælde, hvor ansvaret udspringer af en retshandel indgået med denne. Afgørende er her blot, *hvorvidt der er kontraheret i overensstemmelse med de ovenfor i afsnit VI nævnte retningslinier om fuldmagt*. Er dette tilfældet, hæfter foreningen også for de erstatningsmæssige forpligtelser, der måtte udspringe af kontrakten⁷. Samme grænse-dragning lader sig imidlertid ikke anvende med henblik på ansvaret for almindeligt skadevoldende adfærd. Her vil der opstå et spørgsmål om, hvad foreningen hæfter for, overalt, hvor denne hæftelse ikke umiddelbart kan udledes af den omstændighed, at *ansvaret hviler på en beslutning truffet af den højeste foreningsmyndighed*, generalforsamlingen. Sådanne beslutninger har pr. definition med foreningsvirksomheden at gøre. Problemets løsning

5. P. 154.

6. Hertil Henry Ussing i U 38B/69. I øvrigt A. Vinding Kruse: »Erstatningsret«, p. 484.

7. Medmindre medkontrahenten i forbindelse med dennes indgåelse har handlet retsstridigt, se f.eks. U 17/557.

1. Erstatningsansvaret

kompliseres i øvrigt af den omstændighed, at der kan blive tale om ansvar for både handlinger og undladelser samt af, at der i sagens natur langt fra altid er mulighed for at splitte en fysisk persons aktiviteter op på en sådan måde, at det efterfølgende er muligt at påvise, hvornår han har handlet til varetagelse af foreningens interesser.

De anførte vanskeligheder er vel ikke markante, når det drejer sig om at fastslå foreningens ansvar for skader forvoldt af medlemmerne under aktiviteter til opnåelse af foreningsformålet. Derimod kan de blive aktuelle i relation til ledelsesorganernes dispositioner.

Det lader sig her umiddelbart fastslå, at også dispositioner truffet uden for den bemyndigelse, foreningsorganerne opererer ud fra, vil kunne virke ansvarspådragende for foreningen. Heller ikke fuldmagtens grænser udgør et adækvat kriterium for, hvornår et foreningsorgan bør kunne pådrage foreningen ansvar ved almindelig skadeforvoldelse uden for kontrakt. Der vil meget vel kunne forekomme tilfælde, hvor det er naturligt at pålægge foreningen risikoen for det, foreningsorganerne foretager sig, selv om omstændighederne ikke berettiger skadelidte til at nære de forventninger, der fører anerkendelsen af en fuldmagt for foreningsorganet til at forpligte foreningen i et kontraktsforhold. Foreningen som sådan bør jo nemlig naturligt i det hele have risikoen for aktivitet, som er led i varetagelse af foreningsfunktionerne.

Således synes grænsedragningen da som udgangspunkt at måtte hvile på de samme kriterier som dem, der sædvanligt anvendes i relation til DL 3-19-2, når det skal afklares, hvorvidt skaden er forvoldt i tjenesten⁸. Afgørende bliver således i reglen, hvorvidt skaden er forvoldt i kraft af *dispositioner truffet som led i foreningshvervets udførelse eller dog i naturlig forbindelse med samme*⁹. Den omstændighed, at den skadeforvoldende adfærd ligger uden for, hvad der kunne påregnes som led i pågældende

8. Hertil Stig Jørgensen og Jørgen Nørgaard: »Erstatningsret«, p. 102 ff, A. Vinding Kruse: »Erstatningsretten«, p. 238 ff, og Henry Ussing: Erstatningsret«, p. 94.

9. Se f.eks. U 10/317, U 28/810 og U 36/993.

VII. Ansvar

foreningsorgans aktivitet, vil herunder ikke fritage for ansvar. Dog hæfter foreningen næppe for helt *abnorme skridt*.

Hvilke dispositioner er ansvars-pådragende?

Om kravene til karakteren af den handle måde, der begrunder et erstatningsansvar, gælder almindelige regler. Når det drejer sig om ansvaret i kontrakt, ses således ved culpabedømmelsen bort fra *individuelle undskyldningsgrunde* hos fuldmægtigen, som ville have fritaget ham, såfremt han selv havde været skyldner. Modsat, når det drejer sig om almindeligt erstatningsansvar uden for kontrakt.

En blot *udbredt holdning* blandt medlemmerne er ikke tilstrækkelig til at påføre foreningen som sådan ansvar. Dog gælder, for så vidt angår arbejdslivets organisationer, i så henseende noget andet¹⁰.

De skadelidte

Foreningens erstatningspligt kan aktualiseres *over for udenforstående*. Den kan imidlertid også komme på tale *over for medlemmerne* både i tilfælde, hvor der foreligger en misligholdelse af de af medlemsforholdet flydende krav, og når det drejer sig om almindeligt erstatningspådragende adfærd. Som eksempel kan henvises til de allerede foran berørte tilfælde af ulovlig eksklusion (afsnit III).

Med hensyn til foreningens ansvar over for medlemmerne kan der opstå et særligt problem, nemlig med at få fastslået, hvor langt foreningen hæfter for *skader forvoldt af disse på hinanden* under udfoldelsen af de aktiviteter, foreningens liv indebærer. Sådant kan komme op f.eks. i relation til sportsforeninger. Indbyrdes skader forvoldt under deltagelse i foreningens liv alene i kraft af denne deltagelse synes dog almindeligvis at måtte være foreningens erstatningsmæssigt uvedkommende, medmindre der f.eks. er forsømt sikkerhedsforanstaltninger eller lignende, som bringer foreningen som sådan ind i billedet. I mange tilfælde vil dette resultat kunne udledes allerede af almindelige »accept af risiko«-betragtninger.

B. Foreningsorganernes personlige ansvar.

Efter således at have konstateret, at foreningen som sådan hæfter for de dispositioner, der træffes i dens navn, opstår det næste spørgsmål, nemlig hvorvidt også de enkelte foreningsorganer – såfremt der er tale om et kollegium disses enkelte medlemmer – vil kunne holdes personligt ansvarlige. Dette spørgsmåls besvarelse rummer tillige indgangsnøglen til løsningen af et andet problem, nemlig det, der ligger i at få fastslået retningslinierne for det interne økonomiske efterspil, der kan blive tale om i kølvandet på en erstatningssag mod foreningen.

I denne forbindelse er det nødvendigt at sondre mellem de orga-

10. Per Jacobsen, p. 534 ff.

1. Erstatningsansvaret

ner, der kan komme på tale. Disse er: Foreningsledelsen (her forstået som bestyrelse og eventuel direktion), de ansatte funktionærer og foreningsrevisorerne. I sammenhæng hermed kan som sagt også de enkelte medlemmer nævnes. I praksis vil det især være ledelsens ansvar, som er interessant.

Generelt set volder det problemer at udfælde, hvad der må anses for gældende ret på dette område. Dette skyldes, at retspraksis er sporadisk. Således hører det tydeligvis til sjældenhederne, at udenforstående rejser sager over for de enkelte dele af den samlede organisme, foreningen udgør, eller at disse dele rejser erstatningskrav mod hinanden. Mange af de sætninger, der kan opstilles, må således baseres på mere almindelige overvejelser over retsgrundene bag den anbefalede løsning end på retspraksis.

a. Foreningsledelsen.

Den omstændighed, at foreningsledelsen disponerer på foreningens vegne, indebærer ikke, at ledelsen til enhver tid selv er ansvarsfri. Ledelsen vil således e.o. kunne holdes erstatningsansvarlig såvel internt af foreningen som sådan som af udenforstående, hvem man har forvoldt skade under udførelse af sine ledelsesfunktioner. Umyndige vil e.o. kunne deltage i bestyrelsen. I sådanne tilfælde gælder de almindelige regler om begrænsninger af umyndiges ansvar.

Mulighederne for at gennemføre et erstatningskrav mod ledelsen er forskellige alt afhængigt af, om det er det interne eller det eksterne ansvar, der tænkes på.

Internt vil et ansvar kunne komme på tale, såfremt ledelsen *culpøst* har disponeret på tværs af de retningslinier, der gælder for ledelsens virksomhed¹¹.

Det spørgsmål, som her rejser sig, er imidlertid, hvad der må betragtes som en culpøs tilsidesættelse af denne handleramme. Besvarelsen heraf må finde sted i lyset både af handlerammens art og af omstændighederne omkring tilsidesættelsen.

Ansvaret over for foreningen
Grundlaget for ansvaret:
Culpa-bedømmelsen

11. Jfr. den finske foreningslovs § 19, den svenske lov om økonomiske foreninger, § 106, samt aktieselskabslovens § 140.

VII. Ansvar

Overtrædelse af *vedtægter, instrukser* fra overordnede ledelsesorganer eller *offentligretlig lovgivning* turde principielt være ansvarsgrundlaget dermed være til stede¹². Men vedtægterne kan være mindre præcise og kun løseligt definere ledelsens kompetence. Det ligger jo i det hele i sagens natur, at foreningsledelsen i meget vid udstrækning må have frihed til at disponere efter konduite i dagligdagens forskelligartede situationer.

Det er i dette perspektiv væsentligt at være opmærksom på behovet for, at der også i relation til det mulige personlige erstatningsansvar efterlades foreningsledelsen en rimeligt fri handlebeføjelse. Der bør således ikke blive tale om ansvar i anledning af overtrædelse af den interne handleramme, så længe handlebeføjelsen dog er udnyttet ud fra en *saglig vurdering af, hvad der måtte anses at tjene foreningens formål*¹³.

Men ved afgørelsen af, hvor meget der kan forlanges, bør i øvrigt hensyn tages til såvel *hvervets art som de for det overordnede organ, generalforsamlingen, kendelige forudsætninger, hvorunder udvælgelsen til hvervet har fundet sted*. Således synes der f.eks. at måtte lægges en vis vægt på, hvorvidt der er tale om en (eventuelt vederlagt) beskæftigelse, som stiller store, saglige og tidsmæssige krav til sin udøver, eller om en post, hvor det mere honorære står i forgrunden. Det er dog klart, at det udvælgende organ normalt vil forudsætte visse mindstekrav opfyldt i relation til den, man vælger. Denne må derfor e.o. bære bevisbyrden for, at dette organ har kendt til de virkelige forhold, såfremt hans manglende evner diskvalificerer ham til posten, eller såfremt han vil hævde, at kun en ringe indsats forudsættes. Endvidere bør der eventuelt ses på, hvorvidt udpegelsen måske netop har fundet sted på grund af den udvalgte særlige sagkundskab og på den pågældendes erfaring i hver af den art, der er tale om, herunder den tid han har siddet i den konkrete funktion.

I øvrigt må erindres, at for ledelsesorganerne står omsorgs- og

12. Se f.eks. U 1879/925 og U 35/658.

13. Se f.eks. rettens bemærkning i U 56/1122.

1. Erstatningsansvaret

tilsynspligten i fokus. Dette vil indebære, at ansvar e.o. kan pålægges, uanset at den, der søges draget til ansvar, måske slet ikke har beflittet sig med sin opgave. Af samme grund vil gennemførelsen af en intern *arbejdsdeling*, f.eks. i en bestyrelse, ej heller uden videre udelukke de deltagere i samme, uden for hvis regie fejlen er begået, fra at ifalde ansvar¹⁴.

Særlige omstændigheder kan indebære, at ansvaret begrænses.

Begrænsning af
ansvaret

Dette er således tilfældet, når ledelsen har disponeret i henhold til *ordre* eller *forhåndssanktion* fra foreningsorganer, der er overordnet ledelsen i den relation, hvori der handles skadevoldende. Dette må i al fald gælde så langt, det overordnede organ kunne forudse dispositionens karakter og rækkevidde. Er dette ikke tilfældet, vil det e.o. kunne være ansvarspådragende ikke at gøre opmærksom på de problemer, der måtte kunne opstå ved at bringe dispositionen til udførelse. I forlængelse heraf bør det måske nævnes, at et ledelsesorgan *ikke nødvendigvis bliver frigjort for ansvar, fordi det overlader sin handlebeføjelse til en overordnet foreningsmyndighed*. En direktør, der vedtægtsmæssigt har visse beføjelser, vil således ikke uden videre blive ansvarsfri, hvis han overlader disse beføjelsers udøvelse til bestyrelsen. Henskydes dispositionsretten derimod til generalforsamlingen eller i øvrigt til det foreningsorgan, der oprindeligt har uddelegeret handlebeføjelsen, vil det underordnede foreningsorgan oftere være fritaget for internt ansvar. Også her vil dog e.o. en vis rådgivningspligt kunne komme på tale.

Fremdeles kan der blive tale om ansvarsfrihed i forhold til foreningen, når dennes kompetente organer efterfølgende *bevilger ansvarsfrihed* for det passerede. Som eksempel kan nævnes de foran i afsnit IV nævnte tilfælde, hvor generalforsamlingen meddeler »decharge« på regnskabet. Den ansvarsfritagende virkning af en sådan godkendelse må dog forudsætte, at denne ikke er givet ud fra urigtige eller utilstrækkelige oplysninger fra ledelsen om, hvad

14. Afgørelser om tilsynspligten, se f.eks.: U 1872/785, U 12/765, U 25/49, U 29/183, U 32/795, U 32/864 og U 34/1118.

VII. Ansvar

der er foregået^{15, 16}. Derimod er det ofte uden betydning for virkningen af en efterfølgende godkendelse, at grundlaget for ansvars-sagen er ledelsens overtrædelse af foreningsvedtægten. Generalforsamlingen har jo nemlig også rådighed over denne. Men e.o. må ansvarsfritagelse gennemføres under overholdelse af reglerne om vedtægtsændringer. Generelt set må der i øvrigt stilles krav om større vished for, at ansvarsfritagelsen omfatter et givet forhold, desto mere graverende dette er. Dette har betydning i tilfælde, hvor der alene kan henvises til generalforsamlingens mere almene accept af bestyrelsesberetningen.

Særligt med henblik på det *ansvar, enkeltmedlemmer i kollektive ledelsesorganer kan ifalde*, bør i øvrigt nævnes, at der *ikke uden videre vil blive tale om ansvarsfrihed, fordi et sådant medlem ikke er delagtigt i den ansvarspådragende beslutning*. Således må der skelnes noget efter situationens nærmere art: Det er indlysende, at ansvarsfrihed ikke vil kunne komme på tale, blot fordi medlemmet er udeblevet fra afstemningen. Omvendt vil det være naturligt at anerkende ansvarsfriheden for det medlem, som aktivt modsætter sig beslutningen og følger dette op, f.eks. ved at bringe sagen for en generalforsamling eller ved at nedlægge sit hverv. Imellem disse to yderpunkter befinder sig en række tilfælde, hvor det ikke er umiddelbart indlysende, hvad resultatet bør være. Det kan f.eks. tænkes, at den pågældende har stemt imod, og eventuelt at han har krævet en mere udførlig reservation tilført protokollen. Afgørende er her, hvad situationen fordrer. Ikke alle fejl begrundes nødvendigvis en lige kraftig modstand. De enkelte bestyrelsesmedlemmers eventuelle særlige indsigt eller sagkundskab vil herunder kunne påvirke opfattelsen af, hvad der kræves af dem.

Ansvar efter culpareglen vil kunne virke hårdt, når det drejer sig om ideelle foreninger af mindre professionel art. Der findes imidlertid ingen

15. Jfr. aktieselskabslovens § 144, stk. 2, og den svenske lov om økonomiske foreninger, § 63. Se endvidere U 24/913.

Ligeledes må det forudsættes, at ledelsens egne stemmer ikke har været udslagsgivende for generalforsamlingens beslutning om at bevilge ansvarsfritagelse, U 25/244. Smh. U 25/874.

16. Er ledelsen uden skyld i den urigtige eller vildledende oplysning, kan man derimod e.o. nok tilegne sig det løfte, som ansvarsfritagelsen indebærer.

1. Erstatningsansvaret

regel, som hjemler mulighed for *lempelse af dette ansvar* ved ringe uagtsomhed specielt her, f.eks. svarende til aktieselskabslovens § 143¹⁷.

I praksis ses mangelen på en sådan lempelsesregel imidlertid ikke at have givet anledning til problemer. Dette indicerer, at tilfredsstillende løsninger stort set kan opnås allerede gennem selve den grundlæggende culpabedømmelse.

Sagens gennemførelse vil, som den usædvanlige disposition der er tale om, nok i reglen blive besluttet af generalforsamlingen. Som alment princip turde det imidlertid kunne fastslås, at den foreningsmyndighed, som har tilsyn med en anden, normalt også vil kunne beslutte at gøre ansvar gældende over for sidstnævnte^{18, 19}.

Sagens gennemførelse

Mere kompliceret er det at fastlægge, hvor langt ledelsesorganerne og disses medlemmer vil kunne holdes direkte ansvarlige af 3.mand, hvem deres beslutninger volder skade.

Ansvaret over for udenforstående

Det kan her konstateres, at det ville være urimeligt at holde det organ ansvarligt, gennem hvilket foreningens dispositioner materialiseres, i kraft af den blotte omstændighed, at denne materialisering nødvendigvis må finde sted ved fysiske personer. På den anden side bør disse fysiske personer naturligvis ikke uden videre kunne gå i skjul bag den juridiske person, når der klart handles retsstridigt i forhold til 3.mand – det være sig i eller uden for kontrakt. Men muligheden for at anerkende et personligt ansvar synes i øvrigt ofte at burde vurderes i lyset af, hvorvidt 3.mand uden videre kan få oprejsning hos den juridiske person, til fordel for hvilken den skadeforvoldende aktivitet har fundet sted.

Balancen imellem disse modstridende behov er ikke overalt let at finde. Enkelte tilfælde er dog ret uproblematisk. *Eksisterer slet intet foreningsforhold af en fasthed*, som sikrer det anerkendelse af retsordenen som selvstændigt retssubjekt, må den handlende selv hæfte for det, han foretager sig. Det samme gælder, når der *kontraheres med 3.mand, uden at det for denne fremgår, at der disponeres på vegne af en forening*, jfr. herved også det ovenfor i afsnit VI.1. nævnte. Endvidere hæfter efter *aftalelovens § 25 den, der optræder som fuldmægtig, for, at fuldmagten er i orden*, jfr. om-

Klare tilfælde

17. I øvrigt JFT Tidsskrift (Juridiska Föreningen i Finland), 1962, p. 495 ff (Curt Olsson: Något om jämkning av skadestånd i aktiebolag och ideell förening).

18. Se i øvrigt hertil U 08/211.

19. Over for retsstridige generalforsamlingsbeslutninger må beslutning om at gennemføre intern ansvarssag tages på en ny generalforsamling.

VII. Ansvar

talen heraf i afsnit VI.2. Tilsvarende resultater kan nås, når der er begået en strafbar, svigagtig eller groft retsstridig handling²⁰, som har været skadeforvoldende. Det typiske eksempel er det tilfælde, at ledelsen kontraherer for foreningen med udenforstående under omstændigheder, hvor man ved, at det er højst tvivlsomt, om der er midler til at betale den derved opståede gæld. Det samme gælder klare overtrædelser af offentligretlige forskrifter.

Uklare tilfælde: Hvor langt udenforstående i andre tilfælde bør kunne gøre ansvar gældende direkte over for ledelsesorganerne er mere tvivlsomt.

Kontrakts-ansvaret Udspringer ansvaret af en kontrakt, er der *ikke stort behov for at lade ledelsesorganet hæfte*. 3.mand er jo klar over, at det er den kollektive enhed, han har med at gøre, ikke den eller de personer, der handler på denne enheds vegne²¹.

Mere specifikt synes det at måtte være sådan, at i alt fald *ansvaret for skader voldt gennem dispositioner, der træffes til opfyldelse af en vedtægtsmæssig pligt, må falde på foreningen som sådan*. Men det samme synes at måtte være tilfældet, overalt hvor der er *handlet inden for den ramme, vedtægten afstikker*, eller i henhold til *forudgående konkret godkendelse eller direkte ordre fra overordnede foreningsmyndigheder. Undtagelse fra det anførte må dog i overensstemmelse med det allerede nævnte gælde, når ledelsesorganet burde indse, at man ved at disponere på grundlag heraf gør sig skyldig i noget klart retsstridigt*. Ejheller bør en ordre eller godkendelse spille nogen rolle, når den tydeligt ligger uden for det overordnede foreningsorgans kompetence i forhold til den handlende²². En efterfølgende godkendelse af en skadeforvoldende disposition behøver heller ikke uden videre at burde virke ansvarsfritagende udadtil.

Det kunne anføres, at interne instrukser m.v., som er usynlige for 3.mand, bør være denne uvedkommende. Med de opstillede forbehold er der imidlertid næppe betænkeligheder ved at identifi-

20. Dette kan f.eks. være aktuelt i relation til straffelovens §§ 298 og 300. Se i øvrigt f.eks. U 22/371, U 34/817, U 40/563 og U 61/515. Sml. U 27/27.

21. Se f.eks. U 29/14.

22. Som omtalt flere steder kan direktionen jo f.eks. have en vedtægtsmæssig kompetence, der står uafhængigt af bestyrelsen.

1. Erstatningsansvaret

cere ledelsen med foreningen i de tilfælde, hvor der disponeres indenfor, hvad vedtægt og konkrete indforståelser tilsiger, således forstået, at ansvaret her udelukkende falder på foreningen. Modsat kan begrundelsen for at lægge vægt på, om en intern handleramme er overtrådt, søges deri, at der i så fald ikke er noget stort behov for at beskytte ledelsesorganet mod ansvar²³.

Et problem ligger i, at vedtægtens anvisninger på, hvad ledelsen skal eller ikke skal, som allerede nævnt ofte er rummelige. Dette indebærer, at handlerammen kan udnyttes på forskellige måder, som hver for sig kan være lige beføjede. *Har ledelsen disponeret efter berettiget skønnende indenfor, hvad den havde lov til, taler meget for i almindelighed at friholde den også for det eksterne ansvar, som måtte følge af sådanne handlinger eller undladelser, når disse indebærer en misligholdelse af foreningens kontrakter med 3.mand.* Personligt ansvar bør i sådanne tilfælde kun kunne gennemføres, når der er særlig grund hertil. Der er jo stadig enterret på foreningens vegne, og behovet for at lade ledelsen hæfte personligt er i de almindelige tilfælde ikke stort. Dette gælder, selv om skaden er opstået ved, at man har gjort sig skyldig i et fejlskøn, så længe dette blot er undskyldeligt²⁴. Særlig grund for et personligt ansvar kan imidlertid ligge deri, at ledelsen gennem manglende tilsyn med underordnede foreningsorganers aktiviteter har været medvirkende årsag til, at 3.mand lider skade^{25, 26}.

Anderledes i de tilfælde, hvor ledelsens ansvar kan støttes på reglerne om erstatning uden for kontrakt. *Den omstændighed, at et sådant ansvar er opstået i kraft af ledelsens udøvelse af foreningsmæssige aktiviteter, synes således i reglen ikke at burde føre til, at man kan skubbe foreningen ind imellem sig og skadelidte.* For skadeforvoldelse uden for kontrakt må alle være indstillet på selv at svare. Undtagelse gælder dog muligt i de tilfælde, hvor ansvar ifaldes uden culpa. Helt klart er ledelsens personlige ansvar der-

Ansvaret uden for kontrakt

23. Jfr. herved også aktieselskabslovens § 140 og den svenske lov om økonomiske foreninger, § 107.

24. Se f.eks. U 47/229, U 54/224 og U 79/768. Sml. U 32/1118.

25. Se f.eks. U 21/727, U 46/1103, U 53/772, U 59/422 og U 61/515.

26. Ansvar støttet på denne begrundelse kan kun gøres gældende i relation til den tid, hvori den eller de pågældende har bestredet ledelsesfunktionen, jfr. U 26/239.

VII. Ansvar

imod, hvor der er handlet således, at foreningen som sådan slet ikke kan holdes ansvarlig²⁷.

Også uden for kontrakt kan et (med)ansvar komme på tale i kraft af manglende opfyldelse af tilsynspligten²⁸.

Culpabedømmelsen generelt

Ved culpabedømmelsen i relation til skadeforvoldelse over for udenforstående, det være sig i eller uden for kontrakt, bliver det i øvrigt normalt uden betydning, om foreningen som sådan, generalforsamlingen, er bekendt med, at det pågældende foreningsorgan ikke opfylder de personlige betingelser i relation til f.eks. kvalifikationer og indsigt, som stillingen fordrer. Man handler gennem dette organ. Også en medkontrahent må forudsætte, at der disponeres ud fra den påpasselighed, som indehavere af en stilling af den pågældende art sædvanligvis lægger for dagen.

Hæftelsens nærmere indhold, opgørelsen mellem de forpligtede

Statueres ansvar for ledelsesorganet, vil dette *hæfte solidarisk* med foreningen efter de almindelige regler for hæftelsen ved skader forvoldt af flere²⁹. Er der tale om et kollegium, vil dettes medlemmer som udgangspunkt også hæfte solidarisk indbyrdes³⁰. Om det efterfølgende opgør må erstatningsrettens almindelige regler gælde. Således vil *den endelige placering af den økonomiske byrde finde sted efter forholdet mellem de på hver side begærede fejls beskaffenhed*.

Ansaret over for enkeltmedlemmer

På samme måde, som ledelsen kan ifalde ansvar over for udenforstående, vil den kunne pådrage sig ansvar over for enkeltmedlemmer.

Skadeforvoldelse uden sammenhæng med medlemsforholdet

Dette gælder *ubetinget*, så langt den skadeforvoldende disposition ikke har noget med medlemsforholdet at gøre. I sådanne tilfælde må det også være klart, at medlemmet kan gøre et erstatningskrav gældende, *uanset om generalforsamlingens flertal mod hans protest måtte bevilge ansvarsfritagelse* for ledelsen.

Skadeforvoldelse i sammenhæng med medlemsforholdet

Har skaden sammenhæng med foreningsforholdet, kan reglen ikke antages ubetinget. Det må i så fald være en forudsætning, at skaden *påføres enkeltmedlemmet direkte*³¹. Den mere ideelle

27. Se f.eks. U 08/564 og U 10/47.

28. Jfr. forudsætningerne i U 09/509.

29. Se f.eks. U 34/817.

30. Se f.eks. U 1872/785, U 21/727 og U 40/714. I øvrigt aktieselskabslovens § 143, stk. 2, og den svenske lov om økonomiske foreninger, § 109.

31. Hvilket vil være mest aktuelt i økonomiske foreninger. Hertil f.eks. U 31/294, U 40/713 og U 62/151 (med TfR 62/440).

1. Erstatningsansvaret

skade, medlemmet måtte lide derved, at foreningen som sådan lider tab i kraft af ledelsens skadeforvoldende dispositioner, må normalt gøres gældende gennem foreningen, d.v.s. gennem generalforsamlingens beslutning om at holde ledelsen erstatningsansvarlig.

Selv om der forvoldes skade direkte for medlemmet, er det imidlertid ikke sikkert, at dette kan holde ledelsen personligt ansvarlig. *De foran antagne synspunkter, som fører til begrænsning i ledelsens personlige ansvar over for udenforstående, vil således også gælde her.* Så længe ledelsen blot handler som foreningens forlængede arm, er der intet behov for at åbne op for et videregående ansvar for ledelsesorganet, blot fordi der er tale om et medlem.

Samtidig bør man dog holde sig for øje, at ledelsen i relation til medlemmerne *oftere vil kunne komme ud i noget skadeforvoldende, fordi disse tillige vil kunne gøre medlemsrettigheder gældende.* Også når det drejer sig om krænkelse af en medlemsrettighed, f.eks. uberettiget eksklusion, gælder imidlertid de synspunkter, som fører til en begrænsning af ledelsens ansvar over for foreningen som sådan. Især må ledelsen have en *vid ramme for skønnet* over, hvorledes man bør disponere. For dispositioner, truffet til varetagelse af det fælles foreningsformål, bør den således ikke uden videre kunne holdes personligt ansvarlig, selv om en senere efterprøvelse viser, at der burde have været handlet anderledes³². Også i forhold til medlemmerne må således kræves særlig grund for at gennemføre et personligt ansvar for ledelsen. Sådan grund er til stede, når denne har handlet groft retsstridigt eller helt uden for den handleramme, vedtægten afgiver, eller på en sådan måde at foreningen som sådan slet ikke hæfter^{33, 34}. Også tilsidesættelse af tilsynsplikten vil kunne være ansvarspådragende³⁵.

Skulle der i øvrigt undtagelsesvis på det nævnte grundlag kunne statuere personligt ansvar for ledelsen over for de enkelte medlemmer, *påvirkes dette i reglen næppe af, at dispositionen er god-*

32. U 04B/197, U 35/458, U 40/656, U 43/1202 og U 63/56 (med TfR 63/61).

33. Se i øvrigt f.eks. U 02A/619, U 35/573 og U 36/786.

34. I øvrigt må medlemmerne efter foreningens opløsning e.o. kunne gå direkte til den sidste bestyrelse.

35. Jfr. hertil U 26/239, U 31/294, U 40/713 og U 62/151.

VII. Ansvar

kendt eller initieret af en foresat foreningsmyndighed – ved de grovere vedtægtsoverskridelser dog e.o. med forbehold af det tilfælde, at godkendelsen finder sted under overholdelse af de regler, der gælder for vedtægtsændringer³⁶.

b. Medlemmerne, revisorerne og foreningsfunktionærerne.

Medlemmernes ansvar

Den omstændighed, at foreningen som sådan eller eventuelt dennes ledende organer kan holdes ansvarlige, indebærer ikke, at det enkelte medlem til enhver tid er frit for ansvar. Principielt må han være *ansvarlig for den skade, han forvolder forsætligt eller uagtsomt*. Udadtil vil denne konstatering kunne blive af betydning, når skaden forvoldes som led i udøvelsen af den aktivitet, foreningsformålet indebærer. I øvrigt kan et internt og eksternt ansvar i sjældne tilfælde e.o. realiseres gennem medlemmets deltagelse i retsstridige og skadevoldende generalforsamlingsbeslutninger^{37, 38}.

Revisors ansvar

Endvidere vil foreningsrevisorer kunne ifalde ansvar såvel indadtil som udadtil. Dette ansvar, som antagelig skal vurderes ud fra *tilsvarende retningslinier som ledelsens*, må især ses i lyset af revisionens *kontrolforpligtelse*. Burde man have konstateret f.eks. underslæb eller besvigelser, kan man komme til at godtgøre tab forvoldt ved en undladt reaktion med de midler, som står til en revisors rådighed. Det er også givet, at revisor må erstatte udgifterne, der er forbundet med at gøre hans arbejde helt om. Vælges læge revisorer, sådan som det er tilfældet i mange ideelle foreninger, kan der i øvrigt næppe stilles store forventninger til disse³⁹.

Foreningsmedarbejdernes ansvar

Om foreningsmedarbejdernes ansvar gælder *for direktionens vedkommende e.o. det allerede sagte om ansvaret for ledelsesorganernes dispositioner*. Særligt bør fremhæves, at ansvarsfrihed ikke nødvendigvis kommer på tale, fordi direktionen henskyder en beslutning til de overordnede foreningsorganer. Afgørende kan det her blive, om direktionen derved forsummer en opgave, som den i kraft af sin særlige indsigt måtte have påtaget sig.

For de egentlige *ansatte foreningsfunktionærer gælder det sædvanlige arbejdstageransvar*.

36. Jfr. U 62/151.

37. Sml. U 39/1147.

38. Se til det anførte aktieselskabslovens § 142 og den svenske lov om økonomiske foreninger, § 106, hvor ansvar e.o. ikke kommer på tale ved simpel uagtsomhed.

39. Om revisors ansvar se f.eks. U 1884/493 (U 1882/1086), U 12/765, U 25/49, U 32/864, U 40/713, U 51/960, U 52/1047, U 55/46 og U 78/653. I øvrigt aktieselskabslovens § 141 og den svenske lov om økonomiske foreninger, § 106.

2. Strafansvaret*.

Reglen om, at foreningen som sådan hæfter for de dispositioner, ledelsen træffer på dens vegne, finder ikke anvendelse i relation til det strafansvar, der kan blive tale om, når ledelsen under udøvelsen af sit hverv overtræder offentligretlige forskrifter, der er underkastet sanktioner. Tværtimod er det strafferetlige *udgangspunkt, at den kollektive enhed, foreningen, ikke pålægges straf, men at denne tværtimod falder på de enkeltpersoner, der som foreningsmyndighed er ansvarlige for den strafbare handling eller undladelse*¹.

Den omstændighed, at enkeltpersoner kan straffes, indebærer dog ikke nødvendigvis, at den kollektive enhed går fri. I en række tilfælde kan der være et behov for også at kunne pålægge den juridiske person straf i form af bøde. Som eksempel kan nævnes overtrædelse af skatte- og afgiftslovgivningen. Et sådant behov er i det hele til stede, når den strafbare handling tilsigter økonomisk fordel for den kollektive enhed, eller når ansvar alene for enkeltpersoner ikke har udsigt til at virke i tilstrækkelig grad præventivt.

Muligheden for at gennemføre sådan strafforfølgning er derfor ofte *hjemlet i særlig bestemmelse*. Som eksempel kan nævnes arbejdsmiljølovens § 86² og kildeskattelovens § 77³, der fastslår, at for overtrædelser, der begås af aktieselskaber, andelsselskaber eller lignende, kan der pålægges selskabet som sådant bødeansvar⁴. Parallele formuleringer kendes fra adskillige speciallove. Men det kan også fremgå *forudsætningsvis* eller af *forholdets natur*, at der kan blive tale om ansvar for den kollektive enhed som sådan.

Rettes tiltalen mod foreningen som sådan, vil dennes ledelse alene optræde som processuel repræsentant under sagens gennemførelse. Og er der tale om en lovregel, som alene er sanktioneret

* Vagn Greve m.fl.: »Kommenteret Straffelov, Almindelig Del«, p. 201 ff. Hemström I, p. 52, Hemström II, p. 107, Stephan Hurwitz: »Bidrag til Læren om kollektive Enheders Pønale Ansvar«, samme: »Den danske kriminalret, Almindelig Del«, p. 277 ff. Ole Malmqvist: »Ansvar«, p. 11 f, Poul Meyer, p. 82 f, 159 ff. Sindballe, p. 129 og 116, note 11.

1. I arbejdsretten gælder dog med henblik på det dér hjemlede særlige »bods«ansvar noget andet.
2. Lov nr. 681 af 23/12 1975.
3. Lovbekendtgørelse nr. 446 af 16/10 1980.
4. Herom f.eks. Benny Rosberg: »Ansvar og Straf i Arbejdsmiljøloven«, p. 49 ff.

VII. Ansvar

med subjektivt strafansvar, vil de subjektive forhold hos det ledelsesorgan, der har disponeret for foreningen, være afgørende for, hvorvidt straf kan bringes i anvendelse.

Ledelsens strafansvar

Den omstændighed, at der måtte være mulighed for at straffe den kollektive enhed, vil ofte indebære, at der ikke samtidig rejses tiltale mod ledelsen personligt⁵. Af det foran sagte følger imidlertid modsætningsvis, at ledere principielt set *ikke fritages for ansvar, blot fordi de har handlet på foreningens vegne*.

Således vil bestyrelse og direktion under alle omstændigheder ifalde ansvar for *forsætlige og uagtsomme* lovovertrædelser, som de gør sig skyldige i »i embeds medfør«. For bestyrelsens vedkommende kan ansvar dog i reglen kun gøres gældende over for de personer, der har stemt for den ulovlige beslutning. Omvendt virker det ikke uden videre disculperende, at den strafbare disposition måtte være foretaget i henhold til instruks fra oven.

Det har været diskuteret, om ledelsens ansvar burde objektiviseres, eventuelt under hensyn til, at foreningen som sådan ikke måtte kunne holdes strafferetligt ansvarlig. Det kan i denne forbindelse konstateres, at der rent faktisk er *tilbøjelighed til at lade foreningslederne bære ansvaret for, hvad der foregår inden for foreningens område* i den udstrækning, denne aktivitet indebærer en overtrædelse af lovgivningen⁶. Dette kan evt. opfattes som en konsekvens af den tilsynspligt, der påhviler ledelsen. Sådant har f.eks. været aktuelt i forbindelse med gennemførelse af offentlige begivenheder af den ovenfor i afsnit VI.5.A. nævnte art.

Principielt vil der i øvrigt ikke uden videre kunne blive tale om strafansvar for ledelsen på grundlag af en regel, der hjemler *objektivt ansvar for den juridiske person*. En sådan bestemmelse kan ikke ved analogi udvides, således at den kan begrunde gennemførelse af et objektivt individualansvar.

5. Nærmere herom i rigsadvokatens cirkulære nr. 144 af 10/12 1955.

6. Se f.eks. U 17/209, U 29/966, U 49/623, U 57/419, U 60/711, U 60/731, U 70/841, U 76/348 og U 77/394. Dog U 52/644. Sml. U 25/894.

Afsnit VIII: Afgørelse af stridigheder*

1. *Der er tradition for, at stridigheder i foreningsforhold afgøres af organer i foreningen. En sådan fremgangsmåde vil uden videre være holdbar, såfremt voldgiftslovens betingelser for afgørelse ved privat voldgift er opfyldt. Er dette ikke tilfældet, har domstolene derimod en vidtgående prøvelsesret.*

2. *Problemet ligger nærmest i at afgrænse denne adgang til domstolsefterprøvelse over for den suveræne beslutningsmyndighed, som nødvendigvis må være til stede i kraft af foreningens selvstyreordning. Det ligger dog i så henseende fast, at når medlemskabet reelt er en nødvendighed, kan domstolene efterprøve alle spørgsmål, som har at gøre med medlemskabets opnåelse og bevarelse og sikringen af en rimelig behandling i almen for-*

* Kristen Andersen m.fl.: Forhandlingerne på det attende nordiske juristmøde, p. 112 ff, Anders Bratholm og Jo Hov: »Sivil Rettergang«, p. 168, Dyrbye, p. 91, 94 ff, Bernhard Gomard: »Civilprocessen«, p. 165 f, 193 ff, 642 ff, samme: »Voldgift i Danmark«, Hagbergh og Nisell, p. 195 f, Hemström I, p. 26 ff, Hemström II, p. 117 ff, Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, p. 158 ff, Bernt Hjejle: »Frivillig Voldgift«, p. 38 ff, samme: »Foreningsvoldgift«, Stephan Hurwitz: »Om begrebet Retlig interesse i Processretten«, særligt p. 10 f og 22 f, Hørlyck, p. 183 ff, Illum, p. 32 ff, 55, Per Jacobsen, p. 59 f, Fr. Vinding Kruse: »Aktieselskaber og Andelsforeninger«, p. 113 f, Karsten Meyer m.fl.: Forhandlingerne på det fjortende nordiske juristmøde, p. 126 ff, LoR 1968/114 (Anders Bratholm: Juridiske og politiske synspunkter på »hjemforsikrings-saken«), LoR 68/31 (J. B. Hjort: Forenings-selvømmme), Poul Meyer, p. 170 ff, Olsson, p. 30, Folke Schmidt, p. 59 ff, Sindballe, p. 84 ff, Per Stjernquist: »Ekonomiska föreningar«, p. 53 f, Sjt 1942/193 ff (Hadar Berglund: Föreningsjustits i Danmark och Sverige), Sjt 1950, p. 10 ff og 88 ff (Carl Svennegård: Fackföreningarnas frihet), Sjt 1959/157 ff (Stig Jägerskiöld: Om domstolsprövning av föreningsbeslut), Sjt 1962/449 (Arne Malmberg: Till frågan om domstolsprövning av ideell förenings beslut at utesluta enskild medlem), Symposium för ideella föreningar 15/5 1975, p. 24 ff, TfR 1925/239 ff (Troels G. Jørgensen: Domstolenes Competence over for Foreninger med økonomisk Formål), TfR 1938/550 ff (Kristen Andersen: Selvdømmeklausuler i forenings- og sammenslutningsretten), TfR 1982/181 (Jo Hov: Selvdømme i foreningsforhold), Dag Tørvold: »Rettsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«, p. 13 ff, U 21B/215 (C. Torkild-Hansen: Voldgiftsbestemmelser i Foreningsvedtægter).

VIII. Afgørelse af stridigheder

eningsretlig sammenhæng. Og selv om denne nødvendighed mangler, påses det i forhold til medlemmer, at vedtægten respekteres – bortset fra ceremonielle og lignende forskrifter uden betydning for forholdet uden for foreningen. Herunder vil man e.o. udstrække vedtægten gennem fortolkning og udfyldning. I øvrigt vil domstolenes holdning afhænge af medlemmets interesse i søgsmålet.

3. Retsstillingen lader sig på dette grundlag resumere også med henblik på spørgsmålet om domsformen: Frifindelse eller afvisning.

Generelt om domstolenes prøvelsesret

De problemer, der knytter sig til afgørelsen af stridigheder i anledning af foreningsforholdet opstået mellem medlemmer indbyrdes eller mellem medlem og forening, er mange. Den juridiske litteratur herom er omfattende, og et stort antal retsafgørelser er inde på spørgsmålet om domstolenes kompetence i sådanne tvister. Dette til trods kan det næppe siges, at de principielle linier fremtræder aldeles klart.

Dette skyldes ikke mindst, at der ofte finder en vis sammenblanding sted mellem realitetsspørgsmålet og formalitetsspørgsmålet i sager af denne art – mellem spørgsmålet om, *hvem* der har adgang til endeligt at afgøre den pågældende tvist, og *hvad* denne afgørelse skal gå ud på.

Har medlemmet en *væsentlig interesse i medlemskabet, eller er medlemskab (reelt) en pligt, antages dette*, som det vil fremgå af de foregående kapitler, *at indebære, at der kan opstilles særlige krav med hensyn til, hvorledes foreningen skal behandle ham. Også udenforstående kan opnå krav på foreningen på dette grundlag. Disse krav påses af domstolene, der herunder uden tøven tilsidesætter interne foreningsforskrifter eller -beslutninger, som antages at kollidere med ufravigelige retshensyn. Disse hensyn kan referere såvel til pågældendes materielle rettigheder over for foreningen som til de procedurer, der iagttages ved foreningsbeslutninger¹.*

Dette spørgsmål om domstolenes muligheder for at gribe ind –

1. Herunder respekteres ej heller forskrifter om, at et medlem skal gå til den højeste foreningsmyndighed, inden han går til domstolene, jfr. f.eks. U 57/70, sml. U 1912/445.

eventuelt på tværs af de regler, foreningen selv har sat op – sammenblandes jævnlig med spørgsmålet om, hvorvidt *judicielle afgørelser, som ellers træffes af domstolene, i stedet kan træffes af foreningsorganer*, evt. en særlig foreningsvoldgiftsret, når striden har med foreningsforholdet at gøre. Foreningerne søger ofte at reservere sig en dømmende myndighed i egne tvister. Om bestræbelser af denne art vil krones med held afhænger imidlertid af, hvorvidt betingelserne for privat voldgift er til stede – i hvilket tilfælde sagen efter påstand skal afvises fra domstolene, jfr. voldgiftsretsloven af 1972, § 1². I denne forbindelse opstår imidlertid endelig et sidste spørgsmål. Således er det jo nemlig *ingenlunde altid klart, hvornår der er tale om en afgørelse i et retligt anliggende, og hvornår der blot foreligger en beslutning truffet i henhold til den foreningsmæssige selvstyreordning*, som nødvendigvis må respekteres, hvis man overhovedet anerkender tanken om selvstyre.

Afgørelserne fra de almindelige domstole er ofte egnede til at give et skævt indtryk af, hvilke retsproblemer der er relevante i forbindelse med vurderingen af det principielle spørgsmål om domstolenes prøvelsesret. De tre opridsede problemstillinger er forskelligartede. F.eks. hører spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger gyldig aftale om foreningsvoldgift, til sagens formalitet, hvilket eventuelt vil medføre afvisning, modsat det tilfælde, at et gode ikke anerkendes som ufravigeligt retskrav³. De bør derfor overvejes hvert for sig, inden man søger at stykke et helhedsbillede sammen af, hvilke muligheder domstolene har i stridigheder vedrørende foreningsforhold. Afgørelsernes præmisser udtrykker imidlertid ofte en vurdering, hvori flere af de omtalte hensyn blandes, uden at deres principielle forskelligartethed kommer frem. En anden kilde til uklarhed er, at afgørelserne ofte præges af den omstændighed, at de nedlagte påstande har været ukomplette eller ukoncise. Således vil man f.eks. kunne få det indtryk, at den

2. Er dette tilfældet, vil det foreningsmæssige afgørelsesorgan, der indsættes, efter sin sammensætning vel ofte være motiveret til at respektere de lige omtalte ufravigelige retshensyn. Skulle dette imidlertid ikke være tilfældet, vil domstolene kunne tilsidesætte afgørelsen efter voldgiftslovens § 7, 4),– og har for så vidt prøvelsesret, men først efterfølgende.
3. Nærmere nedenfor under 3.

VIII. Afgørelse af stridigheder

omstændighed, at medlemmet har en særlig interesse i medlemskabet, umiddelbart giver domstolene prøvelsesret vedrørende sagens realitet, hvilket jo ikke er tilfældet, såfremt det drejer sig om et medlem, og betingelserne for privat voldgift er til stede. Videre har domstolene specielt i ældre tid brugt megen tid på at fortolke sig ud af vedtægtsmæssige endelighedsbestemmelser vedrørende foreningsorganernes afgørelser⁴, hvilket i en lang række tilfælde nok har været unødvendigt, når det umiddelbart kunne konstateres, at betingelserne for privat voldgift ikke var opfyldt, og der i øvrigt klart forelå en tvist af juridisk karakter.

De centrale spørgsmål:

Det er altså nødvendigt at fokusere lidt nærmere på de problemer, der knytter sig til fastlæggelsen af selvstyreordningens grænser over for den virksomhed, der må karakteriseres som dømmende, og på gyldigheden af klausuler om foreningsvoldgift eller lignende »selvdømme«-ordning. I denne forbindelse må man imidlertid gøre sig disse problemers nærmere karakter klar:

I. Selvstyrets grænser

En forening udgør som allerede i indledningen nævnt et selvstyre samfund. Heri ligger, at foreningen gennem de interne styringsmekanismer kan regulere og omregulere de relationer, der falder under foreningsaftalens område. Herved kan enkeltmedlemmer og medlemsgrupper meget vel blive udsat for forandringer eller indskærpelser med hensyn til deres af foreningsforholdet flydende rettigheder og forpligtelser.

I en vis udstrækning må beslutninger af denne art stå fast som en konsekvens af selve den omstændighed, at foreningsforholdet bygger på en forudsætning om anerkendelsen af disse styringsmekanismer. På den anden side ligger det også klart, at dette selvstyre må have visse grænser. Styringsorganerne skal således ikke med hjemmel i deres styringsbeføjelse uden videre kunne påtage sig en myndighed, som reelt er dømmende. De hensyn, som ligger bag anerkendelsen af den kollektive enheds ret til selvstyre, kanaliseret gennem adgangen til flertalsafgørelser, er ganske forskellige fra de hensyn, som vil ligge bag anerkendelsen af en juridisk instans' ret til at træffe afgørelse i retlige stridigheder. Problemet er imidlertid dels, at det ingenlunde er klart, hvad en retlig tvist er, og dels at

4. Se reminiscensen endnu i U 27/658.

1. Voldgiftsaftaler i foreningsforhold

det ligger netop i styringsbeføjelsens karakter, at denne også indebærer en mulighed for at ændre det retlige grundlag, på hvilket foreningen fungerer.

Ud fra en tradition for, at opståede stridigheder afgøres inden for foreningens lukkede kreds, om muligt på grundlag af selvstyre-beføjelsen, har der ofte været tilbøjelighed til i foreningsforhold at søge uden om de almindelige domstole også ved afgørelser af klart dømmende karakter. Dette kan ske mere eller mindre bevidst. Ikke sjældent er en egentlig selvdommeordning således nok blot udsprunget af en ubehjælpssom formulering af selve selvstyre-ordningen. Sådant kan tænkes, f.eks. hvor det fastslås, at generalforsamlingen »afgør opståede tvivlsspørgsmål om vedtægternes anvendelse« eller lignende. Men hvadenten dette er tilfældet, eller der foreligger et mere målrettet forsøg på at instituere et eget dømmende organ, er det let at se, at man vil kunne komme i konflikt med almindelige retssikkerhedshensyn. Vel kan parterne i et foreningsforhold ikke udelukkes fra at betjene sig af det private afgørelsesorgan, de måtte ønske sig imellem. Men forudsætningen herfor må være, at de krav er opfyldt, som i almindelighed stilles for gennemførelsen af privat voldgift.

I praksis vil de retssikkerhedshensyn, som kan begrunde en tilsidesættelse af en aftale om privat voldgift, kunne spille en vis rolle for overvejelserne over, hvorledes grænserne for foreningens selvstyre bør afstikkes. Spørgsmålet om den principielle holdbarhed i ordninger, der hjemler foreningsvoldgift i rent judicielle spørgsmål, vil herefter blive behandlet først, nedenfor under 1., medens vi derefter nedenfor under 2. vil søge at kortlægge grænserne for foreningens selvstyre over for den afgørelsesvirksomhed, der må antages at have en judicial karakter⁵.

1. Voldgiftsaftaler i foreningsforhold.

Ikke sjældent bestemmer foreningens aftalen, vedtægten, som sagt, at stridigheder vedrørende foreningsforholdet skal afgøres af et for-

2. Voldgifts-
klausuler i
foreningsforhold

Selvdomme-
klausulens
indhold

5. Med den holdning, domstolene nu har til problemet, er der næppe anledning til særligt at udskille de tilfælde, hvor man bevidst har etableret et særligt dømmende organ (foreningsvoldgift), fra dem, hvor denne domsmyndighed indlægges i selvstyreordningen.

VIII. Afgørelse af stridigheder

eningsorgan eller en særlig voldgift. Klausuler af denne art findes i mange afskygninger, lige fra sådanne der fastslår, at de af bestyrelsen eller generalforsamlingen truffne afgørelser er »endelige«, og til voldgiftsklausuler af mere regulær art. Specielt hvis foreningsvedtægten er gammel, er det ikke sikkert, at klausulen er indrettet i overensstemmelse med de erkendelser, som er gjort i nyere foreningsretlig teori med hensyn til holdbarheden og forsvarligheden i sådanne forskrifter.

Grundene bag selvdømmeordningen

Grundene for etablering af selvdømmeordninger kan være mangeartede. Undertiden føles der et behov for at *sikre foreningsorganernes suverænitet* over for omverdenen. Sådant anses ofte at styrke den interne disciplin. Det kan også være anset for hensigtsmæssigt at *undgå den offentlighed*, som gennemførelsen af en almindelig retssag indebærer. Bortset herfra kan det være praktisk, at afgørelsen træffes under indflydelse af den *særlige sagkundskab* vedrørende foreningsforholdet og det materielle retsproblem, som lader sig indføje i den private afgørelsesinstans. Endvidere vil en sådan instans naturligvis træffe *hurtigere* og *endelige* afgørelser, hvilket jævnlig vil være af betydning, fordi de stridende parter har tyngende interesser i at få at vide, hvad de skal indrette sig efter.

Betænkeligheder

Over for disse begrundelser for etablering af en selvdømmeordning står imidlertid indlysende betænkeligheder. Især ligger det jo klart, at *aftalemomentet træder i baggrunden*, når voldgiftsklausulen fremgår af foreningsvedtægten. Den optagelsessøgende vil i almindelighed være mindre opmærksom på særregler i en vedtægt, han måske ikke gennemlæser, ja måske end ikke har fået udleveret. Han fokuserer måske også i højere grad på de umiddelbare fordele, medlemskabet frembyder – dettes opnåelse kan som ofte nævnt endog være en nødvendighed for ham. På tidspunktet for indmeldelsen kan det endvidere være *vanskeligt at overskue de mulige fremtidige tvister*, hvor den særlige afgørelsesordning vil kunne få betydning. Dette problem accelereres derved, at voldgiftsklausulerne ofte er formuleret meget vidt i relation til arten af de tvister, som opsamles heraf, samtidig med at man jævnlig vil se, at foreningsvoldgiften eller det organ, der forudsættes at træffe afgørelsen, langt fra opfylder det krav om upartiskhed, som i almindelighed må stilles. Endelig er det naturligvis i et videre

1. Voldgiftsaftaler i foreningsforhold

samfundsperspektiv ikke ubetænkeligt, såfremt de omfattende livsområder, på hvilket foreningslivet har etableret sig, reelt helt unddrages domstolenes indsigt.

På principielt plan ligger det fast, at der meget vel kan etableres en foreningsmæssig selvdømmeordning, som har til konsekvens, at stridigheder, som hører herunder, efter påstand skal afvises af domstolene. Betingelsen er imidlertid i så henseende, at forskrifterne i lov nr. 181 af 24. maj 1972 om voldgift er overholdt^{1,2}. I den her behandlede sammenhæng vil især lovens §§ 1 og 7 blive aktuelle.

Det fremgår heraf først og fremmest, at der skal foreligge en *aftale* mellem parterne om voldgift. Denne betingelse er ikke ny, men var i princippet også gældende forud for voldgiftslovens ikrafttræden. Her anså retspraksis en vedtægtsmæssig voldgiftsklausul i kombination med indmeldelsen i foreningen som tilstrækkelig for fyldestgørelsen af dette krav³.

En sådan klausul må imidlertid være *klar*⁴. Og det følger endvidere af sagens natur, at voldgiftsaftalen *kun kan gøres gældende over for den, der er indgået derpå*; ikke over for 3. mand, der i en

Gældende ret:
Voldgiftsloven

Aftalen om
voldgift

1. Særforskrifter kendes dog også. Se således § 8, stk. 2, i lovbekendtgørelse nr. 163 af 26.5. 1959 med senere ændringer om tilsyn med pensionskasser, hvorefter medlemskrav mod kassen kun kan unddrages domstolenes prøvelse, såfremt de er henskudt til en voldgiftsret, hvis sammensætning er godkendt af ministeriet.
2. Drejer det sig om foreninger af fuldstændig ligegyldig betydning eller om rent interne foreningsanliggender uden større betydning for medlemmets ydre forhold, f.eks. om ceremonielle og lignende anliggender, vil domstolene dog næppe gribe ind, selv om voldgiftslovens betingelser for privat voldgift ikke er opfyldt, jfr. i øvrigt nedenfor under 2.
3. Jfr. også den svenske lov om økonomiske foreninger, § 116.
4. Klarheden i forskriften om, at en given strid skulle afgøres ved de foreningsmæssige afgørelsesorganer, var i ældre tid udgangspunktet for domstolenes bestræbelser på at efterprøve sådanne sager, hvor der ansås at være behov herfor. Man fortolkede simpelthen klausulerne indskrænkende – som ikke vedrørende den pågældende tvist.

Det lå i øvrigt allerede tidligt fast, at vedtægternes blotte bestemmelse om, at generalforsamlingen er foreningens øverste myndighed, eller om, at visse spørgsmål afgøres endeligt af generalforsamlingen eller bestyrelsen, ikke udelukkede domstolsprøvelse, se f.eks. U 1872/972 (og nu f.eks. U 59/589). Dette er antaget også i tilfælde, hvor det direkte er anført, at domstolene udelukkes (se f.eks. U 35/747 – og fra Sverige NJA 58/654). Resultatet hviler således nok dybest set på, at de foreningsmyndigheder, hvem afgørelsen er pålagt, ikke opfylder kravet om upartiskhed, jfr. herved straks nedenfor.

VIII. Afgørelse af stridigheder

eller anden anledning er bekendt hermed⁵ eller over for udenforstående i anledning f.eks. af strid om disses ret til optagelse. Som udenforstående betragtes dog næppe den, der har forladt foreningen, når tvisten er opstået i medlemstiden og vedrører det foreningsproblem, som dækkes af voldgiftsaftalen⁶. Endvidere vil voldgiftsaftalen *kun dække de tvister, som udtrykkeligt er reserveret denne afgørelsesmyndighed*. Således kan det meget vel tænkes, at en foreningsvoldgift kun dækker en del af de tvister, som dukker op i sammenhæng med foreningsforholdet⁷.

Et særligt spørgsmål opstår, såfremt det kommer på tale *efterfølgende at indføre en voldgiftsklausul* i et sæt vedtægter, der savner en sådan. I så henseende kunne det være naturligt at antage, at enkeltmedlemmer ikke ved beslutninger truffet igennem foreningens normale styringsmekanismer kan berøves den beskyttelse, de har i henhold til udefra givne regler, in casu voldgiftsloven. Ud fra denne antagelse ville en majoritetsbeslutning om indførelse af en voldgiftsbestemmelse i almindelighed ikke binde andre end dem, der har accepteret beslutningen. På den anden side kan en forbliven i foreningen jo e.o. sidestilles med accept af klausulen. Afgørende synes således i disse tilfælde også i nogen grad at måtte være graden af medlemmets interesse i medlemskabet.

I øvrigt er forudsætningen for voldgiftsaftalens gyldighed, at *den kan opfyldes efter sit indhold*. Er en bestemt person eller indehaveren af et bestemt embede f.eks. indsat som opmand, men kan han ikke, eller vil han ikke påtage sig denne funktion, må voldgiftsbestemmelsen være uden virkning⁸. Er voldgiftsretten derimod ikke komplet, fordi man har undladt at aftale antallet af voldgiftsmænd eller fremgangsmåden for udpegningen af disse, eller har en part undladt at udpege dem, han skal, træffes afgørelse desangående af retten, voldgiftslovens § 3.

5. Hertil U 12/889 og U 38/881.

6. Sml. forudsætningen i U 22/1019. I øvrigt NJA 27/481.

7. Se f.eks. U 76/739. Smh. f.eks. U 57/917 og U 34/36 (med TfR 34/431) samt NJA 10/187.

8. U 54/841.

1. Voldgiftsaftaler i foreningsforhold

En yderligere betingelse for holdbarheden i et voldgiftsarrangement er efter loven, at *voldgiftsrettens sammensætning og sagsbehandlingen er betryggende*. I reglen vil det være i så henseende, problemerne opstår. Dette gælder især med hensyn til kravet om upartiskhed.

Sagsbehandlingen
og kravet om
upartiskhed

Som nævnt ses det ofte, at det foreningsorgan, der er udset som dømmende instans, ikke er udskilt fra foreningens almindelige organer – hvilket i sagens natur kan give en alvorlig skævhed. Årsagen hertil kan være, at man har vænnet sig til at løse alle stridigheder gennem udøvelsen af det foreningsmæssige selvstyre. Men selv om der måtte være etableret en særlig »foreningsdomstol«, ses det undertiden, at foreningen har en dominerende indflydelse på valget af medlemmer til denne. Disse defekter var mere udprægede i ældre tid, end de tilsyneladende er nu – hvilket nok ikke mindst har at gøre med de bestræbelser, der i litteraturen er udfoldet for at få trukket dem frem i lyset. Stadig foreligger der dog et praktisk problem, hvilket vel nok ikke mindst skyldes, at mange stridigheder, som domstolene vil opfatte som judicielle, af foreningsmyndighederne opfattes som hørende under foreningens selvstyrefunktioner. Om denne grænsedragning henvises i det hele til det nedenfor under 2. nævnte.

På nærværende sted er der imidlertid grund til at fremhæve rent principielt, at der utvivlsomt forudsættes upartiskhed, når det drejer sig om judicielle afgørelser uden for selvstyreområdet. Det ligger ret klart, at de almindelige foreningsmæssige selvstyreorganer ikke opfylder dette upartiskhedskrav⁹. Dette krav sigter på den anden side kun til retten som sådan. Således kræves ikke, at hele voldgiftsretten er upartisk – tværtimod er det både sædvanligt og hensigtsmæssigt, at hver af de stridende parter udpeger sin voldgiftsmand. Men *de partsinfluerede elementer må i voldgiftsretten stå lige*, om ikke nødvendigvis kvantitativt, så dog således at rettens foreningsinfluerede element ikke er i stand til at hindre en afgørelse, som strider imod foreningens interesser. Og den udslagsgivende faktor, *opmanden, må være upartisk*. Denne betingelse vil næppe være opfyldt, såfremt opmanden er medlem af foreningen,

9. Se f.eks. U 34/203.

VIII. Afgørelse af stridigheder

når en afgørelse eventuelt vil kunne komme foreningen til skade (f.eks. ved at påføre den en direkte udgift)¹⁰.

Indsigelse

Det fremgår i øvrigt af voldgiftslovens § 9, stk. 3, at indsigelser mod voldgiftskendelsens gyldighed kan påkendes af fogeden under fuldbyrdelsen. I almindelighed vil retten til at gøre indsigelse ikke gå tabt selv ved ret langvarig passivitet. Heller ikke internt opsatte frister for sagens videreførelse til domstolene vil være afgørende¹¹.

2. Selvstyrets grænser.

Således ligger det nogenlunde fast, hvornår judicielle afgørelser kan reserveres et privat afgørelsesorgan i foreningens regie. Spørgsmålet bliver dernæst, hvilke afgørelser der har juridisk karakter, eller med andre ord hvor langt foreningen kan reservere sig en beslutningsmyndighed baseret på sin almindelige selvstyre-ordning og under udelukkelse af domstolene.

Den retlige interesse i et søgsmål – afvisning undgås

Hvad dette angår, ligger det nu i hvert fald klart, at der *ikke skal ret megen interesse i en domstolsefterprøvelse til for at undgå, at sagen afvises på grund af manglende »retlig«* interesse. Hertil kræves f.eks. ej heller en sådan væsentlighed i interessen i medlemskabet, som er nødvendig, for at domstolene vil statuere ufravigelige rettigheder i det foreningsmæssige mellemværende¹.

Realitetsspørgsmålet

Den omstændighed, at domstolene undlader at afvise sagen, er imidlertid ikke ensbetydende med, at man vil efterkomme klage-målet på tværs af foreningens beslutninger i den strid, der er opkommet. Hvad dette angår, er det imidlertid uhyre vanskeligt at trække nogen sikre grænser.

På den ene side spiller det ind, at medlemmerne jo i henhold til selve den ordning, som de gennem indmeldelsen er gået ind i med hensyn til styringen af den kollektive enhed, har accepteret, at der kan træffes beslutninger på tværs af den enkeltes ønsker. Denne

10. Afgørelser vedrørende voldgiftsrettens sammensætning: U 26/975, U 33/580, U 38/673, U 38/881, U 41/1153, U 42/558, U 43/956, U 44/855, U 46/952, U 49/101 (med TfR 49/204), U 53/335, U 57/917 og VLT 51/369.

Undertiden kommer man uden om klausulen ved at fortolke denne indskrænkende: U 20/468, U 23/92 og U 27/785. I øvrigt NJA 43/527.

11. U 44/855.

1. Se f.eks. U 79/818 og muligt U 46/737.

2. *Selvstyrets grænser*

ordning er godkendt af retsordenen i og med, at man har accepteret muligheden for etablering af selvstyrende kollektive enheder. Skulle enhver beslutning, som bliver lovligt til i overensstemmelse med gældende regler for udøvelsen af denne styringsret, uden videre kunne efterprøves og evt. tilsidesættes af domstolene, ville det indebære en eliminering af selve grundlaget for den interne styring af kollektive enheder.

På den anden side er det indlysende, at mange beslutninger truffet af foreningsorganer i henhold til selvstyrereglene vil kunne substituere judicielle afgørelser, og at foreningsorganerne ikke blot med en henvisning til selvstyret skal kunne gennemføre materielt set hvad som helst over for den enkelte. Ligeledes er det indlysende, at disse myndigheder ikke blot med henvisning til selvstyret skal kunne eliminere princippet i voldgiftsloven af 1972 og dermed tilsidesætte de hensyn, denne lovs ordning hviler på.

Problemets kerne ligger i vanskeligheden ved at fastslå, hvad en juridisk strid er. Der lader sig ikke på teoretisk plan opstille nogen almen definition herpå, hvorudfra selvstyret lader sig begrænse på passende måde. Og de skitserede hensyn afgiver heller ikke i sig selv grundlag for en entydig grænsedragning.

Hertil kommer, at det er vanskeligt at udfælde denne ud fra de resultater, der er anordnet i domstolenes konkrete afgørelser, fordi disse som allerede i indledningen berørt ofte er uskarpe. Ikke sjældent træffes der også »allerede fordi«-afgørelser, som efterlader de centrale spørgsmål ubelyste. Undertiden har man tilsyneladende ej heller identificeret disse ganske klart. Afgørende for, hvorledes dommeren vurderer retsstillingen i relation til de tekniske muligheder for at foretage en efterprøvelse, er tilsyneladende også ofte, om han billiger det materielle resultat, foreningsmyndigheden er nået frem til, og endvidere sagsgenstandens materielle betydning for de involverede enkeltpersoner og for samfundet som sådant. Endelig har det tilsyneladende ikke helt sjældent spillet ind, om grundlaget for tvisten er et sådant, at det med anvendelsen af de redskaber, domstolene betjener sig af, er let at anordne et resultat i det materielle stridsspørgsmål. Således er der f.eks. størst tilbøjelighed til at efterprøve, om gældende formelle procedurer er over-

VIII. Afgørelse af stridigheder

holdt². I denne forbindelse noteres det også, at man ofte udtrykker den omstændighed, at et foreningsskøn ikke bør tilsidesættes, på en måde, som giver indtryk af, at en efterprøvelse overhovedet ikke kan finde sted.

De klare tilfælde af camoufleret selvdømme

Indledningsvis lader det sig rent principielt slå fast, at *den omstændighed, at reelt dømmende virksomhed forklædes som selvstyre, ikke er tilstrækkelig til at bringe forholdet uden for domstolenes rækkevidde uden hensyn til, om de foran under 1. opregnede betingelser er opfyldt*. Og det vil de som dér omtalt i reglen ikke være, når afgørelser træffes af de normale selvstyreorganer. Foreningsmyndighederne kan ikke ved blot at hæfte prædikatet »selvstyre« på deres judicielle virksomhed eliminere medlemmernes mulighed for at søge domstolenes bistand. *Men drejer det sig om interne foreningsspørgsmål i f.eks. ceremonielle eller lignende anliggender, som ikke har nogen særlig betydning for medlemmets forhold uden for foreningen*³, er det højst tænkeligt, at man ikke vil gribe ind i foreningens dispositioner.

I øvrigt:

Bortset fra disse klare tilfælde er det nødvendigt at søge at opstille en generel oversigt over retstilstanden ud fra de teoretiske grunde for anerkendelsen af en kompetence for domstolene til at træffe afgørelsen. En sådan opstilles mest naturligt med udgangspunkt i de indfaldsvinkler, domstolene har haft på problemstillingen. I så henseende synes der at udkrystallisere sig 3 grupper af tilfælde:⁴

1) Ufravigelige retshensyn med udgangspunkt i en væsentlig interesse i medlemskab eller pligt til samme

Mange gange griber domstolene ind i foreningernes selvstyre med henblik på at tilgodese de i indledningen omtalte ufravigelige retshensyn i forhold såvel til udenforstående som til foreningens medlemmer. Tilfælde af denne art er beskrevet flere steder i de foregående kapitler. Begrundelsen for, at der gribes ind, må søges i

2. Se U 34/1008 og NRt 29/552.

3. Hertil U 25/163. Sml. ØLT 27/278.

4. I den juridiske teori anvendes undertiden en anden sondring end den her benyttede. Således skelnes mellem strid om formalitetsspørgsmål (fremgangsmåden vedrørende foreningsbeslutninger) og andre stridigheder. Om nogen virkelig modstrid i opfattelsen er der næppe tale. Førstnævnte spørgsmål vil således også i henhold til de i det følgende opstillede retningslinier oftere kunne gøres til genstand for domstolsefterprøvelse. Jeg finder det imidlertid for mit vedkommende væsentligt at benytte den opstilling, der kaster mest lys over selve grundene bag de antagne resultater.

2. Selvstyrets grænser

hensynet til sikringen af den enkeltes ret til erhverv og arbejde, *den væsentlige interesse i medlemskab*⁵ eller *hensynet til beskyttelse af den, for hvem medlemskabet reelt er en pligt*. Disse hensyn fører e.o. til antagelsen af et af foreningsvedtægten og de interne foreningsorganer uafhængigt krav på optagelse og forbliven i foreningen og på beskyttelse af visse fundamentale rettigheder i medlemskabet.

Adgangen til
efterprøvelse

Der foreligger stribevis af domme, som har denne indfaldsvinkel. Disse sager præsenterer sig ifølge deres natur som domstolsindgreb på tværs af organisationens selvbestemmelsesret og dermed også ofte på tværs af konkrete beslutninger truffet af foreningens selvstyreorganer. Det er derfor naturligt at registrere dem som udtryk for en begrænsning af dette selvstyre og som illustrative i relation til det spørgsmål, som er taget op på nærværende sted. Hvis man f.eks. overhovedet anerkender hensynet til erhverv og arbejde, må dette naturligvis gå forud for foreningens autonomi. Afgrænsningsproblemet opstår ikke – det afgørende vil være den blotte omstændighed, at den for antagelsen af et ufravigeligt retskrav nødvendige interesse i medlemskab – eller pligt til samme – er til stede⁶.

Herved kunne man ganske vist tænke sig, at selvstyret blev udøvet af en foreningsinstans, der er organiseret som afgørelsesorgan. Men en sådan ville normalt ikke kunne binde udenforstående, der søgte optagelse, jfr. det allerede foran under 1. udviklede. Og selv om betingelserne for privat voldgift måtte være opfyldt i forhold til medlemmerne, vil foreningsorganets (foreningsvoldgiftens) *afgørelse i strid med ufravigelige retshensyn dog kunne tilsidesættes i kraft af selve den omstændighed, at der er tale om sådanne hensyn*, jfr. nu princippet i voldgiftslovens § 7, stk. 4⁷.

5. Som tilfælde, hvor interessen ikke var tilstrækkelig, se f.eks. U 37/627 og U 79/818.

6. Se f.eks. U 31/179, U 31/612, U 36/950 og U 46/246. Dette indebærer dog ikke nødvendigvis, at foreningsafgørelsen tilsidesættes – denne kan jo være materielt rigtig nok. Se f.eks. U 52/331.

7. Sml. U 27/699.

VIII. Afgørelse af stridigheder

Efterprøvelsens
indhold

Disse hensyn kan i øvrigt referere såvel til de *materielle resultater*⁸, som søges opnået, som til forsvarligheden af den fremgangsmåde, der fører op til pågældende foreningsbeslutning. Hvad det førstnævnte angår, vil man ofte befinde sig i et område, hvor det udslagsgivende for den efterprøvelse, som finder sted, bliver et skøn. Hvor resultatet af domstolens skøn ikke afviger fra det, foreningsmyndighederne har anlagt, vil man eventuelt udtrykke dette på den måde, at der ikke er tilstrækkelig grund til at tilsidesætte det af foreningsmyndighederne udøvede skøn⁹. Sådant kan f.eks. være aktuelt ved afvejningen af tilstrækkeligheden i grundene bag en eksklusion. Men *forsvarligheden af den fremgangsmåde*¹⁰, der fører op til foreningsbeslutningen, kan som sagt også censureres. En eksklusion, der gennemføres under anvendelse af en fremgangsmåde, som er klart ubetryggende for medlemmet, f.eks. fordi dette ikke får lejlighed til forsvar, vil således kunne tilsidesættes. Dette vil gælde, uanset om den uforsvarlige fremgangsmåde er klart hjemlet i vedtægterne. Om, hvilke resultater en sådan efterprøvelse bør føre frem til, henvises i øvrigt til de enkelte afsnit i fremstillingen ovenfor.

2) Medlems-
rettigheder
i h. t. vedtægt,
lovgivning eller
uafhængig aftale

En anden anledning for domstolene til at gribe ind er, at foreningsorganerne har udnyttet selvstyremuligheden på en måde, som kolliderer med enkeltmedlemmets rettigheder i henhold til foreningsvedtægten, lovgivningen eller en af foreningsforholdet uafhængig aftale med medlemmet. Et indgreb fra domstolens side *behøver i disse tilfælde ikke nødvendigvis støtte i en væsentlig interesse i medlemskabet eller i en kvalificeret interesse i sagsgenstanden i øvrigt*. Der vil jo nemlig foreligge til påkendelse rettigheder, som udspringer af et allerede foreliggende retsgrundlag. Sådanne rettigheder *bør i reglen kunne gennemføres med domstolens bistand, medmindre de alene er af ceremoniel eller lignende*

8. Se foruden de ovenfor refererede afgørelser vedr. selve optagelsesspørgsmålet f.eks. U 45/425.

9. Se f.eks. U 59/589.

10. Se f.eks. U 22/804, U 34/760, U 47/381, U 49/124 (med TfR 49/204) og U 50/877.

2. Selvstyrets grænser

art¹¹. Og det vil tillige ofte være naturligt i mangel af sikkert holdepunkt i positive angivelser at *udfylde* foreningsvedtægten med sådanne almindelige retningslinier, som er rimelige og alment betryggende i foreningsforhold. Skulle vedtægten kollidere med disse almene retningslinier, og er der ingen væsentlig interesse i medlemskabet, synes vedtægtens klare regel dog i almindelighed at måtte få fortrin.

Mere specifikt synes der i øvrigt om disse tilfælde at kunne siges følgende:

Det vil være ret klart, at foreningsorganet ikke under påberåbelse af det foreningsmæssige selvstyre kan berøve medlemmet rettigheder, der er uafhængige af dette selvstyre. Domstolene må *uden videre kunne efterprøve*, hvorvidt der er tale om en af selvstyret uafhængig ret. Antages dette at være tilfældet, må man også materielt set kunne afgøre tvisten – medmindre der foreligger en i denne henseende gyldig voldgiftsaftale. Og selv en i øvrigt gyldig vedtagelse om voldgift i foreningsforholdet er i denne henseende ikke nødvendigvis tilstrækkelig, fordi den jo typisk vil blive fortolket som kun vedrørende de tvister, der udspringer af selve foreningsforholdet (foreningsaftalen).

Rettigheder uafhængige af foreningsforholdet

Lidt anderledes ligger det, når medlemmets ret støttes på selve foreningsvedtægten (eventuelt som denne må antages at se ud, når den er udfyldt med almindelige principper for ret og rimelighed i foreningsforhold).

Vedtægtsbaserede rettigheder

Dette skyldes, at vedtægten som sådan jo er blevet til i kraft af selvstyreordningen, og at den følgelig også kan forandres i henhold til de regler, der gælder for selvstyrets udøvelse. Det ville være nærliggende herfra at slutte, at den *foreningsmyndighed, der er rådig over vedtægten, også må kunne tilpasse samme i lyset af opståede konkrete tvister om vedtægten* – og dermed til løsning af disse tvister.

Dette vil vel principielt set også kunne lade sig gøre *for fremtiden*, når blot reglerne om vedtægtsændringer og om mindretalsbeskyttelsen i sådan sammenhæng er overholdt. Men det må ligge

11. Retspraksis er ujævn – se hertil f.eks. U 1887/564, U 1899/594, U 19/36, U 19/578, U 25/163, U 30/136, U 34/1008, U 39/213, U 42/875, U 49/1035 og ØLT 27/278.

VIII. Afgørelse af stridigheder

klart, dels at retten kan *efterprøve, om disse regler er overholdt*¹², dels at *en allerede i henhold til vedtægten aktualiseret og udtømt ret – f.eks. på en éngangsunderstøttelse, på iagttagelsen af en nærmere bestemt procedure ved en alt gennemført eksklusion o.l. – ikke kan berøves medlemmet gennem denne fremgangsmåde, ligesom en aktualiseret pligt – f.eks. bødeskyldighed – ikke kan ændres til noget for medlemmet ringere. Domstolene bør kunne påse medlemmernes krav af denne art – hvis ikke der lovligt er vedtaget foreningsvoldgift. En anden ordning kunne i realiteten gøre medlemmerne retsløse i relation til de krav, som disse måtte have i henhold til foreningsaftalen.*

3) Andre tilfælde

Tilbage bliver en vanskeligt fikserbar gruppe af tilfælde, hvor ingen klare anvisninger eller udfyldende regler findes med hensyn til, hvilke rettigheder medlemmet kan gøre gældende. Det kan være, at foreningsvedtægten på det omstridte punkt blot indeholder rummelige programudtalelser eller »retlige standarder«. Men det kan også være, at der opstår tvister om forhold, som slet ikke berøres af vedtægten, eventuelt at det direkte i denne forudses, at opdukkede problemer, som måtte egne sig for en vedtægtsmæssig løsning, afgøres konkret af generalforsamlingen, hvorved der åbnes op for et helt frit skøn.

I praksis vil det område, som helt er overladt til selvstyremyndighedernes afgørelse, nok være meget snævert. Domstolene er sjældent tilbageholdende med at fortolke og udfylde et ukomplet aftalegrundlag, hvis de føler behov herfor. Meget nærliggende vil det i hvert fald være at udfylde og fortolke vedtægten til supplerings af de heri udstukne retningslinier angående fremgangsmåden i forbindelse med foreningsbeslutninger. Men i øvrigt vil iveren til at finde udfyldende retningslinier og til at konstatere holdepunkter i vedtægten for en løsning givetvis afhænge noget af *styrken i medlemmets interesse i sagen*. Desto stærkere interesse, desto mere tilbøjelige turde domstolene være til at give sig ud i en efterprøvelse, selv om der kun er løsere holdepunkter i vedtægten at støtte denne på. Er interessen omvendt beskeden, drejer det sig f.eks. om efterprøvelse af spørgsmål, som alene har betydning i sammenhæng med medlemskabet, turde tilbøjeligheden til at underkende for-

12. Jfr. f.eks. NRt 1967/1373.

3. Oversigt

eningsmyndighedernes beslutning være mindre. På en mærkelig måde kører man således i ring og ender ofte i de overvejelser, som er beskrevet ovenfor under marginnote 1)¹³.

Et karakteristisk eksempel er domstolenes syn på mulighederne for at efterprøve bøddepålæg over for medlemmerne¹⁴. Her er man gået ret vidt. I ældre tid påså man bødens formelle og materielle berettigelse, men afholdt sig e.o. fra at skønne over, om den var ikendt med et passende beløb¹⁵. Men denne praksis opretholdes ikke. Muligt under indtryk af tankegangene bag aftaleloven, som også gør udøvelsen af skønnet over en sådan bøde til et judicielt anliggende, kom man ind på e.o. at nedsætte bøden¹⁶.

3. Oversigt: Domstolenes kompetence i foreningstvister.

Alt taget i betragtning må det nok konstateres, at området for foreningsorganernes adgang til uden mulighed for domstolsefterprøvelse at træffe afgørelser i spørgsmål, som vil egne sig for en sådan, er ret snævert. Vil man undgå efterprøvelse, må der følgelig etableres en efter voldgiftsloven *tilstrækkelig voldgiftsklausul*.

Foreligger en *væsentlig interesse i medlemskabet*, vil domstolene således påse *alle krav, som har at gøre med medlemskabets opnåelse og bevarelse*, og tillige at pågældende opnår en *rimelig behandling i almen foreningsretlig sammenhæng*. Det sidste gælder også, *hvor medlemskabet reelt er en pligt*.

Herudover påses *i forhold til medlemmer, at foreningen respekterer foreningsvedtægten – bortset fra rent ceremonielle og lignende forhold, som ikke har betydning uden for foreningslivet – samt aftaler indgået med medlemmet uafhængigt af denne*. Dette gælder i øvrigt, selv om der *ikke måtte bestå en væsentlig interesse i medlemskabet eller en kvalificeret interesse i den pågældende tvist*, idet retten til domstolsefterprøvelse synes at følge af den omstændighed, at vedtægtskrav betragtes som almindelige aftalekrav. At området for domstolsprøvelsen bliver vidtgående følger i øvrigt af, at man *om fornødent strækker vedtægten gennem fortolkning og udfyldning* med de retningslinier, som efter alminde-

Prøvelsesrettens
omfang

13. Afgørelser til illustration af, hvor langt domstolene vil gå, se f.eks. U 30/136, U 34/1008, U 42/875, U 49/1035 og U 61/867.

14. Jfr. tillige ovenfor afsnit V.1.

15. U 12/445 og U 18/308.

16. Se f.eks. U 29/600. Sml. også U 38/881.

VIII. Afgørelse af stridigheder

lige foreningsretlige overvejelser kan lægges til grund for udfyldning af en foreningsaftale. Anses der at være behov herfor, vil man således ikke betænke sig længe på at fortolke vedtægten, sådan som rimelighedsovervejelser tilsiger – eller at finde tilstrækkelig grund for en afgørelse i vedtægtens løsere formålsbestemmelser eller »retlige standarder«.

Afgørende for domstolenes stilling i andre tilfælde er graden af medlemmets interesse i søgsmålet.

Frifindelse eller afvisning?

Formelt set vil domstolene, når man ikke imødekommer klageren, skulle vælge mellem formen frifindelse eller afvisning.

Afvisning

Såfremt der *lovligt er vedtaget foreningsvoldgift, og der ikke foreligger de i voldgiftsloven nævnte grunde for tilsidesættelse* af voldgiftskendelsen, skal sagen efter påstand afvises. Dette følger af voldgiftslovens § 1. Ligeledes må afvisning finde sted, såfremt pågældende *mangler retlig interesse i søgsmålet*. Der skal dog ikke ret stor interesse i sagen til at undgå afvisning på dette grundlag!. Og den blotte omstændighed, at det konstateres, at der ikke består et ufravigeligt krav på medlemskab, indebærer i hvert fald ikke nødvendigvis i sig selv, at sådan interesse savnes. I alle disse tilfælde bør der af foreningen principielt nedlægges påstand om afvisning og eventuelt subsidært – mht. sagens realitet – om frifindelse.

Frifindelse

Efterprøves sagens realitet, bør dette eventuelt udmønte sig i en frifindelse. Det kan i disse sager undertiden være svært at se, hvad der er formalitet, og hvad der er realitet, og retspraksis er ikke ganske konsekvent. Når det *konstateres, at der ikke består noget retskrav* mod foreningen, er det imidlertid rigtigst at bruge frifindelsesformen. Denne form bør følgelig benyttes, f.eks. hvor det ikke anerkendes, at en eksklusion har fundet sted under tilsidesættelse af den korrekte fremgangsmåde, selv om retten i kraft af sagens ringe betydning for medlemmet måtte undlade at gå ind i en efterprøvelse af, hvorvidt der foreligger tilstrækkelig materiel grund for eksklusion. Og ligeledes hvor retten på grund af foreningens f.eks. rent selskabelige karakter nægter at anerkende et krav på optagelse. Ved afgørelsen slås det jo nemlig endeligt fast, at der ikke kan gøres noget sådant krav gældende mod foreningen.

1. U 46/737 og U 79/818.

Afsnit IX: Sammenkædede foreningsstrukturer*

Det billede af retssystemet omkring den ideelle forening, som er skitseret i de foregående afsnit, kompliceres, når der er tale om sammenkædede foreningsstrukturer bestående af flere mere eller mindre selvstændige enheder. Der opstår her problemer, som adskiller sig fra de allerede beskrevne. Af praktisk betydning ved løsningen af disse vil det især være at få afklaret, hvorvidt det enkelte led i den struktur, der er tale om, udgør en selvstændig juridisk person. Dette har betydning for det interne og eksterne ansvar, for hæftelsen udadtil og for det vedtægtsmæssige rettigheds- og pligtforhold. I forholdet mellem en hovedforening og en medlemsforening opstår i øvrigt problemer svarende til dem, som kendes i det almindelige forhold mellem forening og medlemmer.

Fremstillingen i det foregående er helliget de retsproblemer, der opstår eksternt og internt i et almindeligt foreningsforhold og med særlig vægt på de regler, som får foreningen til at fremstå som en selvstændig juridisk person.

Disse problemer er fsv. overskuelige, så længe man har med en enkeltstående forening at gøre. I praksis opereres imidlertid ofte med organisationsstrukturer, hvor flere foreninger er kædet sammen på en måde, som slører det billede, som er tegnet ovenfor. I sådanne tilfælde kan det f.eks. være svært at bevare oversigten over, hvorledes styringsfunktionerne virker, og over, hvorledes det medlemsmæssige tilknytningsforhold samt pligterne og rettighederne heri materialiseres. Ligeledes kan der blive komplika-

* Hemström I, p. 34, 49, Hemström II, p. 16, 114 f, Carl Hemström: »Uteslutning ur ideell förening«, p. 13 f, Nial, p. 191 ff, 199 ff, Illum, p. 29 f, 72 f, Poul Meyer, p. 69 ff, 117 f, Rapport från Symposium för ideelle föreningar 15/5 1975, p. 17 ff, 42 ff, 68 ff, Knut Rodhe: »Föreningslagen«, p. 194 ff, Dag Tørvold: »Rettsspørsmål ved deling av ideelle foreninger«.

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

tioner med at fastslå den eksterne og interne ansvarsfordeling i relation til de forskellige foreninger, der er inde i billedet.

Der lader sig ikke opstille nogen alment gældende anvisninger til besvarelse af de spørgsmål, som følger i kølvandet herpå. Helt afgørende er den nærmere karakter af den sammenkædning, der i det enkelte tilfælde er tale om. Men der er nok anledning til at ridse nogle linier op, som kan bidrage til at gøre det lettere at identificere problemerne og dermed fastlægge en passende løsning i de tilfælde, hvor tvivl måtte opstå.

Sammenkædningsformer

De omtalte sammenkædninger kan have forskelligt udspring og dermed også forskellige former.

F.eks. kan det tænkes, at en række lokale eller fagligt afgrænsede enkeltforeninger opretter en overbygning, som man overlader beslutningsretten i alle væsentlige anliggender, men under indflydelse direkte fra enkeltorganisationernes deltagere. Resultatet heraf kan blive, at de oprindelige foreninger får karakter af rent administrative organer. Ofte vil man efterhånden ende i denne eller en beslægtet konstruktion med stærkt centraliseret magt, selv om overbygningen oprindeligt alene var tænkt som et samarbejdsorgan. Rent praktisk lader en bredere samordning sig i øvrigt organisere f.eks. ved at standardisere underorganisationernes vedtægter og ved at sikre, at ændringer i disse kun kan finde sted med biligelse fra hovedorganisationen.

Det kan imidlertid også være, at overbygningen kun tildeles karakteren af administrativt koordinerende led, og at magten reelt bevares hos de deltagende enkeltorganisationer. Og ligeledes kan man naturligvis vælge en mellemløsning, hvor kompetencen i de forskellige foreningsanliggender er fordelt mellem hovedorganisation og medlemsorganisationer. Det er især i disse tilfælde, særlige »folke«valgte styringsorganer, »repræsentantskab«, »hovedbestyrelse«, eller hvad man nu finder på at kalde et sådant organ, kommer ind i billedet, når hovedorganisationen struktureres, ved siden af de normale foreningsmæssige, nemlig bestyrelsen og generalforsamlingen.

Men i øvrigt kan en organisationsstruktur som den skitserede også opstå på foranledning fra det, der senere bliver hovedorganisationen, derved at denne opretter underorganisationer til vare-

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

tagelse af f.eks. lokale behov inden for sit oprindelige område. Undertiden strækker sammenkædningen sig også gennem flere led. Som typisk eksempel herpå kan nævnes den struktur, vi finder i fagbevægelsen, hvor man opererer med lokale fagforeninger, landsomfattende fagforbund og en fælles top: LO.

For øvrigt er det værd at holde sig for øje, at det slet ikke er sikkert, at der foreligger en struktureret sammenkædning opbygget med henblik på varetagelse af de deltagende organisationers primære opgaver. Således kan det f.eks. forekomme, at nogle eksisterende organisationer opretter en ny til varetagelse af rent administrative eller informative funktioner. Her kan der være en vis indflydelse organisationerne imellem, f.eks. i kraft af personsammenfald i ledelsen eller ved at ledelsen det ene sted har ret til at udpege (dele af) ledelsen det andet.

Hvorledes sådanne leddelte organisationsstrukturer skal ansues i retlig sammenhæng afhænger som sagt ganske af, hvilken konstruktion man står overfor og af det nærmere indhold af de respektive vedtægter. Men det er let at se, at der i mange tilfælde kan blive tale om supplementet til de sætninger, der er stillet op i de foregående kapitler. Det vil også kunne forstås, at det ikke altid er selvindlysende, hvad disse supplementet skal gå ud på. De skitserede strukturer er f.eks. ofte hierarkiske og fungerer i det daglige ud fra et over/underordningsforhold de deltagende organisationer imellem. Men nogen nødvendighed for et sådant er der ikke. Og det kan i øvrigt være ganske kompliceret at fastlægge de indflydelsesveje, gennem hvilke et over/underordningsforhold i givet fald skal udmøntes. Dette hænger bl.a. sammen med, at vi står over for en magtpyramide, hvor den endeligt afgørende indflydelse ligger i bunden. Og de problemer, som også inden for det enkelte foreningsforhold ligger i at fastlægge en balance for den stadige bevægelse fra bund mod top og fra top mod bund i denne pyramide forøges kraftigt, når flere organisationer indgår i et integreret styringsmæssigt samvirke.

Uanset de indvendinger, der vil kunne rettes herimod, vil vi i det følgende af nemhedsgrunde betjene os af et forenklet eksempel, hvori indgår to organisationsled. Således vil vi operere med begrebet *medlemsforening* for den organisation eller det organisations-

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

led, hvortil enkeltmedlemmerne er knyttet, og som i sig selv er knyttet til en anden organisation. Sidstnævnte vil vi betegne som *hovedforeningen*.

Selvstændig
juridisk person?

Helt afgørende vil det i reglen være at få klarlagt, hvorvidt de enkelte led i den sammenkædede organisationsstruktur udgør selvstændige juridiske personer, foreninger, i den relation, hvor den konkrete strid er opstået, eller om de tværtimod går op i den overordnede organisation, hovedforeningen, som integrerede dele af denne (om end måske med et vist selvstyre). Ikke sjældent kan der f.eks. udvikle sig en selvstændighed inden for visse kredse af foreningen, som efterhånden får disse kredse til at fremtræde med deres egen identitet. Hvornår denne identitet er blevet så udpræget, at man retligt set står over for en ny organisation, kan imidlertid være tvivlsomt.

For anerkendelsen af en selvstændig juridisk person vil det næppe i sig selv være afgørende, om *personer fra hovedforeningens ledelse også indgår i ledelsen af medlemsforeningen eller ej*. Men såfremt dette er tilfældet forudsættes naturligvis, at udpegningen har fundet sted efter regler, der er betryggende for anerkendelsen af medlemsforeningen som selvstændig retlig enhed. Ej heller vil det være afgørende, at *medlemsforeningens vedtægter er indrettet i overensstemmelse med, hvad hovedforeningen kræver*, når blot denne indretning beror på medlemsforeningens autonomi, d.v.s. de selvstyregler, der gælder for selvstændige foreninger. At den selvstændige bestemmelsesret eventuelt udnyttes under indtryk af pression fra hovedforeningen er en anden sag. Men der må principielt være en sådan *selvstyret* til stede. Får beslutninger i hovedforeningen direkte virkning for deltagerne i medlemsforeningen, vil dette e.o. kunne berøve denne selvstændigheden på en måde, som stiller sig hindrende i vejen for dens anerkendelse som selvstændig forening.

Ansvar og
hæftelse udadtil

Afklaringen af spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en selvstændig juridisk person eller ej, vil have betydning med henblik på det ansvar og den hæftelse, der kan blive tale om udadtil. *For det, som interne organisationsled foretager sig, vil principielt hovedforeningen hæfte* – når i øvrigt de betingelser for en sådan hæftelse, som er udstukket i afsnittene VI og VII, er opfyldt. Omvendt når

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

der er tale om en medlemsforening, der er en fritstående juridisk person. Forskellige foreninger inden for et organisationshierarki må således i princippet svare hver for sig. Således er det f.eks. antaget, at en fagforening ikke nødvendigvis bærer ansvaret for de ulovlige beslutninger, som måtte blive truffet af de enkelte værktøjsklubber under foreningen^{1,2}. Men det kan naturligvis forekomme, at hovedforeningens dispositioner er særskilt ansvars-pådragende³.

Hvorvidt deltagerne i medlemsforeningen kan gøre ansvar for tilsidesættelse af medlemsrettigheder gældende over for hovedforeningen, vil afhænge af en *parallel overvejelse*. Afgørende er således især, om der består en sådan mangel på selvstændighed, at ledelsesorganernes dispositioner i hovedforeningen får umiddelbar virkning for deltagerne i medlemsforeningen. At hovedforeningen eventuelt skal godkende den af medlemsforeningen trufne disposition indebærer ikke uden videre, at den nødvendige selvstændighed mangler⁴.

Det ligger endvidere fast, at for de enkelte deltagere i en medlemsforening, der har karakter af selvstændig juridisk person, *udledes rettigheder og pligter principielt af medlemsforeningens vedtægter*⁵. Der kan f.eks. ikke på plenummøder omfattende flere organisationers medlemmer uden videre træffes afgørelser, der binder alle, når de for de enkelte organisationer gældende betingelser for at træffe bindende beslutninger dog ikke er opfyldt⁶.

Når dette er sagt, må det imidlertid også erindres, at hovedforeningens vedtægtsbestemmelser kan være integreret i medlemsforeningens derved, at disse direkte henviser hertil eller dog forud-

Det interne ansvar

Rettigheder og pligter for deltagerne i medlemsorganisationen

1. Se f.eks. U 28/175. At der efter de særlige arbejdsretlige regler kan blive tale om ansvar for passivitet, er en anden sag, se f.eks. U 38/486.
2. En løsning, hvorefter søgsmål må rettes mod medlemsforeningen, er også antaget i forbindelse med optagelsessager. Se f.eks. U 36/950. Sml. U 23/424.
3. Om *evnen til at optræde som part i retssager*, se i øvrigt U 34/36.
4. Hertil f.eks. U 04A/430, U 29/950 og U 34/969.
5. Se U 19/578, U 26/460, U 34/555 og U 47/28.
6. U 26/360.

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

sætningsvis hviler herpå^{7, 8}. Dette har den virkning, at hovedorganisationens vedtægter e.o. virker umiddelbart berettigende og forpligtende også for deltagerne i medlemsforeningen. Om noget sådant er tilfældet eller ej, afhænger imidlertid af en vanskelig fortolkning. Hvad denne angår, giver retspraksis ingen klar vejledning på mere alment plan. De foreliggende retsafgørelser er således præget af, at man i det enkelte tilfælde vælger de fortolkninger, som stemmer bedst med den løsning på den materielle strid, som retten føler sig mest tiltrukket af. E.o. vil dog vedtægtsmæssige forskrifter i hovedforeningen, der sigter på at regulere stillingen for enkeltdelegerne i medlemsforeningen, meget vel kunne påberåbes som berettigende og forpligtende i forhold til disse. Et typisk eksempel er de tilfælde, hvor fagforbundsvedtægter hjemler medlemmerne i forbundets enkelte lokale afdelinger ret til overflytning imellem disse indbyrdes⁹.

Udmeldelse af medlemsforeningen

Udmelder deltageren i medlemsforeningen sig af denne, vil han hermed som regel også være befriet for forpligtelser i forhold til hovedforeningen. Noget andet gælder dog e.o., såfremt han har været direkte medlem i hovedforeningen¹⁰.

Medlemsforholdet mellem hoved- og medlemsforeningen
Indmeldelse

For så vidt angår selve medlemsforholdet mellem hoved- og medlemsforeningen, kan der opstå særlige problemer.

Fast står det, at tilsvarende *ufravigelige retshensyn*, som kan begrunde et ufravigeligt krav på personers optagelse i en forening, også kan begrunde et krav for foreninger på optagelse i andre foreninger¹¹. Dog vil der kunne aktualisere sig gyldige optagelsesbetingelser, som kun vil være aktuelle i forhold til foreninger, således f.eks. med hensyn til størrelsen af den enhed, der søger optagelse o.l.¹².

Udmeldelse

I øvrigt må medlemsforeninger, der udgør selvstændige juridiske personer, kunne udmelde sig af hovedforeningen efter beslutning

7. Sml. U 17/6 og iøvrigt VLT 29/304.

8. I øvrigt kan det naturligvis tænkes, at hovedforeningens vedtægter fastslår, at deltagerne i medlemsforeningerne er direkte medlemmer i hovedforeningen. I så fald kan hovedforeningens vedtægter umiddelbart gøres gældende.

9. Hertil f.eks. U 37/647, U 37/775. Sml. U 27/175.

10. Hertil U 40/263.

11. Se f.eks. U 79/818.

12. Se hertil U 29/72.

IX. Sammenkædede foreningsstrukturer

i medlemsforeningens kompetente organer, uanset om der ikke findes regler, der forudser denne udmeldelse hverken i hoved- eller medlemsforeningens vedtægter¹³.

Et særligt spørgsmål vedrører *fordelingen af aktiverne efter en udmeldelse*. Om hovedforeningen i forbindelse med en udmeldelse vil kunne kræve medlemsforeningens pengemidler udbetalt, afhænger af omstændighederne. Er der tale om en medlemsforening af en sådan fast struktur, at den har selvstændig udmeldelseskompetence, synes spørgsmålet dog at måtte besvares benægtende, medmindre modsat regel findes i vedtægterne¹⁴. Hvorvidt omvendt medlemsorganisationen ved udmeldelsen har krav på andel i hovedorganisationens formue, må ligeledes afgøres ud fra en fortolkning af dennes vedtægter¹⁵. Når der ikke er tale om økonomiske foreninger, synes almindeligvis også dette spørgsmål at måtte besvares benægtende^{16, 17}.

Udmeldelsen behøver i øvrigt ikke nødvendigvis få *virkning i forhold til de pligter og rettigheder, der for deltagerne i medlemsorganisationen følger af hovedforeningens vedtægter*. I den udstrækning, hvori disse vedtægter indgår i medlemsforeningens, vil de således eventuelt fortsat have gyldighed, indtil medlemsforeningens vedtægter ændres i henhold til de herfor gældende regler¹⁸. Sådanne forskrifter, som kun kan praktiseres, så længe medlemskabet af hovedforeningen er effektivt, vil dog miste deres virkning, når dette udløber. Og e.o. vil også sådanne regler, der, hentet fra hovedforeningens vedtægter, alene udgør uudtrykte forudsætninger for medlemsforeningens ditto, falde væk.

13. U 1890/674.

14. Hertil U 1873/431 (U 1871/936) og HRT 1864/725. Sml. U 1890/674.

15. Se i øvrigt det i afsnit III.2.A. nævnte om deltagernes krav på andel i foreningens formuen efter udmeldelse af foreningen.

16. Se U 29/443 og U 33/424.

17. Om bevarelse af en *forhandlingsret*, se U 32/820.

18. Se hertil U 35/562.

Summary

Foreningsret (The Law Relating to Non-profit-making Associations) deals with the legal system for associations working towards the achievement of so-called “ideal” objectives: *ie.* not for profit. It concentrates upon the rules establishing such associations as “legal persons” with legal capacity, including *inter alia* the principles for their internal structure and management, together with the relationship of these associations to the outside world. In addition, consideration is given to a number of public law statutes which are relevant to the day-to-day running of the association (taxation and insurance questions, etc.).

I. Danish society is dominated by various kinds of co-operative associations. However, there are no statutes obliging such organisations to adopt any particular legal form. In consequence, different structures have developed, often overlapping with each other in their form and purpose. Furthermore, although there is no general legislation in this field, statutes are to be found in specific areas: *eg.* in relation to limited liability companies and pension funds.

It is impossible to offer an all-embracing definition as to what constitutes a “non-profit-making association”. However, it is possible to list some of the features which characterise the typical non-profit-making association. From this, the notion of such an association may be crystallised as a basis for identifying a number of legal problems to be dealt with in this context.

The sources of law relating to non-profit-making associations are (1) the Constitution (the Articles) of the association itself, (2) its own custom and practice, and (3) any custom and practice within the field as a whole. Relevant statutes dealing with other areas may also have an impact. In addition, provisions are some-

times introduced on the basis of having regard to the public interest in general.

Various kinds of associations in Denmark have found themselves in a position which attracts special attention. Despite this, however, the legislator has paid scant regard to the general powers and limitations of these associations. To some extent, the freedom of association is protected against interference by the State by the 1953 Danish Constitution. As regards private parties, however, no general protection applies, apart from what follows from general principles, and from an Act preventing an employer from dismissing employees who may wish to form unions. Nor is the right to remain outside an association generally protected, although special statutes do provide such protection in a number of specific circumstances. Thus, for example, an employer will not normally be permitted to dismiss an employee because the latter does not belong to a union.

II. A non-profit-making association will be formed on the basis of a private agreement, without any need for public permission or recognition of any kind. The law of contract applies both in respect of the binding character of the association and in relation to the possibility of claiming mistake in this context. From the time when the association is created, a new legal person comes into existence. However, it may sometimes be difficult to establish this point in time: especially if a gradual transition has occurred from some looser form of co-operation between a number of individuals.

The possibility of making constitutional changes is often provided for in the Constitution itself. Unless otherwise provided, such changes may be decided upon by a majority of the members. However, the majority is not entitled to force through any change it may wish, irrespective of the wishes of the minority. Various considerations place limits upon the discretionary powers of the majority. In addition, of course, individual members may enjoy rights which exist independently of the Constitution, and which cannot, therefore, be affected merely by constitutional amendments.

Summary

The association will be dissolved by a decision of the general meeting, in accordance with the rules in the Constitution. This will have the consequence that the legal person disappears and the association's assets will be distributed in accordance with provisions in the Constitution or a decision of the general meeting. It may happen that the association is wound up in stages.

III. Membership of an association will be regulated in accordance with provisions in the Constitution together with ordinary principles of the law of contract. Initially, it is for the executive of the association to decide who is to be granted membership. However, certain legal considerations may give rise to an overriding requirement that membership be allowed. Thus, the courts will supervise the autonomy of the association, having regard particularly to factors such as the possibility to earn a living, the economic interest of the applicant in membership, and the need to protect his interests through the association. Nevertheless, even if an overriding right to membership can be established, this may be made subject to conditions reasonably necessitated by the objectives of the association.

Often the Constitution will also contain rules relating to resignation: possibly including provisions for the giving of notice. Such rules may, however, be dispensed with in special circumstances: *eg.* where there has been a breach of the Constitution on the part of the association itself. In the absence of other rules, the consequences of membership will cease completely from the date of resignation. The opportunities for the association to expel a member are limited by the same considerations which give rise to an overriding right to be granted membership, and by the Constitution itself: *eg.* in the form of procedural rules for such cases. Where a decision has to be taken as to whether an expulsion is lawful or not, several matters will be taken into consideration. These may include (1) the clarity of the Constitution, in so far as there is a description of the ground for expulsion, (2) the objective or subjective nature of this ground, and (3) more generally, a balancing process between the interests of the association in

affecting the expulsion and the member's interests in retaining membership.

IV. The organs of a normal association will be the general meeting (*generalforsamlingen*), the executive committee (*bestyrelsen*), and the auditors (*revisionen*).

Basic power is in the hands of the general meeting. Normally, the Constitution will lay down how this meeting is to be organised. A chairman will be in charge of the meeting, and this chairman will take decisions on all procedural questions and any matters relating to the interpretation of the Constitution which may arise during the course of a general meeting. The members are entitled to attend the general meeting, to state their views, and to vote. The rights of members to put forward proposals for decision are limited: in particular, since important matters have to be presented in advance to the members. Apart from the overriding rights already mentioned and any limitations set by the Constitution itself, the general meeting has power to take decisions on all matters relating to the life of the association. Normally, the general meeting will start with a report from the executive committee, presentation of accounts, and proposals for membership fees. These will then be followed by the election of the executive committee.

Day-to-day management is in the hands of an executive committee appointed (and possibly, eventually, also discharged) by the general meeting. This executive committee operates as the internal and the external representative of the members. Decision-making processes within the committee follow the same patterns as those in the general meeting. The committee is empowered to deal with all matters normally arising in the day-to-day activities of the association. The committee may be assisted in its tasks by staff employed for that purpose.

Auditors are also appointed by the general meeting. Their task is to audit the accounts, and to report to the general meeting.

V. Members' duties follow directly from the Constitution or from other internal regulations. To a great extent, these have to be

Summary

deduced by interpreting the general objectives of the association. If, however, membership has been granted as a compulsory matter, the duties cannot be enforced entirely at the association's discretion. The duties of the members may be sanctioned through the normal rules relating to breach of contract (*eg.* expulsion or damages). However, special sanctions are often provided for in the Constitution: *eg.* in the form of a special fine (*bøde*).

The rights of the members thus derive primarily from the Constitution. Such rights may include services, economic provision, or advice in particular cases. In the event of a breach of the Constitution, a member may seek support in the general meeting or he may resort to the normal rules for breach of contract (entitlement to terminate the contract without notice, and to claim damages).

There is also a general protection for the minority, based upon general principles laid down by the courts. Thus, no decision which is in breach of the rules in the Constitution may be taken by the general meeting. Similarly, no agreement may be made with a member in relation to a matter not authorised in the Constitution. There are also certain general legal considerations limiting the powers of the general meeting. One example is the right to fair and equal treatment, which is regarded as a basic principle.

VI. If an association is recognised as a legal person, it will only be this person, and not the individual members, who will be subject to obligations and benefits under agreements made by the organs of the association.

Special problems arise in relation to the question of who has authority to sign on behalf of the association. It is possible to enter the names of those who are authorised to sign in a special register (*Foreningsregisteret*). If no such registration has been made, the normal Danish rules relating to authority by virtue of 'position' will apply. If this does not establish the authority, provisions contained in the Constitution will be decisive. These provisions will also be decisive if the outsider with whom the agreement is made is aware, or ought to have been aware, of them.

The executive committee will be the legal representative of the

association in any action before the courts. An association may normally be sued at the place where it carries on its main activity.

An association is protected by the normal rules in the Danish penal code relating to violation of 'peace and honour'. Its name and trademarks may be protected through registration in the *Foreningsregisteret*.

Danish statutes often place restrictions upon public events of various kinds. In such cases, the question will arise as to whether the events of the association possess a public character.

Generally speaking, non-profit-making associations are not liable to pay taxes.

The association will be under an obligation to insure against industrial injuries even in relation to work performed by members outside the normal scope of its activities.

VII. Both the organs of the association and the individual members may be liable to pay damages in consequence of the acts of the association.

The association itself may only be held liable if damage is caused by activity connected with the normal carrying-on of its functions.

The executive committee (and sometimes the Board of managers) may be liable to pay damages to the association if the guidelines governing the general management of the association are contravened. Nevertheless, the management has considerable scope to act at its discretion in the interests of the association. The management and the executive committee may also be liable to pay damages to third parties: *eg.* in the event of clearly unlawful activities. Members may only claim damages against the directing organs of the association if their interests have been directly prejudiced.

In relation to criminal acts, the general principle is that responsibility lies not with the collective unit, but rather with its representatives: *eg.* the members of the executive committee. However, exceptions may be provided for in specific statutes. There is a general tendency to place criminal liability upon the day-to-day

Summary

management in respect of what is done within the association's area of activities.

VIII. There is often a tendency to try to resolve disputes over organisational matters inside the association, without recourse to the courts. This will be possible if the normal conditions required by the Danish Arbitration Act are satisfied. That Act requires a clear agreement on an arbitration procedure, assurances as to how such a procedure is to be implemented, and impartiality on the part of the arbitrator.

Where these conditions are not satisfied, the normal courts have wide-ranging powers to take the case. However, there is a problem in defining the borderline between the rights of the courts to interfere and the sovereignty of a general meeting to take decisions in accordance with the normal steering mechanisms of the association. Nevertheless, if membership is a necessity, the courts will deal with any claim which relates to the acquisition and retention of membership, and to the securing of fair treatment for the member. Even if there is no such necessity, the courts will deal with claims based upon the Constitution or upon an independent agreement between the association and a member. Otherwise, the willingness of the courts to deal with a case will depend upon the interest of the member in the particular circumstances.

IX. The general picture of the legal system relating to non-profit-making associations becomes more complicated when several associations are joined together in structures which consist of more or less independent units. In this case, problems arise which differ somewhat from those outlined above. In order to resolve these problems, it is often necessary to establish whether the individual element in the particular structure is an independent legal person or not. This will be of vital importance in relation to questions of internal and external liability, as well as to the rights and duties deriving from the Constitution.

Bilag

I. Eksempler:

Eksemplerne i det følgende angiver løsninger, som kan blive aktuelle i forskellige foreningsretlige sammenhænge. De må absolut ikke opfattes som udtømmende anvisninger på, hvad man skal gøre, men snarere som en inspirationskilde, hvis anvendelighed altid bør afvejes over for det konkrete tilfældes behov og ikke mindst suppleres i lyset af samme.

Eksempler

– Tegningsliste

Tegningsliste

Undertegnede anmelder sig hermed som medlemmer/interesserede i medlemskab i den under dannelse værende forening , hvis formål skal være at Medlemskabet gælder fra den dag, foreningen stiftes/fra den dag, særlig indmeldelse finder sted. Konstituerende generalforsamling vil finde sted i den / 19 Forslag til foreningsvedtægt er udleveret.

Navn
Adresse
Tlf. nr.

Protokol fra konstituerende generalforsamling

– Protokol fra konstituerende generalforsamling

Protokol for stiftelsesmøde

i

..... forening
i (sted) den / 19.....

1. *Mødet åbnedes af xx, som erindrede om, at man var mødtes med henblik på at oprette en forening med formål*
2. *Man valgte xx som dirigent og yy som protokolfører.*
3. *Man gennemgik det tidligere udleverede vedtægtsforslag af / 19..... / Vedtægtsforslag af / 19..... udleveredes. Forslaget vedføjes som bilag.*
4. *Vedtægtsforslaget blev vedtaget (med følgende tilpasninger:). Foreningens medlemmer registreredes herefter som følger: Eventuelt: De, der ikke ønskede medlemskab, forlod herefter mødet.*
5. *Man vedtog at lade afholdte stiftelsesomkostninger med kr. udrede af førstindkomne foreningskontingent.*
6. *Valg af medlemmer til foreningsorganer foretoges som følger:
Som bestyrelse:
Som revisorer:*
7. *Mødet afsluttedes.*

*Underskrevet som referent: yy
som dirigent: xx*

Eksempler

– En foreningsvedtægt

Vedtægter for
som vedtaget den / 19

1. Navn, formål og hjemsted

Foreningens navn er
og hjemstedet
Foreningens adresse er /formandens.
Foreningen har til formål at virke for
bl.a. ved (aktiviteterne opregnes eksempelvis).

2. Medlemsforhold

a. Optagelse

Som medlem kan optages, herunder erhvervsvirksomheder
og foreninger.

Indmeldelse sker ved skriftlig henvendelse til med angivelse
af telefonnummer og adresse. Ved indmeldelsen betales forholdsmæssigt
kontingent for den resterende del af det regnskabsår, hvori indmeldelse
finder sted.

Optagelse kan nægtes, når særlige grunde taler herfor, og 2/3 af bestyrelsens medlemmer stemmer for at afvise indmeldelsen. Nægtelsen skal dog, såfremt den optagelsessøgende ønsker det, efterprøves af førstkommande ordinære generalforsamling. Et udtrådt eller udelukket medlem kan kun genoptages, såfremt eventuel ældre gæld til foreningen er berigtiget. Medlemmer, der er ekskluderet af generalforsamlingen i kraft af manglende opfyldelse af de almindelige medlemsforpligtelser, kan kun genoptages med samtykke fra generalforsamlingen, vedtaget med 2/3 majoritet af de fremmødte på denne.

b. Æresmedlemmer

Æresmedlemmer kan udnævnes af generalforsamlingen med 5/6 majoritet af de afgivne stemmer.

c. Udmeldelse og eksklusion

Udmeldelse finder sted skriftligt til (hvem) senest med
3 mdrs. varsel til regnskabsårets udgang.

Generalforsamlingen kan med 2/3 majoritet af de fremmødte beslutte

En foreningsvedtægt

at ekskludere et medlem, der ikke opfylder de af medlemskabet flydende forpligtelser, eller som handler til skade for foreningen. Medlemmer, der (trods påkrav) ikke betaler forfaldent kontingent, slettes dog uden videre fra det pågældende regnskabsårs udløb. Eksklusion eller slettelse på grund af kontingentrestance fritager ikke for kontingentforpligtelsen for det regnskabsår, i hvilket udelukkelsen finder sted.

d. Kontingentet

Kontingentet fastsættes for hvert regnskabsår, der følger kalenderåret, af generalforsamlingen og indbetales til foreningen senest
Generalforsamlingen kan beslutte et særligt kontingent for ældre over 67 år, som i 10 år har været medlemmer af foreningen, unge under 18 år og uddannelsessøgende. Endvidere kan generalforsamlingen beslutte et særskilt kontingent for optagelsessøgende foreninger, erhvervsdrivende virksomheder o.l. For passive medlemmer udgør kontingentet % af det ordinære medlemskontingent. Æresmedlemmer betaler ikke kontingent.

e. Medlemsrettigheder og -pligter

Medlemmerne er forpligtet til at overholde foreningens love og leve op til dens formålsbestemmelse og berettiget til
Passive medlemmer er dog ikke berettiget til

3. Bestyrelsen

a. Opgave og valg

Foreningens daglige ledelse varetages af en bestyrelse på mindst 3 og højst 7 medlemmer valgt på generalforsamlingen for 1 år ad gangen. Genvalg kan finde sted. Afgår et bestyrelsesmedlem i utide, foretages suppleringsvalg først på førstkommande generalforsamling, medmindre bestyrelsen derved bliver på mindre end 3 medlemmer, i hvilket tilfælde bestyrelsen er berettiget til at supplere sig selv. Bestyrelsen konstituerer umiddelbart efter generalforsamlingen sig selv med formand, næstformand, sekretær og kasserer.

Bestyrelsen varetager foreningens tarv udadtil og indadtil. Det påhviler herunder bestyrelsen at føre tilsyn med de i foreningen ansatte personers virksomhed.

b. Bestyrelsesarbejdet

Bestyrelsen fastsætter selv sin forretningsorden. Bestyrelsesmøde afholdes, når formanden finder det fornødent, eller bestyrelsesmedlemmer kræver det. Indkaldelse finder sted skriftligt med angivelse af dagsorden.

Over bestyrelsesmøderne føres beslutningsreferat, som underskrives af formanden eller næstformanden og referenten.

Bestyrelsen træffer beslutning ved simpel stemmeflerhed, men er kun beslutningsdygtig, når bestyrelsesmedlemmer er til stede. Ved stem-

Eksempler

melighed er formandens eller den fungerende formands stemme udslagsgivende. Der kan ikke stemmes ved fuldmagt.

4. Generalforsamlingen

a. Tidspunkt og indkaldelse

Ordinær generalforsamling afholdes én gang årligt i tiden 1/1–28/2. Ekstraordinær generalforsamling kan indkaldes af bestyrelsen efter behov og skal indkaldes, når mindst 1/... af foreningens medlemmer skriftligt fremsætter krav herom med angivelse af grund. I sidstnævnte tilfælde skal generalforsamlingen afholdes senest 6 uger efter modtagelsen af begæringen herom.

Indkaldelse med angivelse af dagsorden skal finde sted med 3 ugers varsel enten i foreningens medlemsblad eller ved særskilt skrivelse til de enkelte medlemmer. Med indkaldelsen til den ordinære generalforsamling skal endvidere følge foreningens regnskab.

b. Kompetence

Generalforsamlingen er foreningens højeste myndighed i alle anliggender.

c. Gennemførelsen

Forhandlingerne på generalforsamlingen ledes af en dirigent, der vælges af forsamlingen, og som ikke må være medlem af bestyrelsen.

På den ordinære generalforsamling aflægger bestyrelsen beretning om foreningens virksomhed. Endvidere fremlægges regnskabet for det forløbne regnskabsår til godkendelse, ligesom der vælges bestyrelse og 2 revisorer.

Forslag fra medlemmerne, der ønskes fremmet til afstemning uden for den udsendte dagsorden, skal indsendes skriftligt til bestyrelsen senest 14 dage før generalforsamlingen og af bestyrelsen udsendes til medlemmerne 7 dage inden samme.

Generalforsamlingens beslutninger træffes ved simpel stemmeflerhed, medmindre andet følger af nærværende vedtægt. Hvert medlem har én stemme, deltagende erhvervsvirksomheder, foreninger o.l. har dog stemmевægt som følger:

Afstemninger skal finde sted skriftligt, såfremt blot ét af de tilstedeværende medlemmer ønsker det. Der kan stemmes ved fuldmagt, dog således at fuldmagt kun kan gives til et andet medlem, og således at hvert fremmødt medlem kun kan medbringe én fuldmagt.

5. Regnskab og formue

Foreningens regnskabs- og kontingentår følger kalenderåret.

Regnskabet skal før den ordinære generalforsamling være revideret af to revisorer, hvoraf mindst den ene skal være valgt blandt medlemmerne uden for bestyrelsen.

En foreningsvedtægt

Kassereren indkasserer foreningens indtægter og betaler de af bestyrelsen godkendte regninger. Han fører kassebog over samtlige indtægter og udgifter og udarbejder foreningens årsregnskab.

Foreningens formue udover, hvad der er nødvendigt til afholdelse af de løbende udgifter, skal, medmindre generalforsamlingen bestemmer andet, anbringes efter de retningslinier, som gælder for placeringen af umyndiges midler.

6. Tegning og hæftelse

Foreningen forpligtes udadtil ved underskrift af formanden og et bestyrelsesmedlem.

Der påhviler ikke foreningens medlemmer nogen personlig hæftelse for de foreningen påhvilende forpligtelser.

7. Vedtægtsændringer

Til ændring af nærværende vedtægt kræves vedtagelse på en generalforsamling med 2/3 af de afgivne stemmer.

8. Opløsning

Til foreningens opløsning kræves vedtagelse på en generalforsamling med 2/3 majoritet blandt samtlige medlemmer. Opnås denne majoritet ikke, er bestyrelsen berettiget til at indkalde en ny generalforsamling, på hvilken opløsningen kan vedtages med 2/3 majoritet blandt de fremmødte medlemmer.

Ved foreningens opløsning forholdes med foreningsformuen som følger:

9. Voldgift

Stridigheder om anvendelsen af denne vedtægt afgøres ved voldgift.

Voldgiftsretten skal bestå af 2 voldgiftsmænd, hvoraf hver af stridens parter vælger én, samt en af disse i fællesskab valgt opmand. Skulle voldgiftsmændene ikke kunne enes om valget af opmand, udpeges han af dommeren i den retskreds, hvori foreningen ligger. I øvrigt henvises til lov nr. 181 af 24. maj 1972 om voldgift.

Eksempler

– Indkaldelse til ordinær generalforsamling

Indkaldelse til generalforsamling i forening

*Foreningen afholder ordinær generalforsamling dag den /
19..... kl. i (sted) med dagsorden som følger:*

- 1. Valg af dirigent.*
- 2. Formandens beretning.*
- 3. Fremlæggelse af årsregnskabet til godkendelse.*
- 4. Forelæggelse og drøftelse af hovedlinier for foreningens virksomhed i det kommende år samt af budget for det nye regnskabsår, herunder fastsættelse af kontingent.*
- 5. Valg af medlemmer til bestyrelsen.*
- 6. Valg af revisor.*
- 7. Eventuelt.*

*Forslag, der ønskes fremmet til afstemning uden for de nævnte dagsordenspunkter, må være bestyrelsen i hænde senest den
Medlemskort må forevises ved indgangen.*

..... den / 19.....

*På bestyrelsens vegne
Formand*

/ Sekretær

Generalforsamlingsreferat

– Generalforsamlingsreferat

Den/..... 19..... kl. afholdtes generalforsamling på
i henhold til indkaldelse af/..... 19..... (vedføjjet). Til stede var
fra bestyrelsen revisorerne samt (antal) medlemmer.

1. Formanden bød velkommen og foreslog xx som dirigent. Denne valgtes og konstaterede herefter generalforsamlingens lovlige indkaldelse.
2. Formanden aflagde beretning om foreningens virksomhed i det forløbne år. Der udspandt sig en kort debat herom.
3. Kassereren forelagde regnskabet for det forløbne år. Dette blev godkendt, og man meddelte bestyrelsen decharge.
4. Formanden redegjorde for bestyrelsens politik med henblik på det kommende år og forelagde et budget ledsaget af kontingentforslag. Efter nogen debat vedtoges kontingentet.
5. Det af hr. yy indsendte forslag, udsendt til medlemskredsen den (vedføjjet), gjordes til genstand for debat. Forsamlingen vedtog med stemmer mod at gennemføre det foreslåede. af de tilstedeværende medlemmer afholdt sig fra at stemme.
6. Som medlemmer af bestyrelsen foresloges:
Følgende blev valgt:
7. Som revisorer valgtes:
8. Formanden fremkom med nogle praktiske bemærkninger om foreningens virksomhed.
9. Da ingen deltagere herefter ønskede ordet, sluttede dirigenten forhandlingerne, og formanden hævede mødet kl.

Underskrevet som referent: zz

som dirigent: xx

Eksempler

– Bestyrelsens forretningsorden

Forretningsorden
for
bestyrelsen i

1. Bestyrelsen træder sammen umiddelbart efter generalforsamlingens afholdelse og vælger formand, næstformand, sekretær og kasserer.
2. Bestyrelsesmøde indkaldes ved sekretærens foranstaltning, når formanden eller medlemmer af bestyrelsen forlanger det, og i hvert fald én gang månedlig med angivelse af foreløbig dagsorden.
3. Bestyrelsen er kun beslutningsdygtig, når mindst af dens medlemmer er til stede. Formanden eller næstformanden leder møderne.
4. Et bestyrelsesmedlem må ikke deltage i drøftelser eller afstemninger angående spørgsmål om aftale mellem foreningen og ham selv eller angående søgsmål mod ham selv. Et bestyrelsesmedlem må ej heller deltage i forhandlinger eller afstemning angående spørgsmål om aftale mellem foreningen og tredjemand eller angående søgsmål mod tredjemand, hvis han har en interesse deri, som strider mod foreningens.
5. Sekretæren fører beslutningsreferat over bestyrelsesmøderne, hvilket referat ved mødets afslutning oplæses.
6. Før hver ordinær generalforsamling gennemgås i bestyrelsen udkastet til formandens beretning for det forgangne år og et oplæg til foreningens politik for den kommende periode. Ligeledes gennemgås foreningens årsregnskab.

Som vedtaget den / 19

Underskrevet af formand og bestyrelsesmedlemmer.

– Bestyrelsesreferat

Den / 19 holdtes bestyrelsesmøde i henhold til indkaldelse af / 19

Til stede var fra bestyrelsen samt (advokat, revisorer, ansatte, ledere eller sekretariatsmedarbejdere o.l.).

Referatet fra bestyrelsesmødet den / 19 godkendtes.

Formanden skitserede dagsordenen for bestyrelsesmødet som følger, herunder med henvisning til den tidligere udsendte dagsorden:

Ad 1)

Ad 2)

o.s.v.

*Meddelelser fra sekretariatet:
(f.eks. status over ind- og udmeldelser, foreningens regnskab o.s.v.).*

Som sekretær: (underskrift).

Eksempler

– Stemmefuldmagt

Fuldmagt vedrørende generalforsamlingen den / 19
i forening

*Hermed befuldmægtiges til at foretræde mig og stemme på
mine vegne på ovennævnte generalforsamling.*

Den / 19

(underskrift)

– Revisionsberetning

Revisionsberetning

Undertegnede revisorer i forening kan herved afgive følgende beretning vedrørende foreningens regnskaber for regnskabsåret 19:

Vi har gennemgået det forelagte regnskab og kontrolleret foreningens indtægts- og udgiftsbilag samt kassebeholdningens og de andre foreningsaktivers tilstedeværelse.

Vi har ikke fundet anledning til bemærkninger.

Den / 19

sign.

sign.

II. Lovgivning om foreningsforhold

Uddrag: Grundloven

§ 78. *Stk. 1.* Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Lov nr. 285 af 9/6 1982 om beskyttelse mod afskedigelse på grund af foreningsforhold

§ 1. En arbejdsgiver må ikke afskedige en lønmodtager, fordi den er medlem af en forening eller af en bestemt forening.

§ 2. En arbejdsgiver må ikke afskedige en lønmodtager, fordi den ikke er medlem af en forening eller af en bestemt forening.

Stk. 2. Stk. 1 finder ikke anvendelse, såfremt lønmodtageren ved ansættelsen var bekendt med, at arbejdsgiveren stillede medlemskab af en forening eller af en bestemt forening som betingelse for beskæftigelse i virksomheden.

Stk. 3. Stk. 1 finder endvidere ikke anvendelse, når en lønmodtager, der er medlem af en forening,

efter ansættelsen gøres bekendt med, at medlemskabet er en betingelse for fortsat ansættelse i virksomheden.

§ 3. Lovens §§ 1 og 2 gælder ikke for lønmodtagere, der er ansat hos arbejdsgivere, hvis virksomhed som sit udtrykte formål har at fremme et bestemt politisk, ideologisk, religiøst eller kulturelt standpunkt, og den pågældendes foreningsforhold må anses for at være af betydning for virksomheden.

§ 4. Afskediges en lønmodtager i strid med lovens bestemmelser, skal arbejdsgiveren betale en godtgørelse.

Lov om forenings-registeret

Stk. 2. Godtgørelse efter stk. 1, der ikke kan overstige 78 ugers løn, fastsættes under hensyn til lønmodtagerens ansættelsestid og sagens omstændigheder i øvrigt.

§ 5. Loven træder i kraft den 1. juli 1982.

§ 6. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland. Ved kongelig anordning kan loven sættes i kraft for Grønland.

Lov nr. 100 af 31/3 1926 om forenings-registeret

§ 1. I forenings-registeret kan – efter stedfunden anmeldelse – optages her i landet hjemmehørende foreninger eller sammenslutninger med lovligt øjemed, for så vidt de ikke kan optages i andre af staten oprettede registre.

Ved optagelse i registeret opnås eneret til benyttelse af foreningens eller sammenslutningens navn, kendetegn og sådanne betegnelser, hvorunder foreningen eller sammenslutningen drives eller dens afdelinger kendes.

I registeret kan optages oplysning om foreningens eller sammenslutningens bestyrelse, direktion (forretningsførere) og prokurister samt oplysning om, hvorledes foreningen eller sammenslutningen ifølge vedtægterne underskriftsmæssigt forpligtes, derunder særskilt for så vidt angår afhændelse og pantsættelse af fast ejendom.

De nærmere regler om registerets indretning og førelse samt om beta-

lingen for registrering og bekendtgørelse af de modtagne anmeldelser og for meddelelse af oplysninger fra registeret fastsættes af ministeren for industri, handel og søfart.

Krænkelser af den ved optagelse i registeret opnåede eneret straffes med bøde indtil 2.000 kr.

§ 2. Straffeløbet foretages efter begæring af den forurettede.

Under den rejste straffefølgning kan der efter påstand af den forurettede tilkendes denne skadeserstatning.

Sager angående overtrædelse af denne lov behandles som politisager. Angår sagen krænkelser af en forening eller sammenslutning, hvis formål er at værne erhvervsinteresser, behandles den i København ved sø- og handelsretten.

§ 3. Ved nærværende lov, der træder i kraft straks, ophæves lov nr. 285 af 6/5 1921 om foreningsregisteret.

Bekendtgørelse nr. 115 af 14/4 1926 angående forenings-registeret

(som ændret senest ved bekendtgørelse nr. 596 af 19/12 1980)

I medfør af den erhvervsministeren ved § 1 i lov om forenings-registeret af 31. marts d. å. givne bemyndi-

gelse fastsættes herved følgende bestemmelser angående foreningsregisteret.

Lovgivning

§ 1. I forenings-registeret kan optages her i landet hjemmehørende foreninger eller sammenslutninger med lovligt øjemed, for såvidt de ikke kan optages i andre af staten oprettede registre.

Ved registreringen opnås eneret til benyttelse af foreningens eller sammenslutningens navn og af dens i registeret optagne særlige kendetegn, samt af de i registeret optagne betegnelser, hvorunder foreningen eller sammenslutningen drives, eller dens afdelinger kendes.

§ 2. I forenings-registeret kan optages oplysning om foreningens eller sammenslutningens bestyrelse, direktion (forretningsførere) og prokurister samt oplysning om, hvorledes foreningen eller sammenslutningen ifølge vedtægterne underskriftsmæssigt forpligtes, derunder særskilt for såvidt angår afhændelse og pantsætning af fast ejendom.

§ 3. Forenings-registeret har sæde i København og forestås af overregistrator ved aktieselskabs-registeret.

§ 4. Registeret indrettes overensstemmende med det som bilag til denne bekendtgørelse føjede skema. Skemaet trykkes over de modstående sider af to blade (en folio). Øverst på siderne anføres Foreningens registrerings-nummer, navn og hjemsted. Bladene samles i den ved registrerings-numrene angivne orden i bind, der holdes aflåse under overregistrator's tilsyn.

Stedfundne anmeldelser indføres i registeret i overensstemmelse med register-kolonnernes indhold. Enhver anmeldelse, der tilføres det

pågældende registrerings-nummer, betegnes med særskilt løbenummer og udskilles fra den foregående tilførsel ved en linie, der trækkes over begge sider.

Når en folio er fuldskreven, sluttes det med påtegningen »fortsættes«, og der indsættes et nyt blad, der over kolonnerne forsynes med registrerings-nummeret og foreningens navn samt påtegningen »fortsættelse«.

Forsåvidt en forening anmelder flere betegnelser eller afdelinger med særskilte betegnelser, indføres hver af disse betegnelser eller afdelinger på et særskilt blad og under særskilt register-nummer.

Når en forening udslettes af registeret, gøres der påtegning herom på dens folio, og de foreningen vedrørende blade udtages og samles efter nummerorden i særlige, aflåsede bind.

Anmelder foreningen, at den har antaget nyt navn, udslettes den tidligere registrering, og ny fuldstændig registrering foretages under et nyt nummer.

§ 5. I forbindelse med registeret føres en alfabetisk fortegnelse, hvori foreningernes navne og registreringsnumre indføres. Når en forening eller en af dens betegnelser eller afdelinger udslettes af registeret, udstreges navnet i navnefortegnelsen, dog således at navn og registreringsnummer fremdeles er læseligt.

§ 6. Anmeldelse om optagelse i registeret skal ske skriftligt og underskrives af samtlige medlemmer af foreningens bestyrelse.

Anmeldelsen skal angive:

Bekendtgørelse angående forenings-registeret

- a. Foreningens eller sammenslutningens navn eller betegnelser og eventuelle afdelinger, hjemsted og postadresse;
- b. Stiftelsesår og vedtægternes dato (ifølge seneste vedtagelse);
- c. Foreningens formål.

Som bilag til anmeldelsen skal medfølge:

- d. Foreningens vedtægter i to eksemplarer;
- e. Udskrift af generalforsamlingsprotokollen udvisende valget af bestyrelsens medlemmer.

Forsåvidt foreningens eller sammenslutningens bestyrelse, direktion (forretningsførere) og prokurister anmeldes, skal anmeldelsen indeholde:

- f. Disses fulde navn, stilling, bopæl og signatur samt
 - g. Oplysning om, hvorledes foreningen eller sammenslutningen ifølge vedtægterne underskriftsmæssigt forpligtes, derunder særskilt forsåvidt angår afhændelse og pantsætning af fast ejendom, forsåvidt foreningen eller sammenslutningen ejer sådanne.
- Forsåvidt særligt kendetegn for foreningen anmeldes, skal anmeldelsen endvidere indeholde:

- h. en tydelig beskrivelse af kendetegnet, ledsaget af en afbildning på holdbart papir i 10 eksemplarer af højst 10 cm i højde og 15 cm i bredde og af en til avisstrykning tjenlig type (cliché) af samme størrelse.

Anmeldelsen skal være ledsaget af den for registreringen og dens bekendtgørelse fastsatte betaling, jfr. § 12.

Ved anmeldelsens modtagelse

forsynes den med påtegning om dato og klokkeslæt.

§ 7. Angående stedfunden registrering skal der snarest muligt af overregistrator indrykkes bekendtgørelse i Statstidende og gives foreningen meddelelse, indeholdende angivelse af registreringens nummer og dato.

§ 8. Dersom anmeldelsen ikke fyldestgør forskrifterne i denne bekendtgørelse, eller dersom den strider mod andres rettigheder, herunder også de ved retsgyldig registrering af varemærker eller fællesmærker erhvervede rettigheder, eller dersom den ikke stemmer med foreningens vedtægter, eller hvis den beslutning, i henhold til hvilken anmeldelse er sket, ikke er fattet på den måde, som vedtægterne foreskriver, skal registrering nægtes.

Om nægtelsen og grundene til denne skal der snarest muligt gives underretning til den i anmeldelsen givne adresse. Hvis anmelderen finder nægtelsen ubeføjet, kan han inden to måneder fra nægtelsens dato indanke spørgsmålet for ministeren for industri, handel og søfart, som da afgør sagen, uden at adgangen til at få spørgsmålet indbragt for domstolene derved afskæres.

§ 9. Samtlige i registeret indførte navne, betegnelser og kendetegn skal tydeligt adskille sig fra hverandre. Forsåvidt flere foreninger lovligt har samme eller væsentlig samme navn, betegnelse eller kendetegn, kan de alle beholde navnet, betegnelsen eller kendetegnet med tilføjelse af en steds-, arts-

Lovgivning

eller tids-angivelse, hvorved de tydeligt adskilles. På forlangende af overregistrator skal sådan tilføjelse foretages også efter stedfunden registrering.

§ 10. Sker der ændring i noget forhold, hvorom registrering har fundet sted, skal anmeldelse derom inden en måned foretages under iagttagelse af forskrifterne i § 6, ledsaget af fornødne oplysninger om ændringens lovlige vedtagelse. Hvis overregistrator formoder, at sådan anmeldelse er undladt, skal han ved anbefalet brev til foreningen under dens anmeldte adresse (§ 6 a) opfordre foreningen til inden en af ham fastsat frist at indgive berigtigende anmeldelse. Undlader foreningen dette, kan den udslettes af registeret.

§ 11. Den ved registreringen erhvervede beskyttelse ophører, når anmeldelse om fornyelse, jfr. § 12, ikke sker inden 10 år fra den oprindelige registreringsdag og derefter inden 10 år fra den sidste fornyelse; forsåvidt foreningen eller sammenslutningen har anmeldt ændringer til den oprindelige eller en senere anmeldelse, regnes 10 års fristen fra registreringen af denne. Mindst 3 måneder inden udløbet af

fornævnte tidsfrister skal overregistrator ved anbefalet brev efter den anmeldte adresse give foreningen underretning om, at registreringen i mangel af betimelig fornyelse vil blive slettet.

§ 12. For optagelse af en forening eller sammenslutning i registeret betales en afgift af 475 kr. For registrering af et særligt kendetegn betales 475 kr. Har en forening eller sammenslutning flere betegnelser eller afdelinger, der ønskes registreret, betales 375 kr. for hver betegnelse eller afdeling. For registrering af en anmeldelse om ændring eller fornyelse betales 425 kr.

For udskrift af en forenings register-folio betales 30 kr.

For afskrift eller fotokopi af en anmeldelse og bilag til denne betales 10 kr. for hver påbegyndt side.

For meddelelse om en forenings eller sammenslutnings adresse betales 15 kr.

For genpart af et foreningskendetegn betales efter regning.

§ 13. Denne bekendtgørelse træder i kraft straks. Samtidig ophæves bekendtgørelse af 27/2 1922 angående forenings-registeret.

Uddrag:

Finske lov om foreninger

(4.1.1919/1 med ændringer til og med 29.11.1963/535)

1 Kap. Allmänna stadganden.

1 §. För gemensamt fullföljande av syfte, som ej strider mot lag eller

god sed, må förening bildas med iakttagande av vad i denna lag stadgas.

Stadgandena i denna lag avse likväl icke sammanslutning för sådan verksamhet, som åsyftar att förskaffa deltagarne vinst eller annan omedelbar ekonomisk nytta eller som i övrigt är huvudsakligen av ekonomisk natur, ej heller föreningar, som i lagstiftningsväg bildas för särskilda ändamål.

Angående religiösa samfund gäle vad därom särskilt stadgas.

2 §. Förening, till vars uppgift hör övning i skjutvapens bruk och vilken icke avser endast bedrivande av jakt och jaktvård, må ej bildas utan tillstånd av landets regering.

3 §. Såsom medlem må i förening ingå ej blott enskild person, utan ock samfund eller stiftelse

4 §. I förening, som väsentligen fullföljer politiskt syfte, må icke annan vara medlem än finsk medborgare eller förening, bestående endast av sådana medlemmar. Därest i annan förening såsom medlemmar komma att ingå personer, som icke äro finska medborgare, till mer än en tredjedel av hela antalet medlemmar, skall tillstånd hos landets regering utverkas till föreningens bildande eller till fortsättande av dess verksamhet.

Föreningens ändamål må ej omfattas sådana befogenheter, som tillkomma endast offentlig myndighet.

Förening, till vars syften hör att inverka på politiska angelägenheter, må icke bildas eller dess verksamhet organiseras så, att den i fråga om den lydning, som fordras av medlemmerna, ävensom föreningens uppdelning i truppformationer och grupper eller med avseende å utrustning med vapen,

helt och hållet eller till någon del är att betrakta såsom organiserad på militäriskt vis.

5 §. Över föreningens medlemmar skall dess styrelse föra förteckning, angivande varje föreningensmedlems fullständiga namn och yrke samt, därest denne icke är finsk medborgare, jämväl medborgarskap.

2 Kap. Inskrivna föreningar.

6 §. Då förening, som är avsedd att inskrivas i registret, bildas, bör därom upprättas dagtecknad skriftlig avhandling, innehållande stadgar för föreningen, och avhandlingen undertecknas av minst tre personer, vilka ingå såsom medlemmar i föreningen.

7 §. I föreningens stadgar skola upptagas:

- 1) föreningens namn;
- 2) den kommun i landet, som skal gälla som föreningens hemort;
- 3) föreningens ändamål och arten av dess verksamhet;
- 4) huruvida medlem skall betala avgift till föreningen och avgiftens belopp eller sättet för dess bestämmande;
- 5) huru föreningens styrelse skall ordnas och för huru lång tid medlemmarna däri skola utses;
- 6) tiden för bokslutet samt sättet för granskningen av räkenskaperna och förvaltningen;
- 7) tiden för det eller de föreningsmöten, vid vilka föreningen besluter om sin styrelse och förvaltning;
- 8) huru kallelse til möte skall ske, och

Lovgivning

9) huru med föreningens tillgångar skall förfaras, om föreningen upplöser sig eller upplöses.

Förening må såsom sitt namn använda även i föreningens stadgar upptagen översättning av namnet till det andra inhemska språket.

8 §. Förening anmäles till inskrivning i föreningsregistret på sätt i 3 kapitlet stadgas.

Sker ändring beträffande de personer, som äro behöriga att teckna föreningens namn, värde och sådant till inskrivning i föreningsregistret anmält, och skall tillika angivas, huruvida de tillhöra styrelsen.

Ändring av förenings stadgar blir icke gällande, innan den antecknats i föreningsregistret.

9 §. Inregistrerad förening må i sitt namn förvärva rättigheter, ingå förbindelser samt kära och svara.

Näring eller annan förvärvsverksamhet må av förening idkas endast såvitt sådant är i dess stadgar bestämt.

10 §. Förenings medlemmar ansvara icke personligen för föreningens förbindelser.

11 §. Medlem i förening äger rätt att när som helst genom skriftlig anmälan hos styrelsen eller dess ordförande eller ock genom muntlig anmälan till föreningsmötes protokoll utträda ur föreningen. Dock kan i förenings stadgar fastställas viss uppsägningstid, högst ett år.

Har medlem underlåtit att fullgöra de förpliktelser han genom sitt inträde i föreningen åtagit sig eller har han genom sitt beteende inom eller utom föreningen avsevärt försvårat föreningens verksamhet,

är föreningen berättigad att utesluta honom ur föreningen, ändå att sådana grunder för uteslutningen ej finnas i stadgarna. Lag samma vare, därest person lagstridigt upptagits till medlem i förening.

Är ej i stadgarna annorlunda bestämt, ankommer medlems uteslutning å föreningsmöte.

Där rätt att utesluta medlem tilldelats styrelsen eller annat organ, men medlem berättigats att bringa beslutet om uteslutningen under föreningsmötes prövning, skall i stadgarna jämväl angivas, huru och inom vilken tid yrkande därpå bör framställas. Har yrkande icke framställts på sätt i stadgarna föreskrives, skall beslut om uteslutningen träda i kraft, såsnart tiden tilländalupit, men i annat fall skall medlem anses från föreningen utesluten först efter det beslutet därom stadfästs av föreningsmöte.

Med medlems utträde eller uteslutning upphöra även de i 2 momentet nämnda förpliktelserna, utom såvitt gäller redan till betalning förfallna eller för viss tid utfästa avgifter.

Avlider medlem, vare hans dödsbo icke ansvarigt för andra än förfallna avgifter till föreningen.

12 §. Förenings beslutanderätt utövas vid föreningsmöte av därvid närvarande medlemmar.

I stadgarna må likväl bestämmas, att beslutanderätten delvis eller helt och hållet skall tillkomma å i 7 § 7 punkten av denna lag omförmält möte för viss tid utsedde fullmäktige, beträffande vilkas antal och valsätt stadgarna i så fall även skola innehålla bestämmel-

ser; angående de sålunda befullmäktigades sammanträden skall i tillämpliga delar gälla, vad i denne lag om föreningsmöten är stadgat.

I stadgar för förening, vari endast föreningar ingå som medlemmar, må ock kunna bestämmas, att föreningens beslutanderätt i fall, som angivas i stadgarna, eller, där styrelsen eller fullmäktige det besluta, må utövas genom omröstning inom medlemsföreningarna. I stadgarna skola då jämväl ingå bestämmelser om sättet för omröstningens verkställande.

13 §. Vid föreningsmöte må ej medlem deltaga i avgörande av fråga, i vilken hans enskilda fördel kan råka i konflikt med föreningens, och styrelsemedlem icke heller i val av revisor.

Beträffande föreningsmöte gälla i övrigt, såvitt ej i stadgarna är annorlunda bestämt:

att envar av föreningens medlemmar äger vid möte utöva rösträtt;

att medlem tillkommer blott en röst;

att medlems rösträtt icke kan genom ombud eller av målsman utövas;

att såsom föreningens beslut gäller den mening, för vilken de flesta rösterna avgivits;

att vid lika röstetal val avgöras genom lottning, men i andra frågor den mening gäller, som biträts av mötets ordförande; samt

att beslut om ändring i stadgarna eller om föreningens upplösning skall, för att gälla, vara omfattat av minst tre fjärdedelar av alla vid omröstningen avgivna röster.

14 §. Å föreningsmöte må ej beslut fattas om ändring av stadgarna eller om föreningens upplösning, ej heller om köp, försäljning eller inteckning av fastighet, där ej sådant ärende är i kallelsen särskilt nämnt.

Över beslut, som fattas vid föreningsmöte, bör föras protokoll, vilket skall av mötet godkännas eller ock justeras och till riktigheten bestyrkas av minst tvenne vid mötet närvarande föreningsmedlemmar.

15 §. Förenings beslut, som kränker tredje mans rätt eller utan medlems eget samtycke minskar honom tillförsäkrad särskild förmån i föreningen eller hans likställighet med föreningens övriga medlemmar, är ogiltigt.

Finner styrelsen eller dess medlem eller föreningsmedlem i andra än i I mom. omnämnda fall, att föreningens beslut icke tillkommit i behörig ordning eller att det eljest är stridande mot lag eller föreningens stadgar, och hava de icke därtill bidragit, äga de rätt att klandra beslutet genom stämning, som bör tillställas föreningen inom tre månader efter den tidpunkt, då beslutet fattades.

Vill förenings styrelse väcka klandertalan, bör föreningen ofördröjligen sammankallas för att välja representant att på föreningens vägnar svara.

Då klandartalan blivit väckt, skall domstolen, om skäl därtill föreligger, innan saken slutligt avgöres, förordna, att det överklagade beslutet icke må gå i verkställighet. Detta förordnande må ock återkal-

Lovgivning

las. Förordnande om verkställighetsförbud eller dess återkallelse må icke särskilt överklagas.

Domstolen skall, om saken är av den art, att den enligt lag föränleder anteckning i föreningsregistret, ofördrojligen underrätta registermyndigheten om utfärdat verkställighetsförbud samt om dess återkallande.

16 §. Föreningsmöte bör, där ej stadgarna annorlunda bestämma, hållas, då minst en tiondedel av föreningens hela medlemsantal sådant för visst uppgivet ärende skriftligen påyrkar. Har styrelsen icke sammankallat i stadgarna föreskrevet möte, tillkomme varje medlem av föreningen rätt att hos styrelsen framställa yrkande på föreningens sammankallande.

Vägrar föreningens styrelse utan laga anledning att efterkomma sådant yrkande, äge länsstyrelsen bemyndiga den eller dem, som framställt yrkandet, att själva sammankalla föreningen till möte.

17 §. Förenings lagbestämda företrädare är den eller de personer, vilka såsom föreningens styrelse handhava dess angelägenheter. I förhållande till tredje man eller inför myndighet må förening dock icke företrädas av omyndig person. Utlänning må ej vara medlem av förenings styrelse, utom i de föreningar, vilka utöva sin verksamhet med stöd av tillstånd, som utverkats enligt 4 § 1 mom.

I förenings stadgar må bestämmas, om och i vad mån en eller flere av styrelsens medlemmar, utan de övrigas medverkan, eller andra för vissa uppgifter utsedda

förtroendemän äga handla för föreningen.

Därest i föreningens stadgar icke annorlunda bestämmes, må styrelsens ordförande teckna föreningens namn.

Stämning eller annat offentlig myndighets bud, så ock övriga meddelanden anses hava kommit till styrelsens kännedom, då styrelsens ordförande eller någon av dess medlemmar, som är behörig att teckna föreningens namn, i föreskriven ordning erhållit del därav.

Ej må styrelsen annorledes än efter föreningsmötes särskilda beslut överlåta eller låta in-teckna föreningens fasta egendom.

18 §. Styrelsen åligger att, i enlighet med lag och föreningens stadgar samt föreningsmötes anvisningar omsorgsfullt handhava förenings angelägenheter.

Genom beslut av föreningsmöte må ledamot av styrelsen kunna från uppdraget skiljas, ändå att den tid, för vilken han blivit utsedd, ej gått till ända.

19 §. Ledamot av styrelsen eller annan föreningens funktionär svare för skada, som vållats föreningen genom hans försummelse eller mot lag eller föreningens stadgar stridande åtgärd. Äro de flere, som skadan vållat, svare en för alla och alla för en.

20 §. Å föreningens vägnar given underskrift bör, för att var bindande gentemot föreningen, innehålla föreningens fullständiga namn samt undertecknarens egenhändiga underskrift.

21 §. På yrkande av allmän åklagare eller föreningsmedlem må

domstol förklara förening upplöst, om föreningen utövar verksamhet, som strider mot lag eller god sed eller ock mot föreningens i dess stadgar angivna syfte, eller om föreningen är avsedd att med kringgående av lag fortsätta någon upplöst förenings verksamhet. Lag samma vare, där avvikelse skett från vad i denna lag eller i tillståndsbeslut av landets regering för övrigt är föreskrivet förening till efterrättelse.

Där fråga är om mindre överträdelse, pröve domstolen, huruvida förenings styrelse endast skall tilldelas varning. Förening må ej heller upplösas, därest föreningen inställt sin mot lag eller god sed eller mot i föreningens stadgar angivet syfte stridande verksamhet och föreningens inre omorganisation tillika prövas utgöra garanti för att dylik verksamhet icke i framtiden upprepas.

Medelst utslag, varigenom förening, som har självständiga underavdelningar eller i vilka föreningar ingå såsom medlemmar, förklaras upplöst, kan domstol, efter det underavdelningarna eller medlemsföreningarna blivit hörda, förklara även underavdelningarna eller medlemsföreningarna upplösta. Underavdelningar eller medlemsföreningar kunna i saken instämmas genom kungörelse i allmänna tidningen på sätt i 11 kap. [7 § 2 mom.] rättegångsbalken är stadgat.

21 a §. Utövar förening verksamhet, som är stridande emot lag eller god sed, eller är förening avsedd att med kringgående av lag fortsätta någon upplöst förenings

verksamhet, vare ministeriet för inrikesärendena eller [landshövdingen] berättigad att tillsvidare förbjuda dess verksamhet. Förbudet bör underställas domstols prövning senast å den allmänna rättegångsdag, som infaller efter fjorton dagar från förbudets utfärdande. Har förbudet ej inom nämnda tid underställts domstols prövning eller har stämning om föreningens upplösning ej begärts inom fjorton dagar efter det förbudet av domstolen fastställts, skall förbudet återgå. Fullföljes ej å dag, som i lagligen utfärdad stämning utsatts, talan i saken, förklare domstolen förbudet hava förfallit. Visas det att laga hinder för stämningens delgivande mött, utsätte domstolen ny tid för sakens behandling och äge förbudet bestånd.

Har förening på i 1 momentet nämnt skäl tillsvidare förbjudits att fortsätta sin verksamhet, får ny förening för fortsattande av föreningens verksamhet icke bildas, innan yrkandet på den förstnämnda föreningens upplösning genom laga kraft vunnit utslag avgjorts.

21 b §. Har domstol förklarat förening upplöst eller ministeriet för inrikesärendena eller [landshövdingen] förbjudit förening att tillsvidare fortsätta med sin verksamhet, skall dess verksamhet genast inställas. Dock må föreningens styrelse, till dess laga kraft vunnit utslag i saken fallit, för föreningens räkning bedriva näring, som av föreningen idkats, och i övrigt vårda dess egendom, där ej domstolen annorlunda bestämt.

22 §. Då domstol fastställer av

Lovgivning

ministeriet för inrikesärendena eller [landshövdingen] utfärdat förbud mot fortsättande tillsvidare av förenings verksamhet, kan domstol samtidigt förordna, att föreningens styrelse icke får förvalta dess egendom, och må jämväl, därest skäl därtill finnes, en eller flere personer förordnas att såsom godemän förvalta densamma.

Då domstol förklarar förening upplöst, förordne den tillika en eller flere personer att utreda föreningens bo. Förordnar domstol, att föreningens styrelse icke får förvalta föreningens egendom, innan laga kraft vunnet utslag i ärendet givits, må utredningsmännen i egenskap av godemän intill dess förvalta sagda egendom.

Förenämnda godman eller utredningsman må icke, där det icke gäller utredning av genom laga kraft vunnen dom upplöst förenings bo, utan domstolens särskilda tillstånd överlåta eller genom inteckning belasta föreningen tillhörig fast egendom eller utan samtycke av föreningens styrelse skrida till åtgärd för inskränkning eller inställande av å föreningens vägnar bedriven näringsverksamhet.

Då föreningen själv beslutat upplösa sig eller upplösningen beror på i föreningens stadgar införd tidsbestämelse, vare styrelsens medlemmar utredningsmän, så framt icke en eller flere sådana blivit av föreningen särskilt utsedda.

Utredningsman äge rätt att söka [årsstämmning] å okända borgenärer.

Förenings tillgångar skola i främsta rummet användas till betalning av föreningens skulder, i den mån

utredningsmannen finner skulden riktig.

Då upplöst förenings tillgångar icke kunna användas såsom i stadgarna angivas, skola de tillfalla staten, som i mån av möjlighet äger överlåta dem till främjande av något föreningens verksamhet nära stående, lovligt ändamål.

Har förening upplösts av orsak att dess verksamhet avsett högförräderi eller främjande eller stödjande direkt eller indirekt av dylik verksamhet, kan domstol förklara föreningens egendom förbruten till staten, även om de förutsättningar, på vilka egendoms förklarande för förbruten enligt 2 kap. 16 § 3 mom. i strafflagen skall grundas, icke äro förhanden, och skola de förbrutna medlen användas på sätt i 7 momentet sägs. Lag samma vare, om förening upplösts till följd av landsförrädisk verksamhet.

23 §. Åtnöjes ej föreningsmedlem med åtgärd, som av utredningsman vidtagits, äga klandra densamma, vid domstol, innan ett år tilländagått från det utredningen slutfördes.

24 §. Upplöser sig förening eller upplöses den eller avträdes dess egendom till konkurs, skall därom, så ock om den upplösta föreningens utredningsmän ävensom om återkallande eller avslutande av konkurs, göras anmälan till föreningsregistret. Sådan anmälan ankommer å domstol, utom då förening själv beslutat om sin upplösning eller upplösningen beror på i föreningens stadgar ingående tidsbestämning.

3 Kap. Inskrivning i föreningsregister.

.....

4 Kap. Icke-inskrivna föreningar.

32 §. Förening, som icke blivit i registret inskriven, kan ej i sitt namn förvärva rättigheter eller ingå förbindelser, ej heller kära eller svara.

Ingås förbindelse för förening, som icke blivit inskriven, vare de, som ingått förbindelsen, ansvariga därför såsom annan sin gäld, en för alla och alla för en. För sådan förbindelse svara icke föreningens övriga medlemmar.

33 §. Beträffande upplösning av icke registrerad förening eller temporärt förbud mot sådan förenings verksamhet gälle i tillämpliga delar, vad i 21, 21 a och 21 b §§ är sagt.

Talan om upplösning av sådan förening utföres mot föreningens styrelse eller medlem eller medlemmar av föreningen. Behörig att upptaga målet är underrätt å den ort, där svaranden eller, där svarandena äro flere, någon av dem har sitt bo och hemvist.

5 kap. Särskilda föreskrifter.

.....

Uddrag:

Svenske lov om økonomiske foreninger

(1.6.1951/308 med ændringer til og med SFS 1980:1105)

Medlems intagande och avgång.

11 §. Ekonomisk förening må icke vägra någon inträda som medlem, såframt ej med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak särskilda skäl äro därtill.

Ansökan om inträde prövas av styrelsen, där ej annorlunda är bestämt i stadgarna. Inträdesansökan skall, om så föreskrives i stadgarna, ske skriftligen och vara försedd med sökandens bevittnade namnunderskrift.

14 §. Medlem äger uppsäga sig till utträde ur föreningen. I stadgarna må föreskrivas, att uppsägning skall ske skriftligen och uppsägningshandlingen vara försedd

med medlemmens bevittnade namnunderskrift. I stadgarna kan ock bestämmas att uppsägning ej får ske förrän efter viss tid, högst två år, från inträdet. Efter medgivande av länsstyrelsen må sagda tid utsträckas till högst fem år.

Medlem må på grund, som kan vara bestämd i stadgarna, uteslutas ur föreningen. Beslut härom fattas, där i stadgarna icke är annorlunda föreskrevet, av föreningsstämman.

Styrelse och firmateckning.

21 §. För ekonomisk förening skall finnas en styrelse bestående av minst tre ledamöter. Styrelsen skall förvalta föreningens angelägenheter i enlighet med vad i denna lag är stadgat.

Lovgivning

Styrelsen väljas å föreningsstämma; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att styrelsen eller ledamot av densamma skall tillsättas i annan ordning.

Styrelseledamot skall utses för tid intill dess stämma som i 57 § 1 mom. sägs hållits och må icke utses för längre tid än till och med den stämma som skall äga rum under tredje räkenskapsåret efter valet. Ändå att den tid för vilken styrelseledamot blivit utsedd ej gått till ända, må han skiljas från uppdraget genom beslut av den som utsett honom. Styrelseledamot äge ock rätt att avgå före utgången av nämnda tid. Anmälan om avgång skall göras hos styrelsen samt, där styrelseledamot ej är vald å föreningsstämma, hos den som tillsatt honom.

Om styrelseledamot, som är vald å föreningsstämma, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara styrelseledamot uppkommer enligt 22 § och suppleant ej finnes, åligger det övriga styrelseledamöter att ofördröjligen föranstalta om val av ny ledamot för återstående mandattid. Meddelas icke annan föreskrift i stadgarna, må dock med valet anstå till nästa stämma där styrelseval skall äga rum, såframt styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter och suppleanter samt antalet ej understiger tre.

22 §. Styrelseledamot skall vara myndig och, där ej för särskilt fall regeringen eller myndighet regeringen förordnar annat tillåter, här i riket bosatt svensk medborgare.

Styrelseledamot skall vara medlem

i föreningen. Dock må även den vara styrelseledamot som enligt lag är ställföreträdare för medlem samt, där juridisk person är medlem, den som är ledamot av styrelsen för den juridiska personen eller delägare i densamma. Jämväl eljest må, där det för visst eller vissa särskilt angivna fall i stadgarna medgives, annan än medlem vara styrelseledamot.

23 §. Vad i denna lag är stadgat om styrelseledamot skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant.

I stadgarna må närmare bestämmelser upptagas om de förutsättningar, under vilka suppleant äger inträda i tjänstgöring, så ock, där flera suppleanter skola finnas, om ordningen för deras inträde. Sådana bestämmelser må jämväl meddelas av den som utsett suppleanten. Bestämmelse som i detta stycke sägs må ej registreras.

24 §. Det åligger styrelsen att sörja för en sådan organisation av föreningens verksamhet, som med hänsyn till föreningens förhållanden må anses tillfredsställande, att utöva tillsyn över befattningshavare hos föreningen samt att tillse att erforderliga upplysningar angående föreningens förhållanden komma styrelsen till handa på lämpligt sätt och vid lämpliga tider. Styrelsen skall ock sörja för att föreningens bokföring fullgöres i överensstämelse med lag samt att medelsförvaltningen är ordnad på betryggande sätt ävensom att behörig kontroll häröver finnes.

När på grund av inträffade förhållanden eller eljest anledning föreligger

ger till antagande, att föreningens ställning kommer att utvisa fortgående försämring, så at föreningens skulder icke bliva täckta av tillgångarna, åligger det styrelsen at ofördröjligen till stämmans prövning hänskjuta frågan om föreningen skall träda i likvidation.

24 a §. Om en förening blivit moderförening, skall styrelsen meddela detta till dotterföretagets ledning. Dotterföretagets ledning skall lämna styrelsen för moderföreningen de upplysningar som behövs för beräkningen av koncernens ställning och resultat av koncernens verksamhet.

25 §. Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande.

Det åligger ordföranden att tillse att sammanträden hållas då så erfordras. Om styrelseledamot fordrar att styrelsen sammankallas, skall en sådan begäran efterkommas.

Vid styrelsens sammanträden skola föras protokoll, vilka skola till riktigheten bestyrkes av ordföranden. Ledamot av styrelsen är berättigad att på begäran få särskild från styrelsens beslut avvikande mening antecknad till protokollet. Protokollen skola föras i nummerföljd och förvaras på betryggande sätt.

26 §. Styrelsen är beslutför, där de vid sammanträde tillstädesvarandes antal överstiger hälften av hela antalet styrelseledamöter, såframt ej för beslutförhet högre antal föreskrivits i stadgarna. Ärende må dock icke företagas, med mindre såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter eller, vid förfall för någon av

dem, suppleant för honom dels fått tillfälle att deltaga i ärendets behandling, dels erhållit tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet.

Såsom styrelsens beslut gälle, där föreskrift om särskild röstpluralitet ej givits i stadgarna, den mening, om vilken de flesta röstande förena sig, och vid lika röstetal den mening som biträdades av ordföranden.

27 §. Ledamot av styrelsen äge ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, såframt han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

Föreningsstämma.

52 §. Föreningsmedlems rätt att deltaga i handhavandet av föreningens angelägenheter utövas å föreningsstämma.

53 §. Vid föreningsstämma böra styrelsens ledamöter närvara, så ock minst en av revisorerna, där å stämman redovisning för föreningen skall behandlas eller eljest ärende förekommer av beskaffenhet att revisors närvaro kan anses påkallad. Rätt att närvara vid föreningsstämma tillkommer städse revisor.

54 §. Ej må någon själv eller genom ombud eller såsom ombud

Lovgivning

för annan å föreningsstämma deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda stadgats äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot honom eller tredje man.

Styrelseledamot må ej deltaga i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för vilken han är ansvarig, eller i val av revisor.

I behandling av fråga om fusionsavtal, som avses i 96 §, äger övertagande föreningen deltaga utan hinder av vad i första stycket sägs.

55 §. Där ej genom föreskrift i stadgarna är bestämt vem som skall vara ordförande vid föreningsstämma, öppnas stämman av styrelsens ordförande eller den styrelsen därtill utsett. Utse de närvarande ej enhälligt ordförande, väljes ordförande efter huvudtallet. Till ordförande må utses jämväl den som ej är medlem, om annat icke föreskrives i stadgarna.

Å stämma skall, där det erfordras, av ordföranden upprättas och till godkännande framläggas en förteckning över närvarande medlemmar och ombud för medlemmar med uppgift å envars rösträtt. Sedan förteckningen enhälligt eller efter en på grundval av densamma företagen omröstning godkänts med eller utan ändring, lände den till efterrättelse såsom röstlängd.

Genom styrelsens försorg skall å föreningsstämma föras protokoll. Har beslut fattats genom omröstning, skal angivas huru röstningen utfallit. Protokollet skall under-tecknas eller till riktigheten vitsordas av ordföranden och minst en på stämman utsedd person. Senast inom två veckor efter stämman skall protokollet hållas hos föreningen tillgängligt för medlemmarna. Protokollen skola på betryggande sätt förvaras.

56 §. Jämte vad i övrigt i denna lag är stadgat om utövande av röst-rätt och fattande av beslut å föreningsstämma gälle, där ej annorlunda finnes bestämt i stadgarna:

1. att varje medlem äger en röst;
2. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud;
3. att ingen må som ombud företräda mer än en medlem;
4. att såsom föreningens beslut gäller den mening, för vilken de flesta rösterna avgivas; samt
5. att vid lika röstetal val avgöras genom lottning, men i andra frågor den mening gäller som biträdes av ordföranden.

Juridisk person företrädes, förutom av sin styrelse eller annan ställföreträdare enligt lag, av den som därtill bemyndigats, vare sig denne är medlem i föreningen eller ej; dock att rätten att såsom ombud utöva rösträtt må i stadgarna inskränkas till den som är medlem eller enligt 22 § andra stycket ändock kan utses till ledamot av föreningens styrelse.

57 §. *1 mom.* Inom sex månader eller den kortare tid, som kan vara

bestämd i stadgarna, efter utgången av varje räkenskapsår skall hållas ordinarie föreningsstämma, där styrelsen skall lägga fram årsredovisningen och revisionsberättelsen samt, i moderförening, koncernredovisningen och koncernrevisionsberättelsen. Handlingarna skall under minst en vecka närmast före stämman hållas hos föreningen tillgängliga för medlemmarna.

På denna föreningsstämma skall till avgörande företas frågorna om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen samt, i moderförening, koncernresultaträkningen och koncernbalansräkningen med de ändringar eller tillägg, som kan behövas, samt om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid redovisningen omfattar. Stämman skall också besluta i anledning av föreningens vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen.

Beslut i nämnda frågor får skjutas upp till en fortsatt stämma som skall hållas minst en och högst två månader därefter.

2 mom. Styrelsen skall, om någon medlem begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentligt förfång för föreningen, på föreningsstämma lämna upplysningar angående förhållanden som kan inverka på bedömandet av föreningens årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ärende på stämman. Ingår föreningen i en koncern, avser upplysningsplikten även föreningens förhållande till annat koncernföretag och, om föreningen är moderförening, koncernredovisning samt sådana för-

hållanden beträffande dotterföretagen som avses i första meningen.

Kan en begärd upplysning lämnas endast med stöd av uppgifter som inte är tillgängliga på stämman, skall upplysningen inom två veckor därefter hållas hos föreningen skriftligen tillgänglig för medlemmarna samt översändas till varje medlem som har begärt upplysningen.

Finner styrelsen att en begärd upplysning inte kan lämnas till medlemmarna utan väsentligt förfång för föreningen, skall upplysningen i stället på medlemmens begäran lämnas till föreningens revisorer inom två veckor därefter. Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen avge skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening bort föranleda ändring i revisionsberättelsen eller, beträffande moderförening, koncernrevisionsberättelsen eller i övrigt ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinringen anges i yttrandet. Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt för medlemmarna hos föreningen samt översända det i avskrift till varje medlem som har begärt upplysningen.

58 §. Styrelsen äger, när den finner lämpligt, kalla medlemmarna till extra föreningsstämma.

Revisorerna må, om deras granskning föranleder därtill, skriftligen med angivande av skälet påfordra, att styrelsen skall utlysa extra föreningsstämma att hållas så snart det med iakttagande av före-

Lovgivning

skriven kallelsetid kan ske. Efterkommer styrelsen ej inom en vecka sådan påfordran, äge revisorerna själva utlysa stämman. Äro icke samtliga revisorer ense om stämmas utlysande, gälle den mening varom de flesta förena sig eller vid lika röstetal deras mening, som anse extra stämman böra hållas. Revisor som utsetts jämlikt 48 § äge påkalla extra föreningsstämma, oavsett övriga revisorers mening.

Extra föreningsstämma skall ock av styrelsen utlysas, då det för uppgivet ändamål skriftligen påfordras av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna.

59 §. Finnes ej styrelse eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie eller till av stämman beslutad extra föreningsstämma eller har styrelsen ej senast två veckor efter påfordran, som i 58 § sista stycket sägs, utlyst extra föreningsstämma att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske, har länsstyrelsen att på anmälan av styrelseledamot eller röstberättigad ofördröjligen utlysa stämman.

60 §. Kallelse til föreningsstämma skall utfärdas i enlighet med föreskrifter i stadgarna. Kallelseåtgärderna skola vara vidtagna senast två veckor före ordinarie och senast en vecka före extra stämman.

Uppskjutes stämman till dag som infaller minst en månad därefter, skall kallelse jämlikt första stycket utfärdas till den fortsatta stämman.

Där för giltighet av beslut erfordras att det fattas å två på varandra följande föreningsstämmor, må kallelse till sista stämman ej ske innan första stämman hållits. Är icke någon av stämmorna ordinarie, skall mellan dem förflyta minst en månad.

61 §. I kallelsen til föreningsstämma skola angivas de ärenden, som skola förekomma å stämman; dock vare ej erforderligt att i kallelse till ordinarie stämman särskilt angiva de ärenden, som enligt denna lag eller stadgarna skola där företagas. Skall ärende innefattande förslag till ändring av stadgarna förekomma, varde det huvudsakliga innehållet av ändringen angivet i kallelsen.

Hava de ärenden, som skola företagas till behandling å föreningsstämma, blivit medlemmarna särskilt meddelade på sätt och å tid före stämman som i stadgarna angives, vare så gillt som om ärendena varit upptagna i kallelsen till stämman.

Ärende, som ej angivits i kallelsen till stämman eller varom meddelande icke ägt rum efter vad i andra stycket stadgas, må icke vid stämman företagas till avgörande, om ej ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma på stämman eller omedelbart förändras av ärende som där skall avgöras; dock att ärende, som ej avser ändring av stadgarna eller ny eller förhöjd avgifts utkrävande eller föreningsens trädande i likvidation eller uppgående i annan förening genom fusion, må företagas till avgörande på ordinarie stämman så-

framt tre fjärdedelar av de närvarande därtill giva sitt samtycke. Utan hinder av vad sålunda stadgats må å såväl ordinarie som extra stämma kunna fattas beslut om utlysande av extra stämma för behandling av visst ärende.

Talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad.

63 §. Ansvarsfrihet skall anses styrelseledamot beviljad, såframt beslut därom fattats å föreningsstämma och de som må hava röstat mot beslutet icke uppgå till minst en fjärdedel av samtliga röstberättigade.

Varder talan å förvaltningen under det räkenskapsår redovisningen avser ej anställd inom sex månader från det redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades på föreningsstämman, vare så ansett som om ansvarsfrihet blivit beviljad.

Ändå att ansvarsfrihet blivit beviljad, må talan kunna anställas mot styrelseledamot på grund av åtgärd, om vars vidtagande eller betydelse för föreningen styrelsen eller styrelseledamot uppsåtligen eller av vårdslöshet i redovisningshandlingarna eller eljest till stämman eller ock genom bokföringen eller eljest till revisorerna lämnat i väsentliga hänseenden oriktiga eller ofullständiga upplysningar. Talan, som grundas därpå att styrelseledamot begått brottslig handling, må ock eljest kunna mot honom anställas, såframt ej beviljad an-

svarsfrihet uppenbarligen avset även nämnda handling.

Skadestånd.

106 §. Har styrelseledamot, revisor, likvidator, likvidationsrevisor eller syssloman varom sägs i 72 § vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat föreningen skada, vara han pliktig att till föreningen utgiva ersättning för skadan.

Har föreningsmedlem eller röstberättigad, som icke är medlem, genom överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av grov vårdslöshet tillskyndat föreningen skada, vara ock han pliktig att till föreningen utgiva ersättning för skadan.

107 §. Har styrelseledamot eller annan som avses i 106 § första stycket genom överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat medlem, borgenär hos föreningen eller annan tredje man skada, vara han pliktig att till denne utgiva ersättning för skadan. Samma lag vare, där medlem eller röstberättigad, som icke är medlem, genom sådan överträdelse uppsåtligen eller av grov vårdslöshet tillskyndat medlem, borgenär hos föreningen eller annan tredje man skada.

108 §. Åvilar ersättningsskyldighet styrelseledamot eller annan jämlikt 106 § första stycket eller 107 § första punkten och föreligger allenast ringa vårdslöshet, må ersättningen nedsättas, där det med hänsyn jämväl till skadans storlek och omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Lovgivning

Har medlem eller röstberättigad, som icke är medlem, ådragit sig ersättningsskyldighet jämlikt 106 § andra stycket eller 107 § andra punkten, må ock ersättningen nedsättas, där det med hänsyn till hans skuld och omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

109 §. Äro flera ersättningsskyldiga för skada efter vad i 106–108 §§ är stadgat, svare de för ersättningen en för alla och alla för en, den vars ersättningsskyldighet nedsatts enligt 108 § dock allenast med det nedsatta beloppet. Sinsemellan skola de taga del i ersättningens gäldande efter ty med hänsyn till den större eller mindre skuld, som finnes ligga envar av dem till last, samt till omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Särskilda bestämmelser.

116 §. Innehålla förenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samme verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gälle vad om talans väckande och om delgivning i denne lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av föreningsstämma, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om den i 36 § omförmälda stämman blivit inom klandertiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

Litteraturliste

A. Ufuldstændigt citeret litteratur:

- Andenæs – Mads Henry Andenæs: *Sameier og selskaper*, Oslo 1977.
- Peter Blok – Peter Blok: *Ejerlejligheder*, 2. udg., København 1982.
- Dyrbye – Ernst Dyrbye: *Retsforholdet mellem Andelsforeninger og deres Medlemmer*, København 1954.
- Gomard – Bernhard Gomard: *Aktieselskabsret*, København 1970.
- Hagbergh og Nisell – Erik Hagbergh og Sal. Nisell: *Lagen om økonomiske föreningar*, 5. uppl., Lund 1981.
- Hemström I – Carl Hemström: *Ideella föreningar*, Lund 1977.
- Hemström II – Carl Hemström: *Organisationernas rättsliga ställning*, Stockholm 1980.
- Hørlyck – Erik Hørlyck: *Dansk Andelsret*, København 1980.
- Illum – Knud Illum: *Den kollektive Arbejdsret*, 3. udg., København 1964.
- Per Jacobsen – Per Jacobsen: *Kollektiv Arbejdsret*, 3. udg., København 1982.
- Koktvedgaard – Mogens Koktvedgaard: *Kontraheringspligt*, København 1960.
- Poul Meyer – Poul Meyer: *Dansk Foreningsret*, København 1950. Anmeldt i TfR 51/448, Sagførerbladet 1951/121, Andelsbladet 1950 p. 1393, Sjt 53/113, Juristen 51/1.
- Nial – Håkan Nial: *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, Stockholm 1976.
- Olsson – Curt Olsson: *Lagen om andelslag*, Helsingfors 1956.
- Rodhe – Knut Rodhe: *Föreningslagen*, 7. udg., Stockholm 1982.
- Folke Schmidt – Folke Schmidt: *Facklig Arbetsrätt*, 2. udg., Stockholm 1979.
- Sindballe – Kristian Sindballe: *Dansk Selskabsret II*, København 1930.
- Eivind Smith – Eivind Smith: *Organisasjoner i fiskeriforvaltningen*, Oslo 1979.
- Stjernquist – Per Stjernquist: *Ökonomiska föreningar*, 5. uppl., Lund 1968. Se tillige under Nilsson-Stjernquist.

B. Anden litteratur:

- Ernst Andersen: *Personret*, København 1966.
- Kristen Andersen: *Fra arbejdslivets rett*, Oslo 1967.

Litteratur

- Poul Andersen: *Dansk Statsforfatningsret*, København 1954.
- Hardy Andreassen: *Varemærkeretten i Konkurrencerettlig Belysning*, København 1948.
- O. H. Arsell: *Utkast till lag ang. ideella föreningar*, 30/11 1919, Stockholm 1919.
- A. Axelsen Drejer: *Den danske Andelsbevægelse*, København 1930.
- Karl Benckert: *Bolags- och föreningsrätt*, Stockholm 1944.
- Paal Berg: *Arbeidsret*, Oslo 1930.
- A. Birkemose: *Ulykkesforsikringsloven*, København 1954.
- Ole Bjørn, Lida Hulgaard og Aage Michelsen: *Lærebog om indkomstskat*, 4. udg., København 1981.
- Anders Bratholm og Jo Hov: *Sivil Rettergang*, Oslo 1973.
- Jacob A. Buksti og Lars Nørby Johansen: *Danske organisationers hvem, hvad, hvor*, København 1977.
- H. G. Carlsen: *Dansk Funktionærret*, 2. udg., København 1974.
- Mogens Christensen: *Revisors Skriftlige Erklæringer*, København 1982.
- Ernst Dyrbye: *Kortfattet Fremstilling af Dansk Selskabsret*, København 1972.
- Nils Elvander: *Intresseorganisationerna i dagens Sverige*, Stockholm 1966.
- Stein Evju, Henning Jakhelln m. fl.: *Arbejdsrettslige emner*, Oslo 1979.
- Stein Evju: *Organisasjonsfrihet, tariffavtaler og streik*, Oslo 1982.
- Ole Espersen, se under Alf Ross.
- Herman Falk: *Om ideella föreningar*, Stockholm 1908.
- Bernhard Gomard: *Aktieselskaber og Anpartsselskaber efter lovene af 13. juni 1973*, København 1974.
- Bernhard Gomard: *Civilprocessen*, København 1977.
- Bernhard Gomard: *Voldgift i Danmark*, København 1979.
- Bernhard Gomard: *Revisors Stilling i Retlig Belysning*, København 1979.
- Vagn Greve, Bent Unmack Larsen og Per Lindegaard: *Kommenteret Straffelov*, Speciel Del, 2. udg., København 1980.
- Vagn Greve, Bent Unmack Larsen og Per Lindegaard: *Kommenteret Straffelov*, Almindelig Del, 2. udg., København 1976.
- Bent Græsvænge, Viggo Larsen og Niels Thomsen: *Aktieselskabsloven med kommentarer*, 2. udg., København 1982.
- G. Hagen: *Ulykkesforsikringsloven*, København 1969 og 1974.
- Heikki Halila: *Föreningsrätten i Finland*. Oplæg til seminar om ideelle foreninger i Uppsala, 14.–15. juni 1982. Utrykt.
- Abraham Hallenstvedt og Jorolv Moren: *Det organiserte Samfunn*, i Det norske Samfunn, bd. 1, Oslo 1975.
- Jørgen Hansen: *Liberale Samvirker*, København 1965.
- Ernest Hartwig m. fl.: *Haandbog for foreningsledere*, København 1940.
- Albert Heckscher: *Afstemningslære*, København 1892.

- Albert Heckscher: *Haandbog for Dirigenter*, København 1893.
- Gunnar Heckscher: *Staten och organisationerna*, 2. uppl., Stockholm 1951.
- C. C. Heilesen: *Brugsforeningsret – Brugsforeningsvedtægter*, 2. udg.
- Jan Hellner: *Juridiska Personers Skadeståndsansvar*, i »Teori och praksis«, skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren, Stockholm 1964.
- Carl Hemström: *Uteslutning ur ideell förening*, Stockholm 1972. Anmeldt i Svensk Juristtidning 1974/295.
- Carl Hemström: *Fackföreningarna och de anställda*, Lund 1981.
- Bernt Hjejle: *Foreningsvoldgift*, København 1941. Anmeldt i TIR 43/432, Sagførerbladet 1941/36, U 41B/109.
- Bernt Hjejle: *Kontraheringspligt*, i Festskrift til Henry Ussing, København 1951.
- Bernt Hjejle: *Frivillig Voldgift*, 2. udg., København 1973. 1. udgaven anmeldt i U 37B/256, Juristen 37/265 og Nordisk Forsikrings-Tidskrift 34/494, Sagførerbladet 1941/36, U 41B/109.
- Phillips Hult: *Civilrättsliga Spørsmål*, Stockholm 1939.
- Stephan Hurwitz: *Bidrag til Læren om Kollektive Enheders Pønale Ansvar*, København 1933.
- Stephan Hurwitz: *Om Begrebet »Retlig Interesse« i Procesretten*, København 1948.
- Stephan Hurwitz: *Den Danske Kriminalret, Speciel Del*, København 1955.
- Stephan Hurwitz: *Den Danske Kriminalret, Almindelig Del*, v/ Knud Waaben, 4. udg., København 1971.
- Knud Illum: *Tinglysning*, 4. udg., København 1978.
- Stig Jørgensen og Jørgen Nørgaard: *Erstatningsret*, København 1976.
- T. M. Kivimäki og Matti Ylöstalo: *Lärobok i Finlands Civilrätt, Allmän del*, Helsingfors 1961.
- Jan Kobbarnagel: *Ledelse og Ansvar*, København 1945.
- Jan Kobbarnagel: *Konkurrencens retlige Regulering*, I, København 1957, II, København 1961.
- Jan Kobbarnagel og Poul Sveistrup: *Afstemningsregler og afstemningsmetoder*, København 1967.
- Jan Kobbarnagel: *Direktøren*, 2. udg., København 1974.
- Jan Kobbarnagel: *Dirigenten*, København 1976.
- Mogens Koktvedgaard: *Konkurrenceprægede immaterialretspositioner*, København 1965.
- H. B. Krenchel: *Håndbog for Dirigenter*, 2. udg., v/ Poul Meyer, København 1951. Anmeldt i U 51B/238.
- A. Vinding Kruse: *Erstatningsretten*, 3. udg., København 1976.
- Fr. Vinding Kruse: *Aktieselskaber og Andelsforeninger*, København 1920.

Litteratur

- Fr. Vinding Kruse: *Trustkommissionens Betænkning*, København 1954.
- Henrik Landt og Hans-Jørgen Mailand: *Beskatning af Selskaber og Foreninger*, København 1977.
- Sverre Lie: *Andelslagene i landbruget*, Gjøvik 1958.
- Göran Linden: *Förvärv och förlust av medlemskap i ekonomisk förening*, Stockholm 1952.
- Torben Lund: *Ophavsret*, København 1961.
- Ole Malmqvist: *Ansvar*, København 1976.
- Poul Meyer: *Politik*, København 1959.
- C. F. Michelet: *Skattefrie Sammenslutninger*, Oslo 1981.
- Jorolv Moren: *Organisasjonene og forvaltningen*, Bergen 1958.
- Albert Mørkved: *Om andelslag*, Oslo 1958.
- Håkan Nial: *Om klanderbare och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, Stockholm 1934.
- Bent Nielsen: *Restaurationsloven*, København 1979.
- Thøger Nielsen: *Indkomstbeskatning*, II bind, København 1972.
- Per Nilsson-Stjernquist: *Föreningsfirmans funktion*, Lund 1950. Se tillige Stjernquist.
- Børge Rasmussen: *Sådan ledes en Forening*, København 1981.
- Carl Romberg: *Om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar*, Stockholm 1938.
- Benny Rosberg: *Ansvar og Straf i Arbejdsmiljøloven*, København 1981.
- Alf Ross: *Dansk Statsforfatningsret II*, 3. udg. v/ Ole Espersen, København 1980.
- Alf Ross: *Hvorfor Demokrati*, København 1967.
- Erik Rydström: *Stiftelser och ideella föreningar som verksamhetsform*, Malmö 1978.
- Kristian Sindballe: *Dansk Selskabsret I*, 2. udg., København 1936.
- Kristian Sindballe: *Dansk Selskabsret I og III*, v/ Niels Klerk, København 1949.
- Erik Sjöstrand: *Ideella Föreningar i Sverige. Omfattning och viktigare verksamhetsformer*, Stockholm 1911.
- Eivind Smith: *Forvaltningsrett og blandingsadministrasjon*, Oslo 1979.
- Max Sørensen: *Statsforfatningsret*, 2. udg., v/ Peter Germer, København 1977.
- Lauri Tarasti: *Några grundfrågor i Finlands föreningsrätt*, oplæg til seminar om ideelle foreninger, 14.–15. juni 1982. Utrykt.
- Finn Taksøe-Jensen: *Personretten*, København 1981.
- Lars Erik Taxell: *Styrelsesledamöters rättsliga ansvar*. Forhandlingerne på det 29. nordiske juristmøde i Stockholm 19.–21. august 1981, Del II, Stockholm 1982.
- Lars Erik Taxell: *Organisation och ansvar*, i Festskrift til O. A. Borum, København 1964, p. 517 ff.

Litteratur

- Carl Torp: *Den Danske Selskabsret*, København 1919.
- Dag Tørvold: *Retsspørmål ved deling av ideelle foreninger*, Oslo 1979 (specialafhandling til juridisk embedseksamen).
- Henry Ussing: *Erstatningsret*, København 1959.
- Henry Ussing: *Obligationsretten, Almindelig Del*, 4. udg., v/ A. Vinding Kruse, København 1961.
- Henry Ussing: *Aftaler*, 3. udg., København 1978.
- W. Weincke: *Ophavsret*, København 1976.
- Betænkning nr. 540/1969 om en fællesnordisk aktieselskabslovgivning. Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m.*, Stockholm 1949.
- Foreningshåndbogen: Dansk Ungdoms Fællesråd*, København 1966.
- Forhandlingerne på det fjortende nordiske juristmøde*, København 1928.
- Forhandlingerne på det attende nordiske juristmøde*, København 1949.
- Forhandlingerne på det 29. nordiske juristmøde*, Stockholm 1982.
- Håndbog i Foreningsledelse*, Landbrugets Oplysnings- og Konferencevirksomhed.
- Juridisk Formularbog*, København 1977.
- NOU (Norges offentlige utredninger) 1982:3, Maktutredningen, slutt-rapport.*
- Organisationerna i det moderna Samhället. Insyn – inflytande – ansvar.* Symposium i Skokloster 8.–9. april 1976. Stockholm 1976.
- Organisationerna i det moderna Samhället. Relationen majoritet–minoritet.* Symposium i Skokloster 19.–20. nov. 1974. Stockholm 1975.
- Rapport från Symposium för ideella föreningar den 15. maj 1975, 1979* (under medvirken af Olle Fernström, Carl Hemström og Knut Rodhe).
- Socialforskningsinstitutets meddelelse nr. 14: »Fritid 1975«*, København 1976.

Emneregister

- absolut flertal, begreb, 109
- afskedigelse på grund af foreningsforhold, 40, 42
- afstemning, generelt, 108
- afsættelse, af bestyrelse, 130
- aktieselskaber, 17
- andel, i foreningsformuen, 92, 149
- andelsselskaber, 17, 19 ff
- ansatte medarbejdere, 136, erstatningsansvar, 196
- ansvar, 181
 - erstatning, 182, 221
 - straf, 197
 - se i øvrigt hæftelsen
- arbejdsskadeforsikring, 179 f

- beretning, bestyrelsens på generalforsamling, 120
- beslutningsdygtighed
 - bestyrelsens, 132
 - generalforsamlingens, 119
- beslutningstagen, på generalforsamlingen, 119
- bestyrelse, 107, 129
 - erstatningsansvar, 186 ff
 - strafansvar, 197 f
- bøde, 100, 146 f

- daglige ledelse, 128
- dagsorden
 - betydning for generalforsamlingens beslutningskompetence, 123
 - betydning på bestyrelsesmøder, 132
- dans, 174

- decharge, 121, 129
- degeneration af foreningsforholdet, 64
- delegeretmøde, 107, 218
- deling, af foreningen, 65
- direktion, 107, 136
 - erstatningsansvar, 186 ff
 - strafansvar, 197 f
- dirigent, på generalforsamling, 112
- domstolenes prøvelsesret, 199 ff

- eksklusion, 86, 93 ff, 146
- eksklusivklausuler, 41
- ekstraordinær generalforsamling, 110
- erhvervsdrivende foreninger, 17, 19 ff
- erhvervsfriheden, betydningen af hensynet til, 58, 72, 144, 159
- erstatning
 - for eksklusion, 95
 - for mangelfulde generalforsamlingsbeslutninger, 127
 - for nægtet optagelse, 69
 - for skadeforvoldelse i almindelighed, 182 ff
 - for tilsidesættelse af medlemspligter, 145
 - for tilsidesættelse af medlemsrettigheder, 150
- »eventuelt«, dagsordenspunkt, 121

- film, 173
- folkekirken, 22
- forbud imod foreninger, 39, i øvrigt 145

Emneregister

- forening, definition og afgrænsning, 18, 19 ff
foreningsfrihed, 36 ff
Foreningsregisteret, 172 f
– tilførsels betydning for tegningsfuldmagten, 168
foreningsvoldgift, 199 ff
forlystelser, 174
formkrav, ved stiftelse af forening, 44
formål, foreningens
– betydning ved vedtægtsændringer, 55 ff
– betydning for generalforsamlingens løbende dispositionsbeføjelse, 152 ff, 153 f
– betydning for kravet på optagelse, 80 ff
– betydning for medlemspligterne, 141
– modarbejdelse af formålet som eksklusionsgrund, 100 f
forretningsorden, for bestyrelsesmøde, 132
forretningsudvalg, 107, 218
forsamlinger, 22
forsikringspligt, 179
forslag, retten til at fremsætte, 117
fortolkning af vedtægt, 26 ff
fortskrænkelse mod foreninger, 171
fuldmagt, afstemning ved
– på bestyrelsesmøder, 133
– på generalforsamlingen, 116
se også tegningsfuldmagt
fusion, 64

generalforsamlingen, 106, 109 ff, erstatningsansvar, 196
genoptagelse, 86
»godkendelse« af bestyrelsesberetning, 121
Grundloven, § 78, 37 ff

habilitet
– for bestyrelsen, 133
– for dirigent, 112
– medlemmernes på generalforsamlingen, 115
hovedbestyrelse, 107, 218
husbondansvar, foreningens, 183
hæftelsen
– alment om hæftelsesprincipper, 16
– for aftaler med foreningen, 162 ff, 220
– for foreningens skadeforvoldelse, 182
– for skadeforvoldelse, se ansvar

indkaldelse, til generalforsamling, 110 ff
indmeldelse, 67 ff
indsamlinger, 174
interessentskaber, 16

juridisk person, foreningen som, 14, 161, 220

kilder, foreningsrettens, 24 ff
koncerter, 174
kongres, 106, 218
konkurs, 65
konstituering, af bestyrelse, 129
kontingent, 85, 99, 121, 145
kooperative foreninger, 17, 19 ff
kvalificeret flertal, begreb, 108

landsstævne, 107, 218
legitimation, se tegningsfuldmagt
ligestilling, medlemmernes krav på, 57, 144, 157
likvidation af foreninger, se opløsning
lotteri, 175
lov og ærbarhed, 60, 122, 160
love, foreningens, se vedtægt
lovgivning, om samvirke, 15

- mangler, ved generalforsamlings-
beslutninger, 125
medlemsregister, 68
mindreårige
– bestyrelshverv, 129 f
– erstatningsansvar, 187
– indmeldelse, 68
– stilling på generalforsam-
lingen, 116
minoritetsbeskyttelse
– mod vedtægtsændringer, 51 ff
– mod andre foreningsbeslut-
ninger, 121 ff, 150 ff
mistillidsdagsorden, 124, 130
momspligt, 179
- navn og kendetegn, beskyttelse af,
172 ff
nedlæggelse af bestyrelshverv, 131
- ophavsretlige forhold, 174
opløsning, af forening, 39, 61 ff, 65
optagelse, krav på, 69 ff
optagelsesbetingelser, 79 ff
- passivitet
– ved mangelfulde bestyrelses-
beslutninger, 135, 190
– ved mangelfulde generalfor-
samlingsbeslutninger, 127
– ved vedtægtsændringer, 54
– ved udmeldelse i kraft af
passivitet, 91
– ved betydning for ledelses-
organernes ansvar, 189
pligter, for medlemmerne, 141, 221
påbud, fra foreningsmyndig-
hederne, 102, 134, 137, 142, 189
- quorum, begreb, 109
- registrering, 68
regnskab, 121
- relativt flertal, begreb, 109
repræsentantskab, 107, 218
resolutionsforslag, 124
restaurationsvirksomhed, 174
retssager, foreningen som part i,
169
rettigheder, for medlemmerne,
147, 221
revision, 137
revisors ansvar, 196
- saglig behandling, medlemmets
krav på, 57, 148 f, 158 f
samvirke, typer af, 12 ff, 16 ff
selvdømme, foreningens, 199 ff
selvejende institutioner, 18
simpelt flertal, begreb, 108
skatteforhold, 177
stiftelse, af forening, 44 ff
stiftelser, 18
stiftelsestidspunkt, 47 ff
stillingsfuldmagt, 165
stævninger, mod foreninger, 171
suspension af medlemskab, 95, 146
sædvaner, som grundlag for fortolk-
ning og udfyldning af vedtægten,
26 ff, 50
- teatervirksomhed, 173
tegningsfuldmagt for foreningen,
164 ff
tegningsliste, 45
tilbagevirkende kraft, 56, 159
tilskud til foreninger, 175
tilsynspligt
– bestyrelsens, 131, 189
– direktionens, 189
tinglysning, af foreningens doku-
menter, 168
tolerancefuldmagt, 165
tvungent medlemskab, 47, 87 ff
– betydning af, 57, 143, 153, 210

Emneregister

- udmeldelse, 89 ff
- udtræden, ret til
 - ved mangelfulde generalforsamlingsbeslutninger, 126
 - ved misligholdelse af foreningens pligter, 90 ff, 150, 152
 - ved urigtige forudsætninger for tilslutningen, 46
 - ved vedtægtsændringer, 52
- ugyldighed
 - af generalforsamlingsbeslutninger, 125 ff
 - af vedtægtsændringer, 52 ff
- urafstemning, 122
- usaglige dispositioner, foreningens, 57
- vedtægt, for forening, 25 ff
- voldgift, 60, 199 ff
- værneting, for foreninger, 171
- ændringer af foreningsforholdet, 49 ff
- æreskrænkelser mod foreninger, 171
- økonomiske foreninger, 17, 19 ff